JEAN ROUSSELET

adolescentul

acest necunoscut

TRADUCERE DIN LIMBA FRANCEZĂ DE
LEONARD ALTBUCH și IULIA GIROVEANU

DOCTEUR JEAN ROUSSELET

L'adolescent, cet inconnu

FLAMMARION, ÉDITEUR ◆ 26, RUE RACINE, PARIS (VIe)

adolescentul, acest necunoscut

Doctor Jean Rousselet

ep BUCUREȘTI — 1969

REDACȚIA LITERATURĂ PENTRU TINERET

Cuvînt înainte

Oricînd un studiu asupra adolescenței, vîrsta de aur a omului, cînd se clădesc năzuințele și se conturează orientările fundamentale ale personalității în devenire și, mai cu seamă unul referitor la explorarea universului tulburător, atît de bogat și de nuanțat al adolescentului este binevenit. Volumul intitulat sugestiv „Adolescentul, acest necunoscut", al cărui autor doctor Jean Rousselet se dovedește a fi un experimentat medic, dublat de un psiholog de remarcabilă finețe satisface cerințele justificate ale cititorului față de o astfel de temă.

Pornind de la date generale și permanente, valabile astăzi ca și ieri, precum vor fi ele și mîine, în problema mult dezbătută, dar niciodată epuizată a pubertății, autorul face o competentă incursiune în domeniile sociologice specifice epocii contemporane, desprinzînd firesc, logic și divers concluzii ce se impun pentru orientarea tînărului în perioada deciziunilor radicale, a făuririi idealurilor sale. Autorul întreprinde totodată o vastă acțiune de analiză a adolescenței și de îndrumare medico-psiho-pedagogică a celor care vin în contact nemijlocit cu puberul, purtînd răspunderea evoluției sale potrivit sănătății fizice și spirituale, în folosul umanității și progresului.

Perioada prepubertară este descrisă prin tot ce are ea mai caracteristic atît la băieți, cît și la fete, evidențiindu-se condițiile necesare pentru ca evoluția pubertară să se poată desfășura fără incident, menționîndu-se tulburările posibile, cazurile de pubertate dificilă. Prin prezentarea și interpretarea acestor date, volumul capătă de la bun început evidentă valoare pedagogică și profilactică, de îndrumare. Un interes special rezervă lucrarea tulburărilor ce survin în timpul instalării pubertății, cît și a im-

plicațiilor acestora asupra randamentului școlar, asupra psihicului, stărilor afective etc.

Părinții află cu acest prilej că inițiativele terapeutice nu pot fi și nu trebuie să fie luate fără consultarea medicului, dar că ele sînt de așteptat totdeauna din partea celor avizați asupra simptomelor caracteristice. Responsabilitățile familiei sînt puse puternic în evidență atît pe planul cunoașterii problemei, cît și pe cel al îndrumării și respectiv pregătirii corecte a fiilor și fiicelor, pentru pubertate.

Sistematizarea și prezentarea judicioasă a datelor informative fac lectura accesibilă, stîrnind interes oricărui cititor și nu numai celui provenind din familii care au preocupări speciale în acest domeniu. Pentru părinți și educatori însă, recomandările referitoare la alimentația și activitatea adolescentului, fizică și spirituală, în diferite perioade de muncă (în perioada școlară normală, în perioada pregătirii și desfășurării examenelor ș.a.), precum și avertizarea asupra excesele posibile capătă sensuri mai precise, contribuind la alcătuirea unor regimuri de viață și programe de educație corecte. Prin respectarea atentă a acestora se pot preveni și evita, lucrarea demonstrînd convingător acest lucru, greșelile pe care le-ar putea genera depistările tardive sau incompetența celor cărora le revine menirea de a veghea la evoluția favorabilă a vîrstei „tunetelor pe un cer senin".

Cu subtilă intuiție sînt înfățișate și analizate zguduirile psihologice ale adolescenței, ceea ce autorul definește drept „criză morală a adolescenței" și care comportă, potrivit observațiilor sale, trei etape succesive, foarte diferite între ele: perioada revoltei, perioada închiderii în sine și perioada exaltării, corespunzînd unor momente ale desfășurării procesului de confruntare a adolescentului cu lumea de regăsire și afirmare de sine. Fapte pe care observația și experiența cotidiană le-a înregistrat și relevat capătă semnificații și dau sens unora dintre metodele de „tratament" psihopedagogic recomandate adulților, tratament apt să se soldeze cu o evoluție care să întărească încrederea în sine a puberului, afirmarea tot mai plenară a personalității sale, fără a pune în primejdie sociabilitatea, bunul simț, sensibilitatea.

În trecere sînt remarcate în aceste pagini influențele pozitive pe care le poate exercita în această perioadă apartenența la colectivități solid constituite, cum sînt cele de tineret, sportive, cultural politice și altele care-l ajută pe adolescent să se determine mai corect pe sine în raport cu alții, să dobîndească un caracter mai suplu, constructiv. Cu deplin temei se pune problema cali-

tăţii introspecţiei adolescentului, de o valoare cu atît mai ridicată cu cît este mai bogată cultura lui intelectuală, şi cu cît climatul familial afectiv este mai apropiat acestuia, ceea ce, evident, presupune răspunderi importante pentru educatori.

Realităţile prezentate ca izvor de înrîurire asupra evoluţiei adolescentului, precum şi a unor consecinţe pe planul orientării profesionale sau al menţinerii unor trăsături caracteriale sînt, desigur, cele ale unei societăţi de tipul celei din Franţa zilelor noastre şi care din anumite puncte de vedere diferă sensibil de cele caracteristice societăţii socialiste româneşti contemporane. O altă optică asupra integrării sociale a adolescentului, altă configuraţie moral politică a tineretului, alte posibilităţi de înrîurire educativă fac să apară, la noi, aspecte deosebite de cele menţionate. În orice caz şi-n esenţă mecanismul social socialist acţionează cu sporită forţă de înrîurire şi de ameliorare, uşurînd considerabil traversarea cu succes a „crizei juvenile" şi favorizînd, cu eficienţă mai deplină, adaptarea, respectiv maturizarea tinerilor. Cu toate acestea multe dintre indicaţiile şi recomandările autorului îşi păstrează indiscutabila lor valoare de principiu şi metodologică, iar din acestea cu deosebire cele referitoare la analiza totdeauna concretă şi riguroasă a mobilurilor care-i îndeamnă pe adolescenţi la acţiune, cu privire la menţinerea constantă a atitudinii adulţilor, a flexibilităţii reacţiilor educatorilor ş.a.

Ceea ce se poate desprinde din paginile următoare cu privire la orientarea profesională, mediul de muncă şi timpul liber al adolescentului (de calitatea cărora depinde reuşita în viaţă a adultului de mîine), precum şi referitor la problemele sexuale ale acestei vîrste constituie un îndemn în plus pentru a deschide cu încredere acest volum. Va fi, neîndoielnic, o lectură folositoare.

Conf. univ. VIRGILIU RADULIAN

10 oct. 1969

Soției mele

Introducere

— Doctore, copilul meu a împlinit de curînd 14 ani; de cîtăva vreme nu-l mai înţeleg: se îndepărtează de mine, se înstrăinează complet. Niciodată înainte nu mi-a dat atîta bătaie de cap; dacă aţi şti cîte nopţi albe petrec din cauza lui! Ajutaţi-mă! Ce trebuie să fac?

Care doctor poate spune că n-a auzit în toată cariera lui un astfel de strigăt de îngrijorare? Ce să răspunzi unei mame enervate care împinge înaintea ei o fată înaltă cît o prăjină, roşie la faţă, cu ochii plecaţi şi vădind multă încăpăţînare, sau unui tată coleric, îmbrîncind cu toată autoritatea lui un lungan plin de coşuri, cu o mutră pe jumătate batjocoritoare, pe jumătate aiurită? Dacă medicul ar avea timp şi s-ar bucura de o reputaţie bine stabilită pentru a i se trece cu vederea originalitatea, el ar putea să se oprească asupra expresiei „noapte albă" şi să explice părinţilor cu totul dezorientaţi că ea este o reminiscenţă a nopţilor pe care tinerii nobili medievali trebuiau să le petreacă în meditaţie, îmbrăcaţi complet în alb, în ajunul zilei cînd urmau să fie unşi cavaleri. Ele constituiau o etapă hotărîtoare în viaţa lor. Obligîndu-i să părăsească copilăria şi jocurile ei, aceste nopţi albe îi pregăteau în mod simbolic pentru viitoarele lupte bărbăteşti.

Acest ritual nu era practicat numai în societatea medievală. El își găsește echivalentul în ceremoniile de inițiere, care în toate timpurile, în toate civilizațiile și în toate religiile au preamărit momentul în care copilul, devenit puber, nu se mai mulțumește cu tutela familială și trebuie să-și înceapă singur ucenicia viitorului său rol social.

Pentru a nu se împotmoli în prejudecăți și superstiții, societatea noastră contemporană refuză să se preteze la astfel de manifestări. Ar trebui însă să ne gîndim că noptile albe de care se plîng părinții nu sînt decît ispășirea acelora de care copiii lor, devenind adolescenți, sînt scutiți în prezent. Departe de a acorda acestei înfloriri pubertare valoarea simbolică a unor constatări capabile să exalte mîndria tînărului, făcîndu-l conștient de transformarea lui, contemporanii noștri preferă să minimalizeze importanța acesteia, aplicîndu-i eticheta disprețuitoare de „vîrstă ingrată".

Această atitudine putea fi scuzabilă înainte cu ani, cînd condițiile de viață erau destul de ușoare pentru ca urmările unei asemenea judecăți greșite să nu devină foarte grave. Se spunea : de ce să-l pregătim pe adolescentul modern pentru o luptă atît de grea ca aceea care-l aștepta pe adolescentul medieval din moment ce progresul științific și social a făcut-o inutilă ? Acum știm cît de neîntemeiată era această speranță.

Niciodată eforturile ce li s-au cerut pentru a-și face loc în societate n-au apărut atît de disproporționate în raport cu fragilitatea organismului lor și cu lipsa lor de griji.

La nașterea copilului, tinerii părinți și-au dat seama de amploarea noii lor răspunderi. S-au pregătit să-i facă față, adeseori în mod exagerat, acumulînd toate cunoștințele teoretice în stare să-i facă să cunoască mai bine cerințele noului-născut și primejdiile care-l pîndesc. Au învățat din diferite lucrări de puericultură sau de la părinți

mai experimentați în ale maternității teoriile alimentare cele mai moderne și metodele de creștere cele mai verificate. Știau totul despre dietetică, despre terapeutică și chiar despre psihologia primilor ani și erau hotărîți să-și continue acest efort de-a lungul vieții.

Într-adevăr, o simplă schimbare de regim alimentar și o supraveghere medicală periodică au fost de cele mai multe ori suficiente pentru a transforma noul-născut într-un prunc bine dezvoltat și apoi într-un copil zburdalnic. Înarmați cu această experiență, de care țineau din ce în ce mai puțin seama la fiecare naștere, părinții au început să zîmbească amintindu-și de zelul lor din primele zile. Au dat uitării în fundul dulapurilor toate manualele de puericultură devenite inutile, considerîndu-se suficient de experimentați pentru a nu mai avea nevoie de asemenea lucrări pedagogice. Doctorul n-a mai pășit pragul casei lor decît cu prilejul alarmelor provocate de bolile copilăriei, iar sfaturile educatorilor mai pricepuți li s-au părut lipsite de importanță. Învățătorii și profesorii nu se mai întîlneau decît cu ocazia unor crize școlare grave și mai ales pentru a evita o eliminare catastrofală.

Iubit și supravegheat în familie, educat la școală, copilul a continuat să crească fără dificultăți. Toate greutățile ce s-ar fi putut ivi în calea lui erau preluate de cei din jurul său. Acest echilibru perfect, satisfăcător pentru toți, a continuat pînă în momentul cînd pe neașteptate copilul, care pînă mai ieri se juca cu bile sau cu păpușa, căruia părintele îi corecta temele și pe care mama îl îmbrățișa în fiecare seară la culcare, abia stăpînindu-se să nu-l legene, a devenit un adolescent cu fire închisă, agitat, frămîntat de probleme noi, înstrăinat pe neașteptate de familie, de școală, de tot ce constituise pînă atunci mediul lui.

Uimiți, apoi pierzîndu-și cumpătul, părinții nu-l mai recunosc. Ei așteaptă tocmai în acest moment din partea

medicului consultat leacul miraculos sau sfatul în stare să readucă totul pe vechiul făgaş, în celula familială răvăşită.

Uneori, amintindu-şi de temerile lor nejustificate din perioada imediat următoare naşterii, părinţii se liniştesc prea repede, închid ochii asupra acestor tulburări, pe care le socotesc trecătoare şi le pun pe socoteala pubertăţii, cufundîndu-se din nou în fericita lor linişte anterioară.

Această perioadă merită însă, mai mult ca oricare alta, o atenţie mărită.

Naşterea pruncului, nefiind un eveniment neglijabil, constituia o încercare mai mult pentru tînăra familie decît propriu-zis pentru copil, care nu avea de ce să se teamă păşind într-o viaţă făcută pe măsura lui, lipsită de primejdii şi plăcută, datorită afecţiunii şi îngrijirilor atente ale părinţilor.

Tînărul adolescent îşi face însă intrarea într-o lume cu mult mai periculoasă, în lumea mai aspră a muncii şi a vieţii sexuale. Noua lui naştere într-un mediu străin de familie sau de şcoală, adică în mediul social, se face fără a fi ocrotit de cineva, fără ajutor din afară.

Şi mai grav este că această înfruntare a unui mediu străin lui se face într-un moment cînd, din punct de vedere fiziologic sau psihic, el este foarte şubred şi sensibil la agresiuni.

S-o numim vîrstă ingrată ? Această ingratitudine nu este însă oarecum justificată ? La ce recunoştinţă au dreptul să se aştepte familia şi societatea din partea acestor tineri pe care-i părăseşte tocmai cînd lor le e mai greu ? Majoritatea părinţilor consideră că şi-au făcut pe deplin datoria dacă au avut grijă de cerinţele materiale ale copilului lor. Pentru că l-au hrănit, l-au adăpostit, l-au îmbrăcat, i-au mai dat uneori şi ceva bani de buzunar, ei cred că nu mai au ce să-i ofere.

Adolescentul pune prea puţin preţ pe acest ajutor bănesc. El aşteaptă cu totul altceva.

Simţindu-se altul decît copilul care fusese pînă mai ieri, el doreşte ca cei din jur să ia cunoştinţă de această schimbare. Suferă cînd îşi vede aspiraţiile neluate în seamă sau ridiculizate. Doreşte să fie înţeles şi aşteaptă în primul rînd ca familia să-l înţeleagă.

Obişnuit să găsească în familie sprijinul şi sfaturile de care avea nevoie, el este surprins de neatenţia şi de nepriceperea acesteia. Refuză să admită că este şi el vinovat într-o anumită măsură de această schimbare şi e gata să interpreteze această nouă atitudine faţă de el ca o lipsă de afecţiune.

În realitate, el nu este singurul care suferă din cauza acestei neînţelegeri. Părinţii ar vrea din tot sufletul să continue să-l ocrotească şi să-i primească destăinuirile. Însă nu izbutesc, fiindcă au uitat vremea cînd ei înşişi erau tineri. Nu se străduiesc să înţeleagă mai bine noua lui personalitate şi de aceea nu reuşesc să adopte atitudinea cea mai potrivită faţă de el. Treptat, între cele două generaţii se creează o prăpastie, care pecetluieşte falimentul educaţiei părinteşti. Afecţiunea rămîne neatinsă, însă încrederea dispare şi o dată cu ea orice posibilitate de a influenţa evoluţia tînărului. El îşi va alege singur calea şi, deoarece va refuza să ţină seamă de experienţa celor mai vîrstnici, va face adesea o alegere greşită.

Dorinţa de a scrie această lucrare s-a născut observînd în spitalele de boli nervoase sau în spitalele obişnuite, în cadrul serviciilor specializate pentru uzul tinerilor ale Ministerului Muncii, în instanţele judiciare pentru copii, urmările dramatice ale acestei neînţelegeri dintre generaţii.

Sper că, citind-o, părinţii vor învăţa să-şi cunoască mai bine copilul devenit adolescent şi vor reuşi să-l facă să

profite cît mai bine de experienţa lor fără a-i înşela încrederea.

Luînd în consideraţie aspiraţiile legitime şi visurile tineretului, am dorit de asemenea să arăt cît ar fi de nedrept ca, din cauza diferitelor delicte în care este uneori implicat, să-l considerăm pe el singur răspunzător de piedicile pe care societatea noastră le ridică în calea liberei lui dezvoltări.

CAPITOLUL ÎNTÎI

Pubertatea

1. DEFINIȚIE

A nu vedea în pubertate decît apariția primelor cicluri menstruale la fete sau mărirea volumului organelor genitale la băieți înseamnă a ignora importanța tuturor celorlalte transformări anatomice și fiziologice care însoțesc, precedă sau urmează aceste manifestări, înseamnă de asemenea a limita în mod arbitrar în timp o perioadă aproape imposibil de limitat, deoarece transformările pe care le presupune ea sînt lente, puțin perceptibile și adesea dezordonate.

A confunda, așa cum au făcut-o atîtea legislații, pubertatea cu nubilitatea, adică aptitudinea de a se căsători și procrea, înseamnă a ignora că primele menstruații nu implică și posibilitatea de a fi fecundă, după cum nici virilitatea aparentă a unui tînăr adolescent nu implică secretarea spermatozoizilor, indispensabili paternității.

Pubertatea este mai curînd o fază relativ lungă din existența individului decît un moment precis al vieții lui, în care caracterele sale sexuale primare (organele genitale) și caracterele sexuale secundare (morfologie, piept, sistem pilos etc.), abia schițate la naștere, vor ocupa un loc din ce în ce mai important în structura corpului. Paralel cu aceasta, intrarea în activitate a glandelor sexuale le face să secreteze hormoni, a căror acțiune se resimte în între-

gul organism. Transformările anatomice, morfologice, fiziologice, psihice etc. odată declanşate nu se limitează, aşadar, la sfera genitală, ci se resimt în întreg organismul omenesc. Pînă cînd acesta se va forma definitiv, aceste transformări se vor desfăşura fără vreo ordine aparentă, în mod aproape anarhic. Orice efort de sistematizare este imposibil. Această adevărată mutaţie pare acelora care n-o supraveghează destul de atent mai curînd rezultatul unor impulsuri dezordonate decît împlinirea unei evoluţii logice şi firești. Ea mai mult sperie decît linişteşte.

Această perioadă pubertară este precedată de o fază prepubertară, care vădeşte eforturile unui organism ce se pregăteşte să-şi mobilizeze toate resursele pentru a înfrunta cît mai bine încercarea.

Ea va lua sfîrşit atunci cînd toate aparatele şi organele pe care le-a modificat îşi vor fi căpătat aspectul lor definitiv, pe care-l vor păstra pînă la bătrîneţe, atunci cînd vor fi apte să îndeplinească toate funcţiunile care le sînt proprii şi cînd, în sfîrşit, această zguduitoare revoluţie va înceta să tulbure echilibrul psihosomatic al individului.

Prin urmare, dacă este posibil să precizăm limitele extreme ale acestei perioade, este însă imposibil să fixăm o dată exactă pentru apariţia fiecărui caracter nou şi a fiecărei transformări. Nici creşterea staturo-ponderală, totuşi lesne de măsurat şi inseparabilă de perioada pubertăţii, nici apariţia unor caractere sexuale secundare atît de evidente ca pilozităţile pubiene sau axilare nu sînt supuse unor reguli stricte. Cu greu se poate preciza că pubertatea este cuprinsă, în medie, între 13 şi 17 ani, ocupînd deci o mare parte a adolescenţei, şi că cea mai intensă activitate a ei poate fi urmărită mai ales între 13 şi 15 ani.

De altfel, aceste date nu sînt valabile decît în zona noastră climatică şi la latitudinea noastră. Mulţi factori le pot modifica. Astfel, în general, blondele încep să aibă menstruaţia cu şase sau douăsprezece luni mai tîrziu de-

cît brunele, nordicele mai tîrziu decît meridionalele. Soarele şi blîndeţea climatului pot fi cauza acestei relative precocităţi. Se pare că şi ereditatea joacă un rol important. Fetele şi băieţii îşi încep deseori pubertatea la aceeaşi vîrstă la care şi-au început-o şi părinţii lor. Printre tinerii aparţinînd unor rase rămase foarte pure se înregistrează diferenţe foarte mici în acest sens, în timp ce printre tinerii din ţări ca Franţa, unde populaţia este foarte amestecată din punct de vedere rasial, aceste diferenţe sînt marcate.

Se pare că mizeria, oboseala şi tarele sociale întîrzie apariţia primelor cicluri menstruale. Băieţii supuşi prea de timpuriu unor eforturi fizice mari şi prelungite sau constrînşi la studii prea grele se formează mai tîrziu decît colegii lor mai puţin obosiţi.

O alimentaţie bună, o igienă perfectă şi, lucru curios, domiciliul în oraş mai curînd decît la ţară favorizează, pare-se, o dezvoltare pubertară precoce.

Dar excepţii de la aceste constatări, mai mult empirice decît ştiinţifice, sînt foarte numeroase.

2. PERIOADA PREPUBERTARĂ

Dacă, în primele săptămîni ale vieţii uterine a fetusului, sexul nu este încă diferenţiat, la naştere caracterele sexuale primare nu dau loc la nici o confuzie, iar verificarea integrităţii lor la băieţi se situează, pare-se, în cronologia iniţiativelor tînărului tată imediat după numărarea grijulie a degetelor şi chiar înaintea căutării unor asemănări de familie.

La naştere, nimic altceva nu permite diferenţierea unui băiat de o fată, iar cînd sugarii sînt înfăşaţi te poţi înşela lesne asupra sexului lor.

Dar de la doi ani, morfologia, surîsul sau comporta-

rea sînt suficiente pentru un ochi de cunoscător spre a stabili această diferenţă, iar de la cinci ani chiar un observator distrat cu greu poate să se înşele.

Deci din acel moment, chiar fără a ţine seama de rudimentele de aparat genital, sexele sînt diferenţiate. Pubertatea nu va face decît să accentueze această deosebire, ducînd pînă la capăt evoluţia începută în primii ani.

Din prima zi a vieţii totul este deci pregătit ca la momentul potrivit copilul să se poată transforma într-un adult apt pentru funcţiunea indispensabilă conservării speciei umane, aceea a reproducerii.

În timp ce creşterea staturo-ponderală se desfăşoară normal, iar toate celelalte organe se dezvoltă armonios, aparatele sexuale, parcă adormite, nu par să beneficieze de acelaşi elan vital şi se desolidarizează de ansamblul corpului.

Această situaţie durează pînă la aproximativ 10—13 ani, adică pînă la perioada numită de obicei prepubertară, care pare să anunţe redeşteptarea funcţiunilor sexuale şi se manifestă, ca pentru a respecta un misterios echilibru, printr-o încetinire a activităţii celorlalte funcţiuni. Totul se petrece ca şi cum organismul n-ar putea face faţă transformărilor ce se anunţă fără a-şi cruţa toate forţele şi fără a încetini din acest motiv toate eforturile care nu sînt legate de declanşarea pubertăţii.

Încetinirea poate fi luată uneori drept o stagnare totală a dezvoltării generale. Ea neliniştește fără temei multe familii. În loc să fie mai atente la viitoarea înflorire pubertară, ele caută prin întăritoare iluzorii remedierea pretinsei slăbiciuni.

Copilul, care pînă atunci creştea fără nici o dificultate cu cîte un centimetru şi un kilogram aproape în fiecare lună pare că se plafonează. Aceasta e de ajuns pentru a justifica îngrijorarea părinţilor şi a inaugura climatul de criză, care va dura pînă la sfîrşitul perioadei pubertare.

Stadiul acesta e mai timpuriu la fete decît la băieţi, deoarece pubertatea apare în general cu un an sau doi mai devreme la sexul feminin.

În timpul întregii perioade prepubertare, creşterea, pînă atunci armonioasă şi neîntreruptă, nu numai că se va încetini, dar va deveni nearmonioasă şi întîmplătoare. Anumite segmente ale corpului şi anumite membre îşi vor continua dezvoltarea, în timp ce altele vor sta pe loc. Dezechilibrul astfel creat poate deveni caricatural; mîini mari, neîndemînatice la capătul unor braţe de copil; labe colosale la capătul unor gambe scheletice; trunchi îngust, plat, cocoţat pe nişte membre inferioare cu aspect de catalige, iar deasupra un cap voluminos etc.

Aceste disproporţii determină o asimetrie corporală puţin estetică, din cauza căreia respectivul suferă în amorul său propriu. Agravate de o hiperlaxitate a tuturor articulaţiilor şi de o insuficienţă de calciu în oase, ele favorizează deformările scheletului.

Este vîrsta la care apar picioarele plate, mersul de raţă, dezechilibrul bazinului prin scurtarea relativă a unuia din membrele inferioare, precum şi toate poziţiile defectuoase ale coloanei vertebrale şi ale toracelui. Lipsa de confort a mobilierului şcolar accentuează aceste tulburări.

În acelaşi timp, organismul acumulează grăsimi produse de alimentaţie şi le depozitează sub piele. Din cauza stagnării creşterii în înălţime, poate apărea o pseudoobezitate. Ea va dispărea numai atunci cînd creşterea în înălţime la pubertate va permite o repartizare mai armonioasă a rezervelor astfel constituite şi va reduce grosimea ţesutului adipos. Acest caracter este mai vizibil la fete decît la băieţi. Dacă acest caracter se vădeşte prea exagerat la fete, el trebuie pus pe socoteala unei alimentaţii prea bogate, în timp ce la băieţi el exprimă o tulburare a metabolismului de origine endocrină şi lasă să se prevadă o evoluţie pubertară dificilă.

Se poate produce și contrarul : relativa insuficiență a dezvoltării musculare la cei longilinii poate da la un moment dat impresia unei pseudoslăbiciuni alarmante.

În domeniul respirator se remarcă o scădere simțitoare a frecvenței mișcărilor inspiratorii. Numărul lor trece de la 30—35 pe minut la 20, adică cifra mijlocie înregistrată la adulți. În plus, copii care pînă atunci respirau cu diafragma și se serveau de musculatura lor abdominală numai pentru această funcțiune, încep să dobîndească tipul de respirație propriu adulților de sexul lor. Fetele încep să respire cu musculatura toracică superioară și cu pieptul, iar băieții renunță la respirația abdominală pură pentru a prefera pe la vîrsta de 11 ani respirația mixtă toraco-abdominală.

Vocea intră în schimbare, mai ales la băieți, devenind guturală, bitonală, pentru a se echilibra apoi la registrul ei de adult.

În rezumat, se pare că pînă la 10—12 ani toată forța vitală este consacrată creșterii în greutate și în mărime a tuturor aparatelor, cu excepția organelor sexuale, care par adormite, în așteptarea impulsului hormonal necesar deșteptării lor. Apoi creșterea aparentă pare să bată pasul pe loc. Intervin transformări greu de observat, care pregătesc organele interne pentru modificările pe care pubertatea le va determina în curînd. După metamorfozele evidente din primii ani urmează timp de un an sau doi niște metamorfoze mult mai puțin evidente, dar tot atît de importante.

Responsabilitățile familiale încep să devină altele decît cele din timpul cînd supravegherea greutății și a înălțimii erau suficiente pentru a asigura liniștea în privința sănătății copilului. Rolul părinților devine acum același cu cel pe care și-l vor asuma mai tîrziu, în plină perioadă

pubertară, și pe care noi îl vom studia amănunțit în fiecare dintre capitolele consacrate cîte unui aspect particular al pubertății. El este, poate, și mai delicat în această perioadă, deoarece în sfera genitală nimic nu lasă încă să se prevadă iminenta izbucnire a pubertății.

Numai vîrsta și, poate, încetinirea dezvoltării generale pot atrage atenția. Pentru a ușura intrarea în starea de alarmă a organismului juvenil și pentru a ajuta la mobilizarea tuturor resurselor pentru a face față acestei stări speciale, trebuie să se evite orice oboseală exagerată a copilului, atît școlară, cît și de altă natură, și să i se ofere o hrană mai bogată în calciu (lapte, brînzeturi) și în produse animale (carne, pește, ouă etc.).

Pe plan psihologic trebuie să știm să le liniștim instabilitatea de caracter, întîlnită deseori în această perioadă, și să-i prevenim de transformările psihologice și anatomice ce se vor produce, pentru a evita ca apariția lor neașteptată să devină o cauză de frămîntare sau de rușine.

Familia trebuie să aibă în vedere trei obiective principale : copilul să fie odihnit, hrănit și prevenit.

3. PUBERTATEA LA BĂIEȚI

În timp ce la fete apariția primelor cicluri menstruale constituie un incident evident, putînd servi drept punct de reper în evoluția pubertății, la băieți nu există nimic asemănător.

Primele ejaculări, aproape întotdeauna lipsite de spermatozoizi, și modificările de volum ale organelor masculine constituie etape mult mai puțin precise, iar interpretarea lor rămîne discutabilă. Pentru a încerca să jaloneze progresul maturizării sexuale, medicii preferă uneori să

folosească ca elemente de apreciere apariţia, dezvoltarea şi desimea pilozităţilor pubiene şi axilare (Technique pubérale de P. Godin).

În Franţa, evoluţia începe, în medie, la 14 ani şi jumătate.

Începutul este marcat de apariţia cîtorva peri pe pubis. Testiculele, care pînă atunci ar fi putut să rămînă ectopice, adică necoborîte în scrot, se fixează acolo definitiv. Membrul se lungeşte uşor. Se întîmplă să apară primele ejaculări sau să devină mai frecvente. Vocea îşi continuă schimbarea anunţată în perioada pubertară.

După cîteva luni, modificarea laringologică ia sfîrşit şi se observă o importantă creştere a organelor genitale în lungime şi volum.

Organele genitale au ajuns astfel la dezvoltarea lor completă, dar mai persistă încă o disproporţie între lungimea membrului şi volumul testiculelor. De-abia după patru sau cinci ani acestea capătă volumul lor definitiv. Musculatura generală începe să aibă un aspect bărbătesc. Respiraţia devine complet toraco-abdominală.

În medie, şase luni mai tîrziu pubertatea este definitiv instalată. Corpul începe să se modeleze. Starea psihică însă este încă în plin dezechilibru. Apetitul sexual începe să se facă simţit, dar spermatozoizii tot nu şi-au făcut apariţia în lichidul spermatic.

Pe la 16 ani evoluţia pubertară e încheiată. Tînărul este nubil, apt pentru procreare şi căsătorie. Acest ultim stadiu e atins relativ tîrziu.

Ar fi de prisos să acordăm prea multă importanţă acestei încercări de sistematizare. Anumite caractere pot să apară simultan sau să-şi intervertească data de apariţie.

În timp ce organele genitale iau forma lor definitivă, testiculele cresc în volum, scrotul se ridează, devine aspru

și încreștit, iar penisul se lungește și se îngroașă ; caracterele sexuale secundare trec și ele, la rîndul lor, printr-o evoluție specifică.

Glandele sexuale secundare — prostata, veziculele seminale — cresc de asemenea în volum, iar structura lor celulară se diferențiază.

Uneori la începutul pubertății se constată la băieți o umflare a sînilor. Dacă e de scurtă durată și neînsemnată, ca e aproape normală și nu trebuie să ne alarmeze. Dacă, dimpotrivă, persistă, existînd perioade alternante de umflare și dezumflare, trebuie să fim atenți, căci constituie dovada unor tulburări endocrine susceptibile să contra careze întreaga maturație sexuală.

Sistemul pilos se modifică. Brațele, pulpele, pieptul și buza superioară se acoperă cu un puf mai mult sau mai puțin fin, care cu timpul se îndesește și se închide la culoare. Adesea survine de asemenea, ca un fenomen opus, ceea ce se numește „calvitia frontală a adolescenților". Părul se retrage pe cele două laturi ale frunții, o eliberează, dînd astfel falsa impresie a unei bombări frontale sau a creșterii diametrului vertical al craniului.

Morfologia generală capătă caracteristicile proprii sexului masculin. Toracele crește în volum, iar diametrul lui transversal depășește pe cel al bazinului, care, la rîndul lui, descrește relativ și tinde să se lungească din față în spre spate, spre deosebire de bazinele feminine, care cresc în lățime.

În sfîrșit, musculatura tînărului adolescent se dezvoltă considerabil. Ea dobîndește reliefuri noi, în timp ce corpul fetei tinere, dimpotrivă, se acoperă în aceleași locuri cu un strat de grăsime.

Pubertăți dificile. Pentru ca evoluția pubertară să se poată desfășura fără incident, trebuie să fie îndeplinite

mai multe condiţii. În primul rînd, organismul să fie destul de robust pentru a suporta şi a face faţă acestei transformări radicale ; să fie ferit de orice oboseală, căci cea mai mică slăbiciune din partea oricărui organ sau a oricărei funcţiuni poate avea în acest moment consecinţe grave în viitor.

Aşa, de pildă, perfecta funcţionare a hipofizei şi a glandelor testiculare nu este suficientă pentru a duce la bun sfîrşit această evoluţie. S-ar putea totuşi crede la prima vedere că ele sînt singurele care intervin pe plan hormonal. În realitate, întregul sistem endocrin participă la acest efort. Nici o glandă nu rămîne indiferentă. Echilibrul dintre ele este atît de intim şi de delicat, încît buna funcţionare a fiecăreia influenţează pe aceea a tuturor celorlalte.

Interacţiunile lor sînt aşa de importante, încît simpla insuficienţă a uneia dintre ele, adesea străină prin funcţiunea sa principală de mecanismul sexual, poate modifica întreaga dezvoltare pubertară, influenţînd o glandă direct implicată în acest mecanism.

Anumite carenţe sau excese alimentare, zdruncinînd echilibrul chimic al diferitelor medii şi perturbînd metabolismele şi schimburile la nivelul organelor sau al celulelor, pot avea aceleaşi consecinţe.

Ceea ce este valabil pentru funcţiunile glandulare sau de nutriţie rămîne valabil şi pentru toate celelalte funcţiuni. Cea mai mică slăbiciune a uneia se reflectă imediat asupra celorlalte.

Lipsa de autonomie a unui anumit organ sau a unei anumite funcţiuni, strînsa solidaritate dintre toate componentele organismului, obişnuită şi constantă de-a lungul întregii vieţi, par încă şi mai marcate în această perioadă pubertară. Interacţiunile nu se limitează de altfel numai

la domeniul corporal. Stimulările sau slăbiciunile psihice pot avea și ele consecințe fiziologice demne de luat în seamă. Pentru a relua o expresie foarte la modă acum, pubertatea este vîrsta de predilecție a psihosomatozelor, adică a sindromurilor patologice organice, cărora nu li se găsește decît o etiologie psihologică.

Multiplicitatea interacțiunilor organice sau a interdependențelor psihoorganice explică varietatea cauzelor susceptibile de a întîrzia, de a contracara sau, dimpotrivă, de a accelera împlinirea normală a maturației sexuale.

Tulburări de început. Anumite pubertăți par ușor întîrziate. Perioada prepubertară se prelungește, ca și cum organismul ar șovăi în fața efortului ce-l așteaptă și n-ar găsi în el suficiente forțe pentru a-l întreprinde. Cauzele acestor întîrzieri, atunci cînd ele nu depășesc un an, sînt, în general, ușor de descoperit. În aceste cazuri, pubertatea, doar amînată, se desfășoară normal imediat ce piedica care părea că stă în calea ei este înlăturată fie printr-un tratament medical simplu, fie prin corectarea unei erori de higienă.

O cît de mică modificare în rău a stării generale în timpul perioadei imediat prepubertare (oboseală școlară, convalescență dificilă în urma unei boli infecțioase, hrană insuficientă, șoc emotiv etc.) poate fi suficientă pentru a explica o întîrziere de cîteva luni.

O ușoară insuficiență hormonală care coexistă cu o stare aparent perfectă a sănătății poate fi deseori cauza unor asemenea tulburări.

Un extract hormonal în injecții sau administrat pe cale bucală reglementează imediat situația. Dar trebuie neapărat consultat doctorul. Medicamentele cărora publicitatea le atribuie puteri miraculoase în acest domeniu riscă să acționeze împotriva scopului urmărit dacă sînt administrate fără competență.

Ectopiile (adică rămînerea testiculelor în abdomen şi vacuitatea scrotului) netratate sînt destul de frecvente. Ele împiedică în cele mai multe cazuri o declanşare pubertară normală. Pînă la 10—11 ani este suficient un tratament hormonal. După această vîrstă se impune o intervenţie chirurgicală. Această terapeutică, lipsită de pericol, are ca scop eliberarea aderenţelor care pot reţine testiculele, care urmează să se fixeze apoi în scrot, pentru ca să rămînă definitiv acolo.

Dacă această intervenţie e prea tardivă, adică dacă se produce după 14 ani, riscă să fie inutilă, căci în acel moment testiculele părăsite în abdomen suferă un proces de degenerare. În loc să crească, ele descresc. Nu survine nici o transformare internă care să permită producerea spermatozoizilor. Mai tîrziu secreţiile hormonale se opresc aproape de tot. Sterilitatea este atunci inevitabilă. Ea se poate complica cu o impotenţă sexuală şi cu eunucoism (comportare de castrat).

Tulburări ce survin în timpul instalării pubertăţii. Se poate ca, odată pornită, după apariţia primilor peri pubieni pubertatea să sufere totuşi o stagnare în evoluţia ei. Funcţiunile sexuale, la un moment dat deşteptate, recad în pasivitatea lor iniţială, şi în această situaţie cauzele trebuie puse pe seama oboselii, a surmenajului şcolar, a somnului insuficient sau a unei alimentaţii insuficiente din punct de vedere cantitativ ori calitativ.

Întîrzierea poate fi atribuită şi unei boli infecţioase care a survenit între timp sau unui şoc emotiv.

Toate aceste cauze acţionează fie slăbind organismul şi împiedicîndu-l astfel să facă un efort suplimentar, fie tulburînd direct un aparat hormonal.

Remediile vor fi identice cu cele preconizate pentru

tulburările de instalare. Rar se întîmplă ca ele să nu fie eficace.

Acțiunea contracarantă se limitează în general la încetinirea procesului evolutiv. Etapele descrise anterior sînt în acest caz parcurse mult mai încet.

Încetinirea este însoțită de cele mai multe ori de simptome aprioric străine, dar care, de fapt, sînt strîns legate de pubertate. Potrivit gravității lor, ele pot persista în tot cursul evoluției pubertare sau numai un timp, pot dispărea odată cu încheierea ei sau, dimpotrivă, pot să se mențină și să lase urme de neșters asupra organismului.

Obezitatea simplă. Dintre toate tulburările ce apar la această vîrstă, ea este cea mai frecventă. Începînd chiar din perioada prepubertară, ea se accentuează progresiv pînă la 15 ani. Obrajii se rotunjesc și lucesc, atît pare de întinsă pielea, membrele inferioare sînt acoperite de un strat gros de grăsime tare și violacee.

Sînii sînt foarte crescuți ca volum și feminoizi. Organele sexuale primare rămîn multă vreme minuscule. Evoluția pubertară întîrziată se efectuează încet. O dată cu încheierea ei, surplusul adipos dispare. Poate exista însă pericolul de apariție a unei obezități de același tip la vîrsta maturității.

Originea ei este dublă : supraalimentație excesivă și o insuficiență glandulară. Pe de o parte, organismul își sporește foarte mult rezervele, iar pe de altă parte metabolismul lui nu este suficient pentru arderea grăsimilor de prisos. Această retenție a grăsimii este însoțită uneori și de o retenție excesivă a lichidelor. Este vorba mai curînd de o hidrolipopexie decît de o obezitate pură. Este suficient un ușor tratament hormonal, asociind hormoni masculi hipofizari și tiroidieni, pentru a obține dispariția ei și normalizarea transformării caracterelor sexuale. Această inițiativă revine, o dată în plus, numai medicului.

Un regim alimentar sever, înlăturînd băuturile, grăsimile și făinoasele în exces, însoțit de exerciții de gimnastică moderate, dar repetate, determină aceleași rezultate, ceea ce dovedește în acest caz strînsa legătură dintre tulburările metabolice și tulburările pubertare, din moment ce, vindecînd unele, le vindecăm totodată și pe celelalte.

Sindromul adipos-genital. Este vorba de o obezitate foarte pronunțată, a cărei instalare continuă mai tîrziu și riscă să se mențină și după încheierea pubertății. Ea se datorează unei dereglări funcționale a hipofizei.

Surplusul adipos poate fi considerabil, ajungînd pînă la 50% din greutatea inițială. El se fixează de preferință la nivelul trunchiului, al feselor și al pulpelor.

Brațele rămîn normale, sînii devin foarte voluminoși, iar obrajii foarte rotunzi. Pielea este uscată. Mîinile sînt moi, flasce și roșii.

Pofta de mîncare e considerabilă. Inteligența pare amorțită, mișcările sînt lente, iar vorba șovăitoare. Acest sindrom este întîlnit în 2% din cazuri. El este benign, iar un tratament hormonal bine echilibrat, întreprins la timp și continuat atît cît e necesar poate aduce vindecarea.

Trebuie să semnalăm însă că adulții care au suferit de această afecțiune în timpul adolescenței se remarcă mai tîrziu printr-un apetit sexual moderat.

Slăbiciunea. Este un fenomen mai rar decît obezitatea. Cînd există, ea nu face decît să accentueze la pubertate insuficiențele de greutate sau dezechilibrul staturo-ponderal apărut cu cîțiva ani înainte. Oboseala sau hrana insuficientă sînt de vină mai curînd decît dereglările hormonale.

Tulburări de creștere. Am văzut că în timpul perioadei

prepubertare creșterea anarhică a diferitelor părți ale corpului poate determina anumite deformări inestetice.

În anumite cazuri de întîrziere pubertară legate de o insuficiență hipofizară, aceste tulburări, în loc să se remedieze, se pot instala definitiv, luînd aspecte și mai caricaturale.

Pentru a le corecta este de ajuns să se întreprindă la timp un tratament hormonal.

Pubertăți patologice. Mai există, în sfîrșit, cazuri în care gravitatea indiciilor patologice întîlnite în cursul evoluției pubertare și părînd condiționate de ea face din asocierea lor o boală bine individualizată, a cărei origine trebuie căutată în anumite leziuni organice importante, al căror studiu ar depăși însă cadrul acestei lucrări.

4. PUBERTATEA LA FETE

A. *Elemente de apreciere.* Apariția primelor menstruații constituie episodul cel mai de seamă în evoluția pubertară a adolescentei. Dar, dacă ele constituie cea mai evidentă dovadă, ar fi totuși greșit să le transformăm în unicul element de apreciere. Am definit pubertatea nu ca pe o clipă a vieții indivizilor, ci ca o perioadă de mai mulți ani căreia menstruația nu-i semnalează nici începutul și nici sfîrșitul. Dacă apariția ei este indispensabilă pentru a semnala realitatea trezirii endocrine, data la care apare nu marchează însă întotdeauna gradul exact de maturație. Pentru a preciza cu ajutorul unui examen medical stadiul pubertar prezentat de o tînără, sîntem obligați, ca și la băieți, să ținem seama de gradul de dezvoltare a sistemului pilos. Dezvoltarea sînilor oferă de asemenea un indiciu prețios.

Etapele ar putea fi astfel sistematizate :

— lipsă de păr, dar o uşoară creştere a volumului sînilor ;

— apariţia unui puf fin pubian ; categorică creştere a volumului sînilor ;

— îngroşarea perilor pubieni ; piept normal dezvoltat;

— perii pubieni încep să se încreţească , apariţia părului axiliar ;

— apariţia primelor menstruaţii neregulate ;

— uşoară lărgire a bazinului ; rotunjirea reliefurilor musculare abdominale şi toracice ;

— triunghi pubian normal ; lungirea şi îndesirea părului axiliar ;

— accentuarea şoldurilor ;

— stabilizarea şi normalizarea ciclurilor menstruale ;

— sistem pilos complet ; morfologie feminină completă, cu excepţia uneori a membrelor inferioare rămase subţirele la longilinii.

Ca şi la băieţi, parcurgerea acestor etape durează în principiu patru pînă la şase luni, însă într-un mod şi mai neregulat. Tot ca la băieţi, perioada terminală, precedînd totalitatea împlinirilor, este deseori mai lungă.

B. *Elemente statistice.* Începutul pubertăţii survine, în general, cu un an sau doi mai devreme la fete decît la băieţi.

Factorii geografici, sociali sau economici, susceptibili să grăbească sau să întîrzie această dată, par a avea o influenţă mai puternică asupra sexului feminin.

Aşa se explică faptul că fetele pubere de la 11 ani sînt în 92% din cazuri brunete. De asemenea se observă că, la vîrstă egală, această precocitate puberă apare de două ori mai frecvent în mediile avute decît la copii din mediile sărace şi de trei ori mai frecvent în mediile urbane decît în cele rurale.

Studiu făcut asupra a 500 de adolescente din regiunea Parisului între 17 şi 18 ani (Centrul de la Abbaye, 1953)

Data apariţiei menstruaţiei	Ciclul menstrual normal în momentul examinării	Ciclu neregulat şi foarte dureros în momentul examinării
10 ani	3	0
11 „	25	9
12 „	50	18
13 „	106	31
14 „	123	27
15 „	51	15
16 „	14	2
17 „	0	1
Incă fără menstruaţie		25

C. *Dezvoltarea caracterelor sexuale.* Organele genitale interne (ovare, trompe, uter, vagin etc.) încep să crească în volum la vîrsta de 9 ani. Aceste modificări macroscopice, care le conferă un aspect exterior destul de apropiat de cel pe care-l vor păstra în toată perioada sexuală activă, sînt însoţite de diferenţieri celulare microscopice.

Secreţia ovariană începe la 10 ani. Ea este cea care va stimula toate fenomenele pubertare. Ovarele vor începe să emită un ovul fecundabil numai cu trei sau patru ani mai tîrziu. În majoritatea cazurilor, menstruaţiile apar în cursul acestui interval şi sînt numite anovulare atîta vreme cît ele nu corespund producerii lunare a unui ou, adică atîta vreme cît fecundaţia este încă imposibilă.

Uterul îşi schimbă forma : se măreşte, se lungeşte, îşi pierde forma sa cilindrică şi se încovoaie înainte. Această încovoiere poate să se producă uneori şi înapoi, determinînd o retroflexiune susceptibilă să stînjenească viitoarele sarcini.

Mucoasa uterină este sediul unor transformări microscopice importante. Celulele încetează de a fi un simplu

înveliș de protecție, organizîndu-se și diferențiindu-se, pentru a permite la momentul oportun nidarea oului fecundat. Oul născut din întîlnirea la nivelul trompelor uterine a unui ovul cu un spermatozoid are într-adevăr nevoie pentru a continua să trăiască și să crească de condițiile speciale pe care i le poate oferi numai mucoasa uterină ajunsă la maturație. Multe sterilități nu au altă cauză decît o involuție a acestei mucoase, rămasă incapabilă de a asigura adăpostirea și hrănirea embrionului.

Vaginul suferă și el transformările de volum și de formă necesare unei bune desfășurări a relațiilor sexuale.

Organele genitale externe își schimbă și ele aspectul.

Orificiul vulvei, deschis pînă atunci în față, își schimbă poziția ; vulva se deschide în partea de jos. Orificiul devine mai puțin aparent și dispare sub buze, care-și măresc volumul și-și pierd coloratia roză, pigmentîndu-se în brun.

Clitorisul, pînă atunci minuscul, crește în mărime și devine erectil.

Toate aceste transformări însoțesc sau urmează foarte îndeaproape apariția primelor menstruații. Ele se efectuează în decurs de cîteva luni.

Sînii, așa după cum am văzut, se modifică cu mult mai devreme. Umflarea lor inițială, deseori discretă, este cel mai bun semn premergător al trezirii pubertare.

Această hipertrofie poate surveni încă de la vîrsta de 7—8 ani, precedînd astfel cu cîțiva ani apariția primilor peri pubieni. Cel mai adesea ea începe pe la 9 ani. Creșterea ulterioară se face prin salturi succesive, uneori asimetrice, și se accelerează o dată cu apariția menstruațiilor.

Cînd sînt precoce, modificările mamare încep printr-o simplă creștere inegală a volumului celor doi sîni, care timp de 12—16 luni păstrează forma și mărimea unor mici portocale.

În mod normal, aceste modificări încep printr-o întindere a areolei, care din mică și roză devine mai largă și

brună. În principiu, sfîrcul trebuie să devină din acest moment relicfat și erectil, însă există numeroase excepții de la această regulă.

Crescînd în volum, sînii iau mai întîi forma unei pere. Ei nu devin sferici și globulari decît în perioada finală a maturației lor, atunci cînd areola se punctează cu mici ridicături, denumite tuberculii lui Morgagni.

Paralel cu această creștere evidentă, sînul se pregătește mai discret pentru viitoarele lui funcțiuni de alimentare. Canalele galactofare cresc ca număr și mărime și nu e rar cazul cînd, o dată cu primele menstruații, se văd izvorînd din sfîrcuri cîteva picături dintr-un lichid translucid alb-albăstrui, a cărui compoziție chimică este foarte apropiată de cea a laptelui de femeie.

Dezvoltarea volumului sînilor este adesea însoțită de fenomene oarecum dureroase. Se încearcă o senzație de apăsare pe piept, iar în sfîrcuri se simt înțepături neplăcute și mîncărimi.

Un lucru curios, în această perioadă sînul stîng este aproape totdeauna mai dezvoltat decît cel drept.

Sistemul pilos. Dacă dezvoltarea sînilor prevestește declanșarea pubertății într-un termen scurt, la fel se întîmplă și cu modificările sistemului pilos.

Părul pubian și axilar, a cărui dată de apariție am aflat-o, este la început rar, aspru și uscat. Tretat el se îndesește, devine mai moale la atingere și începe să se încrețească. O dată cu încheierea pubertății, el va căpăta aspectul unei adevărate lîni mătăsoase.

Părul de pe cap, la rîndul lui, devine mai suplu și mai strălucitor în perioada prepuberă. El capătă de la începutul evoluției caracterele pe care le va păstra la vîrsta adultă, atît din punctul de vedere al culorii, robusteței și al rapidității de creștere, cît și al ondulării și supunerii la pieptănat. Extinderea părului pe restul corpului este în general mai discretă decît la băieți. Se poate, totuși, re-

marca apariția în perioada prepubertară a unui ușor puf deasupra buzei superioare, care de obicei dispare pe la 16 ani.

Morfologia. În sfîrșit, în această perioadă pubertară corpul fetei se transformă treptat într-un corp de femeie. Șoldurile se accentuează. Diametrul transversal al bazinului se lărgește, pentru a pregăti pe adolescentă în vederea menirii ei de viitoare mamă.

Extremitățile membrelor — încheietura mîinii, gleznele — rămîn fragile. Talia se subțiază între rotunjimea șoldurilor și amploarea pieptului.

Pubertăți dificile. În timp ce la băieți ele se traduc prin întîrzierea dezvoltării caracterelor sexuale primare și prin tulburări asociate, mai ales morfologice, la fete perturbarea ciclului menstrual atrage în special atenția.

Oboseala, bolile survenite în acest răstimp, insuficiența alimentară determină aceleași încetiniri în evoluție. Anumite dereglări în funcționarea glandelor, mai ales a hipofizei, se traduc prin același dezechilibru corporal ; experiența consultațiilor de spitale arată însă că, dacă părinții își aduc acolo băieții în perioada pubertară din cauza unui volum nesatisfăcător al organelor lor genitale, pe fete le aduc mai ales pentru cicluri menstruale insuficiente sau dureroase și numai în rare cazuri pentru hipoplazii mamare. Faptul că glandele genitale rămîn ascunse în abdomen explică de ce insuficienta lor dezvoltare poate trece neobservată pînă în momentul în care tulburările de menstruație trag semnalul de alarmă și, în urma unui examen mai atent, se constată tulburări mai grave.

Existența obezității, mult mai puțin frecventă decît la băieți, constituie pentru familie un aspect neglijabil în tabloul general dominat de anomaliile menstruale, cu toate că e la fel de importantă ca și acestea. Aceeași in-

diferență se manifestă și față de toate întîrzierile de creștere și de toate micile simptome asociate de tulburările endocrine. Această ignoranță îi determină pe părinți deseori să ia niște inițiative terapeutice dezastruoase sau îi face să neglijeze alte indicii mai grave sub pretextul că ritmul menstruațiilor pare normal, lăsîndu-i astfel să se scufunde într-o tot atît de periculoasă autoliniștire. De fapt sub aparența acestui echilibru menstrual satisfăcător se pot ascunde grave leziuni organice, așa cum, dimpotrivă, alte fenomene de dezechilibru, apriori mai îngrijorătoare, sînt lipsite de gravitate și menite să dispară repede fără nici un tratament. După cum susține Béclère în lucrarea *De la pubertate pînă la menopauză,* tulburările menstruale din perioada pubertară se datoresc în 97% din cazuri unor dereglări hormonale, în 2% din cazuri unor leziuni organice și în 1% unor cauze infecțioase.

Mai trebuie adăugat că aproape $^2/_3$ din cauzele hormonale sînt lipsite de gravitate. Nu se poate spune același lucru despre tumorile suprarenale sau ovariene, care determină pubertăți precoce. Ele constituie cazuri foarte grave, deși sînt însoțite de menstruații în aparență normale.

Aceste precizări au fost indispensabile înainte de a studia tulburările pubertare, pe care obișnuința și superficialitatea le elaborează mai ales în funcție de condițiile apariției ciclurilor menstruale.

Lipsa de menstruație. Această lipsă poate coexista cu o totală inactivitate pubertară, neapărînd nici o modificare a volumului sînilor sau a sistemului pilos. Înălțimea și greutatea rămîn staționare, inteligența infantilă. Întregul organism pare cufundat într-o adîncă letargie. Tabloul este identic cu cel oferit de băieții lipsiți, la o vîrstă avansată, de orice semn al declanșării pubertății.

Aceste întîrzieri se pot datora unor tulburări trecătoare ale funcțiunilor glandulare, pe care un tratament

hormonal poate să le înlăture uşor. Acesta însă trebuie să fie judicios administrat. Dar lucrurile nu stau întotdeauna aşa, căci, citind reclamele înşelătoare, mulţi părinţi aplică ei singuri tratamente care adesea pot acţiona împotriva scopului urmărit. Medicii sînt singurii în măsură să judece oportunitatea cutărui sau cutărui remediu. Sfatul lor trebuie cerut de fiecare dată cînd o adolescentă de 12—13 ani nu prezintă nici un început de modificare mamară sau nici un puf pubian, precum şi de fiecare dată cînd o tînără de 15 ani nu a avut încă menstruaţie.

Aceste întîrzieri se datoresc uneori, din fericire foarte rar, unor leziuni organice extrem de grave. Cea mai cunoscută este stagnarea dezvoltării ovarelor în primii ani ai vieţii (agnezie ovariană). Fetiţa care suferă de această afecţiune este în general foarte scundă; creşterea ei a avut întotdeauna un aspect anormal. Această înălţime se situează în general în jurul a 1,37 m. Vaginul şi uterul sînt de tip infantil, iar fetiţa nu numai că este lipsită de menstruaţie, dar şi pieptul îi rămîne plat şi bazinul îngust.

Terapeuticile endocrine permit o reluare a creşterii în înălţime, o evoluţie spre tipul adult a organelor genitale externe, dezvoltarea sînilor, dar nu pot reînvia ovarele; fetele care au suferit de o agnezie ovariană rămîn sterile.

Glandele hipofiză, suprarenală şi tiroidă pot fi sediul unor asemenea involuţii. Vindecarea lor depinde de importanţa şi de eficacitatea terapeuticilor hormonale.

În sfîrşit, uneori aceleaşi glande pot fi obiectul unor transformări neoplasmice. Situaţia este atunci mult mai gravă şi, chiar dacă aceste neoplasme sînt benigne, tratamentele chirurgicale sau radioterapeutice nu dau întotdeauna rezultate perfecte. Bolnavul poate fi menţinut în viaţă, dar viitorul lui genital rămîne foarte compromis.

Mai frecventă este lipsa de menstruaţie la adolescente a căror dezvoltare generală şi genitală externă pare nor-

mală. Cauza reală este uneori o uşoară malformaţie locală (imperforarea himenului) sau o tulburare benignă a sferei genitale (chist al ovarului de pildă). Cel mai adesea însă lipsa menstruaţiei îşi are originea în insuficienţa secreţiilor ovariene sau hipofizare sau, dimpotrivă, în excesul lor; ele se numesc atunci hipo- sau hiperhormonale. Dacă excesul sau insuficienţa pot duce la un rezultat identic, n-avem oare dovada cea mai bună a pericolului tratamentelor practicate fără examen medical şi fără determinarea prealabilă a sensului dereglării funcţionale?

Menstruaţii insuficiente, neregulate, dureroase sau foarte abundente. Primele cicluri menstruale pot fi neregulate sau pot trece aproape neobservate. Se poate „sări" peste o lună sau, într-alta, poate exista o scurgere cu totul neînsemnată. Insuficienţele n-au nimic dramatic în primele şase luni. Dar persistenţa lor indică existenţa unor tulburări şi impune un examen medical. Tendinţa actuală în medicină recomandă aşteptarea atunci cînd nu este identificată nici o leziune gravă; în cazul în care nu mai intervine nici un alt simptom, să acordăm credit naturii în primele optsprezece luni ale vieţii sexuale.

Fluxul menstrual poate fi prea abundent sau prea frecvent. El poate lua uneori aspectul unor adevărate hemoragii, a căror repetare riscă să provoace o anemie. Numai în astfel de cazuri se recomandă o intervenţie.

În sfîrşit, nici durerile nu sînt un fenomen rar. Din prezenţa lor incidentală nu se poate trage concluzia existenţei unor tulburări mai importante. Ele reflectă unele congestii ovariene aproape normale sau sînt numai reflexul greutăţilor de trecere prin uterul încă insuficient de elastic. Numai intensitatea, persistenţa şi exagerarea lor trebuie să ne atragă atenţia, chiar dacă nu sînt însoţite de alt indiciu patologic; simple calmante sau uşoare sedative locale sînt suficiente pentru a face suportabile

aceste dureri. Ar fi bine ca adolescentele prea nervoase să fie sfătuite să se odihnească la pat în primele douăzeci şi patru de ore ale fiecărei menstruaţii.

Precocitate sexuală şi pubertate precoce. Precocitatea sexuală se caracterizează printr-o dezvoltare generală de tip adult în cursul primilor zece ani ai vieţii. Pubertatea precoce este realizată şi prin apariţia în acelaşi timp a menstruaţiei.

Se pare că fetele sînt mai curînd supuse acestei precocităţi decît băieţii. Din 544 de cazuri de pubertate precoce observate în 1938 de Bing Clibus şi Simon, 414 au fost fete şi numai 130 băieţi.

Există cazuri cînd precocitatea nu poate fi explicată prin nici o leziune organică. Copilul este sănătos, dezvoltarea lui normală. Se pare că în urma examenului medical trebuie reţinută numai frecvenţa altor anomalii pubertare în familie. Nivelul lui mintal nu e perturbat, însă afectivitatea are uneori de suferit de pe urma interesului stîrnit de cazul respectiv.

Altcori aceste anomalii cronologice sînt explicate prin prezenţa unor tumori ovariene sau suprarenale.

Tumorile pot fi benigne, iar extirparea lor este urmată de dispariţia semnelor pubertare prea precoce.

Spre deosebire de băieţi, la fete la originea acestor pubertăţi precoce se întîlnesc rareori leziuni ale sistemului nervos central.

5. RESPONSABILITĂŢI FAMILIALE

Cunoaşterea problemei. Prea mulţi părinţi neglijează perioada pubertară şi cred că şi-au făcut pe deplin datoria dacă supraveghează cu un ochi discret apariţia primilor peri pubieni. Unii, convinşi de caracterul nesănătos al

acestor transformări genitale, se tem că, acordînd prea mare importanţă acestor fenomene, să nu rănească pudoarea copilului. Alţii, care nu înţeleg ei înşişi nimic din natura exactă a acestor transformări radicale, iau drept firești unele fenomene patologice şi refuză să se alarmeze în timp util.

Dacă însă vor să dovedească simţ de răspundere, trebuie, dimpotrivă, să supravegheze de aproape această evoluţie pubertară. Pentru a putea interveni imediat, de fiecare dată cînd acest lucru se dovedeşte necesar ei trebuie, fără a acumula cunoştinţe medicale inutile, să fie informaţi, cel puţin în linii mari, de piedicile care se pot ridica în calea acestei evoluţii. Mai trebuie de asemenea să cunoască semnificaţia exactă a tuturor fenomenelor anatomice şi fiziologice care o însoţesc. Înainte de a-l pregăti pe tînăr pentru toate surprizele pe care această deşteptare genitală i le va aduce familia, trebuie să se străduiască să le cunoască ea însăşi bine pentru a i le putea explica.

Pregătirea pentru pubertate. Este cunoscut rolul nefast pe care-l pot juca oboseala, surmenajul, proasta alimentaţie, infecţiile în apariţia tulburărilor pubertare. Departe de a slăbi supravegherea lor în această perioadă prepuberă sub pretextul că copilul, crescînd, capătă mai multă minte, părinţii trebuie, dimpotrivă, să fie şi mai atenţi. Există primejdia apariţiei surmenajului şcolar sau sportiv tocmai în momentul în care organismul ar avea cea mai mare nevoie de odihnă. La 13—14 ani copilul se pregăteşte pentru încheierea ciclului elementar de studii sau, în învăţămîntul secundar, are de făcut faţă unui program supraîncărcat. În această perioadă descoperă el plăcerile sporturilor de echipă şi, pentru a-şi menţine locul în competiţiile de pitici sau de juniori, se supune unui antrenament exagerat Uneori trebuie ales între oboseala sportivă şi şcolară, pe de o parte, şi cea pubertară, pe de alta. Nu poate fi îngăduită nici o şovăire, căci o clasă repetată

nu înseamnă decît pierderea unui an din viaţă, în timp ce o pubertate stînjenită poate să-şi pună pecetea pe toată viaţa. Ar fi, de asemenea, o greşeală să se subestimeze efectele anumitor infecţii, în aparenţă fără importanţă, sub pretext că corpul, devenit mai robust, este mai puţin sensibil decît cel al unui copilaş. În realitate, nici cînd organismul nu este mai puţin apărat împotriva agresiunilor microbiene şi a consecinţelor lor decît în această perioadă.

Trebuie deci făcut tot posibilul spre a feri copilul de aceste riscuri şi a-l pregăti printr-o alimentaţie suficientă şi o igienă riguroasă pentru încercările care-l aşteaptă.

Înaintea unui examen greu, familia se întreabă dacă copilul este pregătit să-l treacă cu succes. Ar fi de dorit ca atenţia părinţilor să fie la fel de trează în ajunul acestui test de sănătate pe care-l constituie o desfăşurare pubertară fără probleme.

Supravegherea evoluţiei pubertare. De buna desfăşurare a acestei pubertăţi depinde în mare măsură viitorul adolescentului. O cît de uşoară şi neînsemnată tulburare în această perioadă poate avea, dacă nu este descoperită şi tratată la timp, consecinţe dramatice.

O mică întîrziere pubertară, considerată ca lipsită de importanţă şi fără vreo gravă influenţă paralelă asupra stării generale, poate fi foarte bine primul indiciu al unei insuficienţe sexuale de origine organică. Numai un tratament aplicat imediat poate împiedica instalarea ei definitivă.

O prea mare nepăsare din partea părinţilor riscă să condamne copilul devenit adult să ducă o viaţă nenorocită, lipsită de satisfacţiile dragostei, ale căsătoriei şi ale familiei.

Un mic surplus adipos, ignorat sau considerat ca un semn de sănătate la pubertate, favorizează apariţia unei

obezități la maturitate, cu atît mai gravă cu cît acum, datorită statisticilor societăților de asigurare pe viață, se cunoaște incompatibilitatea ei cu o existență prea lungă.

O neregularitate menstruală poate deveni foarte ușor incurabilă dacă i se acordă atenție abia după doi sau trei ani. Numeroase femei suportă ani de-a rîndul un adevărat martir, de care ar fi putut fi lesne cruțate. Unele plătesc chiar cu sterilitatea definitivă întîrzierea în remedierea unor ușoare tulburări pe care le acuzau la începutul adolescenței.

În această supraveghere a apariției și evoluției pubertare a copilului lor, părinții sînt ajutați de serviciile de igienă școlară. Tînărul poate lipsi însă în ziua de vizită a medicului școlii sau poate uita, chiar prezent fiind, să comunice familiei observațiile și concluziile formulate în urma acestei examinări.

În sfîrșit, mai trebuie ca aceste sfaturi să nu rămînă literă moartă și să fie urmate de o vizită la medicul familiei sau de o consultație de specialitate la spital. Lucrurile nu se petrec însă totdeauna așa. Concepția administrativă actuală, care interzice să se ceară familiilor aceste demersuri indispensabile, explică, fără a justifica însă, prea freeventa lor neglijență. Această supraveghere medicală oficială nu poate avea valoare decît dacă părinții își aduc contribuția lor. La fel și cu sfaturile celorlalți medici consultați la libera alegere. Nu ajunge să li se ceară acestora examinări periodice ; trebuie urmate și prescripțiile lor, obligîndu-i pe tineri să li se supună. Desigur, acest lucru este uneori dificil.

Publicitatea prin presă, radio sau afiș a socotit indicat să profite și ea de marele interes ce se acordă acum tineretului. Atenția familiilor este neîncetat atrasă asupra binefacerilor anumitor remedii, adevărate panacee ale tulburărilor pubertare.

În realitate, nu există nici un medicament capabil de o asemenea acțiune generală. Instalarea pubertății este condiționată, așa cum am văzut, de multiple interacțiuni hormonale și de efectuarea unor procese organice variate și delicate. Nici un leac nu are posibilitatea să remedieze singur toate lipsurile, deoarece fiecare tulburare în parte necesită un tratament special și mai ales un diagnostic prealabil.

CAPITOLUL AL II-LEA

Antropometria tînărului puber

Creşterea copilului şi a adolescentului se desfăşoară într-un mod discontinuu. Ea se efectuează prin perioade active succesive, întrerupte de răgazuri. De la naştere şi pînă la 3 ani, greutatea creşte de trei ori, iar înălţimea cu 15 cm. Între 1 an şi 3 are loc prima încetinire. Între 3 şi 6 ani are loc o nouă creştere pondero-staturală (greutate şi înălţime). La băieţi între 6 şi 11 ani, iar la fete între 6 şi 10 ani se înregistrează progrese minime în greutate şi înălţime. În această perioadă, creşterea este în medie de 12 kg în greutate şi rar depăşeşte 10 cm în înălţime.

Faza prepuberă este marcată printr-o reluare a creşterii.

Este vorba mai ales de o dezvoltare în lungime, cu prioritate a membrelor, în raport cu trunchiul. Greutatea se modifică puţin. Copilul se lungeşte. „Este subţire şi înalt — spune Delpeuch —, slab şi puţin musculos, are un tors scurt pe nişte picioare prea lungi ; este faza liceanului deşirat, cu pantaloni prea scurţi".

După această perioadă disgraţioasă, apariţia pubertăţii, cel puţin la începutul ei, determină o încetinire a creşterii staturale în favoarea creşterii ponderale, care intervine la rîndul ei.

Am văzut în acest stadiu frecvența obezităților pubertare. Ele reflectă o exagerare patologică a acestei încercări de reechilibrare pondero-statural ă.

Sfîrșitul perioadei pubertare este marcat de o înflorire a întregului corp, care capătă morfologia sa definitivă. Modificările sînt atunci mai ales de ordin estetic; ele îi lungesc pe obezi și îi împlinesc pe cei slabi. Raporturile, pînă atunci lipsite de echilibru, dintre anumite segmente ale corpului devin mai armonioase. Disproporțiile caricaturiale dintre înălțime și volum se atenuează treptat, pentru a dispărea complet dacă această evoluție naturală este ajutată de educație fizică.

La băieți, o dezvoltare a mușchilor, iar la fete un spor de mușchi și de grăsime fac să dispară slăbiciunile dizgrațioase, evidențiază rotunjimile pînă atunci insuficiente, fac să dispară scobiturile inestetice sau oasele prea ieșite în afară.

Această creștere pubertară este foarte importantă. Ea este ultima capabilă să modifice morfologia individului. Corpul va continua să-și caute pînă la 23 de ani forma sa definitivă, dar transformările vor fi mult mai lente și mai greu de influențat. Ele se vor exprima prin cîteva kilograme sau cîțiva centimetri și vor interesa mai ales masele musculare. Scheletul, aproape complet osificat, se va supune foarte greu încercărilor de corectare sau de îndreptare.

Greutatea și înălțimea. Studiul greutății și al înălțimii necesită intervenția unor elemente statistice. Interpretarea lor trebuie să fie foarte liberă, căci e foarte greu de cuprins toate individualitățile umane în cadrul strict al cifrelor și al procentajelor.

Ar fi deci zadarnic să le acordăm o importanță exagerată, ele nu au decît valoare indicativă, mai ales că au fost stabilite în urma cercetării unor grupuri umane și de populație de o mare diversitate.

Diferenţierea după sex. Datele antropometrice sînt foarte diferite încă în perioada prepubertară, după cum este vorba de fete sau de băieţi.

Profesorul Nobécourt, cel dintîi care s-a consacrat studiului factorilor biometrici juvenili, consideră că aceste diferenţe devin perceptibile de la 10 ani.

Vîrstă	Greutate		Înălţime	
	Fete	Băieţi	Fete	Băieţi
10 ani	25,100 kg			1,30 m
11 „	29.900 „	27,400 kg		1,35 „
12 „	34 „	29,400 „	1,42 m	1,39 m
13 „	37 „	34,600 „	1,46 „	1,45 „
14 „	40,800 „	40,200 „	1,50 „	1,51 „
15 „	43,900 „	44,900 „	1,52 „	1,57 „
16 „	43,800 „	51 „	1,53 „	1,62 „
17 „	49 „	54,300 „	1,54 „	1,63 „
18 „	49,600 „	58 „	1,55 „	1,64 „

Studiul comparativ de mai sus, întocmit pe baza unui număr considerabil de măsurători, datează din 1929. Variaţiile relative pe care le scoate în evidenţă în funcţie de sex şi vîrstă au rămas exacte, însă cifrele par a fi inferioare celor întîlnite azi în grupe comparabile de copii sau de adolescenţi.

Diferenţierea în funcţie de perioada istorică. După studiile lui Buffon asupra dimensiunilor medii ale francezilor din secolul al XVII-lea, toţi autorii care s-au interesat de biometria contemporanilor lor şi au vrut s-o compare cu cea a generaţiilor precedente au constatat de altfel asemenea diferenţe, iar costumele şi uniformele păstrate intacte din fiecare perioadă istorică vădesc această creştere continuă în greutate şi înălţime de-a lungul veacurilor.

Această diferenţiere a rămas foarte multă vreme lentă şi imperceptibilă pentru ochii fără experienţă.

Lucrurile nu se mai petrec la fel în ultimii treizeci de ani, de cînd ea s-a accelerat și a devenit perceptibilă de la un deceniu la altul. Este suficient să privim o mulțime oarecare pentru a constata că înălțimea medie a tinerilor este mai ridicată decît a celor în vîrstă, după cum în majoritatea familiilor adolescenții sînt mai înalți decît părinții lor.

Acest proces își găsește explicația în progresul parcurs de igienă și de dietetică.

Să citățm cu titlu de exemplu tabelul întocmit de d-l Paucot, director de studii la liceul Montaigne, care compară mediile a 500 de liceeni parizieni, înregistrate în 1941, cu cele ale unui număr identic de liceeni din 1931. Regăsim aceeași creștere în perioada mai recentă, caracterizată totuși prin restricțiile alimentare din vremea ocupației.

Vîrstă	1930—1931		1941—1942	
	Înălțime	Greutate	Înălțime	Greutate
13 ani	1,46 m	38 kg	1,51 m	40 kg
14 „	1,55 „	43 „	1,58 „	45 „
15 „	1,61 „	50 „	1,64 „	51 „

Constatăm același lucru dacă examinăm cifrele tabelului întocmit într-un mediu oarecum diferit, cel al elevilor unei școli de ucenici a Regiei de transporturi pariziene (400 de elevi) :

Vîrstă	1943		1947		1953	
	Greutate	Înălțime	Greutate	Înălțime	Greutate	Înălțime
14 ani	44 kg	1,55 m	45 kg	1,56 m	48 kg	1,62 m
15 „	49 „	1,59 „	54 „	1,65 „	52 „	1,64 „
16 „	53 „	1,65 „	57 „	1,68 „	58 „	1,68 „
17 „	55,5 „	1,67 „	58 „	1,68,5 „	61,6 „	1,70 „

În acești ani condițiile de recrutare, de muncă și de educație fizică au fost aceleași.

Alte lucrări, în special acelea ale lui Laugier sau a doctorului Encausse referitoare la școlarii din regiunea Parisului, reflectă o tendință identică. Și noi am regăsit-o în mai multe alte licee sau centre de ucenici și, ceea ce este deosebit de interesant, în colectivități de copii socialmente abandonați (tineri șomeri, tineri delincvenți etc.).

Statisticile greutății și înălțimii tinerilor recruți, întocmite timp de cincizeci de ani, dovedesc o creștere medie de 8 cm și 7 kg din 1900 încoace.

De asemenea, anchetele făcute în magazinele de confecții și la croitori arată că actualele înălțimi numite „medii" sînt simțitor mai mari decît cele de la începutul secolului.

Influența subalimentației. Creșterea pondero-statural este influențată, desigur, de alimentație. Un exces de hrană sub forma grăsimilor și făinoaselor favorizează instalarea obezităților pubertare semnalate mai sus, rămînînd însă fără prea mare efect asupra creșterii staturale. Dimpotrivă, o supraalimentare judicioasă, care insistă asupra cantității de carne și a mîncărurilor bogate în vitamine și în oligo-elemente minerale, poate determina o creștere de cîțiva centimetri, neînsoțită de un surplus adipos.

Carențele alimentare, cantitative și calitative, acționează în sens contrar.

Subalimentația cantitativă începe prin a influența asupra greutății, care rămîne staționară cîtva timp. Dacă lipsa de alimente este serioasă și prelungită, atunci asistăm timp de cîteva săptămîni la o diminuare lentă a greutății și apoi la scăderea ei bruscă. Se pare că creșterea statural este influențată de-abia din acel moment, cînd ea se încetinește sau chiar se oprește. Dacă reluarea judicioasă a alimentației este suficientă pentru a corecta tulbu-

rările de greutate, nu același lucru se poate spune despre insuficiențele staturale, care riscă să se instaleze definitiv. Deficitul în kilograme poate să dispară repede, în timp ce deficitul în centimetri riscă să fie iremediabil. Adolescenții care au suferit asemenea restricții pot rămîne toată viața lor cu o înălțime mai mică decît aceea pe care ar fi trebuit s-o aibă.

La fel se întîmplă și în cazul carențelor calitative.

O hrană în aparență bogată și suficientă, dar în realitate prost echilibrată, poate provoca aceeași deficiență statural definitivă. O lipsă chiar minimă, în special de vitamine și de alimente azotate, prelungită timp de cîteva luni poate determina un deficit statural de 3—5 cm.

Experiența anilor 1940—1944 a permis măsurarea exactă a influenței restricțiilor alimentare asupra creșterii adolescenților. În raport cu anii 1938—1939, deficitul ponderal la elevii școlilor și liceelor pariziene din timpul ocupației a fost, în medie, de 3,5 kg la copiii de 12—14 ani și de 5 kg la cei de 15 ani.

Deficitul statural n-a fost, dimpotrivă, decît de 1—1,5 cm.

Aceste diferențe s-au făcut simțite la tinerii în plină evoluție pubertară. Cei care nu intraseră în această criză sau ieșiseră din ea au fost mult mai puțin atinși.

Influența oboselii. Oboseala poate și ea perturba mai mult sau mai puțin definitiv creșterea. Ea poate fi de origine școlară. Astfel, statisticile liceului Montaigne arată frecvența scăderilor în greutate în trimestrul al treilea al anului școlar, adică în perioada cînd se face cel mai puternic simțită oboseala provocată de surmenaj.

La copiii de 12—16 ani, creșterea greutății este în medie de 1,400 kg în primul trimestru, de 1 kg în trimestrul al doilea și de 600 g în cel de-al treilea.

Oboseala poate surveni și în urma unei schimbări bruște a condițiilor de viață sau de muncă.

Tinerii ucenici din învățămîntul tehnic, ieșiți de pe băncile școlii primare și expuși fără o pregătire prealabilă oboselii produse de munca în atelier, acuză aproape toți în primele luni de ucenicie o stagnare totală a creșterii staturoponderale. Același lucru se întîmplă și cu tinerii de 14 ani, nevoiți să-și cîștige existența ca salariați în comerț și industrie. La oboseala musculară și intelectuală se adaugă oboseala produsă de programul de lucru prea lung și de ritmul de muncă mai susținut decît cel de la școală.

Oboseala deplasărilor de acasă pînă la locul de muncă joacă, de asemenea, un rol important. La vîrstă egală și muncă egală, stagnarea în creștere și slăbirea din perioada pubertară sînt de șase ori mai frecvente la adolescenții care locuiesc la mai mult de o oră depărtare de locul lor de muncă decît la cei care locuiesc în imediata lui apropiere. Chiar dacă factorii care predispun la aceasta par să-și piardă cu vremea din nocivitate, ei lasă urme de neșters între 14 și 18 ani. În cazul cînd acești factori există, este o greșeală să se spere la vreun efect pozitiv al obișnuinței și al adaptării.

Oboseala datorită exceselor sportive nu este nici ea de neglijat la această vîrstă. Am constatat într-un club sportiv de tineret că la jucătorii de fotbal și rugby creșterea se încetinea în timpul iernii și în perioadele în care antrenamentele în vederea competițiilor erau mai susținute. Aceste deficite trecătoare erau compensate de o creștere mai rapidă în perioadele de activitate sportivă redusă. Perioadele acestea de răgaz trebuie însă să existe și, contrar celor preconizate de prea mulți instructori sportivi, adolescentul nu trebuie supus unor competiții neîntrerupte care fac să alterneze fără încetare, în tot timpul anului, sporturile de iarnă cu cele de vară.

Dimpotrivă, vom vedea, atunci cînd ne vom ocupa de educația sportivă a tinerilor, cît de mult pot unele exerciții moderate să favorizeze creșterea în greutate și ade-

sea în înălțime fără a constitui vreodată o cauză de oboseală. Se înțelege că și ereditatea familială joacă un rol în dezvoltarea morfologică a copiilor. Dacă tatăl și mama sînt înalți sau predispuși la îngrășare, fiii sau fiicele lor au mai multe șanse să fie, la rîndul lor, zvelți sau obezi decît dacă părinții lor ar fi fost scunzi sau slabi.

Raportul greutate-înălțime. Este anevoios și inutil să definim o înălțime și o greutate optimă pentru fiecare vîrstă, fiindcă pot interveni prea mulți factori care să modifice elementele de comparație.

Este normal ca unii copii să înceapă foarte timpuriu creșterea lor pubertară, după cum nu este anormal ca alții s-o înceapă, dimpotrivă, cu șase luni sau cu un an mai tîrziu. Cum se poate oare stabili în această situație un barem rigid ?

Mai folositor este să studiem raportul greutate-înălțime. Concluziile respective sînt mai bogate în învățăminte în privința robusteței și stării bune a sănătății subiectului examinat decît simpla comparație a oricăror dintre aceste măsurători cu cifrele unui tabel prestabilit.

Trebuie însă să ne ferim de greșeala frecventă care ne face să considerăm ca patologică slăbiciunea normală care marchează la unii adolescenți sfîrșitul perioadei prepubere, momentul cînd lungimea staturală excesivă n-a fost încă urmată de creșterea ponderală corespunzătoare.

Pentru a aprecia just semnificația acestui raport mai ales la fetele între 11 și 12 ani și la băieții între 13 și 15 ani, este strict necesar să-l comparăm cu datele altor rapoarte, întocmite din trei în trei luni, decît să apreciem valoarea lui din momentul respectiv desprinsă de orice element de comparație în timp.

CAPITOLUL AL III-LEA

Patologia adolescenței

Rareori se întîmplă ca un adult să păstreze urme serioase ale afecțiunilor de care a suferit în copilărie. Majoritatea bolilor infantile se vindecă fără a lăsa sechele, iar tulburările trecătoare de creștere sînt repede remediate cînd sînt depistate la timp.

Nimic nu împiedică pe un prematur, crescut multe luni în incubator, să devină mai tîrziu un om la fel de robust ca ceilalți, după cum toxicoza gravă a unui sugar nu trebuie să ne provoace temeri că ar determina în a doua copilărie sau la o vîrstă adultă o susceptibilitate intestinală deosebită.

Dacă scarlatina poate provoca o albuminurie prelungită, dacă afecțiunile repetate ale timpanului la copil pot constitui mai tîrziu originea unei surdități relative și dacă consecințele accidentelor encefalitice nu sînt de neglijat, nu este însă mai puțin adevărat că majoritatea afecțiunilor proprii copilăriei sînt atît de repede date uitării, încît de multe ori ne vine greu, ca adulți, să ne amintim de ele atunci cînd ne întreabă sau ne examinează medicul.

Organismul pare să dispună pînă la 14 ani de o energie vitală considerabilă, pe care o folosește la construirea corpului și în aceeași măsură la apărarea lui împotriva

agresiunilor, iar la nevoie la o reconstruire rapidă atunci cînd integritatea lui a fost lezată de vreo boală. Cea mai bună dovadă e rapida cicatrizare a rănilor superficiale şi rezistenţa lor la orice infecţie cu caracter secundar.

Lucrurile nu stau însă la fel în perioada pubertară. Potenţialul consacrat apărării şi eventualelor restabiliri scade. Toată energia pare să fie rezervată împlinirii cît mai desăvîrşite a metamorfozelor genitale sau morfologice proprii acestei perioade, precum şi dobîndirii unor noi funcţiuni organice. Apărarea acestor cuceriri este aproape inexistentă. Ea nu va redeveni efectivă decît o dată cu încheierea pubertăţii, cînd se deschide era consolidărilor dintre 20 şi 25 ani.

Dispariţia între 14 şi 16 ani a unor sindroame cronice ale copilăriei pînă atunci rebele la orice tratament, ca astma, bronşitele cronice, eczemele, cholemia familială (gradul de bilă în sînge) etc., se explică mai mult prin modificările umorale decît prin putere de apărare mai mare. După cum am văzut, adolescentul ne permite să prevedem totul despre adultul de peste cîţiva ani. Din punct de vedere antropometric, de pildă, ceea ce se conturează pe la 16 ani se va realiza aproape întotdeauna pe la 30. Viitorul lui e deja trasat, iar modificările care pot interveni nu vor constitui decît chestiuni de amănunt. Adolescentul înalt are toate şansele să păstreze întreaga viaţă acest avantaj statural, pe cîtă vreme cel mărunt riscă, chiar crescînd cu cîţiva centimetri, să nu recupereze întîrzierea iniţială. La fel în privinţa tuturor celorlalte începuturi de transformări organice şi fiziologice. La 18 ani zarurile sînt deja aruncate în toate domeniile.

Iată de ce devine de înţeles marea gravitate a agresiunilor care ameninţă sănătatea tînărului puber. Dacă nu sînt de îndată înlăturate, se poate întîmpla ca ele să lase urme de neşters în organismul lui moale ca ceara şi slab apărat. Intrarea în funcţiune a noilor aparate endocrine

și genitale, deocamdată slab pregătite pentru lupta împotriva infecțiilor, precum și a mecanismelor încă nepuse la punct, nu fac decît să lărgească aria supusă îmbolnăvirii.

Chiar dacă tulburările din această perioadă par benigne la prima vedere, ele nu trebuie niciodată neglijate, deoarece evoluția lor este adesea neprevăzută din pricina slabei rezistențe a organismului. Leziuni grave definitive pot să se instaleze pe tăcute și să se reactiveze de-abia peste cîțiva ani, avînd o evoluție rapidă și neașteptată.

Tulburări ușoare, neluate în seamă în vălmășagul zdruncinărilor organice, neobservate sau puse pe seama acestei revoluții firești, pot, după încheierea pubertății, să persiste, să se agraveze și să treacă pe primul plan. Pe cît de lesne este vindecarea în primele luni ale apariției lor, pe atît poate fi ea de dificilă atunci cînd, în urma ușoarelor tulburări fiziologice de la început, au survenit leziuni anatomice ireversibile. În plus, diferitele aparate ale corpului omenesc nu au niciodată o activitate complet autonomă, fiind legate între ele printr-o strînsă solidaritate. O ușoară atingere a unuia, părînd fără efect asupra propriei lui funcționări, poate foarte bine după cîtva timp să aibă repercusiuni asupra bunei funcționări a altuia care nu ne-ar fi lăsat pînă atunci să bănuim că e încercat de vreo suferință.

Trebuie subliniat, în sfîrșit, că nici chiar medicii nu sînt întotdeauna în stare să aprecieze în această perioadă pubertară, în mod exact, importanța și evoluția simptomelor pe care le descoperă. Natura le rezervă în asemenea cazuri surprize mai mari decît în orice altă perioadă a vieții.

Numai prin repetarea examinărilor și printr-o supraveghere atentă se pot evita greșelile pe care le-ar provoca depistările prea tardive.

Pentru medic, adolescența este vîrsta „tunetelor pe un cer senin".

Numai o strînsă colaborare între familie și medic poate reduce numărul și gravitatea accidentelor care-i amenință pe proaspeții adolescenți.

Ca întotdeauna însă trebuie ca și părinții, fără a aspira la o înaltă cultură medicală, să acorde suficientă atenție tuturor indiciilor care ar putea prevesti apariția accidentelor și să știe cel puțin să deosebească ceea ce este anormal de ceea ce este normal, fără a încerca să caute cauzele sau să prescrie vreun tratament.

Astfel înțeles, rolul familiei nu apare neglijabil, căci motive de îngrijorare sînt destule.

Tulburările cele mai des întîlnite la această vîrstă, în ordinea descrescîndă a frecvenței, par a fi : miopia (30%), cariile dentare (30%), tulburări ale staticii vertebrale (20%), primele începuturi de infecții la plămîni, hipotrofia staturo-ponderală, dezechilibrul endocrin, bolile de piele etc.

Din punctul de vedere al gravității, acest tablou al bolilor este dominat de afecțiunile tuberculoase, tulburările cardiace și dezechilibrele mintale.

Ne propunem să studiem pe scurt toate aceste afecțiuni, clasîndu-le pe aparate și insistînd mai ales asupra demersurilor pe care le implică descoperirea lor și deosebitele responsabilități care revin părinților în asemenea cazuri.

Pozițiile defectuoase ale scheletului vor fi studiate în capitolul consacrat educației fizice, deoarece această disciplină constituie cel mai bun tratament preventiv și curativ al lor.

Importanța alimentației și imposibilitatea de a separa studierea ei de cea a aparatului digestiv ne vor determina să studiem patologia lor într-un capitol separat.

Inima. Un examen rapid și superficial al unui grup de adolescenți relevă, numai la simpla ascultare cu stetoscopul, că 10% dintre ei au inimi anormale. Examinarea aceluiași grup de către un cardiolog specialist competent, care dispune de mijloace de diagnostic moderne electrice sau radiologice, nu mai scoate însă la iveală o leziune cardiacă confirmată decît la 1% dintre ei. Ceilalți 9%, aflați în stare de perfectă sănătate cardiacă, se văd prea adesea, din cauza unei examinări insuficiente, condamnați la o viață cu încetinitorul, lipsită de orice efort fizic și nefastă pentru întreaga lor dezvoltare fizică și psihică. Cîți copii cu o inimă așa-zis „șubredă" nu se văd privați de bucuriile unei vieți normale numai din pricina descoperirii unui suflu cardiac chipurile anormal, datorat pur și simplu unui exces de nervozitate sau unei neînsemnate malformații anatomice pulmonare. Vedem astfel în mod frecvent tineri ajunși la vîrsta de 25 de ani cu un corp slăbănog și plăpînd, condamnați încă din adolescență să nu se dezvolte armonios pentru a evita să-și supună la efort inima în realitate normală.

O simplă electrocardiogramă făcută la 15 ani ar fi modificat întregul lor viitor.

Există totuși, ceea ce scuză oarecum acest exces de prudență, leziuni cardiace adevărate, caracteristice acestei perioade de adolescență.

Inima instabilă a lui Lian este destul de des întîlnită la adolescenții longilinii și emotivi. Acest sindrom, datorat unei creșteri momentane și disproporționate a volumului mușchiului cardiac la indivizii hipernervoși, se manifestă clinic prin palpitații, pierderea rapidă a suflului, o mai mică rezistență la efort, o accelerare constantă a bătăilor inimii, cu paroxisme sub influența emoțiilor.

Tinerii obosiți, surmenați din punct de vedere fizic sau intelectual, studenții în perioada de pregătire a examenelor, sportivii supuși la un antrenament prea susținut sau la competiții prea dese, precum și tinerii muncitori supuși unui ritm prea rapid în producție, par predispuși la aceste tulburări. Descoperirea acestei afecțiuni cu ocazia unui examen medical trebuie să determine o recomandare a odihnei mai mult sau mai puțin complete și o riguroasă supraveghere a bolnavilor. Nu se va îngădui reluarea unei vieți normale decît cu precauțiune și treptat. În aceste condiții, boala în genere se vindecă. Nu trebuie să ne temem de o sechelă sau complicație.

Mai grave sînt însă tulburările provocate de *reumatismul articular*, căci cicatricele lăsate de această boală pe inimă și pe valvulele ei riscă să handicapeze toată viața pe cel atins de ea în perioada adolescenței. Este o afecțiune cu atît mai periculoasă, cu cît deseori nu se manifestă în nici un fel și se confundă cu unele afecțiuni benigne. Reumatismul lovește mușchiul cardiac, după ce a atins mai multe articulații, făcîndu-le timp de cîteva zile dureroase, calde și umflate. Prea adesea aceste dureri articulare, semnele premergătoare ale afecțiunii cardiace, trec neobservate, fiind atît de discrete încît sînt luate drept niște simple dureri de creștere. Astfel nu se procedează la nici un tratament specific și leziunile inimii au tot timpul să se instaleze.

Boala aceasta, numită și boala lui Bouillaud, lovește în special pe adolescenții între 13 și 17 ani. La această vîrstă nu sînt rare senzațiile dureroase la nivelul articulațiilor, în special la genunchi și la încheietura mîinilor ; ele vădesc o activitate exagerată de creștere a cartilagiilor osoase sau ușoare fenomene infecțioase, lipsite de gravitate. Cînd tulburările reumatismale sînt discrete, însoțite numai de o ușoară creștere a temperaturii și neinfluențînd asupra stării generale, atunci confuzia este posibilă. Din neno-

rocire, indiciile articulare neînsemnate ale reumatismului articular acut nu ne determină în mod obligatoriu să prevedem importanța indiciilor cardiace.

Ba chiar, dimpotrivă, de cele mai multe ori leziunile cardiace sînt cu atît mai grave cu cît fenomenele articulare au fost mai discrete.

Este posibilă vindecarea totală, dar ea depinde de promptitudinea cu care este stabilit diagnosticul și de tratamentul aplicat. Recentele descoperiri în domeniul terapeuticii permit succese spectaculoase. Multe familii nu acordă suficientă atenție durerilor trecătoare din perioada inițială și nu se alarmează decît dacă ele persistă, sînt însoțite de o febră ridicată și recidivează. De multe ori, atunci este prea tîrziu ca să mai putem apăra inima. Uneori depistarea unor leziuni cu prilejul unui examen medical sistematic și unei investigații ne permite să descoperim în trecutul bolnavului amintirea unor episoade dureroase, neglijate la timpul lor, dar care autentifică originea reumatismală a insuficiențelor cardiace constatate. În asemenea situații nu mai poate fi vorba de vindecare. Medicul nu poate decît să dea sfaturi de prudență, să limiteze activitățile fizice, să interzică orice efort și să supravegheze recidivele posibile.

Progresele chirurgiei inimii ne dau speranța că într-un viitor apropiat se va putea proceda la un tratament mai eficace al acestor leziuni instalate și considerate pînă acum incurabile.

Tulburări circulatorii. Ele sînt frecvente în perioada pubertară. Fetele sînt mai adesea supuse lor, dar nici băieții nu sînt cu totul scutiți de ele.

Majoritatea adolescenților între 13 și 17 ani au mîinile în permanență roșii și învinețite la frig. Pometii, urechile și nasul au adesea aceeași culoare. Uneori aspectul acesta inestetic este completat de glezne umflate, cianozate și dureroase, obraji buhăiți, marmorați și colorați în violaceu.

Variațiile de temperatură, statul prelungit în picioare, umiditatea, timiditatea și emoțiile au darul să accentueze toate aceste fenomene, spre marea desperare a acelora care suferă de pe urma lor. Starea de mai sus este agravată de o umezeală excesivă a mîinilor, putînd merge uneori pînă la o efectivă asudare cu picături ale feței palmare. Dacă aceste fenomene persistă, atunci ele riscă să complice orientarea profesională a celui suferind, interzicîndu-i numeroase ocupații care cer manipularea unor țesături delicate sau contactul cu publicul.

La băieți, dacă nu au loc în același timp și tulburări endocrine, sînt afectate numai mîinile. De aici poate rezulta o anumită neîndemînare, complicînd de asemenea alegerea unei meserii și deprinderea unor profesiuni care necesită o mare dexteritate manuală.

Mecanismul acestor fenomene este puțin cunoscut, iar tratarea lor pare aproape întotdeauna ineficace. Din fericire, în majoritatea cazurilor, vindecarea vine de la sine pe la 18—19 ani.

Se întîmplă ca unele adolescente impresionabile să facă adevărate psihoze din pricina acestor tulburări. Ele se consideră urîțite pentru tot restul vieții, nu mai așteaptă nimic de la viață, refuză orice prilej de a întîlni tineri de vîrsta lor și pînă la urmă se acresc și devin neurastenice. Familiei îi revine sarcina de a potoli aceste neliniști exagerate, arătînd cît sînt de puțin importante aceste neplăceri și mai cu seamă insistînd asupra caracterului lor trecător.

Multe femei de 30 de ani mai păstrează încă în comportamentul lor social urmele suferinței pe care le-a provocat în timpul adolescenței roșeața mîinilor. Frica de a vedea reapărînd această tulburare le inhibă toate inițiativele. Situația ar fi alta dacă părinții ar fi știut să le liniștească la timp, să le ajute să se dezbare de această

teamă şi mai ales dacă ar fi renunţat să facă ironii şi sarcasme pe această temă.

Anemia. Sub denumirea de cloroză, ea a constituit multă vreme principalul element în perioada de pubertate a fetelor. Romantismul a uzat şi a abuzat de ea în literatură. Se pare însă că această afecţiune nu-i atît de frecventă pe cît au considerat-o scriitorii epocii, dar în trecut ea camufla adesea leziuni tuberculoase. În orice caz, se pare că îmbunătăţirea igienei şi a alimentaţiei, dezvoltarea obişnuinţei unei vieţi în aer liber şi practicarea sporturilor au dus la dispariţia ei. Se poate că şi schimbarea modei, care nu mai prezintă ca modele demne de invidiat nişte frumuseţi palide şi moi, a determinat multe tinere să renunţe la practica înfometării, indispensabilă obţinerii acestei stări de anemie. S-ar putea însă ca o răsturnare a normelor de cochetărie feminină să umple din nou cabinetele medicale cu pseudoeroine romantice, prea slăbite în urma posturilor lor estetice. Tratamentele moderne cu vitamine şi extracte concentrate de ficat aduc o rapidă ameliorare a acestor stări, aşa cum se întîmplă, de regulă, în rarele cloroze (anemii) întîlnite în prezent şi care se datoresc regimurilor alimentare prescrise de şarlatani sau unor erori prelungite în materie de igienă.

Din nefericire, se mai întîlnesc de asemenea anemii la unele adolescente subalimentate din motive pur economice. Rar se întîmplă ca în asemenea cazuri ele să nu fie însoţite şi de alte accidente patologice.

APARATUL URINAR

Albuminuria. Multiplele examene medicale la care sînt supuşi de cîţiva ani încoace adolescenţii ne obligă să ne revizuim unele păreri care înainte păreau indiscutabile. Astfel descoperirea albuminuriei în urină, interpretată ca

indiciul unei leziuni renale grave, nu mai are aceeaşi semnificaţie alarmantă de cînd s-a repetat frecvent la bolnavi de 14 pînă la 18 ani, al căror aparat urinar era lipsit de orice leziune macroscopică sau microscopică. Fără a putea fi considerată ca un simptom absolut normal, adesea ea nu pare a fi în perioada pubertară altceva decît dovada unei oboseli fizice trecătoare.

Se ştie că ea putea apărea la indivizi normali care stăteau prea multă vreme în picioare. Acum se ştie că ea survine şi la tinerii supuşi unor excese sportive. După un cros de 2,5 km pe teren variat, 40% din ucenicii de la R.A.T.P. (Regia autonomă a transporturilor pariziene) au prezentat cantităţi variabile de albumină în urină. După cîteva ore însă totul a reintrat în normal.

Aceleaşi examene au fost făcute după un concurs profesional care necesita o muncă intensă în picioare timp de patru ore. Înainte de examen, numai 3 indivizi din 180 erau albuminurici, ştiindu-se de mult că aveau tulburări renale. După examen, 37 de indivizi prezentau urme dozabile de albumină. Aici sîntem în prezenţa unui fenomen propriu adolescenţei. Se pare că influenţa regimurilor alimentare prea bogate sau dezechibrate favorizează apariţia ei.

Cum trebuie să procedăm cînd facem o asemenea descoperire întîmplătoare care nu intervine în cursul unei anghine sau al unei scarlatine ? Trebuie în primul rînd să repetăm analizele de cîteva ori şi în condiţii diferite (distanţate sau nu de prînzuri şi de şedinţele de educaţie fizică, la diferite ore ale zilei, după ce bolnavul a stat în picioare mai mult timp şi după un repaus la pat etc.).

Dacă în toate cazurile avem rezultate pozitive, chiar cantitativ diferite, ele implică aproape cu siguranţă o leziune a aparatului urinar, care necesită examene complementare şi îngrijiri speciale.

Dacă, dimpotrivă, albumina nu apare decît episodic, apariția ei nu înlătură posibilitatea unor tulburări nefritice, dar în genere este probabil vorba de o simplă oboseală. Trecerea la starea de repaus, stăvilirea surmenajului fizic și intelectual și o alimentație sănătoasă sînt de cele mai multe ori suficiente pentru a determina dispariția simptomului. Examenele vor trebui însă repetate o perioadă foarte îndelungată și orice nouă albuminurie va trebui urmată de un examen medical imediat și de intrarea în acțiune a mijloacelor de diagnostic necesare.

APARATUL SENZORIAL

Am văzut ce influențe are pubertatea asupra sensibilității auditive. Se poate întîmpla ca schimbarea zonei elective a auzului să fie însoțită de ușoare fenomene de pseudosurditate. Ele dispar întotdeauna repede. Gustul, mirosul și pipăitul par să rămînă indiferente la zdruncinările endocrine; este posibil doar ca puterea lor selectivă să se perfecționeze. La fete, anumite parfumuri sau mirosuri, bine suportate pînă atunci, provoacă uneori o repulsie nouă și de neînțeles. Este vorba mai mult de fenomene psihice decît de adevărate fenomene senzoriale.

Vederea pare, dimpotrivă, mai direct interesată, și unele miopii, ușoare pînă la 14 ani, pot să se agraveze considerabil după această vîrstă. Multe migrene, denumite „pubertare", au aceeași origine. Mai pot fi socotite drept cauze ale slăbirii vederii oboselile oculare proprii acestei vîrste. Într-adevăr, ele coincid, pare-se, cu apariția surmenajului școlar și cu obișnuința de a citi seara în pat. Cochetăria născîndă a tinerelor fete își spune și ea cuvîntul atunci cînd refuză să poarte ochelarii indispensabili pentru corectarea vederii.

Părinții trebuie să acorde o mare atenție acestor probleme de vedere. Examenele trebuie repetate în fiecare an, sfaturile medicale riguros respectate, iar purtarea ochelarilor trebuie impusă atunci cînd specialiștii oculiști o socotesc indispensabilă. Orice iluminare defectuoasă, orice poziție greșită la citit sau la scris, orice oboseală excesivă riscă să fie scump plătită printr-o slăbire rapidă a vederii.

În sfîrșit, nu rare sînt cazurile cînd întîlnim la tineri adolescenți conjunctivita de primăvară, care le provoacă umflarea, înroșirea și lăcrimarea ochilor. Cîteva spălături ale ochilor și suprimarea vremelnică a lecturilor prea prelungite la o lumină prea slabă sînt suficiente pentru a calma suferința în cîteva zile.

SISTEMUL ENDOCRIN

Dintre toate manifestările endocrine care însoțesc o pubertate normală sau patologică, numai cele privind glanda tiroidă par să aibă o individualitate suficientă pentru a justifica un studiu special.

Gușa. O creștere în volum a gîtului, mai ales în partea din față, poate fi observată la 10—15% din fetele între 12 și 16 ani. Ea este mai marcată în perioadele premenstruale și poate provoca senzații locale neplăcute de umflătură, de apăsare dureroasă și chiar de sufocare. Aceste guși sînt însoțite de nervozitate și de emotivitate. O igienă severă, care interzice surmenajele intelectuale, preocupările de orice natură, enervările, petrecerile nocturne, o alimentație prea picantă, este suficientă pentru a le face suportabile pînă la dispariția lor firească la sfîrșitul evoluției pubertare. Uneori este necesar un tratament mai atent cu extracte de glande, însă vindecarea este asigurată.

Nu același lucru se întîmplă cu o formă mai rară de gușă, avînd un diagnostic mai grav : boala lui Basedow.

Pielea. Afecțiunile dermatologice ale pubertății sînt lucruri obișnuite. Ele par să pună în evidență fierberea internă a organismului. Părinții le privesc uneori cu indulgență, văzînd în ele indiciul favorabil „al unui sînge care lucrează", vestind, după părerea lor, o pubertate cu atît mai perfectă, cu cît instalarea ei este mai anevoioasă.

În realitate, chiar dacă aceste afecțiuni nu sînt atît de grave în sine, ele nu trebuie neglijate, căci pot fie să lase niște cicatrice inestetice care nu mai dispar, fie să întunece prin aparenta lor cronicitate psihicul adolescenților, foarte sensibili la tot ceea ce-i poate face anormali sau dizgrațioși.

În plus, ele nu anunță de loc o bună desfășurare pubertară, ci, dimpotrivă, sînt reflexul unor dezechilibre endocrine, alimentare sau alergice, care nu trebuie neglijate.

Acneea. Orice descriere a ei este inutilă, deoarece micile coșuri roșii cu cap alb care înfloresc pe atîtea frunți, obraji și spinări juvenile sînt bine cunoscute de toată lumea. Aceste iritații dizgrațioase își au cauza într-o secreție exagerată a glandelor sebacee ale pielii, care lasă să izbucnească la suprafața pielii niște mici comedoane, mai întîi albe și care se înnegresc apoi repede în contact cu aerul. Aceste comedoane, infectîndu-se spontan sau în urma scărpinatului puternic, devin sediul unor mici abcese greu de vindecat, care recidivează la cea mai mică ocazie. Puține afecțiuni au fost atît de studiate și pentru puține s-au propus atîtea remedii. Se pare că nici un tratament nu este actualmente capabil să aducă o vindecare completă și durabilă în toate cazurile. Multe loțiuni și pomezi prezentate ca miraculoase par, din contra, prin iritația pe care o provoacă aplicarea lor repetată să favorizeze extinderea acestor microinfecții. Satisfacția resimțită de băieți cînd sînt puși în situația de a folosi un aparat de ras me-

canic şi stîngăcia cu care îl folosesc explică de asemenea anumite extinderi pe toată faţa ale acneii, limitată pînă atunci numai la bărbie. Fardul cu care fetele speră s-o camufleze contribuie de asemenea la menţinerea şi la suprainfectarea ei.

Se pare că cel mai bun tratament ar fi cel care asociază un sever regim alimentar cu unele îngrijiri locale simple. Adolescenţii cu coşuri pot spera să-şi amelioreze starea dacă înlătură din alimentaţia lor alcoolul, mîncărurile grele şi picante, reducînd totodată cantităţile zilnice de făinoase, legume feculente, grăsimi gătite, mîncăruri prăjite şi zahăr. Medicamentele destinate să ducă lupta la suprafaţă împotriva hipersecreţiei sebacee şi a suprainfecţiilor secundare sînt folositoare, însă inoperante atîta vreme cît nu sînt însoţite de o disciplină alimentară. Expunerea fără exagerare la soare, o viaţă sănătoasă, fără excese, rezervînd somnului un timp suficient, o igienă perfectă a pielii par a fi factorii în stare să accelereze dispariţia coşurilor.

E greşită părerea, mai ales în ceea ce-i priveşte pe băieţi, că acneea este favorizată de castitate. Este deci inutil să se aştepte ca primele experienţe amoroase să readucă o piele netedă şi sănătoasă.

Furunculoza. Se manifestă prin apariţia periodică pe ceafă, pe pulpe şi pe antebraţe a unor furuncule destul de mari, pentru a se transforma uneori în antraxuri. Evoluţia lor este destul de înceată, dar cicatricele pe care le lasă pe piele nu mai dispar. Îngrijirile pe care le necesită, precum şi jena funcţională pe care o produc, riscă să handicapeze desfăşurarea normală a studiilor secundare sau tehnice. Atunci cînd apariţia lor e frecventă, suficientă pentru a constitui o stare cronică, influenţează simţitor şi starea generală. Pofta de mîncare şi rezistenţa la efort scad, creşterea putînd fi şi ea tulburată.

O insuficientă igienă a pielii, frecarea frecventă de haine și de rufe nu prea curate pot constitui cauza furunculozei mai curînd decît a acneii, în special dacă unele greșeli de alimentație slăbesc în același timp rezistența la agresiunile microbiene. Nici oboseala fizică sau intelectuală nu sînt de neglijat. Tratamentul pe bază de vaccin antistafilococic, vitamina F și antibiotice dă în general rezultate bune dacă este continuat atît cît trebuie, adică cîteva zile după completa vindecare a furunculelor care au determinat acest tratament. Este neapărat necesar să se caute sistematic existența glucozei în urina adolescenților susceptibili de asemenea afecțiuni pentru a nu lăsa să treacă neobservat un ușor diabet, de natură să împiedice diagnosticul.

Celulita. Mai puțin rară decît se crede, adesea confundată cu o banală obezitate, ea acoperă corpul cu un înveliș inestetic, spre desperarea fetelor suferinde. Adesea adevărata boală, care reflectă o retenție exagerată a lichidelor la nivelul țesuturilor superficiale, nu pare să fie datorată exclusiv unor tulburări endocrine. Excesul obișnuit de băuturi, chiar cînd este vorba numai de apă, poate fi singura cauză sau poate cel puțin prezenta un factor predispozant de seamă.

Tratamentul, care nu trebuie niciodată instituit fără supravegherea medicului, va începe deci prin restricții la lichide. Masajele și exercițiile fizice sînt folositoare în măsura în care ajută la mobilizarea și la eliminarea surplusurilor de apă.

Oboseala și nervozitatea favorizează declanșarea acestor fenomene de retenție.

Un regim prea sever, masaje prea dese, exerciții prea violente riscă să accentueze oboseala și, departe de a grăbi vindecarea, acționează împotriva scopului urmărit.

Tuberculoza. 98% dintre oameni sînt supuși la un moment dat al vieții lor unei infecții tuberculoase. Atacul bacilului lui Koch împotriva organismului este scos în evidență de schimbarea cutireacției, care din negativă devine pozitivă.

Introducerea prin scarificare a unei picături de tuberculină în dermă produce o ușoară tumefiere roșie și caldă numai dacă a existat deja un contact cu microbul. Cutireacția o dată pozitivă rămîne așa, cu rare excepții, pe toată durata vieții. Descoperirea în cursul oricărui examen medical a acestei reacții caracteristice nu implică deci în mod necesar existența unei tuberculoze evolutive, ci exprimă numai o alergie tuberculoasă, constituind o dovadă că, într-un moment nedeterminat al trecutului său, individul a fost supus unei agresiuni tuberculoase. Ea nu lasă să se vadă gravitatea agresiunii anterioare, de cele mai multe ori benignă, deoarece numai 15% din oameni contractează o adevărată tuberculoză, putînd fi considerați tuberculoși sau foști tuberculoși. Compararea acestui procentaj cu cel al reacțiilor pozitive la tuberculină este de natură să liniștească pe părinții prea înclinați să confunde sistematic schimbarea cutireacției cu o adevărată tuberculoză. Tînărul infectat ca orice om cu bacilul Koch nu este în mod obligatoriu un bolnav în sensul obișnuit al cuvîntului. Această îmbolnăvire survine numai dacă agresiunea este deosebit de virulentă și mai ales dacă apărarea exercitată de organismul lui este prea slabă pentru a împiedica ca această primă infecție să se transforme într-o adevărată tuberculoză. Se pare că numai un sfert din primoinfecții pot oferi acest pericol. Uneori intervalul care desparte schimbarea cutireacției de apariția primelor indicii ale bolii tuberculoase este atît de mare — cîteva luni pînă la cîțiva zeci de ani —, încît este greu de stabilit dacă este vorba de o nouă contaminare sau de redeșteptarea

unei vechi infecții, favorizată de slăbirea rezistenței bolnavului prin survenirea altor boli, prin subalimentație sau prin unele erori de igienă. În această privință nu poate fi realizată o unanimitate de vederi între toate școlile de medicină, într-atîta este de subțire firul care leagă cele două incidente.

Se pare, de altfel, că vîrsta la care apare această primoinfecție este de o mare importanță. La sugar, schimbarea cutireacției reprezintă totdeauna un diagnostic foarte sumbru, căci nu rare sînt cazurile cînd ea exprimă semnele premergătoare ale unei meningite tuberculoase sau ale unei granulii.

Dimpotrivă, în a doua copilărie, ea provoacă de cele mai multe ori doar o încetinire fără mari consecințe a creșterii. Complicațiile osoase sau ganglionare, care pot surveni mai mult sau mai puțin tardiv, sînt rare și cu mult mai puțin periculoase din punctul de vedere al pronosticului vital, fiind mărită rezistența organismului.

La fel se întîmplă și cu adultul a cărui cutireacție s-a schimbat în copilărie și care, mult mai tîrziu, prezintă indicii de tuberculoză acută sau subacută. Simptomatologia lor foarte diversă (pulmonară, viscerală etc.) nu are un caracter cu adevărat grav decît dacă unii factori predispozanți — oboseala, denutriția etc. — sînt foarte importanți. Evoluțiile sînt de altfel foarte diferite, în funcție de indivizi și de formele clinice respective.

La adolescent însă o cît de mică greșeală de igienă sau o ușoară oboseală sînt suficiente pentru a transforma o primoinfecție banală într-o boală tuberculoasă, în general pulmonară și cu o evoluție rapidă. Sensibilitatea organismului său pare la fel de mare ca aceea a noului-născut, iar mijloacele de apărare tot atît de slabe. Boala acționează prin izbucniri infecțioase, galopează și sare peste etape.

Acest aspect deosebit explică faptul că trebuie să socotim în medie :

13 decese la 100 000 de cazuri între 10 și 14 ani

83 „ „ „ „ „ „ 15 și 19 „

Constatăm astfel o dată mai mult că adolescența constituie una dintre perioadele de rezistență redusă a individului. Faptul că ea este precedată și urmată de două perioade de rezistență mărită — a doua copilărie și începutul vîrstei adulte — ascunde uneori această slăbiciune trecătoare, pe care însă boala o dovedește deseori.

Progresele realizate de curînd în domeniul igienii publice și al medicinii preventive contribuie în mod paradoxal la creșterea numărului de primejdii care amenință această perioadă de minimă rezistență.

În 1937 61% din cutireacții au devenit pozitive la școlarii sub 14 ani din regiunea Parisului și numai 20% la adolescenții între 14 și 18 ani.

În prezent, prima cifră nu mai este decît de 38%, iar a doua a devenit 43%.

Atitudinea familiei. Azi nu ne mai găsim dezarmați în fața tuberculozei, iar noile tratamente experimentate cu succes de cîțiva ani ne permit, dacă nu să nădăjduim la completa dispariție a acestui grav accident, cel puțin ne interzic să acordăm în continuare acestei boli eticheta foarte pesimistă pe care o purta pînă acum.

Învățămintele desprinse din lucrările consacrate prevenirii tuberculozei ar trebui să fie suficiente, dacă ar fi întărite prin măsuri potrivite, pentru a reduce cu cel puțin 90% numărul cazurilor în care este necesară aplicarea unui tratament.

Profesorul Bezançon scria acum cîțiva ani aceste rînduri mereu actuale, care ar trebui să servească drept lege tuturor celor care lucrează în acest domeniu : „Părerea noastră este că la adolescent supravegherea sistematică,

întărită eventual prin prescrierea odihnei, trebuie să constituie condiția stăvilirii dezvoltării tuberculozei la adultul de mai tîrziu și trebuie considerată ca bază a profilaxiei tuberculozei". Neglijența cu care sînt tratate multe dintre leziunile inițiale la adolescent, oricît de mici ar fi ele, constituie de fapt explicația extinderii lor rapide, transformării lor dintr-o dată în boală tuberculoasă ; ea este adevărata cauză a redeșteptării tuberculozei la adult. Cu această boală se întîmplă același lucru ca și cu fenomenele sexuale și morfologice deja studiate la adolescent. Tot viitorul este condiționat de atitudinea adoptată de părinți față de cele mai mici incidente survenite între 14 și 18 ani. Lipsa de precauții, socotite de prisos la 15 ani, cînd erau ușor de luat, explică tratamentele lungi și anevoioase de la maturitate.

Nimic nu este totuși mai elementar ca răspunderea familiei în fața riscului îmbolnăvirii de tuberculoză.

Ea constă pe scurt în depistare, eventuală prescriere a odihnei, menținerea unei bune stări generale, B.C.G.

1. *Depistarea.* Cutireacția este suficientă pentru depistarea primoinfecției. Există acum în farmacii timbre tuberculinice ușor de aplicat pe piept, a căror descifrare dă aceleași informații ca și scarificarea practicată altădată numai de medici sau de infirmiere.

Aplicarea trebuie repetată des și la intervale regulate, în medie în fiecare semestru. Ea trebuie făcută de fiecare dată cînd greutatea stagnează sau scade. Nimic nu este mai simplu ca o cîntărire și, cu toate acestea, nu există medic care să nu rămînă uluit de marele număr de părinți, de altfel iubitori, care neglijează cu desăvîrșire acest element al supravegherii. În timpul pubertății, greutatea ar trebui controlată cel puțin lunar, iar controlul repetat săptămînal din momentul în care se încetinește creșterea.

O oboseală fără motiv, o tuse persistentă pe care ar fi greșit s-o atribuim unei laringite banale, transpirații

nocturne, o restabilire insuficient de rapidă a stării generale după o boală infecțioasă ar trebui de asemenea să determine familia să practice sistematic cutireacțiile și, eventual, dacă rezultatele sînt suspecte, să le însoțească de intradermoreacții.

2. *Prescrierea odihnei.* Orice rezultat pozitiv al acestei reacții trebuie să pună în mișcare un întreg cortegiu de precauții, adesea disproporționate în aparență, față de ocrotirea stării generale. Trebuie imediat practicat un examen radioscopic însoțit de radiografii și repetat de trei-patru ori în lunile următoare. Prezența unor imagini patologice clare trebuie să determine începerea unor tratamente specifice, dar nici măcar constatarea unei imagini toracice normale sau a unor leziuni foarte mici nu trebuie să ne liniștească pe deplin. Sîntem de părere că orice primoinfecție, oricît de benignă ar fi, trebuie să fie combătută cu o odihnă de cel puțin șase săptămîni la țară sau într-o localitate de mică altitudine. Această odihnă trebuie prelungită atîta vreme cît imaginea radiografică indică o anomalie cît de ușoară și temperatura rămîne cît de puțin ridicată, chiar cu cîteva zecimi de grad, iar curba greutății n-a redevenit normală. Schimbarea de aer, care oferă organismului condiții mai bune de rezistență, are în plus avantajul de a înlătura sursele obișnuite de contaminare. Suprainfecțiile datorate baccilului Koch (B.K.) survenind în perioada postprimară, sînt de fapt vinovate de formele cele mai acute și mai grave ale tuberculozei.

3. *Ocrotirea stării generale.* Este imposibil în țările cu populație densă să sperăm că vom putea feri copiii și adolescenții de orice întîlnire întîmplătoare cu bacilul Koch. Se pare că nici nu e de dorit să încercăm acest lucru, deoarece, amînînd data primului contact, riscăm numai să-l facem mai periculos. Preferabil este însă să ne îndreptăm eforturile în direcția sporirii rezistenței tinerilor amenin-

ţaţi de tuberculoză, întrucît ştim că gravitatea primoinfecţiei depinde în mare măsură de starea fizică a celui atins de boală.

Adolescenţii a căror cutireacţie este încă negativă vor trebui deci supravegheaţi în mod deosebit, deoarece tocmai aceasta este perioada din viaţa lor cînd există cea mai mare primejdie de extindere imediată a tuberculozei. Alimentaţia lor va trebui să fie întotdeauna suficientă, fiindu-le interzis orice surmenaj fizic şi intelectual. Va trebui să veghem asupra lor chiar mai mult decît asupra celor a căror cutireacţie este deja pozitivă, pentru ca nici o boală survenită între timp şi îngrijită insuficient să nu le slăbească rezistenţa. Oboseala inevitabilă produsă de transformările morfologice şi genitale ale pubertăţii trebuie redusă la minimum, iar orice dezechilibru endocrin susceptibil să obosească cu timpul organismul trebuie înlăturat mai curînd la aceştia decît la ceilalţi. Dacă se iau toate aceste precauţii, atunci cînd survine infecţia tuberculoasă, întrucît am văzut că survine aproape întotdeauna, ea va constitui un simplu episod, lipsit de gravitate, al vieţii lor.

4. *B. C. G.* De cînd Calmette şi Guérin au descoperit un vaccin împotriva tuberculozei, în numeroase ţări s-a trecut la experienţe de vaccinare. Ele au dat rezultate excelente şi au contribuit în aceste ţări la diminuarea cu aproape 80% a numărului de noi cazuri de tuberculoză. Această vaccinare a devenit obligatorie în majoritatea ţărilor pentru numeroase categorii de cetăţeni, şi în special pentru copii şi adolescenţi. Ele dau aceleaşi rezultate fericite şi în Franţa.

Am dori totuşi să reamintim că acest vaccin, înainte de a fi eficace, provoacă timp de cîteva săptămîni o mai mare sensibilitate la bacilul Koch. Pentru a nu fi nociv, el trebuie să fie însoţit timp de cel puţin o lună de o pro-

tecție specială împotriva oricărei posibilități de contaminare. Adolescenții vaccinați trebuie trecuți în această perioadă la odihnă și supravegheați tot atît de riguros ca și cei la care schimbarea cutireacției a fost spontană. În plus, pot surveni eșecuri prin persistența unei cutireacții negative. Vaccinarea trebuie în acest caz repetată.

Concluzii. Ne-am limitat numai la studierea primoinfecției, deoarece marea ei frecvență în timpul adolescenței ne poate face s-o considerăm ca pe un fenomen propriu acestei perioade.

Toate manifestările maladiei tuberculoase pot fi întîlnite și la tineri, dar studiul acestora ar depăși cadrul pe care ni l-am propus.

Să semnalăm totuși eventualitatea la această vîrstă a pleureziilor mai mult sau mai puțin torpide (cu evoluție mai mult sau mai puțin lentă), la care ar trebui să ne gîndim ori de cîte ori avem de-a face cu o durere costală, însoțită de ridicarea temperaturii și de o jenă respiratorie. Peritonitele tuberculoase nu sînt nici ele rare la fete.

Putînd fi greu diagnosticate și trecînd aproape neobservate, ele explică numeroase sterilități ulterioare, datorită obliterării cicatriceale a trompelor uterine.

Toate aceste forme ale tuberculozei pot fi combătute cu succes. Ele trebuie însă depistate la timp. Semnalele de alarmă sînt aceleași care însoțesc celelalte manifestări pulmonare : slăbire, oboseală etc.

Modificarea cutireacției are aceeași semnificație, iar răspunderile părinților sînt identice. Dacă ei subestimează importanța modificării semnalate de medicul școlii, dacă tărăgănează lucrurile înainte de a consulta pe medicul familiei sau serviciul public de igienă socială cel mai apropiat sau dacă din cauza vreunui examen pe care copilul trebuie să-l dea se întîrzie plecarea la țară prescrisă, ei riscă să transforme într-un bolnav grav un copil care ar fi

putut fi lesne vindecat în două-trei luni. Aceste neglijențe dăunează copilului mai mult decît însăși infecția tuberculoasă inițială. Foarte adeseori ele se află de fapt la originea bolii tuberculoase, iar nu simplul contact întîmplător și inevitabil cu un tuberculos contagios. Dispariția totală a tuberculozei, sau cel puțin înlăturarea pe viitor a nocivității ei depinde deci în egală măsură atît de educarea părinților, cît și de ansamblul de măsuri preventive legislative și de progresele terapeutice.

CAPITOLUL AL IV-LEA

Alimentaţia

„Lipsurile în alimentaţia unui copil în timpul creşterii vor lăsa urme adînci în tot cursul vieţii lui. Chiar şi ca adult va mai avea de plătit greşelile de alimentaţie pe care le-a comis din cauza părinţilor săi."

Prof. RICHET

INTRODUCERE

Dacă există un domeniu în care majoritatea părinţilor îşi închipuie că nu fac nici o greşeală, atunci este tocmai cel al alimentaţiei. Medicul chemat la căpătîiul unui adolescent pentru indiferent ce afecţiune o aude pe mamă spunînd întotdeauna că o asemenea ofensivă a bolii e de neînţeles, chiar nedreaptă, dacă s-ar ţine seama de osteneala atît de mare pe care şi-a dat-o ea pentru pregătirea meselor familiei.

Şi, totuşi, anchetele făcute printre elevi şi studenţi dovedesc că alimentaţia acestor tineri este foarte adesea defectuoasă. Majoritatea meselor lor sînt insuficiente, prost echilibrate şi acordă prea mult loc alimentelor reputate pe nedrept ca hrănitoare, ele fiind în realitate indigeste şi de o valoare nutritivă mediocră.

În sfîrşit, mai există mode în alimentaţie, ca şi la îmbrăcăminte.

În fiecare an, un nou profet afirmă în presă că este singurul deţinător al secretelor unei alimentaţii ideale. El pretinde că urmăreşte să scape lumea de toate relele de care suferă, prin generalizarea ingerării unor mîncăruri miraculoase, care nu se remarcă decît prin lipsa lor de gust, monotonia şi preţul lor ridicat. De altfel, de cele mai multe ori, reclama care se face în favoarea acestor mîn-

căruri este finanțată de industriași și de comercianți, dornici mai curînd să găsească noi debușeuri pentru producția lor decît să facă o adevărată operă de sănătate publică.

În realitate, a voi să axezi o întreagă alimentație pe consumul exclusiv al unuia sau două alimente, oricît de bogate ar fi ele, înseamnă a uita că varietatea trebuie să fie prima regulă a oricărei experiențe dietetice. Numai un echilibru judicios între toate felurile care compun meniul zilnic sau săptămînal poate să facă față tuturor cerințelor organismului. Acest echilibru nu este intangibil, componențele lui trebuie să varieze cantitativ și calitativ în funcție de vîrstă, de munca depusă, de condițiile climatice, de reacțiile individuale ale organismului etc. Această din urmă noțiune lipsește din toate regimurile despre care se presupune că pot conveni, fără modificări, unei întregi colectivități sau națiuni.

Nu poate exista un meniu-tip pentru o familie sau o vîrstă anumită. Alimentarea adolescenților trebuie să fie diferită de cea a adulților, iar doi adolescenți care duc o viață diferită au și cerințe deosebite. Dacă regimurile preconizate cu o reclamă zgomotoasă se pot releva folositoare pentru o anumită categorie de adulți, ele se dovedesc întotdeauna nefaste dacă sînt aplicate adolescenților fără un control medical. Un regim exclusiv vegetarian poate avea grave consecințe asupra creșterii staturo-ponderale și a rezistenței la infecții.

ROLUL ALIMENTAȚIEI

„Mîncăm pentru a trăi". Această afirmație a lui Molière, suficientă pentru a-i convinge pe contemporanii săi, nu mai e suficientă la ora actuală. „E cale lungă — spune doctorul Logeais — de la laborator pînă la sufrageria fa-

miliei, cu toate că orice mamă preocupată de alimentația copiilor ei nu se poate lipsi de cunoașterea regulilor esențiale ale acestei științe noi care este dietetica".

Fără a voi să transformăm pe mame în chimiste, este necesar să rezumăm pentru ele cîteva dintre descoperirile moderne în materie de alimentație și să le familiarizăm cu termenii tehnici intrați în domeniul curent, dar nu întotdeauna bine înțeleși.

Scopul alimentației este triplu :

— să aducă organismului rația necesară întreținerii lui ;

— să aducă organismului rația necesară muncii ;

— să aducă organismului rația necesară creșterii și refacerii lui.

Rația de întreținere. Corpul omenesc păstrează în mod constant o temperatură internă de 37°C oricare ar fi temperatura mediului înconjurător în care trăiește. Această temperatură este aceeași la eschimoșii care îndură un frig foarte aspru, precum și la locuitorii din regiunile ecuatoriale.

Un asemenea echilibru nu este posibil decît datorită căldurii degajate de modificările chimice suferite de alimente înăuntrul corpului.

Această căldură este calculată în calorii, (caloria este cantitatea de căldură necesară ridicării cu un grad Celsius, de la 14,5 la 15,5°C a temperaturii unui gram de apă pură).

Energia chimică a alimentelor poate, de altfel, să se transforme în muncă, măsurată și ea în calorii.

Chiar în cel mai complet repaus aparent, mașina omenească continuă să funcționeze, inima bate, plămînii respiră, alimentele sînt transportate de-a lungul tubului digestiv, iar sîngele circulă în vase. Caloriile aduse de rația de întreținere permit îndeplinirea acestor sarcini obișnuite.

Așa cum motorul unui automobil continuă să consume benzină chiar cînd merge la ralanti, tot așa și corpul omenesc folosește hrană și în timpul repausului.

Se admite, în general, că cifra de 1 500 de calorii este cea necesară unui adult pentru menținerea echilibrului său termic și funcționării minime a activităților sale vitale.

Rația necesară muncii. Omul nu rămîne însă veșnic în repaus, după cum nici un automobil nu merge totdeauna la ralanti. Sosește momentul cînd omul trebuie să solicite de la corpul său o muncă, de pildă una ușoară, ca mersul, sau alta mai obositoare, ca alergatul, exercitarea unei profesiuni manuale, sau chiar simpla punere în mișcare a funcțiunilor sale intelectuale.

Toate aceste munci nu pot fi efectuate decît dacă mașina omenească este suficient aprovizionată cu carburant. Cu cît energia cheltuită este mai mare, cu atît numărul caloriilor absolut necesare trebuie să fie mai ridicat. Astfel, un adult îndeplinind o muncă foarte moderată trebuie să primească zilnic 2 400 de calorii, iar lucrătorii care efectuează munci foarte obositoare au nevoie de 5 000 sau 6 000 de calorii, sub formă de alimente calorigene.

Rația de creștere și de refacere. Organismul se modifică neîncetat pînă la 21 de ani. Corpul se dezvoltă, se lungește, crește în greutate. Un corp de adult mult mai voluminos ia locul unui corp de copil. În afara perioadei de creștere, în cursul întregii existențe celulele se uzează îmbătrînesc, mor și sînt înlăturate. Ele trebuie imediat înlocuite cu altele mai tinere, care, înainte de a reîncepe același ciclu, se nasc și își măresc dimensiunile. Tot alimentației îi revine sarcina de a oferi organismului toate materialele necesare acestor „măriri" și „refaceri". Materialele, diferite de celelalte alimente, sînt numite alimente plastice.

Pentru a fi completă, rația alimentară trebuie să con-

ţină şi alte alimente, al căror rol este fie de a uşura ingerarea şi asimilarea produselor calorigene sau plastice, cum e, de pildă, cazul cu celuloza, fie de a înlesni reacţiile lor chimice interne, cum e cazul cu vitaminele.

Aceste explicaţii dovedesc lipsa de temeinicie a regimurilor care pretind că sînt bune pentru toţi oamenii. Ele ne îngăduie să înţelegem, de pildă, de ce un adolescent de 14 ani, în plină creştere, are nevoie de mai multe alimente plastice decît tatăl său, care nu le foloseşte decît ca materiale înlocuitoare.

La fel s-a demonstrat că la o temperatură exterioară identică un copil consumă mai multe calorii decît un adult pentru a-şi menţine temperatura internă, căci suprafaţa lui corporală, proporţional mai mare, produce o mai mare pierdere de căldură. Copilul respectiv trebuie deci să primească mai multe alimente calorigene pentru raţia lui de întreţinere.

LEGI ALE ALIMENTAŢIEI

Nu este de ajuns să cunoaştem bine alimentele necesare ; trebuie să ştim şi cum, cînd şi în ce proporţii să le oferim organismului.

Unul dintre cei mai celebri specialişti în dietetică, doamna doctor Randoin, a enunţat în acest domeniu trei legi principale, cărora ar trebui să li se supună toţi cei însărcinaţi cu întocmirea unui meniu.

1. Raţia trebuie să aducă *zilnic* organismului *cantitatea de energie,* adică de calorii necesară funcţionării lui.

Numărul acesta de calorii variază în funcţie de temperatura ambiantă şi de natura muncii efectuate.

2. Raţia trebuie să aducă zilnic organismului toate principiile nutritive, care, independent de puterea lor calori-

genă, sînt indispensabile vieții. La trebuie să ofere deci toate alimentele indispensabile creșterii sau refacerii, precum și toate cele absolut necesare asimilării și folosirii celor dintîi. Acesta, de pildă, este cazul cu vitaminele.

3. Alimentele necesare vieții și creșterii trebuie să figureze în rații, în proporții potrivite în fiecare zi și la fiecare masă. Aceste proporții variază, să nu uităm, după vîrstă, condiții climatice, munca depusă etc.

ALIMENTAȚIA ADOLESCENTULUI

Studierea ei înseamnă cunoașterea cantităților și a proporțiilor ce trebuie respectate în întocmirea meniurilor zilnice.

Înainte de pubertate. Se vorbește foarte frecvent că de la vîrsta de 12 ani copilul trebuie să mănînce cel puțin atît cît tatăl său. El trebuie să ofere organismului nu numai alimentele necesare vieții și muncii, dar și pe cele indispensabile alcătuirii țesuturilor sale osoase, sanguine, musculare, glandulare sau nervoase.

Alimentația sa, bogată și variată, trebuie să se bazeze pe zaharuri, grăsimi, săruri minerale, (calciu de exemplu) și vitamine.

Zaharurile. Zaharurile care n-au nevoie să fie prelucrate pentru a fi digestibile sînt mai importante decît cele neasimilabile direct, adică făinoasele, al căror amidon trebuie prelucrat. În plus, acestea din urmă nu sînt digerate decît în intestin, deci supraîncarcă și obosesc stomacul.

Fructele, mierea și dulceața trebuie să fie din acest motiv preferate pîinii, făinoaselor și legumelor uscate, care sînt întotdeauna consumate excesiv la această vîrstă și constituie cauza unor tulburări intestinale care dăunează creșterii.

Grăsimile. În ansamblu, ele trebuie să reprezinte 20% din totalul raţiei.

Este preferabil să fie servite mai curînd crude decît gătite. Copiii suportă prost prăjelile, iar anumiţi „corpi graşi esenţiali", atît de utili creşterii, sînt distruşi prin gătire.

Grăsimile din mezeluri sînt foarte indigeste şi prezintă un interes calorigen redus.

Cărnurile. Ele sînt cele mai importante. Cu carne şi numai cu carne poate corpul să-şi alcătuiască propria lui carne şi muşchi. Este greşită afirmaţia potrivit căreia cantitatea de substanţe azotate conţinute în celelalte alimente decît carnea (lapte, ouă etc.) este suficientă pentru a răspunde nevoilor de construcţie a organismului copiilor, deoarece ea răspunde cu greu necesităţilor de refacere ale adulţilor. Regimurile strict lacto-vegetariene trebuie deci cu desăvîrşire interzise în această perioadă a vieţii, iar experienţa anilor de foamete a arătat cu prisosinţă consecinţele nefaste ale restricţiilor de carne asupra creşterii şi stării generale a tinerilor pentru ca acestea să mai poată fi susţinute. Între 10 şi 12 ani carnea nu trebuie să lipsească la cele două mese principale, servită de preferinţă la grătar sau friptură. Cantitatea zilnică, fără oase, tendoane sau grăsime, trebuie să fie mai mare de 200 g, fără să depăşească 300 g. Din cauza bogăţiei în elemente plastice, ca acizii aminici, fosforul, sodiul, peştele sau organele de vită trebuie să înlocuiască cel puţin de două ori pe săptămînă carnea obişnuită de vită.

Sărurile minerale. Alcătuirea scheletului necesită mari cantităţi de fosfor şi de calciu. Ouăle şi laptele sînt foarte bogate în săruri minerale. Calciu mai există de altfel şi în brînzeturi şi anumite legume : ţelină, morcovi, napi etc., iar fosforul în creier, peşte, carnea de vită şi ciocolată.

Legumele verzi și cerealele conțin alte săruri tot atît de indispensabile în această perioadă : iod, fier, magneziu și sulf.

Vitaminele. Toate vitaminele sînt foarte importante, însă organismul tînăr are nevoie cu precădere de A și D. Principalul lor izvor comun este untura de pește. Este regretabil că acest vechi remediu familiar a ieșit din modă, deoarece, dacă specialitățile farmaceutice moderne oferă principiile vitaminice esențiale, ele sînt însă lipsite de vehiculul uleios care avea meritul să ofere în plus un element calorigen apreciabil și un factor de reeducare intestinală de loc neglijabil.

Pe scurt, alimentația acestei vîrste trebuie :

— să fie cantitativ suficientă ;

— să respecte cele trei mari reguli ale alimentației, enunțate mai sus ;

— să fie bogată în cărnuri, legume verzi, produse lactate și fructe ;

— să conțină destule zaharuri asimilabile și grăsimi crude ;

— să fie săracă în zaharuri neasimilabile (făinoase), în grăsimi gătite și mezeluri ;

— să conțină o cantitate suficientă de celuloză.

Minimul de calorii oferite de alimentație trebuie să fie în medie de :

2 600 la 12 ani

2 800 „ 13 „

3 000 „ 14 „

Desigur că ar fi lipsit de sens să ne apucăm să calculăm cu strictețe fiecare meniu zilnic. Aceste cifre nu trebuie privite decît ca niște indicații generale, iar respectarea lor trebuie să fie destul de elastică pentru a nu se crea în familie un climat de anxietate în care calcularea

minuțioasă a caloriilor să înlocuiască complet bunul-simț al celei ce pregătește mîncarea.

Perioada pubertară. Consumurile considerabile provocate de puseurile creșterii pubertare și de transformările organice macro și microscopice care le însoțesc necesită un aport corespunzător de alimente energetice și plastice.

Dacă la 12 ani copilul trebuie să mănînce tot atît de mult ca și tatăl său, între 14 și 18 ani el trebuie să mănînce cu mult mai mult. Această sporire trebuie să aibă în vedere toate alimentele, dar mai cu seamă carnea, produsele lactate, brînzeturile și legumele verzi.

Trebuind să consume zilnic cîte 16 g de carne pentru fiecare an de vîrstă, un adolescent are deci nevoie de o rație minimă de 250 g de carne pe zi, fără a socoti grăsimile animale, tendoanele și oasele respective.

O salată de crudități (morcovi rași, sfeclă, țelină rasă, salată verde etc.) trebuie să figureze în mod obligatoriu în meniul zilnic ca și un pahar mare de lapte, o cantitate de brînză și un fruct.

REGIMURI SPECIALE PENTRU ADOLESCENȚI

Sport și muncă fizică. Profesorul Richet consideră că, la o greutate și la o muncă egale, un adolescent trebuie să consume cu 30% mai mult decît un adult. Această informație trebuie să tempereze groaza familiilor în fața cantităților de hrană înghițite zilnic de copiii lor sportivi sau muncitori manuali.

Să ne amintim că la o lecție de cultură fizică, de pildă, se consumă 250 de calorii, iar la o probă într-o competiție de schi de la 500 la 900 de calorii. Pentru a face față acestor consumuri, care se adaugă celor necesitate de creștere, un adolescent sportiv are nevoie zilnic de 5 000—6 000 de calorii.

Meniul de bază trebuie să fie același cu al unui adolescent obișnuit, însă îmbogățit cu :

— zaharuri asimilabile și neasimilabile (cereale și făinoase). Reamintim că zaharurile neasimilabile nu sînt recomandate adolescenților nesportivi ;

— sucuri de fructe, datorită conținutului lor bogat în vitamine ;

— ciocolată ;

— grăsimi crude.

Munca intelectuală și pregătirea examenelor. Munca intelectuală consumă tot atîtea calorii ca și cea fizică. Alimentația adolescenților între 14 și 18 ani care pregătesc examene și sînt supuși unui relativ surmenaj școlar trebuie supravegheată cu grijă, căci ea pune probleme speciale.

În perioada școlară normală : a) alimentația trebuie să fie aceea a unui tînăr sportiv, activitatea fizică fiind neapărat necesară tînărului care învață, întrucît, oxigenîndu-și organismul, el devine mai apt să facă față eforturilor intelectuale ;

b) rația trebuie să conțină cantități mai mari de alimente bogate în acizi aminici și uleiuri animale ;

c) este preferabil să scădem și mai mult făinoasele și să sporim aporturile de celuloză pentru a evita tulburările digestive și intestinale, aflate adesea la baza unor neplăceri în viața școlară.

În perioada examenelor. Consumurile sînt mărite din cauza intensității eforturilor școlare și a surexcitării nervoase, atît de frecvente la toți tinerii candidați.

În alcătuirea meniurilor trebuie insistat asupra :

— cărnii : grăsimile animale și mezelurile vor fi însă strict interzise ;

— peștelui, ouălor, brînzei, toate aceste alimente fiind bogate în fosfor, sare minerală care înlesnește îndeplinirea sarcinilor intelectuale ;

— laptelui și produselor lactate, pentru că sînt bogate în calciu, care are mari proprietăți sedative ;

— legumelor verzi, grăsimilor, semințelor de cereale, portocalelor, gălbenușului de ou, ficatului de vită, toate foarte bogate în vitamina B, indispensabile bunei funcționări a sistemului nervos.

Făinoasele, cafeaua, ceaiul, tutunul, alcoolul, condimentele, vor fi cu stricteţe înlăturate. Reamintim că drogurile, cărora le merge vestea că ușurează munca intelectuală, nu aduc decît un ajutor trecător. Folosirea lor nerecomandată și prea prelungită este repede plătită printr-o oboseală secundară incompatibilă cu un succes școlar.

IGIENA ALIMENTARĂ

Regulile de igienă alimentară sînt tot atît de importante ca și prescripțiile dietetice enunțate mai sus. În acest domeniu avem cu toții unele obiceiuri regretabile, iar tinerii chiar și mai multe decît noi.

Orare. Orarul meselor moderne, compoziția lor, spațiile inegale de timp care le despart explică defecțiunile fizice și nervoase pe care le prezintă, fără vreun temei aparent, un număr crescînd de tineri care lucrează (liceeni, ucenici sau muncitori). Adultul poate suporta lungi perioade de post în timpul zilei, căci dispune de rezerve nutritive, formate mai ales din zaharuri și grăsimi, utilizabile imediat în caz de nevoie.

Adolescentul însă este lipsit de acestea. Consumul lui este prea mare pentru a mai avea timp să-și constituie rezerve, iar țesuturile lui nu sînt pregătite să le înmagazineze. Din clipa în care a terminat de asimilat masa precedentă, el începe să sufere de foame, iar această denutriție trecătoare îi provoacă imediat o scădere a capacității

de muncă. Profesorii constată adesea la elevii lor o diminuare a atenției și o mai mare predispoziție la oboseală intelectuală la sfîrșitul dimineții. Originea ei se află în insuficiența micului dejun francez luat în grabă, prost mestecat, prost digerat și prea sărac în carne.

Un adolescent nu poate lucra fără întrerupere de la 8 la 12 avînd drept carburant, de la masa din seara precedentă, numai două sau trei tartine, înghițite la repezeală la sculare. Dacă de bine, de rău rezistă, îl vedem atunci la prînz repezindu-se asupra mîncărurilor care-i potolesc cel mai repede foamea, asupra acelora care-l îndoapă, adică în special asupra pîinii și făinoaselor. Aceste două alimente prezintă un foarte mic interes din punct de vedere dietetic, umflă stomacul și, potolind foamea în mod înșelător, fac să-i treacă pofta de a consuma alte mîncăruri mai bogate în elemente indispensabile.

Același fenomen se repetă la ora cinei, întotdeauna prea îndepărtată de dejun.

O gustare uscată luată la orele 16 nu are o suficientă valoare nutritivă pentru a permite o activitate neîntreruptă de jocuri sau muncă de la orele 13 la 20. Deprinderile moderne, care împing mai tîrziu ora mesei de seară, măresc perioada de denutriție și au o altă urmare nesănătoasă, determinîndu-i pe tineri să se culce la ore prea tîrzii și prea repede după ultima lor masă.

Deprinderile acestea nu sînt chiar atît de vechi. În secolele XVII—XVIII mesele principale erau luate la 11 și la 17. Programul militar s-a conformat acestui orar pînă în secolul al XX-lea.

Ar trebui să se petreacă o totală răsturnare a obiceiurilor pentru a putea spera că se va reveni la aceste practici mai sănătoase, însă părinții ar trebui să se străduiască să apropie pe cît posibil programele copiilor și ale adolescenților de orarul de mai sus.

Pentru tineri, regula celor patru mese consistente, plus una mai slabă, pare preferabilă celei de două mese substanțiale, plus două mai puțin consistente :

1. Micul dejun la orele 7,45—8, imediat după toaleta de dimineață. El trebuie să fie luat șezînd la masă și nu trebuie să dureze mai puțin de 15 minute. Mai substanțial decît obișnuita cafea cu tartine, el ar trebui să aibă ca model dejunul anglo-saxon.

2. Gustarea suplimentară la orele 10. Servită la locul de muncă de un bufet sau adusă de acasă, trebuie să fie supravegheată de cei care la ora aceea, profesori sau maiștri, răspund de adolescenți.

3. Dejunul între orele 12,15 și 12,30.

4. Gustarea, calitativ superioară și comportînd glucide, protide, fructe și mai ales o băutură, la orele 16.

Adolescentul trebuie să bea în cursul după-amiezii ca să nu fie nevoit să înghită numai la cele două mese principale totalitatea lichidelor necesare. Dacă mărește la prînz și seara volumul rației totale cu cel puțin jumătate de litru, riscă să favorizeze o dilatare a stomacului.

5. Cina nu trebuie luată niciodată după orele 19,15. Tinerii, chiar de 17 sau 18 ani, trebuie să ia masa separat de părinții lor dacă aceștia sînt obligați să cineze mai tîrziu.

Îngrijirea dinților. Repulsia resimțită atît de cei mici, cît și de cei mari pentru îngrijirea dinților este de înțeles, însă nu-i poate îndreptăți pe părinți să neglijeze dantura copiilor lor, această neglijență putînd avea consecințe grave.

1. *Diminuarea coeficientului de masticație.* Dinții puțini la număr sau dureroși nu-și pot îndeplini rolul ; salivația descrește, iar una dintre fazele primordiale ale activității digestive se află în pericol. Trebuie s-o compenseze stomacul și de aici o muncă suplimentară pentru acest mușchi, urmat de tulburări digestive grave în cazul cînd această oboseală suplimentară se prelungește.

2. *Focar de infecție permanentă.* Cariile sînt sediul unor colonii microbiene foarte virulente. O picătură din puroiul scos dintr-un dinte cariat ajunge să ucidă un iepure căruia i-ar fi injectată această picătură. Dacă caria nu este urgent plombată și sterilizată, microbii pătrund în organism o dată cu alimentele și infectează tot traiectul intestinal, favorizînd apariția unor accidente infecțioase în ansamblul corpului.

3. Să mai reamintim, în sfîrșit, că descoperirea de carii dentare devine din ce în ce mai mult un motiv de respingere la vizita medicală făcută înainte de admiterea în anumite școli tehnice și superioare, cariile fiind considerate un factor care predispune la tulburări de creștere și la oboseală școlară.

Alcoolismul la tineri. A devenit din ce în ce mai frecvent. În fiecare an la spitalele din Paris se văd murind tineri din cauza cirozei alcoolice. Originea ei e dublă : fie antrenarea la locul de muncă de către colegi mai vîrstnici, fie snobismul și așa-zisele obiceiuri moderne la baluri, reuniuni dansante și în medii universitare. Legea care interzice să fie vîndute băuturi alcoolice minorilor este rar respectată. Poziția părinților nu poate fi decît una singură : nici un fel de alcool nu trebuie îngăduit tinerilor sub nici un motiv, iar consumul de vin ar trebui să fie limitat la unul sau la două pahare pe zi.

CAPITOLUL AL V-LEA

Activităţi fizice ale adolescenţilor

Atît la filozofii greci, cît şi la umanişti ca Montaigne şi Rabelais sau la scriitori mai moderni, ca J. J. Rousseau, regăsim noţiunea de armonie a fiinţei omeneşti şi chiar refuzul de a separa educaţia trupului de cea a minţii. Recentele descoperiri în domeniul medicinii şi al fiziologiei n-au făcut decît să sublinieze această interdependenţă a activităţilor umane, prea mult uitate în ultimul secol. Aspectul claselor în care au învăţat părinţii noştri şi în care existau, pe de o parte, şcolari ignoranţi, însă campioni la sport, iar pe de altă parte elevi silitori şi tari la lucrările de etică din fericire a dispărut astăzi. Trupul şi-a recîştigat drepturile şi azi nu mai îndrăzneşte nimeni să afirme că spiritul se poate dezvolta din plin dacă organismul nu-i oferă ajutor prin funcţiuni organice sănătoase şi echilibrate.

Paralel însă cu această evoluţie intelectuală fericită, în obiceiurile noastre se petrece şi alta care o stînjeneşte pe cea dintîi. Civilizaţia restrînge zi de zi cîmpul activităţilor corporale, făcîndu-le din ce în ce mai puţin indispensabile în viaţa de toate zilele. Progresul, al cărui scop este cruţarea eforturilor fizice, are prea adesea drept rezultat suprimarea lor definitivă. Această inacţiune forţată impusă

trupului, îngrădește dezvoltarea normală a aparatului muscular și a tendoanelor.

Exerciții atît de firești ca mersul, alergarea și ridicarea greutăților par acum rezervate celor cu o situație materială modestă. Se pare că-și face loc părerea că mușchii devin inutili și că singura lor menire ar fi să înfrumusețeze aspectul celor ce stau pe plajă.

Această degenerare musculară, această uitare a faptului că omul nu este numai un creier, ci și un animal conceput pentru a lupta, pentru a se apăra împotriva naturii, stă la baza recrudescenței unor afecțiuni medicale foarte diferite. Medicii văd în această degenerare musculară cauza înmulțirii cazurilor de ptoze gastrice și intestinale, hernii, tulburări vertebrale dureroase, nașteri dificile etc.

Numeroase sînt de asemenea intoxicațiile moderne care trebuie puse pe seama unui sedentarism excesiv. Exercițiul muscular permite arderea odată cu hrana a deșeurilor reziduale ale alimentației și a toxinelor secretate de organismul ostenit. Dacă aceste substanțe toxice nu sînt arse, ele se acumulează, sclerozînd țesuturile, infiltrîndu-se în articulații și aducînd după sine artritismul, guta etc.

În sfîrșit, se mai poate întîmpla ca aceste condiții de viață răspunzătoare de inactivitatea musculară să dispară pentru un timp. Epoca noastră nu este ferită de surprize ca războiul sau pur și simplu căderea în apă sau fuga de un incendiu sau de o primejdie neprevăzută.

Organismul trebuie să fie pregătit pentru a face față acestor eventualități. Dacă nu este, atunci poate surveni pericolul unei oboseli rapide sau al unui accident grav. Cîte vieți n-ar fi putut fi cruțate în ultimii ani dacă trupurile ar fi putut suporta eforturile neobișnuite ce le erau solicitate ! Cîte prăbușiri morale n-ar fi putut fi de asemenea evitate dacă oamenii slabi ar fi învățat ca, stă-

pînindu-și reflexele, să-și domine frica, dacă și-ar fi exersat voința.

Toate aceste consecințe ale sedentarismului și ale disprețului față de activitățile corporale sînt bine cunoscute de toți, dar rareori sînt urmate de o reîntoarcere efectivă la activități fizice normale. Dacă mulți părinți sînt de acord că omul trebuie să-și cultive trupul în egală măsură cu mintea, totuși cînd este vorba de copiii lor se tem ca nu cumva să le provoace o oboseală suplimentară. Părerea lor este că în timpul adolescenței consumurile necesitate de exercițiile musculare pot stînjeni creșterea și evoluția pubertară. Ei se abțin să pretindă un efort nou de la organisme pe care le văd luptînd cu surmenajul școlar sau cu transformările endocrine. Toate aceste temeri îi determină adesea să întrerupă temporar educația fizică, s-o reducă sau s-o amîne pentru o dată mai îndepărtată. Aceasta este o gravă eroare. Într-adevăr, creșterea pe care vrem s-o menajăm trebuie, dimpotrivă, dirijată, și aceasta este rolul educației fizice. Activitățile pe care le comportă ea vor fi cu atît mai folositoare la această vîrstă, cu cît ele își ating mai repede scopul. Oasele fiind încă moi, articulațiile suple și mușchii ușor maleabili, o dezvoltare armonioasă este mai ușor realizabilă decît mai tîrziu cu cîțiva ani, cînd scheletul e deja consolidat, iar organismul își va fi dobîndit structura sa definitivă. Vindecarea după 18 ani a deformațiilor osoase, a pozițiilor statice greșite, a insuficiențelor musculare cere eforturi de cinci ori mai mari decît cele care ar fi fost necesare pentru a le preveni la 14 ani. Și adesea, îngrijite prea tîrziu, aceste tare devin definitive.

De altfel, educația fizică sub supraveghere medicală, înțeleasă ca un mijloc de asigurare a unei dezvoltări morfologice nu este niciodată cauza unei oboseli suplimentare. Dimpotrivă, sporind oxigenarea organismului, ea ajută la reducerea oboselilor școlare. Educația fizică nu trebuie

confundată cu sportul. Acesta din urmă, practicat fără măsură, cu excese de competiții, poate stînjeni creșterea și evoluția pubertară. Numai o asemenea confuzie poate scuza prejudecățile care mai dăunează încă sănătoasei și indispensabilei culturi fizice și de care este scutită cultura excesivă a minții, adesea cu mult mai păgubitoare pentru sănătatea tinerilor adolescenți.

Pentru a evita o asemenea confuzie și a pune pe copii la adăpost de rarele accidente care-i pot amenința pe terenurile de joc sau pe stadioane, este indispensabilă practicarea unui examen medical prealabil. Diferit de cel efectuat de medicii particulari sau cei din serviciul de igienă școlară, el trebuie să întocmească un bilanț al posibilităților organice și fiziologice ale adolescentului, examinat exclusiv în funcție de viitoarele activități fizice.

Stabilind aptitudinea sau inaptitudinea la anumite eforturi, medicul, de preferință specialist, trebuie să dea astfel o adevărată orientare sportivă copilului examinat, indicînd mișcările folositoare și cele care comportă un pericol. El trebuie să precizeze durata diferitelor probe și limitele care nu trebuie depășite sub nici un pretext. Numai el singur are dreptul să decidă dacă copilul examinat poate urma programul normal sau, dimpotrivă, trebuie să beneficieze, integral sau nu, de o gimnastică corectivă sau medicală. Tot el trebuie să interzică practicarea sportului anumitor adolescenți și s-o limiteze la o inițiere sportivă sau, din contra, să autorizeze anumitor atleți realizarea performanțelor și a competițiilor. Concluziile acestui examen trebuie să aibă un caracter obligatoriu și să fie bine înțelese de profesorii de educație fizică avînd în sarcina lor tinerii astfel orientați.

Este necesar ca un asemenea examen să fie repetat din trei în trei luni și de fiecare dată să fie formulate noi concluzii. Această repetare la date fixe a examenelor medicale ne permite ca modificările morfologice bruște, atît

de frecvente între 14 și 18 ani, să treacă neobservate : în schimb ea permite ca prin compararea măsurătorilor să se aprecieze eficacitatea metodelor folosite.

Familiile ar trebui ținute la curent cu aceste concluzii.

Din nefericire, asemenea examene sînt încă foarte rare. Este curios de constatat că tineretul muncitor din centrele de învățămînt tehnic sau din uzine beneficiază în mod mai constant de ele decît tineretul școlar sau studențesc.

Ar fi de dorit ca părinții să se adreseze medicului de familie atunci cînd asemenea examene nu sînt practicate în colectivitățile unde trăiește copilul lor și să-i ceară nu o simplă autorizare sau interzicere a activităților fizice, ci adevărate sfaturi în materie de orientare fizică.

EDUCAȚIA FIZICĂ

Educația fizică cuprinde toate exercițiile care au ca scop o cît mai bună alcătuire rațională a omului. Ea nu urmărește decît dezvoltarea individului și ignorează orice spirit de competiție sau de rivalitate. Ea trebuie să ajute individul să-și dezvolte la maximum mijloacele firești de care dispune nu pentru a-i întrece pe ceilalți oameni, ci numai spre a duce o viață mai sănătoasă și mai echilibrată. Sportul însă este compus din activități fizice al căror scop este, dimpotrivă, utilitar și urmărește performanța. În timp ce educația fizică trebuie să fie un tot, care să nu neglijeze nici un grup muscular, nici un organ, sportul de performanță nu cultivă decît unele dintre ele, cărora le mărește excesiv rolul, riscînd să neglijeze alte părți ale trupului.

Ar fi de dorit ca toți tinerii să poată beneficia de educația fizică ; din nefericire, din cauze de sănătate unora le este interzis acest lucru total sau parțial.

Cauze de inaptitudine totală. Copiii atinşi de grave leziuni cardiace congenitale sau consecutive unui reumatism articular acut, cei care prezintă o albuminurie persistentă ori au un pneumotorax trebuie definitiv scutiţi de orice exerciţiu fizic. Trebuie să semnalăm totuşi că medicii sportivi preconizează şi pentru aceştia unele mişcări reduse, executate sub o strictă supraveghere, spre a evita proastele efecte ale unei totale inactivităţi musculare. Mai trebuie ţinuţi deoparte, o perioadă mai mult sau mai puţin lungă, adolescenţii care au făcut recent o „primoinfecţie" şi convalescenţii în urma unui icter, a unor afecţiuni pulmonare şi a unor boli infecţioase. Tot doctorului îi revine sarcina de a limita durata acestei perioade de inactivitate, avînd în vedere că un repaus prea prelungit poate fi la fel de dăunător ca şi o activitate prea timpurie. În sfîrşit, vor mai trebui scutiţi de exerciţii fizice şi cei în convalescenţă după operaţii chirurgicale sau fracturi.

Cauze de inaptitudine relativă. Ele necesită uneori o gimnastică corectivă sau medicală şi vor fi enumerate atunci cînd vor fi studiate aceste activităţi speciale ; alteori numai unele exerciţii speciale sînt contraindicate. Astfel, astmaticii nu vor fi puşi să facă alergări sau exerciţii prea violente ; celor care prezintă pereţi abdominali slabi le vor fi interzise aruncarea greutăţii, ridicarea halterelor, exerciţiile de luptă şi de apărare ; copiilor prea neîndemînatici li se vor interzice săriturile şi gimnastica la aparate etc.

Atragem atenţia că cei care poartă ochelari nu trebuie să fie îndepărtaţi sub acest pretext din sălile de gimnastică ; să nu fie puşi să execute mişcări care ar risca să provoace spargerea lentilelor. Cauzele inaptitudinilor relative sînt numeroase şi variate : medicului îi revine şi în acest caz misiunea de a hotărî asupra exerciţiilor permise sau interzise în mod special.

Scopurile educației fizice. Ele par mai importante de definit decît înseși mijloacele folosite pentru a le atinge, care sînt de domeniul specialiștilor pedagogiei sportive și decurg în mod firesc din aceste scopuri.

Scopuri igienice. Contribuție la realizarea unei creșteri normale. Stimularea și întreținerea marilor funcțiuni organice (respirația, digestia, circulația etc.).

Scopuri estetice. Obținerea unei staturi și a unor forme satisfăcătoare.

Scopuri economice. În general sporirea randamentului și a rezistenței organismului omenesc, care devine mai apt să aducă servicii colectivității. În special dezvoltarea anumitor grupuri musculare care permit individului obținerea unui randament mai mare în unele profesiuni.

Scop intelectual. Dezvoltarea fizică contribuie la o mai bună evoluție intelectuală.

Scopuri referitoare la sistemul nervos. În general educarea voinței. În special dezvoltarea senzorială (o mai mare rapiditate a reflexelor, a preciziei, răspunsuri mai rapide ale organismului la incitațiile venite de la creier).

Scopuri sociale. Deprinderea de a asculta și de a comanda. Obișnuirea cu viața colectivă. Învățarea cooperării între oameni.

Exercițiile adecvate acestor scopuri. Nu avem intenția să enumerăm și să explicăm toate mișcările musculare necesare adolescentului și nu ducem lipsă de lucrări competente destinate exclusiv acestui scop. Există mai multe metode de educație fizică, cele mai cunoscute fiind hebertismul și gimnastica așa-numită suedeză. Adepții lor se înfruntă de ani de zile la toate congresele sportive. Discipolii metodei naturale, aceea a lui Hébert, sînt de părere că educația corpului trebuie să tindă la apropierea omului

de natură prin executarea exclusivă a unor mișcări firești și utilitare : mersul, alergatul, săritul, cățăratul, ridicatul, cărătul, înotul etc.

Ling, fondatorul metodei suedeze, este de părere că anatomia trebuie să fie singura bază a sistemului : nu se pune problema exclusiv de a face mișcări, ci de a le executa după criterii științifice. Școala suedeză se bazează deci pe cunoașterea anatomiei. Spre deosebire de hebertism, ea este artificială, simplă și localizată.

Se pare însă că ambele metode, deși atît de opuse, sînt criticabile.

Gimnastica naturală acordă un loc prea mare instinctului și ignorează prea mult cunoștințele fiziologice moderne. În plus, nu s-a putut dovedi niciodată că un copil de țăran, care trăiește în sînul naturii, ar fi întotdeauna mai bine clădit decît un copil de la oraș.

Gimnastica suedeză are marele dezavantaj de a fi monotonă și plicticoasă pentru copii. În plus, bazîndu-se numai pe dezvoltarea izolată a mușchilor, ea ignorează cu desăvîrșire sistemul nervos și dinamismul lui.

Se pare deci că ar fi mai bine să abandonăm aceste două metode fără prea multe remușcări, deoarece metoda numită a Institutului național sportiv de la Joinville oferă o rezolvare în prezent satisfăcătoare a acestei probleme. Constituind un compromis fericit între cele două sisteme precedente, ea este rezultatul unor lucrări științifice efectuate de francezi și de belgieni. Această metodă împacă știința cu instinctul, mișcarea musculară izolată cu mișcarea funcțională utilă.

Fără a intra în amănunte, vom arăta că fiecare lecție comportă :

1) o încălzire compusă din mișcări de mlădiere a membrelor și trunchiului, evoluții pe stadion în ritmuri variate, totul întrerupt frecvent de mișcări respiratorii ;

2) lecția propriu-zisă : mers, cățărat, sărituri, cărat, alergări, aruncări și figuri de atac. Aceste exerciții educative sînt întrerupte de două jocuri ;

3) o revenire la starea de repaus cu noi mișcări de respirație și mers cu cîntec.

Această lecție are avantajul de a fi variată, atrăgătoare și niciodată obositoare. Mișcările respiratorii de la început și sfîrșit permit o pregătire progresivă a organismului pentru efort și o readucere treptată a lui la repaus. Ordinea diferitelor mișcări educative, alegerea și compunerea lor permit punerea în mișcare aproape pe nesimțite a tuturor grupurilor musculare. În sfîrșit, rolul instructorului este relativ simplu, ceea ce îi permite să poată lucra deodată cu mai multe zeci de tineri.

Ignorarea înotului este singurul reproș ce se poate aduce acestei metode. Sîntem de părere că, departe de a fi o practică sportivă la fel cu fotbalul și cu tenisul, natația trebuie considerată ca un element indispensabil al educației fizice. Rolul ei nu se limitează la menținerea deasupra apei și la executarea de mișcări în apă. Ea este și cel mai bun mijloc aflat la dispoziția adolescentului pentru a dobîndi o morfologie satisfăcătoare cu efort minim, cel mai bun preventiv împotriva deformațiilor vertebrale și cea mai bună școală a coordonării musculare și a controlului respirației.

O oră de înot pe săptămînă într-o piscină sau într-o apă curgătoare ni se pare indispensabilă pentru orice adolescent căruia nu-i este interzisă această activitate din cauza vreunei otite cronice sau a unei sensibilități oculare speciale.

Orare săptămînale. Ar fi de dorit ca toți tinerii între 12 și 18 ani să beneficieze de cel puțin o oră de educație fizică pe zi. Aceste exerciții ar trebui executate cel mai des posibil în aer liber, în apropiere existînd instalațiile necesare. Orice stadion, oricît de mic și destinat chiar nu-

mai unei singure școli, ar trebui să aibă vestiare confortabile și igienice, dușuri calde și un teren acoperit, dar nu închis, pentru cazurile de ploaie. Ședința aceasta de o oră nu poate fi înlocuită cu cele cîteva minute de gimnastică, mai mult sau mai puțin satisfăcătoare, practicată dimineața la sculare sau seara înainte de culcare. Cu toate că orarul prevăzînd o asemenea ședință zilnică este respectat în anumite școli tehnice și centre de ucenici, el rămîne însă foarte adesea o excepție. Părinții ar trebui să compenseze aceste lipsuri oficiale, în special cele ale educației naționale, trimițindu-și copiii la cluburi, asociații și stadioane capabile să le ofere programe suplimentare.

Ar trebui să mai spunem, în sfîrșit, că nici un sport, fie el practicat cu regularitate, n-ar trebui să-i scutească pe adolescenți băieți și fete de această educație fizică de bază. Dacă la această vîrstă se pune neapărat problema unei alegeri din motive de timp sau de surmenaj, întotdeauna ar trebui sacrificată activitatea sportivă în favoarea educației fizice.

De la 14 ani este bine ca una dintre ședințele săptămînale obișnuite să fie consacrată în mod special inițierii sportive.

Orarul săptămînal ar cuprinde atunci :

— 4 ședințe de educație fizică ;

— 1 ședință în aer liber și de jocuri cu mare consum de energie ;

— 1 ședință de natație ;

— 1 ședință de inițiere sportivă.

Reamintim părinților pe care un astfel de orar i-ar putea speria și care s-ar teme că studiul școlar sau universitar va fi trecut pe planul al doilea experiențele efectuate de colegiile engleze și cele practicate recent în Franța în școlile comunale și licee. În aceste instituții de la marginea Parisului și din Savoia, unor grupuri experi-

mentale de elevi li s-au fixat trei ore pe zi de activitate fizică în cursul unui an întreg.

Contrar oricăror așteptări, rezultatele obținute la sfîrșitul anului de acești elevi au fost net superioare celor realizate de colegii lor care au beneficiat de un program normal. Absența oboselii nervoase, un mai bun echilibru psihologic, o oxigenare mai mare au compensat la ei reducerea orelor de „clasă". În plus, un rezultat cîtuși de puțin neglijabil este că acești copii au prezentat o curbă de creștere a greutății și înălțimii mai satisfăcătoare și au fost de mult mai puține ori nevoiți să lipsească în cursul anului pe motiv de boală.

Experiențele acestea ar trebui să fie suficient de convingătoare pentru părinții prea temători și pentru forurile de resort prea anchilozate.

Inițierea sportivă. Educația fizică este alcătuită din mișcări științifice simple și variate. Ea pune în mișcare toate grupurile musculare fără a favoriza vreunul. Inițierea sportivă însă nu folosește decît cîteva dintre aceste mișcări de bază pentru a preda elementele unui sport anumit care nu are decît foarte vagi contingențe cu activitatea practică și care este destinat mai ales unei rivalități sportive.

Tot așa cum învățarea unei meserii cere deprinderea unor mișcări absolut necesare fără a ține seama de randamentul industrial, inițierea sportivă are ca scop cunoașterea de către tînăr a regulilor și mișcărilor unui sport, ignorînd în mod deliberat aspectul competitiv.

Inițierea sportivă este utilă pentru că :

— dezvoltă mai bine decît educația fizică viteza, calitățile senzoriale și îndemînarea ;

— îl învață pe tînăr să se supună regulilor jocului, arătîndu-i astfel necesitatea, foarte descori neînțeleasă la această vîrstă, a respectării „regulilor jocului" în viața socială ;

— îl învață necesitatea efortului și bucuria pe care i-o dă rezultatele acestuia ;

— îl ferește să cadă mai tîrziu în periculoasele excese ale sportului greșit înțeles ;

— dintre toate posibilitățile lui necultivate, încă i-o dezvăluie pe aceea de care se va putea servi cel mai bine pe viitor : viteză, forță, îndemînare etc.

Această inițiere sportivă presupune însă o alegere între numeroasele discipline sportive. Tînărul ar trebui să aleagă sau să fie orientat spre sportul în care calitățile lui s-ar dezvolta cel mai bine. Sau, dimpotrivă, ar trebui să se îndrepte spre cel care, obligîndu-l să muncească mai mult, îi va dezvolta grupurile musculare sau calitățile lui senzoriale cele mai puțin satisfăcătoare ? Trebuie, de pildă, orientat spre un sport de viteză un copil care se mișcă încet, sperînd că va dobîndi astfel rapiditate, sau, dimpotrivă, să-i recomandăm unul care nu necesită nici o viteză, gîndindu-ne că astfel va fi mai puțin handicapat ?

În realitate, inițierea sportivă trebuie să comporte două perioade :

1. Prima cînd copilul învață cîte puțin din toate sporturile practicate în școala sau clubul său : alergările, săritura cu prăjina, aruncarea discului și în egală măsură baschetul, rugbiul sau fotbalul. Acesta este momentul cînd instructorilor sau medicilor le revine sarcina să-i indice sportul în care este cel mai apt să reușească fără a-l obliga să accepte această alegere, lăsîndu-l liber să se îndrepte către specialitatea care-i place și îl atrage chiar dacă ea nu-i oferă nici o șansă de succes.

2. În a doua perioadă tînărul începe să-și însușească sportul ales prin deprinderea mișcărilor indispensabile. Acesta e momentul cînd educația fizică trebuie să facă să lucreze în mod deosebit grupurile musculare și aparatele neglijate de sportul respectiv. Deoarece sportul este în primul rînd un joc, deci un izvor de bucurie, nimic, nu tre-

buie să-l împiedice pe tînărul sportiv să schimbe oricînd dorește domeniul ales, abandonînd unul pentru altul în care se va specializa.

Pentru ca o astfel de inițiere sportivă să-și atingă scopul, ea nu trebuie să comporte decît competiții organizate în cadrul clubului sau școlii. Aceste competiții nu trebuie să fie niciodată un scop în sine, ci numai un mijloc de a menține emulația și de a ameliora deprinderea mișcărilor.

Perioada de inițiere trebuie să dureze pînă la 15 ani împliniți. Nici o altă formă de sport n-ar trebui practicată înainte de această vîrstă, iar părinții ar trebui să interzică pînă atunci orice întreceri sau meciuri.

ACTIVITĂȚILE SPORTIVE PROPRIU-ZISE

Educația fizică este obligatorie pentru orice adolescent și prezintă numai avantaje pentru creșterea și studiile sale. Sportul nu poate fi decît facultativ ; el prezintă pe lîngă anumite avantaje, atunci cînd e bine înțeles, și unele inconveniente care trebuie relevate atunci cînd este practicat fără măsură.

Binefacerile sportului. El îi învață pe tineri necesitatea efortului. Îi îndeamnă să se autodepășească, să dea ce au mai bun în ei și să se întreacă cu înflăcărare și lealitate cu colegii lor.

Îi învață să țină seama de existența altor tineri de vîrsta lor și le arată că alături de ei trăiesc colegi, poate mai puternici sau mai slabi ca ei la anumite jocuri, dar care, cu toate acestea, sînt egalii lor în viață.

El redă încrederea tînărului mic care sare și aleargă mai bine decît cel puternic, tînărului robust care aruncă mai bine greutatea decît colegul lui elegant și zvelt, tînărului lung și deșirat căruia înălțimea îi folosește mai bine decît altora la baschet.

Atrăgîndu-i pe tineri, băieţi şi fete, pe stadioane, sportul îi îndepărtează de filmele nocive, de cîrciumi şi de orice alte distracţii nesănătoase.

El menţine organismul într-o formă bună. Dacă nu contribuie cu nimic la creştere, el are cel puţin meritul că accelerează eliminările şi reglează secreţiile glandulare.

Adesea însuşirile dezvoltate de practicarea regulată a unui sport se valorifică în exercitarea unei profesiuni intelectuale sau manuale.

Pericolele sportului greşit înţeles. Sportul trebuie, dimpotrivă, condamnat în cazul cînd are drept unic efect :

— neglijarea educaţiei fizice, el substituindu-se în întregime acesteia în orele rezervate activităţilor corporale ;

— înlocuirea spiritului de întrecere necesar printr-o rivalitate brutală şi plină de ură, care nu dispare uneori nici după meci, sacrificarea plăcerii jocului de dragul rezultatului final ;

— oboseala şi surmenajul atunci cînd este practicat fără control medical şi în mod excesiv ;

— accidente grave atunci cînd este practicat fără o pregătire musculară iniţială sau cu brutalitate ;

— transformarea lui într-un izvor de conflicte familiale, şcolare sau sociale atunci cînd determină neglijarea celorlalte obligaţii ;

— transformarea lui într-o sursă de profituri, într-un spectacol de profesionişti şi determinarea unor trucaje şi aranjamente dăunătoare pentru cel ce se pretează la ele, ca şi pentru cei care, prin exemplul astfel oferit, riscă să se îndepărteze de la activităţile cu adevărat sportive, adică leale şi dezinteresate.

Nici un sport nu poate fi scutit de astfel de critici dacă este practicat sub controlul unor conducători nepricepuţi, leneşi sau necinstiţi şi dacă nu se instaurează un

dublu control familial și medical al orientării tînărului, al efectelor exercitate de sport asupra sănătății și situației sale școlare, al alimentației, orarelor și competițiilor la care se prezintă.

Orientarea sportivă. Are drept scop să scoată la iveală calitățile cele mai bune ale fiecărui individ. Ea permite evitarea oboselii rezultînd dintr-o solicitare prea brutală a unor grupuri de mușchi insuficient pregătiți pentru eforturile ce le sînt cerute și împiedică de asemenea dirijarea către anumite sporturi a elementelor care și-ar putea compromite sănătatea practicîndu-le. Astfel, ea interzice natația adolescenților ale căror sinusuri frontale sînt permanent infectate, nu recomandă cursele de fond și crosul celor cu insuficiențe respiratorii și nici călăria pentru tinerele cu tulburări ginecologice. Dimpotrivă, ea dirijează spre volei și baschet tinerii longilinii cu tendința de a se cocoșa, spre piscine pe cei cu un deficit muscular localizat, cum sînt cei cu sechele de poliomielită, și spre sporturile rapide și violente pe cei ce au nevoie să-și cheltuiască surplusul de energie. Această orientare delicată trebuie efectuată de medici și instructori sportivi destul de oneşti pentru a nu considera că singurul sport demn de interes este numai cel pe care-l practică sau îl preferă ei. Trebuie să ne ferim de asociațiile care pretind că reușesc să pregătească numai într-o singură ramură și să căutăm, dimpotrivă, pe acelea care oferă membrilor lor o largă gamă de posibilități. Numai în aceste din urmă asociații orientarea sportivă poate deveni o realitate.

Supravegherea medicală. Rolul medicului nu se mărginește la a da sfaturi de orientare. El mai trebuie să examineze, cel puțin trimestrial, pe tinerii sportivi. Concluziile lui trebuie să fie consemnate pe fișe, a căror simplă citire să evidențieze progresele realizate sau slăbiciunile organice trecătoare. Examenul practicat astfel,

înainte și după competițiile importante, va avea în vedere mai ales greutatea ; orice slăbire trebuie combătută printr-o încetinire sau chiar o încetare a activităților sportive. Permeabilitatea nazală trebuie studiată cu grijă și ar fi bine ca un specialist otorinolaringolog să facă în fiecare an un examen complet al rinofaringelui și al urechilor. Inima, tensiunea arterială, pulsul trebuie să constituie obiectul unei supravegheri minuțioase, care să nu se mulțumească numai cu o simplă ascultare, ci să facă apel și la electrocardiograme, radiografii și probe de rezistență la oboseală.

Trebuie să se efectueze radioscopii pulmonare la fiecare trei luni spre a se depista orice început de primoinfecție, căci într-o asemenea eventualitate, atît de frecventă la această vîrstă, stadionul sau sala de gimnastică trebuie interzise timp de mai multe trimestre.

În sfîrșit, e necesar să se studieze cu egală grijă urina și cantitatea de albumină din ea, ficatul și rezistența lui la oboseală și la intoxicațiile intestinale, echilibrul motor, tonicitatea peretelui abdominal.

Ceea ce sportivii numesc „formă" este o stare fiziologică instabilă, de la care organismul așteaptă cele mai bune rezultate ; obținerea formei este scopul urmărit de antrenori înaintea oricărei competiții. Nu trebuie să uităm că această stare nu e normală, că ea se află la mijloc între sănătate și boală. Obținerea și consolidarea ei în momentul întrecerilor sportive trebuie deci supravegheate aproape zilnic de către medic. Acesta din urmă mai are un cuvînt de spus și în fixarea regimului alimentar și în folosirea timpului atletului ; el trebuie să-și exprime părerea în legătură cu programul, cu folosirea timpului liber al tînărului sportiv și chiar, la nevoie, poate interzice participarea la competiții a sportivilor insuficient pregătiți pentru unele eforturi disproporționate cu posibilitățile lor.

Alimentația. Am văzut la capitolul consacrat alimentației care trebuie să fie meniul adolescentului sportiv. Amintim că trebuie să fie bogat, variat și diferit în funcție de sportul practicat și de condițiile în care este practicat.

Orarele și folosirea timpului. Uneori trebuie insistat ca adolescenții să beneficieze de cel puțin o oră pe zi de educație fizică, dar adesea trebuie insistat tot atît de mult ca timpul consacrat sportului să nu prejudicieze sănătatea, studiile și viața lor de familie.

În perioada adolescenței, timpul consacrat sportului, în afară de cel rezervat culturii fizice, nu trebuie să depășească două ședințe săptămînale de cîte două ore. Una sîmbăta sau joia, iar cealaltă duminica dimineață sau după masă. Trebuie interzis de asemenea orice antrenament necesitînd una sau două ore suplimentare în timpul serii după muncă, fie chiar și în perioada de competiții. Numai în timpul vacanțelor se poate autoriza cîte o ședință zilnică de două ore.

Stadionul trebuie să se găsească aproape de casă, căci depărtarea lui poate constitui o cauză suplimentară de oboseală.

Competițiile. Trebuie să fie rare și să nu necesite deplasări prea frecvente. Meciurile de cupă, de campionat, care cer echipelor să joace în fiecare săptămînă în altă localitate, răpesc tinerilor orice adevărată odihnă săptămînală ; ele ar trebui să fie cît mai rare cu putință. Ar trebui încurajate numai competițiile care opun echipe de aceeași vîrstă în cadrul școlii, universității sau al grupărilor locale. Aceste întîlniri sînt un izvor de emulație și de îmbunătățire a tehnicii care nu poate fi neglijată, cu condiția să nu aibă ca singur scop un clasament final anual.

Competițiile pe categorii, care durează un întreg se-

zon sportiv, stau de fapt la originea jocului brutal și obositor. Urmărirea promovării echipei într-o categorie superioară sau, dimpotrivă, frica de retrogradare într-o categorie inferioară duc întotdeauna la supraantrenament și dau naștere, la adolescenți, la unele reacții fie de invidie și dușmănie, fie, dimpotrivă, de orgoliu ridicol. Ele fac să se uite scopul real al competiției și nu mai lasă loc decît unei ambiții care nu mai are nimic comun cu spiritul sportiv.

„Mentalitatea de campion" este întotdeauna nefastă atunci cînd pune stăpînire pe un adolescent. Ea poate să influențeze întregul său comportament social și să-l oblige să facă eforturi disproporționate cu vîrsta lui pentru a-și păstra locul sau titlul. Pentru a lupta împotriva acestei tendințe frecvente, părinții, cu toate că trebuie să se intereseze de rezultatele sportive, se vor feri să cadă într-o admirație excesivă ; ei nu trebuie să devină „suporterii" orbi ai copiilor lor. Performanțele sportive trebuie supravegheate și limitate din același motiv ca și competițiile. Succesul obținut nu prin rivalitatea cu alți sportivi, ci prin luptă împotriva secundelor sau a metrilor este proprie atletismului.

Tînărul care aspiră să devină campion nu poate fi autorizat decît în mod excepțional să facă maximum de efort pentru „a scoate un timp sau o distanță". Încercările acestea nu trebuie repetate mai mult decît de trei sau patru ori pe an. Toate celelalte ședințe de atletism trebuie consacrate ameliorării rezistenței fiziologice sau tehnicii mișcărilor, fără a se risca să provoace oboseala.

Cultura fizică asociată. Este absolut necesară și are un dublu rol în acest stadiu al evoluției sportive. Pe de o parte, ea trebuie să favorizeze creșterea și echilibrul tînărului sportiv, la fel ca la toți adolescenții, iar pe de alta să restabilească simetria corpului, stînjenită de eforturile întotdeauna asimetrice care se fac în cadrul unui

sport. Fiecare specialitate, punînd în acțiune aproape în exclusivitate un anumit membru sau un anumit grup muscular, provoacă necesitatea ca educația fizică să compenseze dezechilibrul ce se naște și să dezvolte organele nesolicitate. De pildă, la un jucător de tenis exercițiile trebuie să se străduiască să pună în mișcare brațul stîng pentru a compensa dezvoltarea excesivă a celui drept, iar fotbaliștilor trebuie să li se recomande mișcări ale trunchiului și ale membrelor superioare etc.

Tînărul sportiv în societate. Prea adesea tînărul sportiv, cu exagerarea și entuziasmul propriu vîrstei lui, ajunge să ignoreze în viață în mod deliberat tot ce nu ține de jocurile de pe stadion sau din sălile de gimnastică. Își neglijează studiile și disprețuiește pe profesori, pe părinți sau pe colegii care, după părerea lui, nu sînt destul de atletici. Nu recunoaște ca prieteni decît pe camarazii de sport și își rezervă toată admirația pentru campioni celebri, profesioniști sau amatori. Această tendință este prea des încurajată de instructorii de educație fizică. Trebuie reacționat energic împotriva acestei greșeli ; arătîndu-le că se poate reuși și pe alte planuri sociale, inițiindu-i paralel în domeniul artelor și literaturii, părinții pot face mult pentru a reda copiilor lor, prea atrași de satisfacțiile oferite de stadioane, un sens mai exact al raporturilor ce trebuie să existe între corp și spirit. Adolescenții au oricum tendința de a se îndepărta afectiv din mediul familial al copilăriei lor și nu trebuie ca sportul să adîncească și mai mult prăpastia deja existentă între cele două generații. Părinții pot evita asemenea neînțelegeri, manifestînd un interes binevoitor față de succesele sportive ale copiilor sau asistînd la cîteva competiții în care aceștia sînt angajați. Ar fi periculos pentru relațiile viitoare ca părinții să manifeste prea mult dispreț pentru mîndria pe care o simt tinerii

care încearcă să se distingă astfel în fața familiilor lor, aceasta fiind o dovadă a interesului pe care-l mai acordă încă aprecierilor părintești.

Sporturile de sezon și activitățile sportive multiple. În țările anglo-saxone n-are dreptul la titlul de sportiv decît cel ce practică mai multe sporturi și strălucește în cîteva ramuri diferite. Nu așa stau lucrurile în Franța, unde tînărul sportiv nu cunoaște în general decît un singur sport sau un exercițiu. Vina o poartă programele școlare prea încărcate, proasta organizare a timpului liber și numărul redus de stadioane și de instalații sportive. Practicarea concomitentă a mai multor sporturi înlătură totuși cea mai mare parte a pericolelor semnalate. Ea împiedică o specializare exagerată, generatoare de brutalități sau a unui orgoliu prost înțeles, deoarece inegalitatea rezultatelor obținute de tînăr în discipline diferite îi demonstrează că nu este dezonorant să fie mai slab într-o activitate oarecare din moment ce este capabil să reușească mai bine în alta. Pe de altă parte, trecerea dintr-un mediu sportiv în altul face să cadă ochelarii de cal care prea adesea întunecă judecata admiratorilor unui singur campion sau ai unei singure echipe.

În domeniul fiziologic, alternanța de mișcări diferite contribuie la un mai bun echilibru al scheletului și al mușchilor. În sfîrșit, sezonul consacrat unui sport nu acoperă durata unui an întreg. De exemplu, fotbalul se joacă mai cu seamă toamna și iarna ; la fel și rugbiul, în timp ce ciclismul și atletismul se practică vara. Așa se întîmplă cu majoritatea ramurilor sportive. Cel ce nu practică decît un singur sport riscă să-și lase corpul în inactivitate cel puțin o jumătate de an. În momentul reluării antrenamentului, mușchii nu mai sînt pregătiți pentru eforturi prelungite și astfel sporește primejdia unui „clacaj muscular".

Din toate aceste motive tinerii trebuie sfătuiți să practice cel puțin două sporturi. Cu cît sînt mai diferite și pun în mișcare grupuri musculare sau calități senzoriale opuse, cu atît vor fi mai bune. Trebuie însă interzise competițiile prea severe în oricare dintre aceste sporturi pentru a evita un supraantrenament epuizant. Dacă una dintre activități obligă la întreceri și meciuri frecvente, trebuie limitată practicarea celeilalte la un simplu antrenament fără scopuri competiționale.

GIMNASTICA CORECTIVĂ ȘI MEDICALĂ

Gimnastica corectivă este destinată adolescenților deficienți în scop de readaptare sau adolescenților normali în scop preventiv.

Gimnastica medicală este destinată bolnavilor într-un scop de reeducare.

Granița dintre aceste două activități este uneori greu de precizat, tot atît de greu pe cît este să stabilești o diferență exactă între noțiunea de deficiență și cea de boală. Numai medicul poate face această deosebire, printr-un examen medical prealabil oricărei activități fizice.

În acest caz *bolnavii* trebuie încredințați kineziterapeuților, singurii specialiști calificați să se ocupe de ei, rolul acestora fiind, de la caz la caz, fie de a corecta leziunile anatomice susceptibile de a provoca îmbolnăviri ulterioare, fie de a reeduca membrele sau organele atinse de boli sau traumatisme anterioare.

În ambele ipoteze, acțiunea lor constituie o adevărată terapie. Reeducarea membrelor handicapate de o fractură sau de o poliomielită și reeducarea organelor devenite incapabile să-și îndeplinească pe deplin funcțiile din cauza tuberculozei sau a reumatismului articular reprezintă eventualitățile cele mai frecvente.

Această gimnastică medicală trebuie să fie întotdeauna individuală și adaptată fiecărui tablou clinic.

Așa cum nu există rețete farmaceutice polivalente, nu poate exista nici gimnastică medicală în grup.

Gimnastica corectivă este destinată unor numeroase categorii de adolescenți și poate fi predată în colectiv.

În materie de *readaptare,* ea este destinată :

— persoanelor prezentînd deformări vertebrale nefixate, adică încă flexibile și susceptibile de a se redresa numai printr-o simplă schimbare de atitudine ;

— persoanelor prezentînd malformații chondro-osoase ale cutiei toracice, ale bazinului sau ale bolților plantare ;

— persoanelor prezentînd deficiențe musculare localizate : slăbirea peretelui abdominal, ptoză gastrică etc. ;

— persoanelor prezentînd rigidități și anchiloze articulare limitate.

În materie de *prevenire* ea este destinată :

— convalescenților în urma unor afecțiuni care au produs o hipotonie musculară temporară de natură a face de temut apariția unor dezechilibre anatomice mai grave ;

— persoanelor prea obosite pentru a beneficia de educația fizică, dar care riscă totuși din cauza acestei inferiorități să vadă instalîndu-se la ele tulburări osoase sau musculare ireversibile ;

— persoanelor predispuse prin condițiile lor de muncă și repetarea mișcărilor lor profesionale să capete deformări vertebrale. Acesta este cazul, de pildă, cu elevii așezați la pupitre prea joase și cu ucenicii ajustori, dezechilibrați de unilateralitatea mișcărilor lor la menghine ;

— persoanelor care practică un sport care le obligă la eforturi musculare asimetrice.

Gimnastica corectivă se efectuează în grup, sub controlul instructorilor de educație fizică specializați în acest

scop. Este folositor ca mișcările practicate în sala de gimnastică în timpul lecțiilor să fie asociate cu studierea unor mișcări simple ce se vor executa zilnic la domiciliu sub controlul părinților. Aceștia din urmă au deci tot interesul ca, din momentul în care află că copilul lor are nevoie de această gimnastică specială, să vină să se informeze pe lîngă instructori de rostul acestor mișcări, de tehnica lor și de modul în care trebuie să supravegheze executarea lor. Strînsa colaborare cu membrii familiei duce la corectări complete și rapide. În plus ea mai are avantajul că, reducînd numărul lecțiilor indispensabile în grup, nu deranjează prea mult programul școlar.

Între 12 și 18 ani corpul adolescenților este încă maleabil, dezechilibrele dispar rapid dacă sînt corect tratate. După această perioadă, corpul devine rezistent la orice remodelare, iar eforturile de corectare sînt lungi și anevoioase. Deformările care ar putea fi remediate prin această gimnastică pot avea grave urmări asupra viitorului acelora care au suferit de ele și nu le-au corectat la timp.

Funcționarea aparatului cardiovascular, respirator și intestinal riscă să fie adesea iremediabil perturbată de aceste deformări. Este deci lesne de înțeles că părinții au tot interesul să nu le neglijeze și să supravegheze cu grijă tratarea lor.

Dansul ritmic și clasic. Studierea lui își are locul alături de gimnastica corectivă, căci poate oferi aceleași avantaje, practicarea lui fiind și mai agreabilă pentru numeroase tinere. El nu numai că corijează ușoarele dezechilibre statice și deficiențele musculare parțiale, dar mai contribuie și la obținerea unor forme armonioase și a unui mers elegant. Dacă face obiectul unor ședințe regulate cu profesori calificați și este asociat cu natație și cu un sport în aer liber, el poate ține chiar locul ședințelor mai puțin atrăgătoare de educație fizică.

Dansul poate deveni însă dăunător dacă înlătură orice altă activitate fizică și se transformă într-o vocație exclusivă și o ucenicie în vederea profesionismului. În acest caz el devine foarte obositor, dezechilibrează corpul, dezvoltînd prea mult mușchii membrelor inferioare, și își înăbușă adeptele, întemnițîndu-le, în săli nesănătoase și prost aerisite.

Transformat astfel în pregătirea destinată unei cariere, el încetează de a mai fi exclusiv un factor de creștere și de echilibru corporal, necesitînd o riguroasă supraveghere medicală

CAPITOLUL AL VI-LEA

Criza morală a adolescenței

Adolescența, deja bogată în zdruncinări anatomice și fiziologice, nu este scutită nici de transformări intelectuale și psihologice. Chiar cînd familiile supraveghează cu grijă apariția primelor indicii fizice ale începerii pubertății, ele sînt totuși surprinse de cortegiul de excentricități caracteriale care o însoțește. Nimic nu evocă mai bine imaginea unui lac înainte de furtună ca un cămin în care există un copil de 13 ani. Privindu-l cum trăiește liniștit între jucăriile și lecțiile lui, între micile sale harțaguri și micile lui minciuni, părinții îl cred încă foarte departe de orice preocupare mai înaltă. Confidenți ai necazurilor și bucuriilor lui, ei știu că la cea mai mică primejdie el li se va adresa grabnic pentru a le cere ajutor și ocrotire. Tatăl, educator și judecător prin menirea sa, cunoaște importanța răspunderilor lui, iar autoritatea sa, pînă atunci recunoscută și respectată, îi întărește această încredere în sine. Mama, mai sensibilă, nu ignorează nimic din toate micile probleme intime ale copilului ei ; ea zîmbește cu indulgență privind eforturile acestuia de a și le rezolva și stă gata să-i vină într-ajutor, sigură că soluționarea lor va fi întotdeauna ușoară, datorită inteligenței sale adulte. Slăbiciunea posibilităților fizice și intelectuale ale unui copil de 13 ani înlătură orice ipoteză de răzvrătire și orice velei-

tate de independență. Acum, după ce părinții au uitat aproape grijile primelor luni ale copilăriei, după ce a dispărut o dată cu ele și amintirea dificultăților de adaptare școlară și a eforturilor făcute pentru a descoperi personalitatea copilului devenit mai măricel, scopul final al întregii educații pare atins. Celula familială deprinsă cu lacrimile, cu diferitele lor capricii, precum și cu blîndețea și spiritul de sacrificiu, pare acum în stare să reziste oricăror încercări. Părinții ridică din umeri văzîndu-și copiii ajunși niște adolescenți dificili, dar aceasta le întărește încrederea pe care o au în reușita lor pedagogică.

Destăinuirile din tinerețe ale unor scriitori celebri, în care aceștia relatează neliniștea și experiențele lor nefericite, li se par a fi tributul talentului lor. Ei consideră interesul pe care îl manifestă literatura față de această vîrstă ca o dovadă a caracterului excepțional al acestor scriitori. Dacă uneori seninătatea părinților este tulburată de frecvența unor asemenea exemple, certitudinea că știu totul despre fiul sau fiica lor le redă repede liniștea și li se pare că constituie făgăduiala unei adolescențe fără incidente.

Uneori chiar ei așteaptă ca tocmai această perioadă să facă să dispară ca prin farmec unele mici cusururi nedorite din perioada prepubertară. Și cum ar putea ca ei să nu fie încredințați că această pubertate nu va aduce nimic nou și grav din moment ce își închipuie că știu totul despre viața interioară, psihică și intelectuală a copilului lor ?

În această minte de copil n-a intrat nimic ce n-a fost introdus chiar de ei sau pe care să nu-l fi controlat personal. Au modelat cu mîna lor această ceară moale, în care au văzut cum se imprimă treptat pecetea ideilor noi și a aporturilor afective.

Poate că unele tendințe deja perceptibile se vor modifica ? Ele se vor accentua sau vor dispărea.

Poate că intervenţia factorului sexual riscă să introducă un element nou în acest echilibru, pe care ei au impresia că-l cunosc atît de bine ? Experienţa dragostei pe care părinţii cred că au dobîndit-o odată pentru totdeauna le pare însă de natură să uşureze înţelegerea reacţiilor pe care aceasta le-ar putea determina. Au fost doar şi ei adolescenţi şi nu-şi mai amintesc de asemenea furtuni psihologice ca cele pe care literaţii se complac să le descrie.

Calmul altor părinţi poate fi explicat printr-o simplă indiferenţă. Sîciiţi de greutăţile vieţii zilnice şi satisfăcuţi de eforturile pe care consideră că le fac pe linia educaţiei, ei nu se preocupă de viitor şi alungă orice grijă nouă. În sfîrşit, alţii, de frică să nu-şi îndepărteze copilul, uită sau vor să ignoreze faptul că acesta creşte. Orbirea lor îi scuteşte de orice teamă.

Totuşi, într-o bună zi, indiferenţi sau orbi, toţi aceşti părinţi sfîrşesc prin a avea revelaţia brutală a unui adolescent devenit pe neaşteptate un necunoscut, cu reacţii noi şi de neînţeles. Celula familială astfel zguduită pare condamnată ; această încercare neaşteptată pare să reprezinte falimentul tuturor sacrificiilor din trecut. Resemnaţi, unii refuză să înţeleagă sau să acţioneze într-un asemenea moment crucial ; alţii, din contra, sporesc atenţia şi dovezile de afecţiune. Nici una dintre aceste reacţii nu este recomandabilă, fiind sortită unui eşec sigur. Ambele vădesc o totală necunoaştere a caracterului social al acestei crize pubertare şi contribuie la îngreunarea sarcinii adolescenţilor în faţa responsabilităţilor ce-i aşteaptă. Pentru a evita aceste greşeli, părinţii trebuie să fie avertizaţi de eventualitatea unor tulburări de caracter şi afective, trebuie să le înţeleagă sensul şi să cunoască limitele dincolo de care ele devin patologice. Numai cunoaşterea evoluţiei normale, constituită dintr-un ansamblu de reac-

ții apriori anormale, poate duce la alegerea atitudinii indicate în toate eventualitățile.

Numai această cunoaștere poate să dea părinților nădejdea că un climat familial fericit se va reinstaura curînd... Întreg viitorul copilului depinde de bunăvoința lor.

CRIZA ADOLESCENȚEI. NATURA EI

Fenomenele psihologice afective și caracteriale care însoțesc pubertatea, fiind specifice adolescenței, prezintă o asemenea similitudine la aproape toți indivizii, încît pot fi grupate sub denumirea generală de „criză". Oricum am numi-o : criză de origine juvenilă, criza vîrstei ingrate sau a vîrstei dificile ori pur și simplu criza adolescenței, această etapă a evoluției psihologice este banală în sine, cu toată gravitatea manifestărilor ei exterioare. În timp ce modificările anatomice și fiziologice ale perioadei pubertare se efectuează lent, această criză izbucnește adesea cu brutalitate. Bruschețea apariției ei contribuie s-o facă și mai îngrijorătoare. Anumiți autori n-au vrut să vadă în ea decît consecința intimă a acumulărilor genitale exterioare, gravitatea ei putînd fi proba existenței la acești tineri a unui conflict subconștient între noile aptitudini fizice și interdicțiile morale. Tînărul, intrat în posesiunea unui aparat genital gata să fie imediat folosit, nu se poate totuși servi liber de el din cauza constrîngerilor sociale și educative. Potrivit acestor autori, el n-ar fi în stare să înțeleagă noua situație și ar găsi în ea, mai mult sau mai puțin conștient, motive de revoltă împotriva familiei și a societății.

În realitate, studierea acestei crize dovedește că o asemenea contradicție aparentă nu este suficientă pentru a explica toate aspectele ei. Originea crizei, recunoscînd

totuși importantul rol al stimulațiilor sexuale, este mai complexă și vom vedea că mulți alți factori concurează pentru a-i da un caracter atît de deosebit.

Comună celor două sexe, ea cuprinde efectiv, la un moment precis al existenței lor și în grade diferite, mai bine de două treimi dintre adolescenți. Dacă se întîmplă ca această criză să treacă neobservată de cei din jur, o examinare mai atentă ne arată că ea nu este totuși mai puțin prezentă. Nu trebuie neglijate formele discrete, iar descoperirea lor trebuie să provoace din partea părinților aceleași reacții pedagogice ca și crizele foarte tumultuoase. Tocmai în aceste împrejurări familia poate face greșeli foarte grave, căci indicii exterioare moderate constituie adesea dovada unei sensibilități mai ascuțite, mai susceptibilă deci de a fi contrariată de intervenții inoportune.

Vîrsta medie de apariție a acestei crize este între 12 și 14 ani la fete și 14 și 16 ani la băieți.

Ea poate surveni și mai devreme ; numeroși scriitori sau oameni de seamă au trecut prin această criză la o vîrstă precoce. Ar fi însă ridicol să căutăm sistematic într-o asemenea precocitate semnele geniului sau ale unui talent oarecare.

Uneori cauza ei poate fi o puternică emotivitate naturală, o cultură intelectuală mai vastă sau pur și simplu o repetare întîmplătoare a unor șocuri afective.

Și, dimpotrivă, tinerii închiși într-un climat familial sufocant și ostil oricărei influențe din afară trec prin aceste crize tîrziu, pe la 16 sau 18 ani. Întîrzierea nu implică neapărat și o deficiență mintală. La vîrsta aceasta, mai avansată, crizele sînt foarte violente, greu suportate și lasă urme mai sensibile asupra caracterului.

Relatările literare făcute de unii scriitori despre propria lor criză ne arată că ea se produce în general în etape bruște. Trebuie însă să privim foarte circumspect aceste confesiuni făcute într-un tiraj mare, fiindcă vom găsi în-

totdeauna puțin cabotinaj la autorii lor. Rari sînt cei care nu cedează ispitei de a captiva cu orice preț pe cititori și care nu-și îngăduie, pentru a ieși din banalitate, să transpună la vîrsta crizei idei sau gînduri pe care le-au elaborat, fără îndoială, mult mai tîrziu. Citindu-i, ești înclinat să gîndești că pubertatea psihologică este întotdeauna consecința imediată a unui eveniment întîmplător, care preschimbă în cîteva ore un copil liniștit într-un adolescent anxios. Moartea unei ființe apropiate, o decepție sentimentală, o ambiție nerealizată sau simpla priveliște a unui apus de soare ar fi de ajuns, după acești scriitori, pentru a justifica această bruscă metamorfoză.

În realitate, astfel de incidente joacă numai rolul de detonator în explozia reacțiilor juvenile. Ele nu fac decît să îngăduie eliberarea brutală a sentimentelor acumulate în tăcere de multă vreme și nu le dau naștere peste noapte.

„Te culci copil și te trezești bărbat", a scris Chateaubriand. Imaginea este fericită, dar falsă. Tristele seri de la Combourg, atît de prielnice îndelungatelor meditații, par să fi stat în realitate la originea neliniștilor acestui scriitor. Ele au constituit pregătirea indispensabilă acestei mutații atît de rapide.

E zadarnic să nădăjduim că vom suprima criza juvenilă îndepărtînd de adolescent toate împrejurările care ar putea declanșa un șoc emotiv. Este de asemenea inutil ca părinții să-și asume răspunderea morală a acesteia atunci cînd evenimentul declanșator este cauzat de ei, deoarece într-un asemenea caz ei n-ar face decît să grăbească o reacție inevitabilă.

Zguduirile psihologice ale adolescenței sînt deja latente la copil și își au originea în tot trecutul lui afectiv.

Maria Başkirțeva scria la 13 ani în „Jurnalul" ei : „Cum se trece de la starea de copil la cea de tînără fată ? Mă întrebam cum se produce aceasta : puțin cîte

puțin sau deodată ? Cred că ceea ce alimentează, dezvoltă sau produce schimbarea este o nenorocire sau o dragoste".

Atunci cînd e posibil, părinții trebuie să se mărginească numai la a aranja astfel lucrurile încît preludiul crizei morale a copiilor lor să fie mai curînd o dragoste decît o nenorocire, și nu numai o dragoste pentru cineva, ci și dragostea pentru frumos, pentru muncă, pentru reușită în viață.

Criza aceasta comportă trei etape succesive, foarte diferite între ele : perioada revoltei, perioada închiderii în sine și perioada exaltării.

PERIOADA REVOLTEI

Termenul, luat dintr-o lucrare a lui Maurice Debesse, „Criza de originalitate juvenilă", definește bine diversele fenomene care la 14 ani anunță apariția marilor furtuni pubertare. Această lucrare este indispensabilă părinților, educatorilor și tuturor celor care ar vrea să cunoască cît mai bine problemele psihologice ale adolescenței.

Prima manifestare a acestei revolte este *refuzul de a se supune*. Înainte de 13 ani, copilul nu se supune din zăpăceală sau pentru că nu vrea să facă un lucru care-i displace. După această vîrstă, la 14 ani, el nu se mai supune, din dezgustul pe care i-l provoacă ideea că i se ordonă ceva și pentru a protesta împotriva ideii de subordonare, conținută implicit în noțiunea de supunere. Conținutul ordinului îl interesează mai puțin decît tonul vocii care comandă. Înainte de criză, copilul se răzvrătea împotriva supunerii pe ascuns ; în timpul crizei el se răzvrătește cu ostentație. Nu mai este serviabil și se înfurie împotriva micilor ajutoare pe care trebuie să le dea în casă. Să facă un drum pentru mama sau să cum-

pere un ziar pentru tata sînt lucruri privite de el ca un simbol al sclaviei. El se supune cînd autoritatea familială a rămas intactă, însă prin atitudinea pe care o afișează vrea să ateste că face totul din constrîngere și în mod forțat. Demnitatea exagerată ce i se citește pe față vrea să constituie o lecție pentru părinții atît de tiranici, încît să-și înjosească copilul cu sarcini incompatibile cu valoarea lui.

Tot atunci este și vîrsta zîmbetului batjocoritor. Toate părerile enunțate de adulți par ridicole tînărului în plină vîrstă ingrată. Ele îi fac să ridice ostentativ din umeri, mai ales dacă părerile sînt ale părinților săi. Dacă disciplina îl împiedică să se dedea la asemenea insolențe, ele sînt atunci înlocuite cu grimase mai discrete.

Într-o convorbire cu tatăl său ori cu vreun profesor exagerează pînă la ridiculizare atenția pe care pretinde că o acordă spuselor lor sau, dimpotrivă, descurajează orice încercare de continuare a unor schimburi intelectuale prin aparența tîmpă pe care se pricepe s-o arboreze. De ce aceste atitudini atît de penibile pentru cei ce-l înconjură și care continuă să-l iubească ? Ele se explică prin dispariția încrederii pe care le-o acorda tînărul. Acesta începe să nu mai aibă încredere în atotputernicia educatorilor și a părinților săi. El descoperă că și ei au slăbiciuni și încearcă, pentru că multă vreme a crezut că sînt atotștiutori, să-i facă să plătească înșelătoria morală a cărei victimă i se pare că a fost în tot timpul copilăriei. Lărgirea contactelor sale sociale și îmbogățirea domeniului său de cunoștințe îl fac să descopere treptat orizonturi noi, ascunse pînă atunci cu grijă de familie privirilor sale. După dispariția „miraculosului" care îi colorase primii ani ai vieții, el vede năruindu-se unul după altul toate decorurile care-i ascundeau realitatea. Toate precauțiile care-și aveau originea numai în dragostea părinților săi i se par că n-au fost decît niște încercări amăgitoare și odioase de

a-i atribui un rol minor. Teama de a nu fi păcălit și de a lăsa să se vadă aceasta, atît de caracteristică vîrstei, îl face să suspecteze valabilitatea tuturor raționamentelor de adult. Înșelat cu ani în urmă în legătură cu existența lui Moș Crăciun, își dă seama că a mai fost amăgit și în multe alte privințe, așa că acum nu vrea să mai rămînă naiv.

Totul i se pare suspect și, fiindcă se știe încă destul de slab pentru a discuta cu cei mai mari decît el, preferă să nege totul decît să încerce să deosebească adevărul de minciună. Refuzul de a se supune și zîmbetele batjocoritoare sînt o modalitate firească de apărare, iar reducerea credulității i se pare că justifică revolta lui împotriva familiei, școlii și moralei. El respinge în bloc tot ce a învățat și tot ce i-a fost impus.

Revolta împotriva părinților și a familiei. Este cea mai frecventă și mai evidentă. Ea este adesea dureroasă pentru familiile uimite de a vedea afecțiunea lor atît de nerăsplătită, în timp ce profesorii, rudele mai îndepărtate sau chiar unii străini nu par a fi ținta acestei răzvrătiri. În realitate, părinții par atît de vitregiți numai pentru că tutela lor e cea mai veche și mai apăsătoare. Împotriva ei reacționează în primul rînd adolescentul răzvrătit. Ar fi greșit dacă am interpreta aceste revolte juvenile, limitate la cei apropiați, ca pe niște manifestări ale lipsei de afecțiune.

Un asemenea gînd ar putea să se traducă printr-o și mai mare neîndemînare în încercarea de a face climatul familial mai afectuos sau mai sever și ar avea ca singur efect agravarea neîncrederii existente.

Această revoltă juvenilă nu-și limitează manifestările numai la refuzul de a se supune sau la zîmbete batjocoritoare.

În timp ce înainte părerile părinților erau adesea pomenite în discuțiile dintre colegi : „tata a spus", „tata e de părere că" etc., acum ele nu mai sînt citate decît

pentru a exemplifica aspectul retrograd al generațiilor vîrstnice. Pînă atunci, starea socială a familiei, obiceiurile și relațiile părinților erau un motiv de mîndrie ; acum ele devin un motiv de rușine și tinerii evită să le supună spiritului critic al colegilor de aceeași vîrstă.

Profesiunea către care îl îndemnau părinții și care era privită pînă atunci cu entuziasm devine lipsită de interes și nedemnă de orice năzuință normală. Cravatele tatălui și pălăriile mamei par ridicole în ochii deveniți foarte experți ai copiilor lor.

În sfîrșit și mai ales plimbările duminicale în familie se transformă într-o corvoadă insuportabilă. În locul lor tinerii preferă orice, chiar să-și facă lecțiile pentru școală într-o după-amiază de sărbătoare.

Am putea cita încă multe alte manifestări de revoltă, la fel de nevinovate în sinea lor, dar tot atît de neplăcute pentru părinții care le constată și suferă de pe urma lor, fără a se strădui însă să încerce să înțeleagă adevăratul lor sens.

Această neînțelegere reciprocă se adîncește dacă autoritatea paternă grav amenințată, în loc să se facă mai ușor simțită, caută să reacționeze devenind mai drastică. Climatul familial este întunecat de discuțiile din ce în ce mai dese, mai ales dacă metodele educative ale tatălui și ale mamei se ciocnesc cu acest prilej. Copilul, incapabil să discearnă adevărata cauză a conflictelor ce se ivesc, caută să evadeze din această ambianță apăsătoare. Uneori își pune în aplicare această dorință. Fuga de acasă constituie forma extremă a acestei revolte împotriva familiei. Ea este mai curînd dovada conflictului dintre generații decît a unei adevărate lipse de afecțiune din partea copilului sau a unei asprimi excesive din partea părinților. Urmele pe care aceste fugi le lasă asupra psihicului adolescentului și asupra vieții interioare a celulei familiale trebuie să ne facă să ne temem de ele tot atît cît de sim-

plele lor consecințe materiale. Trebuie făcut totul pentru a le evita.

La ele trebuie să ne ducă gîndul atunci cînd un copil răzvrătit și insuportabil devine, fără o cauză aparentă, mai calm și mai închis în el. Această liniște aparentă, departe de a marca sfîrșitul răzvrătirii, exprimă uneori satisfacția pe care o resimte el, cînd, în sfîrșit, a luat hotărîrea să fugă de acasă.

Conflictele acestea familiale opun mai ales pe băieți taților și pe fiice mamelor. Unii au vrut să vadă în ele dovada complexului lui Oedip, adică a geloziei sexuale în sînul familiei. Ar fi să acordăm o prea mare importanță teoriilor freudiene. Dacă există vreo gelozie, atunci unicul ei izvor este necazul adolescentului că nu e încă adult. Dacă orice adolescent este gelos pe părintele de același sex, el încearcă același sentiment și față de toți adulții de același sex cu el, ajunși deja la o maturitate la care el rîvnește cu nerăbdare.

Fiica nu se ridică împotriva tatălui decît arareori, deoarece nu invidiază situația lui de bărbat. Dimpotrivă, ea se ciocnește de autoritatea mamei, pentru că-i invidiază feminitatea, cu atît mai pătimaș cu cît, prin comparație, ea își dă și mai mult seama de relativa inferioritate a situației ei actuale de adolescentă. Aceste gelozii sînt rareori conștiente, dar se manifestă aproape întotdeauna. Trebuie ca părinții să-și dea seama de ele și să ierte unele atitudini juvenile jignitoare la prima vedere.

Revolta împotriva școlii. Și în acest caz este vorba de același refuz de a accepta în continuare o autoritate recunoscută pînă atunci. În ochii elevilor de 14 ani, profesorii lor se transformă în niște ignoranți plini de pretenții sau în tirani ; elevii pîndesc cu perseverență o greșeală cît de mică a profesorilor care să servească drept justificare acestei revolte. Tinerii de această vîrstă găsesc o plăcere amară în a demasca nedreptățile ale căror victime se cred.

Dacă au impresia că au fost pedepsiți fără motiv sau că au primit pentru temele făcute o notă mai mică decît cea pe care consideră ei că o merită suferă mai puțin de nedreptatea propriu-zisă dacă pot descoperi astfel motive valabile de a pune la îndoială buna-credință a profesorilor lor și sînt fericiți să găsească în aceasta un temei pentru negarea autorității acestora. Micile manii, excentricitățile vestimentare ale pedagogilor sau ale profesorilor, care pînă atunci nu erau decît o sursă de ironii, capătă o cu totul altă importanță. Asemenea slăbiciuni devin noi motive pentru a contesta acestora orice pricepere și orice autoritate. Pînă și valoarea studiilor lor este pusă în discuție de adolescenți. Ei disprețuiesc materiile care nu le plac și se revoltă împotriva oricărei păreri literare sau filozofice pe care n-o împărtășesc. Se tem că, acceptînd fără rezerve teoriile dinainte înscrise în manualele lor sau expuse de profesori, și-ar pierde liberul lor arbitru și ar suferi influența erorilor intelectuale ale generațiilor mai vîrstnice. Criticarea de către acești tineri originali a părerilor general admise constituie mai curînd o revoltă sistematică împotriva ideilor universal acceptate decît o luare de poziție chibzuită.

Această teamă explică și atracția lui pentru pseudodescoperirile literare. Ridicînd în slăvi pe cutare sau cutare scriitor obscur, tînărul tinde să-și afirme originalitatea propriului său gust, refuzul său de a accepta orice judecată din afară și dorința de a repara nedreptățile istorici.

Aceasta este și perioada extravaganțelor și a actelor inutile de nesupunere.

Se întîmplă deseori să vedem tineri adolescenți dedîndu-se pe neașteptate și fără motiv la acte de indisciplină gratuită sau la obrăznicii întru nimic justificate.

Ar fi o greșeală să se creadă că singurul țel al acestor manifestări ar fi dorința „de a-i uimi pe colegii lor", așa

cum gîndesc profesorii și părinții. Interpretîndu-le astfel, am fi în pericol să le facem, dimpotrivă, mai frecvente și mai provocatoare. În realitate, ele exprimă aproape întotdeauna aceeași voință de a se răzvrăti împotriva unei autorități care nu mai este acceptată de a afirma cu stîngăcie o personalitate care încă se caută. Sînt adevărate tresăriri de angoasă, fiindcă cu ajutorul lor cei care le comit caută să-și dovedească cu orice preț că sînt liberi să săvîrșească orice acțiune. Ei se dedau la asemenea excentricități pentru a-și consolida încrederea în sine. Plăcerea de a-i antrena pe camarazii lor la un tărăboi colectiv nu este nici ea străină de preocupările lor. Educatorii care știu să discearnă neliniștea juvenilă în excentricitățile comportamentului școlar, reușesc să le remedieze întotdeauna mai bine decît cei ce le consideră numai niște manifestări de nesupunere sau de plictiseală.

Revolta împotriva moralei, a politeții. Tot așa cum încearcă să lepede jugul părinților și al profesorilor, tînărul adolescent se străduiește să scape de toate constrîngerile sociale și morale susceptibile de a sugruma personalitatea lui născîndă. Manifestînd aceeași repulsie față de toate închistările vieții sociale, el se opune cu aceeași energie marilor principii morale ca și simplelor reguli de politețe.

Tocmai această nevoie de a nu accepta nimic ca adevărat înainte de a fi discutat și criticat explică și atitudinea acestor tineri răzvrătiți față de morală. Dacă deseori resping principiile ei esențiale și caută să se comporte tocmai pe dos, ei nu fac aceasta pentru că neagă valoarea lor, ci pentru că refuză să li se supună din simplă obișnuință și acceptare a modului de viață al acelor adulți. Ei vor să înțeleagă sensul acestor încorsetări și obligații și le place să creadă că nu sînt autorizați să li se conformeze fără remușcări decît dacă la început au știut să le încalce. Ar fi o greșeală dacă ne-am apuca să judecăm

conștiințele juvenile numai după aceste extravaganțe, fără a vedea că ele sînt mai curînd dovada interesului manifestat față de aceste probleme de morală decît reflectarea unor tendințe asociale profunde. Micile devieri sexuale ale pubertății, atît de frecvente de cîțiva ani, n-au adesea altă explicație decît nevoia de a cunoaște totul înainte de a alege și a aprecia. Ele mai pot fi și consecința ipocriziei cu care majoritatea adulților tratează problemele sexualității. Tînărul adolescent devine la 14 ani într-adevăr conștient de importanța minciunii în relațiile sociale. El observă că păcatele care-i erau lui prezentate de la cea mai fragedă vîrstă drept rușinoase și foarte rare sînt în realitate privite fără prea multă indignare de părinții lui și de ceilalți adulți. Acum, cînd este în stare să vadă mai bine toate urîțeniile și lașitățile vieții de fiecare zi, el se revoltă împotriva indulgenței cu care sînt tratate toate acestea.

Și, dimpotrivă, indignat de severitatea cu care i se pare că au fost pedepsite greșelile lui din trecut, încearcă să-și scoată pîrleala, și acum, cînd este aproape adult, ține să-și afirme maturitatea prin excesele pe care le socotește caracteristice noii lui situații. Ca întotdeauna la această vîrstă, lipsa de simț critic îl face să exagereze și i se întîmplă să sufere de pe urma greșelilor pe care a vrut să le comită. Trebuie să știm că în asemenea cazuri este adesea mult mai sever cu el însuși decît sînt adulții din jurul lui.

Atunci cînd e prea timorat pentru a se răzvrăti deschis împotriva constrîngerilor moralei, el își transferă revolta în domeniul deprinderilor de politețe, care i se par tot atît de ipocrite, dar mai puțin periculos de încălcat. Simpla bună-cuviință i se pare insuportabilă și orice bădărănie capătă în ochii lui alura unui protest solemn. Din aceleași motive îl irită toate celelalte valori ale societății. El neagă proprietatea, căsătoria și refuză să facă

orice concesie față de ceea ce pare respectabil părinților săi.

Toate aceste manifestări de revoltă pot face o impresie proastă, dar dacă ne dăm osteneala să le privim cu indulgență, uitînd reflexele noastre de adulți, ele devin lesne de explicat. Prin toate aceste excese stîngace, tînărul se străduiește mai ales să caute adevărul lucrurilor. Nu refuză să se supună, nu este de regulă anarhic, ci vrea mai cu seamă să înțeleagă. Dar cu cît este mai mult hărțuit, cu atît se întîrzie momentul cînd, negăsind altceva mai bun, el se va mulțumi cu regulile societății cu care s-au mulțumit și părinții lui.

Perioada aceasta indispensabilă are ca scop să-l scoată pe tînăr de sub influențele străine care și-au pus pecetea asupra copilăriei lui. După respingerea acestor constrîngeri ale trecutului, vine rîndul afirmării propriei lui personalități. Eliberat din ceea ce i se păruse lui a fi o închisoare, tînărul trebuie să facă ucenicia libertății pe care a dobîndit-o. Acum îl pîndesc noi greutăți. Crizele se vor succeda pînă la 20 de ani, fiecare dintre ele trebuind considerată o nouă etapă spre maturitate, iar nu un episod anarhic. Unii tineri sar peste una sau mai multe etape ale acestei evoluții, alții se opresc mai mult la una decît la altele ; rar se întîmplă ca un tînăr să prezinte în întregime și într-o succesiune ordonată toate simptomele clasice ale pubertății psihologice. Este însă adevărat că tot ce este omenesc nu se supune încercărilor de sistematizare.

PERIOADA SCANDALULUI

Din clipa în care se crede definitiv eliberat de lanțurile copilăriei, adolescentul caută să-și afirme noua sa independență prin numeroase excentricități. El vrea să se

facă remarcat. Pentru a-şi atinge scopul, toate mijloacele i se par bune dacă pot să-l scoată în evidenţă din rîndurile mulţimii. Toţi pletoşii şi existenţialiştii din Saint-Germain-des-Près n-au inventat nimic.

De la scandalurile provocate la Atena de tinerii prieteni ai lui Alcibiade, nici o epocă n-a fost ferită de asemenea manifestări.

La porţile liceelor sau ale şcolilor de meserii, pe străzile liniştite ale oraşelor de provincie sau pe marile bulevarde ale capitalelor, tinerii noştri contemporani, dornici de „a-i scandaliza pe burghezi", ar fi surprinşi dacă ar afla că n-au inventat nimic şi că purtarea lor este asemănătoare din toate punctele de vedere cu aceea pe care au avut-o precursorii lor din micile cetăţi ale Atticei, din universităţile medievale sau chiar din triburile africane cele mai barbare. Extravaganţele lui Théophile Gautier, Musset sau Baudelaire, pentru a nu-i cita decît pe cei mai celebri dintre tinerii turbulenţi ai epocii lor, i-ar face să pălească de invidie pe modernii discipoli ai lui Jean-Paul Sartre.

Fanteziile vestimentare sînt primele care atrag atenţia trecătorilor. Adio culori cenuşii, şterse şi croieli discrete. Stofele devin exagerat de colorate sau, dimpotrivă, negre. Ansamblurile sînt groteşti, ca de circ, sau pretenţios de modeste. Nu există cale de mijloc între o eleganţă scrobită şi o neglijenţă slinoasă.

Dacă moda obişnuită prevede părul scurt, tinerii îşi vor lăsa o coamă lungă şi romantică ; dacă ea se schimbă şi începe să se poarte cu păr lung, atunci îi vom vedea pe tineri cu capul complet ras.

Bărbile stufoase şi mustăţile pe oală îşi găsesc în rîndurile tineretului studenţesc ultimii lor apărători, dar cînd acestea împodobeau feţele adulţilor, fiii lor umblau complet bărbieriţi.

Strigăte puternice, palme zgomotoase pe spate, rî-

sete stridente sînt mijloacele folosite de tinerii excentrici pentru a-şi semnala prezenţa celor care nu s-au lăsat impresionaţi de costumaţia lor. Din clipa în care sînt siguri că s-au făcut remarcaţi, gesturile lor devin manierate sau exagerat de virile ; ei afectează o atitudine căutată, inspirată în general de aceea a eroilor din lecturile sau sportul lor preferat.

Ei îşi dau osteneala să se arate plictisiţi la spectacolele care-i interesează pe vecini şi simulează entuziasmul la acelea care de fapt nu prezintă nici un interes. Înjurăturile, expresiile jignitoare sau, dimpotrivă, folosirea unui limbaj cu întorsături preţioase şi arhaice îi ajută să completeze impresia pe care vor s-o facă.

Argoul, termenii împrumutaţi din vocabularul tehnic sau sportiv li se par de natură să mărească atracţia conversaţiei cu ei. Orice convorbire mai lungă cu aceşti zănatici este anevoioasă, căci adesea discuţia nu constituie pentru ei decît un pretext pentru a apăra nişte paradoxuri absurde sau a enunţa idei scandaloase pentru muritorii de rînd.

Nu-i interesează un schimb sincer de păreri şi stau tot timpul la pîndă pentru a găsi prilejuri de a se contrazice cu cineva. Pînă şi în scriere reuşesc să-şi marcheze singularitatea, semnăturile lor împodobindu-se cu arabescuri sau fiind subliniate cu parafe energice.

Toate aceste mici manii sînt lipsite de gravitate şi nu fac decît să sîcîie pe cei care le constată.

Din nefericire, nu arareori unii adolescenţi mai influenţabili, din dorinţa de a se face remarcaţi, se lasă tîrîţi în manifestări mai grave.

Mulţi dintre aceşti tineri, împinşi la băutură de prieteni mai vîrstnici, caută să-i întreacă pe aceştia în excesele lor. Alţii, pentru a se singulariza, afectează depravări sexuale, pe care nici nu le găsesc plăcute, riscînd însă să rămînă sclavii lor.

Anchetarea tinerilor delincvenţi de această vîrstă dovedeşte că cele mai multe delicte sînt comise numai din dorinţa de a supralicita greşeli mai mărunte ale celor mai vîrstnici ca ei.

De pildă, la locurile de muncă, tînărul ucenic, fără să înţeleagă prea bine gravitatea acţiunilor sale, se dedă adesea la mici furturi sau neînsemnate stricăciuni numai pentru a dovedi muncitorilor adulţi că el se supune mai puţin decît ei regulamentelor uzinei. Uneori comite aceste infracţiuni din solidaritate cu alţi ucenici. Această perioadă de scandal coincide, în realitate, cu ceea ce psihiatrii şi criminaliştii numesc „vîrsta bandei". Tînărul adolescent, care tocmai şi-a renegat familia şi şcoala sau cel puţin influenţa lor morală, nu este încă capabil să trăiască izolat, într-o lume deocamdată prea inospitalieră pentru el. Incapabil de a se deprinde singur cu libertatea, el caută s-o facă împreună cu alţi camarazi de vîrsta lui. Îşi petrece viaţa împreună cu „prieteni", la care speră să găsească înţelegerea pe care i-o refuză cei adulţi. Asemenea experienţă de grup este deseori fericită. Detaşamentele de cercetaşi, asociaţiile studenţeşti, cluburile sportive şi chiar grupările politice de tineret îi oferă adesea siguranţa de care are nevoie. El găseşte forţa necesară spre a răspunde cerinţelor societăţii, unindu-se cu alţii tot atît de dezarmaţi ca şi ei. Viaţa, împreună cu tineri de vîrsta lui, îl învaţă să trăiască în societate şi-l face să dobîndească un caracter mai suplu. Ea îi arată că nu totul este perfect în propria lui generaţie şi că toate vîrstele prezintă slăbiciunile pe care el le imputa mai cu seamă părinţilor săi. Departe de a-l îndepărta de familie, aceasta îl apropie adesea de ea.

Înclinaţia către scandal, proprie fiecărui adolescent, ia proporţii din clipa în care se află în tovărăşia colegilor de aceeaşi vîrstă. Deoarece în acest caz se simte mai puţin singur pentru a suporta consecinţele excentricităţilor sale,

precum și pentru că încearcă să le depășească pe ale celorlalți, el își exagerează exhibiționismul antisocial. În plus, așa cum dorește să se singularizeze, tot așa caută să singularizeze grupul căruia îi aparține în raport cu celelalte grupuri de tineri. Această competiție neîncetată poate împinge banda la manifestări colective mult mai periculoase decît manifestările individuale ale fiecărui membru al ei.

Cînd participarea la un tărăboi iscat de școlari, la o manifestație studențească, la un cor de suporteri sportivi este suficientă pentru a satisface această nevoie de solidaritate prin scandal, răul nu este atît de mare, chiar dacă spectacolul acestor hoarde gălăgioase de adolescenți nu este întotdeauna plăcut. S-ar putea însă ca aceste exuberanțe să fie utile, servind drept supapă unui gust prea pronunțat pentru dezordini.

Există bande de tineri legați mai degrabă printr-un gust comun pentru scandal decît prin dorința de a apăra renumele unei școli sau culorile unui club. Unii adolescenți se adună pentru a fuma pe ascuns, pentru „a trage chiulul", pentru a face schimb de literatură pornografică sau pentru a-și povesti unul altuia primele experiențe amoroase. Alții își vor încerca norocul împreună în mici furtișaguri sau în alte delicte. Într-o bandă e de ajuns un singur element rău pentru a-i contamina pe toți ceilalți. Tînărul de 14—16 ani, orice ar zice el, este foarte influențabil, iar simțul lui critic nu este niciodată destul de dezvoltat pentru a-i arăta cît de dăunătoare sînt unele exemple rele.

Cunoașterea faptului că firea tînărului este influențabilă trebuie să-i determine pe părinți să nu neglijeze prea mult excentricitățile copiilor lor. Dacă își pot permite să surîdă și să dea din umeri observînd fanteziile individuale care le reamintesc pe cele din propria lor tinerețe, activitățile bandei (grupului) la care este mai mult sau mai

puțin afiliat copilul lor merită să fie urmărite cu toată atenția. Nu numai că nu trebuie să refuze a asculta povestirile sale, ci, dimpotrivă, trebuie să facă totul pentru a le provoca, atît pentru a cunoaște mai bine, în pofida inevitabilelor exagerări verbale, firea și comportarea colegilor mai apropiați de copilul lor, cît și pentru a putea lupta astfel împotriva influenței celor mai răi.

Supravegherea trebuie să fie foarte discretă, ca toate inițiativele familiale în această perioadă, dar constantă și, dacă e cazul, urmată de reacții energice, spre a sugruma în față riscurile contaminării morale. Acesta este unul dintre rarele cazuri din timpul crizei de originalitate juvenilă, cînd părinții trebuie sfătuiți să aibă o atitudine fermă și, la nevoie, lipsită de diplomație. Trebuie pus imediat totul în mișcare pentru a-l îndepărta pe tînăr de colegii sau mediul susceptibil să-l strice.

EXAMENUL DE CONȘTIINȚĂ

Aceste excentricități durează, de la caz la caz, de la un an la trei, apoi se atenuează, pentru a dispare între 16 și 17 ani. Gustul pentru scandal scade cînd personalitatea a devenit destul de puternică încît să nu mai aibă nevoie de expediente spre a se afirma. Originalitățile de limbaj și de comportare care mai pot persista își pierd semnificația lor inițială. Ele servesc la mascarea timidității tinerilor și nu mai au ca scop să atragă atenția asupra lor. După perioada exuberantă a dezordinii urmează, într-adevăr, epoca sensibilă și pudică a închiderii în sine.

Sigur de a fi dovedit celor din jur că a ieșit din copilărie și a devenit un om stăpîn pe faptele sale, adolescentul caută să-și cunoască propriul său personaj transformat. Simte o nevoie imperioasă să facă acest lucru din cauza atenției pline de neliniște pe care i-o acordă ai săi. Eforturile pe care le face pentru a străpunge decorul ar-

tificiai de care s-a înconjurat îl întăresc în convingerea că în spatele acestei fațade de excentricități și de minciuni, pe care și-a construit-o singur, se ascund taine pasionante. În același timp, gusturile sale literare evoluează, iar eroii noilor lui lecturi, care preferă acțiunii un examen de conștiință și care își afișează conflictele lor interioare, îl fac să renege pe eroii copilăriei lui și sărăcia psihologică a isprăvilor lor. Se îngrozește că a putut rămîne atîta vreme legat de asemenea marionete și se miră că și-a consacrat tot timpul său, acum atît de prețios, unui univers atît de pueril. El pornește la descoperirea propriului său eu pentru a înceta să mai fie el însuși o simplă jucărie lipsită de suflet.

Înzestrat cu o personalitate cu totul nouă, îmbogățită de cunoștințele sale școlare și de recentele sale legături extrafamiliale, el înțelege că trebuie să-i cunoască toate mecanismele ascunse dacă vrea să merite independența pe care și-a cucerit-o. Curiozitatea îl împinge și ea la asemenea investigații și el pornește la descoperirea eului său interior, cu aceeași ardoare cu care explora în visele lui de copilărie misterioasele ținuturi din cărțile de aventuri.

Această introspecție îl va preocupa cu atît mai mult timp, cu cît este mai bogată cultura lui intelectuală. El se străduiește să-și însușească acel „cunoaște-te pe tine însuți" al clasicilor greci. Într-un asemenea moment al vieții sale scria Maria Bașkirțeva în „Jurnalul" ei : „Vreau să mă retrag în sufletul meu".

Pentru a face aceasta, adolescentul se închide în sine, își disecă toate sentimentele și își analizează fiecare mișcare. „Se tratează — cum spune Taine — ca pe un subiect de teză la limba franceză". Această coborîre în propriul său eu îi procură mari satisfacții. Orice gînd nou, orice cugetare neașteptată care-l fac să descopere orizonturi intime încă nebănuite îl încîntă și-l îndeamnă să întreprindă alte incursiuni psihologice, tot atît de pasio-

nante. El se joacă de-a explorarea lui, așa cum pe vremuri demonta jucăriile preferate, spre a le cunoaște mai bine resorturile ascunse. Atent cu tot ceea ce nu este încă bine lămurit în el, pîndește cu strășnicie toate reacțiile sale noi pentru a le interpreta cu minuțiozitate și a le găsi explicațiile logice.

Instabilitatea sa de caracter, care-i oferă imagini schimbătoare și mereu altele despre „eul" său, îl îndeamnă să-și modifice zilnic aprecierea asupra sa, îi interzice orice concluzie definitivă și prelungește necontenit acest divertisment intelectual.

Ceea ce la început n-a fost decît o anchetă absolut necesară devine o neîntreruptă distracție, iar aceste investigații procură celor care le întreprind satisfacții atît de intense, încît nici nu-și pot imagina altele mai mari. Aceste examinări nu sînt de altfel lipsite de obiectivitate. Adolescentul se judecă deseori foarte bine și nu se teme să fie exigent cu sine. Dacă se complace să-și recunoască însușirile și amploarea posibilităților sale intelectuale, nu respinge dovezile slăbiciunii sale. Insistă chiar asupra studierii defectelor sale, considerînd această atitudine ca o dovadă a cinstei și a elevației sale spirituale.

Aceste lungi introspecții au și alt rezultat. Ele îi obișnuiesc pe tineri cu mînuirea ideilor abstracte și îi determină să se intereseze și de alte probleme mai puțin personale. Străduindu-se să-și cunoască mai bine ființa intimă, tînărul ajunge într-o zi să reflecteze asupra locului ocupat de această ființă în imensitatea universului. Iată poarta pe care se strecoară neliniștile metafizice și rari sînt elevii de această vîrstă care să respingă noul prilej de speculații intelectuale. Nivelul studiilor influențează, desigur, asupra acestor reverii. Nu trebuie însă să credem că ele sînt privilegiul exclusiv al elevilor care se ocupă în special de filozofie. Tinerii ucenici, tinerele dactilografe de această vîrstă își pun frecvent aceleași în-

trebări. Efervescențele intime explică atitudinea exagerat de chibzuită a multora dintre ei. Aspectul lor meditativ, serios nu este întotdeauna o poză.

Jonglînd cu idei pe care numeroși adulți le alungă din grijă pentru comoditatea lor intelectuală, tinerilor le este greu să nu păstreze reflectată pe chipul lor seriozitatea. Ironia la adresa lor este periculoasă, căci poate accentua pesimismul ce ia naștere întotdeauna din asemenea meditații.

Această criză meditativă este indispensabilă încheierii normale a evoluției psihologice. Cei care nu trec prin ea sînt sortiți unei vieți afective sărace în emoții și în elanuri spontane.

Ea întîrzie uneori și poate apărea la tineri de 21 de ani și chiar mai mult dacă au fost prea cocoloșiți de părinții lor și ținuți departe de orice griji.

Ea poate fi și precoce dacă programele școlare o fac să izbucnească în mod artificial la adolescenții care au început mai devreme școala.

Oricare ar fi momentul apariției ei, ea marchează întotdeauna sfîrșitul copilăriei. Părinții trebuie să cunoască această semnificație.

Discretă la mulți tineri, ea poate fi exagerată la alții, care suportă greu revelația bogăției lor interioare. Acestora din urmă, simpla plăcere a contemplației le este de ajuns pentru a-i încînta și nu simt nevoia de a trage de aici învățăminte practice pentru comportarea lor viitoare.

Ca și îndrăgostitul care se simte înduioșat descoperind zilnic un nou aspect al femeii iubite, ei se complac în contemplarea propriei lor persoane. Se joacă de-a punerea problemelor nu de dragul de a afla vreun răspuns la ele, ci pentru a se minuna de drumurile complicate pe care le parcurge gîndirea lor cu acest prilej.

Pentru a face mai picante aceste reverii sterile, imaginația îi îndeamnă să adopte identități noi. Ei se dis-

trează judecînd ca și cum ar fi rînd pe rînd general sau june prim de cinema, savant sau aviator celebru. Aceste jocuri ale minții nu sînt caracteristice numai tinerilor ; și cei vîrstnici li se dedau. Dar, în timp ce adulții înclinați la asemenea visări încearcă mai ales să se consoleze de mediocritatea lor și nu se visează alții decît pentru a gusta triumfurile și succesele sociale pe care nu le au în realitate, adolescenții, dimpotrivă, nu se văd astfel decît în cazul unor încercări sau primejdii. Ei se vor Bonaparte la podul de pe Arcole și rareori Napoleon la Tuilerii.

Din păcate, fiind mult prea preocupați cu situații care nu sînt ale lor, ei sfîrșesc uneori prin a și-o neglija pe cea adevărată în care se află.

Trăind prea mult în sine, ei nu mai văd viața din jur, iar ignorarea prelungită a realității concrete exterioare îi face să irosească folosul pe care l-ar fi putut trage dintr-o introspecție rezonabilă. Pentru a-și satisface această adevărată pasiune, ei se îndepărtează de viața familială și de școală și, în timp ce colegii lor mai puțin exaltați își trec examenele și-și fac prieteni, ei rămîn singuratici și gînditori, departe de toți. Această înclinație pentru singurătate ne permit să-i recunoaștem. Nu numai că sînt veșnic în căutarea unui prilej de a rămîne singuri pentru a-și prelungi visările, dar ei reușesc să evadeze chiar în mijlocul unei mulțimi. Ochii lor puțin pierduți par a vedea pe pereți și pe cer imagini pe care numai ei le descoperă acolo, iar urechile lor nici nu aud cuvintele sau interpelările decît după multe încercări nereușite din partea celor cu care stau de vorbă.

Tendința aceasta de izolare și înclinarea spre visare devin din ce în ce mai rare. Evoluția moravurilor, deprinderile din ce în ce mai pronunțate de viață în comun lasă puțin loc plimbărilor lungi și solitare. Locuințele mici, moda distracțiilor colective, surmenajul școlar,

locul ocupat în programul zilnic de cinematograf și radio împiedică asemenea evadări.

S-ar putea ca lucrul să fie regretabil, deoarece adolescenții care mai au încă curajul de a fugi de mulțime pentru a se interesa de eul lor interior dobîndesc o maturitate afectivă și un echilibru intelectual care adesea lipsesc multora din contemporanii lor. Fără a încuraja examenele de conștiință prea profunde și prea îndelungate care duc la o adevărată rumegare a viselor și a proiectelor întotdeauna sterile, ar fi de dorit ca părinții și educatorii să nu piardă din vedere această necesitate resimțită de toți tinerii de a se cunoaște mai bine înaintea înfruntării încercărilor viitoare. În programele de lucru și în folosirea timpului pe care le propun sau le impun copiilor lor, trebuie să rezerve un loc acestor visări și momente de aparentă inactivitate.

Adeseori aceste meditații intime sînt însoțite de melancolie și de tristețe. Ele nu trebuie să ne neliniștească și să ne facă să încercăm a le risipi printr-o bună dispoziție artificială, deoarece vădesc neliniștea unei personalități care capătă conștiința unor probleme umane cam prea aspre pentru ea. Ele vor dispărea cînd maturizarea intelectuală va dovedi inutilitatea lor. Atunci amintirea lor va determina ca surprizele fericite pe care orice viață omenească le rezervă într-o zi sau alta să fie mai bine apreciate.

PERIOADA DE EXALTARE ȘI DE AFIRMARE

După terminarea în cele din urmă a acestui îndelungat examen de conștiință, tînărul se simte gata să înfrunte pe cei de o seamă cu el, precum și pe cei mai vîrstnici. El arde chiar de dorința de a-și valorifica resursele și armele al căror inventar l-a terminat de curînd. Plin de

încredere în el, este gata să ia cu asalt tot ceea ce este mai plăcut sau mai dificil de obținut pe lume.

Elanul acesta este rodul unei îndelungate maturizări a personalității și constituie o reacție împotriva sterilelor lui visări de odinioară. El se contopește cu elanul fiziologic al întregii sale ființe fizice. Pubertatea este într-adevăr definitiv instalată, iar modificările morfologice care o însoțeau au încetat acum de a acapara în întregime energia lui organică. La rîndul său, corpul este gata de acțiune ; el o reclamă chiar, într-atît este ea de indispensabilă desăvîrșirii lui.

Adolescentul nu s-a simțit niciodată atît de puternic. De altfel nici nu este o iluzie, căci niciodată nu va mai găsi acumulat în el atîta potențial.

Aria posibilităților care se oferă acestui tînăr ambițios pentru a-și concretiza voința sa de reușită este vastă.

Orientarea profesională, al cărei rol îl vom mai examina de altfel, orientarea sportivă, influențele familiei, școlare și universitare pot contribui la canalizarea acestei energii în sensul cel mai de dorit. Acestea trebuie să se manifeste însă discret, să se ferească de a fi brutale sau imperative, căutînd mai mult să îndrume decît să impună o voință străină.

Constrîngerea este cu atît mai greu suportată, cu cît cel ce devine obiectul ei se crede de multă vreme egal cu sfătuitorii săi. Orice inițiativă neîndemînatică poate să-l determine ca din orgoliu să aleagă o cale diametral opusă.

Alegerea, mai mult sau mai puțin gîndită, n-are de altfel sensul pe care i-l dau unii părinți și educatori nepricepuți. Pentru majoritatea adulților, succesul în viață se măsoară cu satisfacțiile materiale, sociale și onorifice. Pentru mulți adolescenți a reuși înseamnă mai ales a se realiza, a folosi în modul cel mai bun însușirile lor. Nu se mai pune problema să se lase atras ca la 14 ani de vreun mod seducător de viață ; pe el îl interesează în pri-

mul rînd să utilizeze cît mai bine resursele lui interioare şi tendinţele pe care examenul lui de conştiinţă din perioada închiderii în sine le-a scos în evidenţă. Unii vor căuta să dobîndească supremaţia asupra colegilor lor în competiţiile sociale sau universitare, dar satisfacţia de a fi primul va precumpăni în sufletul lor asupra avantajelor materiale care pot decurge din succesul lor.

Alţii, dimpotrivă, mai preocupaţi de a-şi îmbogăţi mintea şi sufletul, vor găsi satisfacţii tot atît de mari în cultivarea dezinteresată a sentimentelor şi a cunoştinţelor lor intelectuale. Aceste atitudini — ambiţioasă sau romantică — sînt rarcori foarte distincte. În afară de cazul unor arivişti înverşunaţi sau al unor mistici, ele se îmbină întotdeauna într-atît, încît este foarte greu să distingi partea fiecăreia.

Inconsecvenţa tinerilor, care se entuziasmează repede, dar cărora tot atît de repede le piere entuziasmul, se explică atît prin conflictul dintre tendinţele lor, cît şi prin curiozitatea naturală care-i îndeamnă să caute mereu noi terenuri pentru isprăvile lor. Dificultăţile materiale inerente condiţiilor de viaţă moderne împiedică de asemenea pe numeroşi tineri să ignoreze complet aspectul material al hotărîrilor pe care le iau, dar ei se străduiesc întotdeauna să-l împace pe acesta cu celelalte aspiraţii ale lor.

Numai necesitatea de a simplifica studierea lor justifică o discriminare între predominantele egoiste sau spirituale din această perioadă. Amintirea coexistenţei lor trebuie să tempereze judecăţile formulate în lumina unei examinări prea superficiale. Tocilarul cel mai conştiincios poate ascunde o sensibilitate ignorată de cei din jur şi chiar de el, în timp ce adolescentul îndrăgostit poate foarte bine să dezvăluie cu prilejul celui mai neînsemnat incident pe calculatorul înverşunat al şanselor sale sociale ameninţate de o idilă trecătoare.

Această vîrstă la care adolescentul proclamă „totul

ori nimic", vîrstă a căutării neîncetate, a perfecțiunii, este și cea a polimorfismului, fără a fi din această cauză și cea a ipocriziei.

Tendința egoistă. Dacă nu se complică cu alte considerente, ea exprimă năzuința legitimă de a folosi cel mai bine noile posibilități de acțiune oferite de spirit și de corp. Ea se manifestă atunci printr-o nouă creștere a interesului pentru sarcinile obișnuite și printr-o mare atenție pentru viitorul social și sentimental.

Dacă sînt exagerate, aceste tendințe diferă în funcție de indivizi și de mediu.

Studentul, avid să cunoască tot, este cuprins de un mare zel pentru studii și lectură. El sporește dificultățile studiilor sale, scormonind cu minuțiozitate prin toate ungherele programului său de învățămînt. Niciodată mulțumit de eforturile sale, el se reînnoiește mereu și, depunînd o grijă excesivă pentru pregătirea examenelor, nu ezită să atace frontal mai multe specialități diferite spre a-și înmulți șansele de succes.

Cu toate că e din ce în ce mai obsedat de rezultatul final, ajunge să prindă gust pentru munca intelectuală dezinteresată și se delectează cu cercetări literare sau științifice inutile.

Devenit un „animal de concurs", el își consacră tot timpul liber și de distracții repetării materiei, operație adesea de prisos. Obiect de orgoliu pentru părinții și profesorii săi, el își neglijează toate celelalte responsabilități și își ipotechează viitorul social prin disprețul pe care-l nutrește față de tot ce nu este hrană spirituală. Ignorînd binefacerile sportului și ale timpului liber, el își compromite sănătatea și echilibrul său nervos.

El se hipnotizează în pregătirea unor performanțe inegalabile sau a unor competiții din ce în ce mai grele.

Dimpotrivă, alți tineri, în goana după celebritatea pe care le-o pot oferi rubricile sportive, pierd din vedere

semnificația reală a efortului atletic ; obsedați de dorința de a depăși mediocritatea condiției lor, devin repede victime ale surmenajului fizic, tot atît de periculos ca și surmenajul școlar.

Această goană după succes, în care e greu de deosebit o năzuință legitimă de dorința de a-și depăși semenii cu orice preț, apare în mod tot atît de evident și în încercările de reușită mondenă.

În secolul al XIX-lea, dorința multor tineri a fost să strălucească în saloane prin eleganța ținutei sau prin vioiciunea replicilor. Daudet, Dumas și, mai aproape de noi, Proust și Gide au descris orgoliul tînărului provincial sau al celui care aspiră să devină poet, prezentat pentru prima oară celebrităților epocii sale într-un salon elegant. Azi lucrurile nu se mai petrec la fel decît în unele cercuri literare, iar această preocupare își pierde din importanță pe măsură ce dispar decorurile indispensabile acestor reușite burgheze.

La multe tinere, pe care la prima vedere le-am putea crede mai interesate de învățătura sau de joaca lor, persistă încă dorința de a-și ului prietenele prin eleganța îmbrăcămintei sau prin numărul curtezanilor lor. Această goană după omagii, aduse mai mult farmecului decît talentului, împinge acum pe mulți tineri spre succesele carierei cinematografice. De fapt este vorba aici de o simplă transpunere a năzuințelor înaintașilor lor. Tînăra care visează azi să devină starletă sau cîntăreață de muzică ușoară ar fi invidiat pe vremea lui Napoleon al III-lea succesele ducesei de Castiglione, iar pe vremea lui Ludovic al XIV-lea pe cele ale favoritelor. Publicul a devenit suveranul atotputernic de la care ea așteaptă consacrarea.

Se pare că la toți acești tineri însetați de succes contează mai mult rezultatul final decît mijloacele folosite. Ei fac cu plăcere paradă de cinism. Această atitudine ră-

mîne însă foarte naivă și ne face să zîmbim în momentul în care observăm că ea maschează mai ales groaza de eșec și teama de a părea prea slab.

În rarele cazuri în care această atitudine nu este o poză, ea vădește mai curînd dorința de a-și scoate pîrleala pentru mediocritatea materială a familiei și a copilăriei lor decît voința gîndită de a-i face să sufere pe concurenți.

Tendința mistică sau romanțioasă. Adolescentul poate de asemenea să se dezintereseze de viitorul lui social și să nu năzuiască decît spre satisfacții intelectuale, filozofice sau sentimentale. Din perioada de meditații el a păstrat gustul visărilor metafizice, dar de atunci a învățat să se ferească de zădărnicia lor. Acum nu-i mai ajunge să jongleze cu idei pasionante și să se bucure de strălucirea lor, el vrea să aducă soluțiile lui personale la problemele a căror simplă enunțare îl captivau înainte. Conștient de sărăcia bagajului său intelectual în fața acestei sarcini imense, el simte nevoia să-și lărgească cultura și se năpustește asupra tuturor lucrărilor în stare să-i susțină științific propriile ipoteze.

Totul îl interesează, totul îl pasionează. Din clipa în care a găsit într-o lucrare răspunsul la una dintre frămîntările lui, el părăsește orice alte cercetări și îmbrățișează cu elan teoriile autorului său. Cu vîrsta, devine într-adevăr mai modest și înțelege că singur, fără ajutorul celor mai mari, nu va putea stăpunge orizonturile metafizice sau pasionale familiare vîrstei de 16 ani. Caută o călăuză care să-l ajute să le exploreze, acum cînd știe cît de vaste și de îndepărtate sînt. Îmbrățișează cu devotament părerile oricărui profesor, om politic sau șarlatan dacă i se pare că găsește în ele reflectarea gîndurilor sale și răspunsul la cele ce-l frămîntă.

Aspiră să devină discipolul unui asemenea profet, cu toată umilința și abnegația pe care le implică o astfel de vocație. El însă nu păstrează această admirație decît pen-

tru unul sau doi adulți privilegiați, aleși în mod deliberat, continuînd să disprețuiască celelalte „fosile".

Dacă nu descoperă îndrumătorul în stare să-l facă să adopte o anumită doctrină sau dacă își dă seama de propria lui insuficiență după cîteva luni de strădanii zadarnice, atunci caută un ecou al frămîntărilor lui la colegii de aceeași vîrstă, aleși cu grijă după similitudinea de gusturi și de temperament. Acesta e momentul prieteniilor juvenile, atît de scumpe și atît de exclusive, în care adolescentul găsește la prietenul de același sex sentimentul de siguranță și înțelegerea pe care o va aștepta mai tîrziu de la femeia iubită.

Fiecare dintre prieteni își dezvăluie pe rînd sufletul în cursul unor lungi convorbiri, își exprimă fără reținere gîndurile cele mai intime și își expune părerile lui personale în discuții interminabile mai curînd pentru a le da o formă exteriorizîndu-le decît din dorința de a străluci sau convinge pe interlocutorul său.

Aceste convorbiri între adolescenți, în care fiecare nu face decît să continue cu glas tare monologul lui interior fără a-l asculta prea mult pe celălalt, păstrează în memoria adulților o savoare deosebită și cu toții își amintesc de martorul binevoitor al entuziasmelor lor juvenile.

Adesea gelozia tulbură aceste prietenii strînse : la început gelozia față de un coleg socotit mai atrăgător sau mai spiritual, apoi, mai tîrziu, gelozia față de orice reprezentantă a sexului opus în stare să sfărîme această prietenie, oferind perspectiva altor plăceri. Această gelozie este dovada nevoii de dragoste pe care o resimte la această vîrstă tînărul sau tînăra a căror pubertate este pe cale să se încheie. Modificările endocrine și fiziologice care-i fac apți pentru dragostea fizică nu s-au produs fără a influența și sentimentalitatea lor. Acum, cînd se simt în mod confuz sau nu gata să iubească, singurătatea începe să-i apese. După ce timp de mai mulți ani a protestat împotriva

tandreței manifestate de părinți față de el, adolescentul dorește acum să iubească și să fie iubit. Încă nepriceput în analizarea năzuințelor lui, el nu știe să distingă cerințele pur fizice de exigențele afective și, în consecință, refuză să le confunde. Numai simpla ipoteză a unor raporturi sexuale cu fata pe care o iubește îl jignește și el opune cu strășnicie amorul fizic celui platonic.

Această optică specială, exagerată de pudoarea lui firească și de timiditate, ne explică de ce ajunge, fără să-și dea seama, să caute pe lîngă cei de aceeași vîrstă și același sex satisfacții prietenești foarte tandre, despre care nici nu-și dă seama că au anumite asemănări cu satisfacțiile amoroase.

Aceastâ optică explică de asemenea tendințele homosexuale ale unor tineri, ca și puritatea intransigentă și asprimea de judecată a altora față de problemele sexuale ale majorității celorlalți.

Civilizația noastră interzice orice activitate sexuală adolescenților și tinerilor în stare totuși fiziceşte de a o practica. Prin refularea tendințelor lor firești, opreliștile îi determină să considere manifestările dragostei fizice ca urîte și de disprețuit. Nu trebuie deci să ne mire reacțiile lor nedrepte în fața inițiativelor de dragoste ale celor mai în vîrstă ca ei. Atitudinea aceasta, proprie tuturor tinerilor, nu trebuie ignorată. Dacă reușesc să dea impresia că sînt foarte pricepuți în aceste probleme, gata la orice extravaganțe și excese, o fac numai din condescendență față de impuritatea obișnuită a adulților și a societății în care trăiesc. Cine vrea să-și atragă simpatia lor printr-o bunăvoință exagerată față de isprăvile amoroase caracteristice vîrstei lor tinere sau mediului studențesc în care trăiesc comite adesea o greșeală.

Legată sau nu de refularea lor sexuală, regăsim această asprime de judecată și în alte domenii.

Mai mult ca orice ei urăsc minciuna și ipocrizia. Disprețul lor cel mai crunt se îndreaptă către profesorul care nu crede, pare-se, în teoriile pe care le predă sau către politicianul pe care-l bănuiesc de necinste sau de scepticism.

Nu acordă circumstanțe atenuante celor care încalcă morala și sînt primii care-i condamnă fără cruțare pe cei apropiați lor pe care-i consideră vinovați de asemenea lipsuri. Uneori li se întîmplă să sufere din cauza acestei intransigențe. Mizantropia pe care o simt născîndu-se în ei la vederea tuturor păcatelor și a tuturor tarelor pe care simțul lor critic exagerat îi face să le descopere la cei din jurul lor devine curînd de nesuportat pentru ei. Caută peste tot prilejuri de a-și manifesta încrederea în natura omenească și, pentru a se liniști, ridică în slăvi în mod exagerat cel mai neînsemnat act de caritate sau devotament la care se întîmplă să asiste. Pentru a reacționa împotriva propriului lor pesimism, ei acordă merite exagerate tuturor adulților care de fapt nu-și fac decît datoria. Acest entuziasm, reacție împotriva desperării lor, îi face să participe fără rezervă la toate cruciadele ce li se propun, deși uneori ies și mai abătuți din ele. Simțind că au un suflet de inchizitor, regretă și faptul că nu pot fi predicatori. Ei se închipuie foarte bine în fruntea unor mișcări generoase menite să întroneze ordinea, morala sau egalitatea socială. După mediul și educația lor, ei caută în religie sau în politică mijlocul de a face ca omenirea să beneficieze de devotamentul lor. În cazul unor asemenea vocații precoce, care conduc pe adolescent la retragerea într-o mănăstire, la angajarea în armată sau la lupta într-un grup extremist, este adesea dificil de stabilit dacă hotărîrea lui decurge din dragostea de a milita sau numai din dezgustul resimțit față de societate.

În orice caz, aceste hotărîri sînt premature și devin insuportabile din momentul în care criza originalității s-a

terminat. Caracterul lor superficial ne este pe deplin dovedit prin efectul unei călătorii mai lungi, a unei schimbări de mediu sau de muncă sau chiar al unei idei, care reduc cu ușurință la zero asemenea proiecte generoase.

Descoperirea lumii exterioare este plină de deziluzii pentru tinerii care au fost prea entuziaști în această acțiune. Pe lîngă cei care luptă pentru a-și făuri un loc în această lume sau pentru a o schimba mai există și cei care nu vor să lupte. Incapabili de a depăși dezorientarea și amărăciunea lor, aceștia fug de orice contact cu oamenii, exagerează retragerea în sine începută în perioada anterioară și se pregătesc astfel pentru o viață de mizantropi sau de anarhiști. Chiar atunci cînd transformă jurnalul lor intim în singurul lor confident sau cad într-un pesimism exagerat, refuzînd orice efort de integrare socială, cazul lor nu este desperat decît arareori, iar timpul reușește curînd să-i îndrumeze înapoi lîngă camarazii lor care au acceptat lupta. Numai o infimă minoritate se încăpățînează să nu suporte povara unei soarte care li se pare prea grea. Fie din cauza unui teren psihologic mai șubred care îi face mai sensibili, fie că o înfrîngere oarecare agravează desperarea lor, ei preferă să pună capăt la ceea ce consideră că este o experiență fără perspectivă și aleg moartea ca singură soluție.

Motivele lor rămîn adesea de neînțeles pentru bunulsimț al celor adulți. O cădere la un examen sau o deziluzie în dragoste nu pot explica toate cazurile. Între mai multe cazuri, să-l citățm pe cel al unui tînăr de 17 ani, care s-a sinucis lăsînd o scrisoare în care spunea că „așa se va răzbuna cel puțin pe unul dintre profesori care i-a dat o notă proastă". Un altul „refuza să mai trăiască pentru a nu fi obligat într-o zi să se căsătorească și să ducă o viață tot atît de plictisitoare ca cea a tatălui său". O tînără de 18 ani care ducea o viață foarte plăcută a scris că „e con-

vinsă că nu va mai fi niciodată atît de frumoasă precum era atunci și că prefera să moară înainte de a îmbătrîni". Asemenea scuze sînt frecvente.

Frica de a trăi stă la baza multora dintre aceste soluții desperate. Adultul se sinucide pentru că n-a reușit în ceea ce voia să întreprindă sau regretă o fericire pierdută pentru totdeauna. Trecutul este acela care determină hotărîrea lui. Tînărul, dimpotrivă, își pune capăt existenței de frica viitorului său. După ce și-a făcut bilanțul șanselor pe care acesta i le oferă, el le socotește insuficiente și preferă să oprească fără întîrziere ceea ce pentru el nu-i decît o experiență prost începută. N-are destule amintiri pentru a acorda importanță vieții, iar în trecutul lui el nu găsește motive de a nădăjdui. Nimic nu-l mai reține, deoarece a rupt legăturile care-l legau de copilăria și de familia lui, fără a fi avut timpul să-și facă altele mai solide cu noul său mediu. Este de altfel convins că dispariția lui nu va provoca nimănui nici un regret ; și din acest punct de vedere el se deosebește de adulți, care într-o asemenea împrejurare se bazează adesea pe regretele pe care le vor lăsa.

SFIRȘITUL CRIZEI

Pe măsură ce tînărul înaintează în vîrstă, amintirile pe care le-a păstrat despre începutul crizei de originalitate se șterg. Ele se estompează pe nesimțite și sînt înlocuite de preocupări mai actuale. Puțin cîte puțin se constituie și ia naștere un întreg trecut. Luînd în considerare drumul parcurs de gîndirea sa de la primul contact cu lumea exterioară și pînă la evadarea din atmosfera familială, adolescentul își dă seama de inconsistența stărilor sufletești prin care a trecut. Devine mai puțin sclavul senzați-

ilor de moment şi, înainte de a trece la acţiune, începe să dorească să le compare cu cele pe care le-a resimţit deja altădată. Dîndu-şi seama că o dată cu trecerea anilor el s-a schimbat foarte mult, bănuieşte că şi senzaţiile viitoare vor putea modifica judecata şi comportarea lui. Îşi pierde din intransigenţă şi în ziua în care teama de viitor este temperată de amintirea tuturor celorlalte momente de panică prin care a trecut, criza de originalitate este pe punctul de a se încheia.

Din clipa în care începe să studieze obiectiv frămîntările care i-au răvăşit adolescenţa, el acordă mai puţină importanţă neliniştilor actuale. Învaţă să se aprecieze în funcţie de ceea ce a fost şi nu numai în funcţie din ceea ce ar dori să fie. Nu se mai crede alfa şi omega. Deoarece înţelege că criza prin care a trecut n-are nimic neobişnuit şi nu l-a transformat într-un personaj monstruos, el nu mai simte aceeaşi repulsie de a vorbi străinilor despre el sau de a se compara cu ei. Atunci cînd îşi poate expune dorinţele şi preferinţele sale şi altora decît confidenţilor lui intimi, cînd suportă criticile şi începe să se apere mai mult cu raţiunea decît cu inima, el nu mai este un adolescent şi este gata să ducă o viaţă de adult.

Se poate întîmpla ca în acest moment al evoluţiei sale tînărul să înceteze de a se mai interesa de proiectele de viitor pe care şi le făurise. Ca o reacţie împotriva elanurilor din trecut, el îşi interzice orice năzuinţă şi îşi bate joc de nimicnicia şi de inutilitatea visurilor în care s-a legănat. Deoarece a învăţat să nu aibă încredere în caracterul său nestatornic, se crede incapabil de orice efort prelungit şi preferă să privească viitorul său cu scepticism.

Maria Başkirţefa scria la 18 ani : „Cu cît înaintez în maturitatea tinereţii mele, cu atît devin mai indiferentă. Puţine lucruri mă frămîntă. în timp ce înainte totul mă interesa".

În același timp, tînărul începe să acorde mai multă importanță acțiunii decît speculațiilor intelectuale care o determină. Această trecere de la abstract la concret se face în general într-un răstimp de mai multe luni, dar poate surveni și în mod brutal, atunci cînd o întîmplare (căsătoria, intrarea în cîmpul muncii, un doliu etc.) cere o imediată luare la cunoștință a obligațiilor materiale ale vieții sociale. La cei a căror adolescență a fost deosebit de bogată în manifestări excentrice sau în angoase metafizice, adaptarea aceasta se face foarte încet și poate să nu se desăvîrșească niciodată. Mulți adulți își amintesc timp îndelungat de visurile lor din tinerețe. Cînd aceste amintiri sînt însoțite de o bună integrare socială, ele îmbogățesc personalitatea și favorizează o bogată activitate creatoare și o plenitudine de sentimente care lipsesc celor a căror adolescență a fost prea ștearsă.

Departe de a constitui o piedică pentru viața care urmează, criza de originalitate poate fi deci folositoare maturizării individului. Pentru aceasta însă este nevoie ca părinții sau educatorii să nu comită vreo stîngăcie care să stinghereasc desfășurarea ei normală sau să exagereze, ca o reacție de apărare, aspectele ei oarecum alarmante.

ASPECTE DEOSEBITE ALE CRIZEI

Criza exagerată. Această criză, atît de diferită de la individ la individ, determină la unii tineri reacții exagerate, care ar putea fi confundate cu adevărate stări patologice. Cum să nu te gîndești la un delir paranoic în fața anumitor semne de originalitate, la o demență precoce în fața excentricității sau melancoliei unor tineri sau la o schizofrenie atunci cînd lipsa de adaptare la mediu este prea evidentă ? Trebuie să ne ferim de examenele prea superficiale care atribuie o origine demențială crizelor de

originalitate acuzate de adolescenți altminteri normali.

Unii psihiatri și mai ales unii psihologi și orientatori depășindu-și atribuțiile, vădesc o tendință exagerată de a formula pripit asemenea diagnostice.

Granița dintre boală și sănătate este adesea imprecisă și e greu să deosebești ceea ce ține de o stare sau alta în momentul descoperirii unui simptom clinic izolat.

Dacă succesiunea diferitelor etape care alcătuiesc această criză se produce normal, arareori se întîmplă ca ea să fie patologică, chiar dacă una dintre atitudinile trecătoare pare exagerată.

Numai un adolescent care timp de mai multe luni sau chiar de mai mulți ani ar continua să aibă una și aceeași comportare excentrică fără să se observe la el vreo evoluție ar putea produce îngrijorare și ar îndreptăți o consultație psihiatrică.

O boală survenită între timp (de pildă tuberculoza, boala lui Bouillaud) poate agrava diagnosticul, transformînd în tulburare mintală definitivă ceea ce nu era decît o tendință trecătoare, sortită să se modifice și să dispară fără vreun tratament specific. Această influență posibilă a accidentelor somatice asupra comportamentului psihologic trebuie cunoscută de familie.

RĂSPUNDERILE FAMILIEI

Această criză îi îngrijorează pe părinți. Dacă ei nu reușesc să-și dea întotdeauna seama de prefacerile adînci din această perioadă, în schimb nu pot ignora fenomenele de revoltă și de excentricitate și nici ecoul lor în climatul familial. Ei suferă văzînd cum copiii lor se îndepărtează de ei, refuzîndu-le orice semn de afecțiune sau de respect și se alarmează totodată gîndindu-se la consecințele viitoare ale acestor noi atitudini ale lor.

Ei ard de dorința de a interveni, însă încercările lor sînt adesea stîngace ; ei descoperă cu acest prilej că nici dragostea cea mai atentă nu mai e suficientă pentru a le păstra încrederea fiului lor. Toate eforturile par să acționeze împotriva scopului dorit și nu fac decît să sape mai adînc prăpastia care-i desparte de acești adolescenți, pe care-i enervează orice nouă dovadă de dependență familială.

Ce atitudine să recomandăm oare acestor părinți dezorientați, gata de orice greșeli sau abdicări ?

Aspectele acestei crize de originalitate sînt prea diferite de la individ la individ pentru a ne fi îngăduit să elaborăm o doctrină pedagogică în stare să ajute în egală măsură toate familiile. Fiecare adolescent pune o problemă particulară care scapă oricărei încercări de sistematizare și nu poate deci beneficia de precepte educative generale.

Comportarea sa este condiționată tot atît de mult de caracterul și de nivelul său intelectual, cît și de climatul familial și afectiv în care a fost crescut. Trecutul său, amintirile pe care le păstrează despre lecturile sale, despre jocurile, necazurile și prieteniile sale contribuie ca criza lui să fie diferită de a celorlalți adolescenți de vîrsta lui, a căror memorie depozitează alte amintiri. Pentru a putea înțelege evoluția crizei ar trebui să cunoaștem totul despre viața trecută sau prezentă a tînărului și să fim în stare să stabilim în fiecare clipă un bilanț exact al tuturor senzațiilor sale. Aceasta este o sarcină imposibil de realizat. Psihismul acestor adolescenți este un adevărat caleidoscop. Oricine din preajma lui, fie chiar un om apropiat, nu poate sesiza decît o imagine izolată și trecătoare a acestuia. Reacția familiei, justificată de această imagine, intervine întotdeauna prea tîrziu și păcătuiește prin necunoașterea tuturor celorlalte aspecte tot atît de importante care au fost lăsate însă în umbră.

Pentru a fi eficientă, această intervenție presupune din partea educatorului înțelepciune și o cunoaștere a propriei sale personalități, lucruri rar întîlnite. Acesta ar trebui să mențină o cumpănă înaintea oricărei acțiuni sau a oricărei observații între dorința egoistă de a-și păstra influența asupra copilului și intenția sinceră de a-i ușura trecerea de la copilărie la maturitate. Oare toți părinții se obligă să-și facă un asemenea examen de conștiință ?

În sfîrșit, nu trebuie să uităm că orice intervenție din afară, introducînd un factor nou în problema pe care adolescentul o are de rezolvat, dă peste cap toate datele inițiale. În consecință, soluția pe care această intervenție o poate oferi nu mai corespunde situației nou create. Cu cît vrea familia să intervină mai mult, cu atît pare ea mai depășită de evenimente.

Putem în acest caz să-i sfătuim pe părinți să nu facă nimic ? Părinții trebuie oare să închidă ochii și să se străduiască să rămînă străini de preocupările copiilor lor ? Ar fi o greșeală, căci tinerii sînt amenințați de prea multe pericole în cursul acestei crize pentru a putea fi părăsiți. Numai un adult poate să-i ajute să capete conștiința piedicilor care îi pîndesc și numai afecțiunea părinților îi poate feri de ele. Simțul lor critic slab și entuziasmul lor exagerat fac indispensabilă o supraveghere de fiecare clipă. Pentru a împăca această necesitate cu primejdiile pe care le-ar putea determina o atitudine prea intransigentă, părinții trebuie să-și modifice complet deprinderile lor pedagogice. În cursul primei și celei de-a doua copilării, răspunderile lor erau destul de simple. După ce au croit copilului un anumit drum în viață, ar fi fost suficient să-i impună acestuia conduita rezultînd din această alegere și să-i interzică orice abatere de la ea. Pentru a aprecia eficacitatea educației pe care au dat-o copiilor lor, ei nu aveau decît să compare rezultatele obținute cu cele pe care

şi le propusesceră iniţial. Lucrau planificat. Obiectivele principale de atunci erau : o sănătate bună, succes la învăţătură şi dragostea filială.

De la 14 ani, părinţii trebuie să renunţe la această politică facilă. Copilul nu mai trebuie să-şi calchieze atitudinea după planurile stabilite de ei. Dimpotrivă, părinţii sînt cei care trebuie să înveţe să-şi adapteze atitudinea pedagogică în funcţie de tendinţele caracteriale şi sociale pe care tînărul începe să le manifeste. Părinţii nu mai pot spera să schimbe evoluţia în sensul dorit de ei şi trebuie să se mulţumească numai cu îngrădirea exceselor periculoase. Pentru a fi eficace, comportarea lor trebuie să fie în primul rînd elastică.

Pentru a reuşi să remedieze o atitudine uşor negativă, ei trebuie în primul rînd să se străduiască să înţeleagă această criză şi să nu-i subaprecieze importanţa. Manifestările care-i impresionează nu mai sînt nişte toane de copil. Ei au acum în faţa lor o persoană cu totul nouă, ale cărei reacţii, cu toate că sînt uneori neaşteptate, nu trebuie niciodată neglijate. Dacă îşi dau osteneala ca înainte de a-l critica pe tînăr să analizeze temeinic mobilurile care-l îndeamnă la acţiune, ei vor observa că propria lor comportare va deveni mult mai îngăduitoare. Aducîndu-şi aminte de întîmplări din propria lor tinereţe, intrînd în „pielea personajului", ei vor ierta multe excentricităţi şi indulgenţa lor îi va ajuta să atenueze efectele supărătoare ale purtării tînărului.

Atitudinile juvenile cele mai năstruşnice izvorăsc toate dintr-un raţionament interior, considerat, poate, greşit de adulţi, dar care adolescenţilor li se pare indubitabil. Scara valorilor nu e identică la 18 şi la 40 de ani. Este firesc ca dialogurile dintre generaţii diferite să semene adesea cu o discuţie între surzi. Pentru a evita această lipsă de comunicare este de datoria celor mai înţelepţi, deci în

principiu a celor mai vîrstnici, să facă primele concesii. Mulți părinți însă nu gîndesc așa și, dimpotrivă, pretind copiilor lor un conformism incompatibil cu noile lor năzuințe. Dorind ca aceștia să devină prea devreme serioși, ei înăbușă elanurile lor firești sau îi împing la o răzvrătire definitivă.

Părinții își vor păstra respectul și dragostea fiilor lor dîndu-și osteneala să gîndească „tinerește", iar nu făcînd paradă de experiența lor de vîrstnici. Adolescentul acceptă sfaturile unui adult pe care-l consideră un egal al său, dar refuză să se supună ordinelor unui stăpîn, care nu-și justifică autoritatea decît prin diferența de vîrstă sau prin rangul său social sau familial. Dispus la orice discuții și orice schimb de idei, tînărul nu dorește decît să-și justifice inițiativele cam excentrice și este măgulit de interesul manifestat pentru părerile sale.

Din clipa în care nu mai este obligat să le apere orbește împotriva a ceea ce este considerat de el ca un obscurantism al generațiilor anterioare, el este primul gata să surîdă constatînd caracterul lor extremist. Dacă interlocutorul său este destul de dibaci pentru a-i sugera schimbarea lor într-un sens mai rezonabil, ferindu-se de orice constrîngere, el și le modifică pe nesimțite. Dacă tînărul are de luat o hotărîre importantă, trebuie să-i punem la îndemînă elemente cu care să poată aprecia, să i le prezentăm cu amabilitate, dîndu-i astfel impresia că el are ultimul cuvînt. El se îndîrjește dacă i se refuză satisfacția la care ține pe moment sau nu i se dă o aprobare și se încăpățînează pe măsură ce intențiile lui sînt contrazise. Dacă, dimpotrivă, fără a-i înfrunta fățiș amorul propriu, este determinat să devină conștient de nocivitatea sau de inutilitatea dorințelor sale, el se lasă repede convins. Trebuie însă ca după ce obținem un asemenea rezultat să

evităm o satisfacţie prea ostentativă. Expresii ca : „Ţi-am spus eu“ sau „Ai făcut bine că m-ai ascultat“, îl fac să reflecteze că a fost dus de nas, îi sporesc neîncrederea şi-l fac mai puţin sensibil pe viitor influenţelor familiei.

O asemenea atitudine cere multă răbdare din partea părinţilor, căci ea nu are şanse să devină rodnică decît dacă se menţine constantă. Cea mai mică enervare distruge orice rezultat fericit, făcîndu-l pe tînăr să creadă că aceasta oglindeşte adevărata stare de spirit a celor apropiaţi faţă de el şi că indulgenţa obişnuită nu este inspirată decît de dorinţa de a-l amăgi şi mai mult. Desigur că şi această atitudine poate să nu dea rezultate. Totuşi, chiar dacă răbdarea nu influenţează comportarea imediată a adolescentului, rar se întîmplă ca ea să nu uşureze mai tîrziu reintrarea în normal a relaţiilor familiale, momentan tulburate. Tot aşa, chiar dacă influenţa ei nu este permanent observată, ea se poate dezvălui cu ocazia unui incident mai grav, adică în momentul cînd prezintă cea mai mare utilitate.

Oricum răbdarea este preferabilă altor atitudini familiale des întîlnite, generatoare de conflicte grave care complică cu siguranţă integrarea socială a tînărului.

Una dintre aceste atitudini, de pildă, este cea a părinţilor care afişează în această perioadă o dragoste exagerată sau care vădesc o atenţie prea vigilentă. Prea obişnuiţi să-şi dădăcească odraslele, ei le supraveghează evoluţia psihologică tot atît de îndeaproape ca şi apariţia primilor dinţi. Ei vor să ştie totul despre stările lor sufleteşti, despre gusturile şi proiectele lor şi nu izbutesc decît să agraveze răzvrătirea acestora împotriva autorităţii lor.

Părînd să pună prea mult preţ pe manifestările aparente de afecţiune, ei devin de nesuferit pentru copiii lor şi sfîrşesc prin a face ca indiferenţa, care fără stîngăcia lor ar fi dispărut de la sine, să se instaleze pentru tot-

deauna. Atitudinea contrară, care constă din arborarea unei discreții exagerate față de toate micile probleme care frămîntă pe copiii lor, este la fel de nefastă. Tînărul, așa cum am văzut, încearcă la un moment dat al evoluției sale dorința arzătoare de a fi iubit și suferă dacă se simte neglijat. El, care la izbucnirea crizei dorea să se înstrăineze de familie, începe să urască izolarea afectivă în care este lăsat. De necaz, el riscă să caute în altă direcție satisfacerea necesităților lui afective și, dacă reușește, se poate stabili definitiv la această atitudine. Chiar înainte de această perioadă de căutare a afecțiunii, răzvrătitul, care, ca Gide, strigă cel mai tare : „Familie, te urăsc", nu este sincer. Există în această afirmație o mare parte de comedie și el s-ar simți într-adevăr foarte jignit dacă părinții ar răspunde prin indiferență la acest refuz de a fi iubiți. Avid pentru sine însuși de sentimente dramatice sau absolute, el nu le gustă la alții. Nu dorește să i se impună relații strînse cu familia, fapt în care poate găsi noi temeiuri de răzvrătire, dar nici nu-i convine să creadă că el singur suferă din cauza egoismului alor săi.

El nu pretinde numai tandrețe, ci și atenție. Pentru a-și putea etala mai bine noua sa personalitate, are nevoie de un public. Dacă cei de acasă nu manifestă suficient interes pentru el, atunci va căuta niște spectatori mai binevoitori la școală sau pe stradă. Observațiile părinților vor fi în asemenea caz mai aspre, iar ispita de a se afirma cu orice preț mai periculoasă. Familia i-ar oferi un auditoriu mai indulgent și mult mai puțin înclinat spre ironizare, dar rareori se întîmplă ca ea să accepte acest rol. Este oare atît de neplăcut pentru părinți să asculte aiurelile copiilor lor atunci cînd pot spera ca prin ele să poată descoperi taina frămîntărilor lor și remediul dezorientării în care se află ? Dacă doresc cu adevărat să facă acest efort absolut necesar, atunci să invoce pentru a înțelege mai bine su-

fletul adolescentului amintiri din propria lor tinereţe şi nu experienţa lor actuală de oameni adulţi. Reamintindu-şi propriile lor elanuri din trecut şi sinceritatea emoţiilor lor juvenile, părinţii vor fi mai puţin înclinaţi să ironizeze sau să se îngrozească. Regăsind foarte adesea în entuziasmele fiului lor reflexul vechilor lor aspiraţii, ei le vor acorda mai multă consideraţie şi vor şti astfel să facă mai puţin periculos acest drum pitoresc, care prin vise şi nebunii leagă lipsa de griji a tinereţii de realităţile mai aspre ale vîrstei adulte.

CAPITOLUL AL VII-LEA

Orientarea. Alegerea viitorului

NAȘTEREA INTERESULUI PENTRU O PROFESIUNE*

Perioada de la 14 la 18 ani, care hotărăște viitorul fiziologic și psihologic al adolescentului, este și cea care decide viitorul lui profesional și social. Dificultățile inerente alegerii unei meserii și concluziile care trebuie trase din eșecurile sau din succesele obținute la examenele din ce în ce mai numeroase pe care le are de trecut se adaugă la celelalte frămîntări ale sale, și așa destul de multe. El devine conștient de prăpastia care desparte în viață dorințele de realizarea lor efectivă. Dorințele sale de copil se ciocnesc de unele greutăți economice, școlare sau materiale imposibil de biruit. Năzuind din cea mai fragedă vîrstă să devină, de pildă, medic, ofițer de marină sau explorator, el își dă seama la un moment dat că aceste cariere îi sînt interzise fie din cauză că studiile pe care acestea le presupun sînt prea costisitoare, fie că cunoștințele de matematică pe care le reclamă sînt prea vaste, fie pur și simplu pentru că nu mai există pămînturi necunoscute de descoperit. El trebuie să renunțe definitiv la aceste vise și să-și îndrepte alegerea spre o profesiune mai puțin atrăgătoare, dar mai potrivită cu posibilitățile sale. Alege-

* Se referă la realitățile specifice mediului capitalist. Ele prezintă pentru noi un interes documentar (n.t.).

rea trebuie făcută cu multă chibzuință, căci s-ar putea întîmpla să nu mai poată fi schimbată. Specializarea din ce în ce mai minuțioasă a diverselor activități omenești și studiile care le pregătesc interzic adeseori celui care s-a înșelat să-și îndrepte greșeala de la început. Progresul științific nu se mai mulțumește cu vechea cultură generală, care permitea, o dată cu creșterea bagajului intelectual, să se amîne și momentul alegerii. Cu cît tehnicile devin mai specializate, cu atît studierea lor este mai îndelungată și cere să fie începută foarte de timpuriu. De la 14 ani și chiar mai înainte, copiii destinați să urmeze studii secundare și superioare, dacă părinții lor doresc acest lucru și dacă familia are posibilități financiare, trebuie să aleagă între învățămîntul clasic, modern sau tehnic superior. O schimbare de orientare ulterioară nu mai este posibilă decît cu prețul învingerii unor mari dificultăți școlare, iar consecințele acestei hotărîri, luate la o vîrstă la care evoluția copilului este greu de apreciat chiar de către specialiști, trebuie suportate pînă la bacalaureat. De altfel aproape niciodată la începerea studiilor nu este luată în considerare ipoteza unui eșec. Cu toate acestea, statisticile dovedesc că 50% dintre elevii de clasa a VI-a sînt obligați să renunțe la învățătură înainte de ultimul an sau chiar, ajunși în ultima clasă, nu pot obține diploma atît de mult rîvnită.

Părinții ar trebui să se pregătească pentru o asemenea eventualitate, prevăzînd în mod concret o variantă de schimbare a orientării în loc să-i timoreze pe copiii lor prea leneși cu amenințarea unei asemenea schimbări.

Ceilalți adolescenți, cei mai numeroși, cărora mediul familial sau greutățile financiare le interzic continuarea studiilor secundare, trebuie și ei, la această vîrstă la care se termină școlarizarea obligatorie, să aleagă între învățarea unei meserii sau o muncă imediat salariată fără posibilitatea unei calificări profesionale ulterioare. Aceștia

sînt obligaţi, după aceea, să accepte orice meserie sau loc de muncă ce li se oferă.

În realitate, tînărul are rareori posibilitatea să-şi aleagă singur propriul lui viitor. Condiţia socială şi familia îi impun această hotărîre. Cauzele economice sînt evidente şi greu de modificat. Cauzele familiale afective n-au însă acelaşi caracter ; adesea ele sînt însă hotărîtoare şi nu întotdeauna în mod fericit.

Care sînt cauzele cele mai frecvente şi mai pline de consecinţe pentru viitor.

Profesiunea tatălui. Multă vreme părinţii, şi mai ales taţii, au fost înclinaţi să impună copiilor propria lor profesiune. Amintirea tradiţiilor de breaslă, mîndria familiilor credincioase timp de generaţii aceleiaşi meserii, compartimentarea societăţii în clase care ţin la privilegiile lor respective pot explica această dorinţă. De altfel pare normal ca fiul să urmeze drumul tatălui, acesta din urmă putînd să-l ajute cu experienţa sa, să-i uşureze ucenicia şi să-l facă apoi să beneficieze de relaţiile lui profesionale. O asemenea tendinţă, atunci cînd este foarte imperativă şi face cu desăvîrşire abstracţie de gusturile personale ale copilului, se poate dovedi catastrofală ; perspectiva unei cariere care nu prezintă nici o atracţie pentru el accentuează înclinaţia naturală a tînărului de a se răzvrăti împotriva autorităţii familiale. Istoria literaturii ne oferă numeroase exemple ale unei asemenea răzvrătiri. Fuga de acasă pare adesea unor adolescenţi prea impetuoşi singurul mijloc de a-şi realiza năzuinţele pe care dugheana familială, atelierul părintesc sau profesiunea ereditară par să le condamne. De cîţiva ani experienţa centrelor de orientare sau a cercurilor de părinţi ai elevilor vădeşte o răsturnare a acestei tendinţe. Taţii sînt de acord, în general, ca fiii lor să îmbrăţişeze orice profesiune în afară de cea practicată de ei. Statisticile ne arată că, dacă 50% dintre fiii de avocaţi, medici sau industriaşi se pre-

gătesc pentru aceeași carieră ca și părinții lor, acest procentaj scade simțitor în ceea ce privește fiii de funcționari, de salariați diverși sau de muncitori calificați. Cu cît meseria oferă mai puține satisfacții, cu atît părinții doresc mai puțin ca copiii lor s-o îmbrățișeze ; ei preferă să-i vadă îndreptîndu-se spre alte ramuri profesionale, ale căror inconveniente le sînt încă necunoscute.

Ar fi multe de discutat despre deziluziile și resentimentele pe care le reflectă aceste refuzuri, explicate de dificultățile materiale ale vieții moderne.

Preocuparea pentru o slujbă sigură și pensie. Un număr din ce în ce mai mare de tineri se orientează spre cariere capabile să le asigure o slujbă sigură și o pensie la bătrînețe. Slujbele bine retribuite și care oferă multe posibilități de reușită personală nu sînt luate în seamă dacă nu oferă aceste avantaje sau nu prezintă garanția unui viitor profesional sigur. Este vorba aici de o evoluție sociologică cu atît mai îngrijorătoare, cu cît ea nu-i privește numai pe părinți. Năzuința spre o slujbă sigură ar mai fi scuzabilă la aceștia din urmă ; răsturnările sociale și economice la care au asistat sau ale căror victime au fost sînt de ajuns pentru a explica această grijă de a asigura copiilor lor un trai liniștit, ferit de consecințele ce le-ar putea provoca alte catastrofe. Din nefericire însă, această stare de spirit este proprie și multor adolescenți. Chiar dacă n-au suferit personal de pe urma acestor răsturnări, tinerețea lor a fost legată de neliniștile și necazurile părinților lor. Nu numai că nu reacționează împotriva înăbușirii năzuințelor lor și a excesului de precauții cu care se urmărește ocrotirea lor în viitor, ci par să se mulțumească, în majoritatea lor, cu niște perspective călduțe, lipsite de riscuri și surprize. Apatia părinților pare să-și fi pus amprenta și pe generația copiilor. Nu numai că nu înfruntă existența ca niște viitori învingători, ci o privesc cu teamă și nu doresc decît să scape de pri-

mejdiile ei, fără a se gîndi la satisfacțiile pe care s-ar cuveni să le aștepte dacă ar adopta o atitudine mai curajoasă. Unii adolescenți, întrebați în absența părinților care sînt propriile lor năzuințe, au mărturisit că nu au alta decît aceea de a trăi fără griji, cît mai departe de orice competiție socială. Decît să rişte un eşec, se mulțumesc mai bine cu mediocritatea. Este vorba aici, credem noi, de un fenomen foarte grav, care ar merita să fie mai bine cunoscut. Este el oare propriu numai actualei generații de tineri și va dispărea de îndată ce condițiile de viață vor deveni mai liniștite sau exprimă el îmbătrînirea unui neam întreg ? Clasele mijlocii și sectoarele muncitorești și agricole ale populației par cele care se resemnează cel mai adesea. Este drept că ele sînt primele care suferă de pe urma instabilității pieței muncii și de scăderea imediată a nivelului lor de trai ca o consecință a acesteia. Mulți tineri studenți viitori medici sau viitori ingineri, amenințați mai puțin direct, vădesc aceleași preocupări. Chestionați în legătură cu această pasivitate, toți mărturisesc teama lor de viitor. Această psihoză a adolescenților este periculoasă și credem că trebuie combătută prin toate mijloacele, chiar dacă este justificată. Dorind să le protejăm prea mult viitorul, vom sfîrși prin a le anihila orice gust pentru risc. Cum se poate spera ca acești tineri să-și creeze o situație interesantă in societate dacă de la 15 ani se interesează, așa cum am constatat adesea, de condițiile de pensionare pe care le vor avea la 65 de ani ?

Prejudecăți sociale. Este curios să constatăm cît de mult se mențin unele prejudecăți în lumea noastră modernă. Toți cei care se ocupă de orientarea profesională sau de restructurarea forțelor de muncă constată zilnic influența lor. Ele nu sînt exclusiv apanajul familiilor burgheze, care resping ideea unei cariere artistice pentru copiii lor sau manifestă dispreț pentru ipoteza profesiunilor comerciale dacă au tradiții juridice sau medicale. Familiile de

agricultori, proprietari de pămînt sau nu, nu resimt decît dispreț față de ocupațiile de la oraș, în afară de cele de funcționari sau de comercianți, iar majoritatea familiilor muncitorești resping posibilitățile oferite de armată, poliție sau agricultură. Muncitorii tipografi din industria poligrafică se consideră cu totul superiori celor din metalurgie, care și ei, la rîndul lor, ar refuza să lucreze în construcții. Chiar în cadrul aceleiași meserii există locuri de muncă nobile, de care muncitorul este mîndru, și altele de care îi este rușine. Nu întotdeauna mărimea salariului sau greutatea muncii este aceea care explică preferințele sale.

Această stare de spirit se dovedește nefastă pe plan național, deoarece aglomerează anumite profesiuni în detrimentul altora, care sînt neglijate, și îi determină pe unii tineri să se orienteze greșit. Singurii răspunzători de această stare de lucruri sînt părinții. Viitorul ucenic începe numai datorită părerilor și discuțiilor lor să disprețuiască o meserie în care ar fi reușit bine, pentru a o prefera pe alta pentru care nu e înzestrat și căreia îl destinează numai amorul propriu al familiei. În timp ce industria și comerțul duc lipsă de cadre medii, profesiunile libere sînt invadate de candidați, iar preferința acordată sărăciei cu lustru face ca bunăstarea în salopetă să fie respinsă, lucru care contribuie la nașterea unui adevărat proletariat intelectual. Tot așa, în prezent este cu mult mai ușor să-ți creezi repede o situație de invidiat în domeniul construcțiilor decît în mecanică, în instalații decît în tîmplărie, în mecanografie decît în secretariat și în confecții de gata decît în croitoria de lux. Dar tocmai meseriile al căror viitor este cel mai nesigur sînt întotdeauna cele mai căutate de candidații care se adresează centrelor de orientare sau birourilor de plasare.

Dorința de a-și lua revanșa față de societate. Părinții care nu și-au putut realiza propriile lor năzuințe le trec

adesea pe seama copiilor lor, care devin astfel instrumente de revanșă împotriva soartei sau a societății. De pildă, tatăl care n-a putut intra la politehnică păstrează din cauza acestui eșec o amărăciune pe care n-o poate șterge decît succesul fiului său la același concurs de admitere. Toate eforturile familiei sînt în asemenea caz îndreptate spre acest unic scop, chiar dacă nimic din posibilitățile sau din dorințele copilului nu-l sortește acestui viitor.

Oricare ar fi rezultatul, o asemenea motivare este întotdeauna greșită. Dacă copilul reușește acolo unde tatăl a eșuat, este greu acestuia din urmă să nu simtă o oarecare invidie sau să nu fie înclinat să trăiască prin fiul său o existență de care a fost lipsit. Se poate întîmpla atunci ca personalitatea tînărului titrat să fie sugrumată chiar în momentul în care succesul ar trebui să favorizeze înflorirea ei. La rîndul său, adolescentul trebuie să facă neîncetat eforturi pentru a nu părea prea orgolios și a nu otrăvi climatul familial. Dacă el a ales această cale numai pentru a-l satisface pe tatăl său, fără a fi într-adevăr legat de ea, ajunge să considere că, după ce a făcut tot ce i s-a cerut, are dreptul din acel moment să caute alte satisfacții profesionale. Acesta este cazul cu studenții pe care-i vedem schimbîndu-și deodată orientarea, fără vreun motiv valabil, după un succes obținut la un concurs sau un examen greu.

Dacă, dimpotrivă, eforturile de revanșă se soldează cu o înfrîngere, tatăl și fiul, dînd reciproc vina unul pe celălalt, uită tot ceea ce îi unea, pentru a se gîndi numai la consecințele pe care această greșeală le poate avea asupra orgoliului familial al unuia și asupra viitorului celuilalt. Unitatea familială este serios amenințată, iar tînărul a pierdut un timp prețios.

Influența pe care o are sexul copilului. Un fenomen curios și întîlnit mai des decît am putea crede este următorul: pentru a se conforma acestei năzuințe de re-

vanșă socială sau din necesitatea de a-și asigura propria succesiune, părintele plănuiește încă înainte de nașterea copilului spre ce meserie se va îndrepta acesta. Tatăl așteaptă întotdeauna să aibă un fiu. Această speranță poate să nu fie împlinită și atunci fiica este orientată spre meseria atît de îndrăgită. Acum, cînd femeile lucrează și pot fi conducătoare de întreprinderi, ne este dat să vedem fii sortiți să-și înlocuiască mamele la conducerea unor magazine cu articole pentru femei numai pentru că nu aveau o soră care să-i înlocuiască. Ne dăm seama de pericolul unor asemenea orientări.

Aceste cîteva motivări sînt dintre cele mai frecvente; mai există încă multe altele. Chiar dacă pot duce uneori la o alegere nefericită a profesiunii, ele nu sînt întotdeauna condamnabile.

Nu același lucru se poate spune despre greșelile de orientare datorate numai ignoranței părinților, fie că este vorba de necunoașterea propriilor lor posibilități, a posibilităților copilului lor sau a celor oferite de piața muncii imediate sau pe o durată mai lungă.

Necunoașterea posibilităților familiale. Aceasta e greșeala pe care o săvîrșesc, de pildă, părinții prea bătrîni pentru a putea spera să poată subvenționa un timp destul de îndelungat educația fiului lor și care, cu toate acestea, îl îndreaptă spre studii îndelungate și costisitoare. O dată cu pensionarea, venitul se micșorează, și aceasta îi determină să întrerupă studiile profesionale ale copilului lor sau cele efectuate în vederea diplomei mult rîvnite. Complicațiile, totuși previzibile, ale unei boli vechi a susținătorului familiei pot duce la același rezultat cînd îi interzic acestuia de timpuriu orice activitate. Moartea subită, fără ca această ipoteză să fi fost vreodată luată în considerare, poate de asemenea nărui multe speranțe legitime. Constrînși să se întrețină singuri, copiii trebuie atunci să accepte o profesiune care

nu corespunde de fel cu gusturile sau cu însușirile lor și care e mult inferioară celei la care ar fi putut aspira dacă și-ar fi terminat studiile. Nevoia îi obligă uneori să accepte o meserie mai ingrată chiar decît cea către care s-ar fi îndreptat dacă în momentul primei lor orientări s-ar fi făcut o mai justă apreciere a posibilităților familiale.

Numeroși sînt și părinții care, după ce au vrut să facă din copiii lor dentiști, medici, meseriași, comercianți etc., se felicită văzîndu-i că obțin diplomele care consfințesc studiile respective, dar se găsesc în acel moment în imposibilitate de a-i ajuta prin procurarea unui sprijin financiar încă indispensabil multor începuturi de carieră. Nu este oare greșit să facem pe niște adolescenți să spere într-un viitor pe care nu li-l putem oferi ? Nu-i aceasta cea mai sigură cale de a-i descuraja și a face din ei niște blazați și niște ratați ?

În sfîrșit, să nu uităm că unii copii, împinși de părinții lor să se pregătească pentru concursuri grele, nu pot găsi întotdeauna în sînul familiei liniștea, timpul necesar lucrului și sprijinul moral respectiv. Vom vedea că munca școlară cere din partea părinților multă răbdare ; sînt oare toți dispuși să dea dovadă de această răbdare atunci cînd hotărăsc viitorul fiului lor ?

Necunoașterea posibilităților copilului. Părerea prea bună pe care mulți părinți o au despre copiii lor îi face adesea să aleagă pentru aceștia studii pe care ei nu sînt în stare să le urmeze cu succes. Adolescentul astfel supraestimat constată foarte curînd această greșeală de apreciere. Eșecurile îl fac să-și piardă orice încredere în el și, cu cît se simte mai descurajat, cu atît crede mai puțin în șansele sale de reușită. Văzîndu-și colegii mai înzestrați sau mai bine orientați obținînd rezultate mai bune, el își dă seama că-și pierde timpul, nu mai face nici un efort și părăsește o luptă inegală. După ce s-a

poticnit în fața unor obstacole prea grele, el devine incapabil să le treacă și pe cele care sînt pe măsura lui. Nici un tînăr nu poate persevera multă vreme dacă nu înregistrează un oarecare succes. Pe cît de repede se entuziasmează, pe atît de repede cade în pesimism și în indiferență. În plus, cît durează aceste încercări zadarnice, anii trec. Sosește un moment cînd orice altă reorientare spre căi mai ușoare devine aproape imposibilă și, chiar dacă se încearcă așa ceva, rezultatele riscă să fie handicapate de amintirea eșecurilor anterioare. Aceste greșeli de supraestimare sînt frecvente și au loc în mediile familiale iubitoare, dornice de a oferi copilului cea mai bună carieră posibilă. A iubi orbește înseamnă însă a iubi greșit și a provoca suferințe din cauza excesului de afecțiune. A înăbuși năzuințele copilului lipsindu-l de satisfacția succesului constituie o proastă pregătire pentru viață.

Mulți părinți comit însă greșeala contrară. Ei subapreciază posibilitățile copilului lor și se arată prea modești în alegerea profesiunilor pe care vor ca aceștia să le îmbrățișeze. Ne-am înșela dacă am crede că este vorba în aceste cazuri de o situație neobișnuită, căci toți cei ce se ocupă de orientare o constată zilnic în mediile cele mai diferite.

S-ar putea, desigur, să intervină și o lipsă de afecțiune. Unii părinți nu simt față de copiii lor decît indiferență sau chiar îi urăsc. Psihiatrii cunosc motivele acestor comportări monstruoase, din fericire rare. Mai pot interveni și alte sentimente, mai complexe. Tatăl se teme adesea ca autoritatea sa în sînul familiei să nu fie subminată dacă fiul ar ocupa o poziție socială superioară celei pe care o deține el. El poate de asemenea invidia posibilitatea ca acesta să ducă o viață mai puțin aspră ca a lui. Nu rare sînt cazurile cînd auzim părinți muncitori mirîndu-se de condițiile de muncă mai plăcute de-

cît cele de pe vremea lor oferite copiilor lor ucenici în aceeași profesiune ca cea practicată de ei. Să fie oare vorba aici de o adevărată invidie sau aceste comportări sînt determinate mai curînd de teama de a vedea pe tineri prost pregătiți pentru greutățile existenței în viitor ?

O autoritate părintească excesivă poate înăbuși vioiciunea copiilor și îi poate face să pară mai timizi sau mai stîngaci decît sînt în realitate. Chiar dacă-i iubește, tiranul din familie, inconștient de influența lui, ajunge să-i considere incapabili de orice efort. Pentru a evita eșecurile pe care el le socotește totuși inevitabile, el impune copiilor profesiuni puțin calificate pentru ca ei să nu aibă de suferit de pe urma acestui handicap închipuit. Dacă tinerii ar fi putut fi sustrași mai devreme acestei autorități paralizante, ei ar fi putut spera într-un viitor mai bun.

Dificultățile economice din zilele noastre și apăsarea determinată de ierarhia salariilor explică și ele lipsa de ambiție a unor părinți. Obosiți de a fi luptat toată viața pentru a obține pînă la urmă niște rezultate nesatisfăcătoare și disproporționate față de eforturile lor, ei vor să-și ferească copiii de astfel de decepții. De asemenea faptul că foarte adesea colegi care posedă un bagaj tehnic superior și ajunși pe o treaptă socială mai înaltă n-au un nivel de viață cu mult mai ridicat nu justifică, după părerea lor, eforturile necesare pentru a atinge această treaptă superioară. Efectele acestui scepticism se fac simțite mai ales de cîțiva ani încoace.

Necunoașterea cerințelor meseriei și a posibilităților de plasare oferite de cîmpul muncii. Progresul pretinde o specializare tot mai adîncă din partea tuturor celor ce muncesc. Mulți tați care au ajuns la o situație bună în ramura lor profesională numai prin strădania lor și fără o prea mare pregătire tehnică prealabilă nu vor să înțe-

leagă că un asemenea succes a devenit astăzi imposibil. Pentru a ajunge la aceleași rezultate, fiii lor nu se mai pot bizui numai pe energia lor, ci trebuie să se înarmeze cu cunoștințe științifice indispensabile, rod al unor studii din ce în ce mai îndelungate.

Această modificare a exigențelor muncii este uneori greu de admis de anumiți *self made men,* oamenii care au răzbit prin propriile lor puteri, prea mîndri de reușita lor. Specializînd profesiunile, progresul a determinat și înmulțirea lor. Evantaiul diferitelor profesiuni oferite de cîmpul muncii este din ce în ce mai deschis.

Există mai bine de 18 000 de locuri de muncă sau de profesiuni diferite cu caracteristici foarte specifice, oferind cele mai diverse posibilități. În anumite țări ele au făcut obiectul unei statistici amănunțite. Olanda și Statele Unite, de pildă, posedă evidențe foarte complete și ținute la zi. Nu este aceeași situație în Franța, unde documentația în acest domeniu este insuficientă, cu toate anchetele întreprinse de centrele de orientare profesională, de serviciul universitar de statistică și de revista lui, „Avenir", precum și de serviciul forțelor de muncă ale Ministerului Muncii.

Cu toată această multitudine de posibilități, alegerea unei profesiuni se limitează prea adesea la niște comparații făcute de familie între avantajele meseriei părintești și cele oferite de profesiunile exercitate de cîteva rude apropiate sau de unii vecini. Alegerea se efectuează, în cel mai fericit caz, din vreo douăzeci de posibilități.

Ne dăm seama de răspunderea familiilor care nu caută să cunoască mai bine posibilitățile de plasare atunci cînd stăm de vorbă cu unii muncitori adulți ; într-adevăr, mulți mărturisesc că n-au descoperit decît prea tîrziu meseria care i-ar fi satisfăcut pe deplin. În întreprinderile mari în care coexistă mai multe meserii, se întîm-

plă adesea să vedem tineri muncitori pierzînd interesul pentru munca lor în momentul în care descoperă că cea făcută de vecinul lor de atelier este mai interesantă. Nu poate fi vorba aici de o simplă manifestare de invidie, deoarece aceşti nemulţumiţi declară că regretă mai ales faptul că n-au descoperit mai devreme existenţa acestei profesiuni mai interesante. Serviciul militar, deschizînd noi orizonturi, schimbă şi el multe năzuinţe. Le putem oare reproşa acestor tineri aşa-zisa lor nestatornicie ? N-ar fi mai drept să dăm vina pe ignoranţa în care părinţii lor i-au lăsat la 14 ani, nearătîndu-le toate posibilităţile de muncă existente ?

Cauze care depind de adolescent. În faţa acestor imperative familiale şi a influenţelor mai mult sau mai puţin conştiente şi neîndemînatice, are oare tînărul propriile lui reacţii ? Poartă el oare o parte din răspundere pentru alegerea propriului său viitor profesional ? În acest sens, un loc special trebuie rezervat vocaţiilor artistice (muzică, pictură etc.), deoarece ele pot fi cu greu privite ca nişte simpli factori de orientare. Ele apar foarte rar ca nişte calităţi înnăscute, structurale. La originea lor vom regăsi aproape întotdeauna influenţa familiei. În unele cazuri poate fi vorba de o simplă ereditate, de gust, dar cel mai adesea părinţii sînt răspunzători de aceste elanuri, în aparenţă spontane, prin climatul în care îşi educă copiii şi prin spectacolele la care îi duc de preferinţă.

Unii factori psihici sau caracteriali pot juca şi ei rolul lor şi se pot chiar manifesta pentru prima dată cu prilejul alegerii profesiunii. Înclinaţiile spre impulsivitate şi agresivitate le regăsim mai des la copiii care doresc să fie măcelari sau parlagii decît la cei care au alte năzuinţe. Ni s-a întîmplat ca, întrebîndu-i pe unii tineri despre motivele unei astfel de alegeri, să auzim răspunzîndu-ni-se cu nevinovăţie că „voiau să vadă cum curge sînge“ sau chiar

și mai simplu că „le place să omoare". E curios faptul că meseriile acestea oarecum sîngeroase sînt rîvnite mai ales de indivizi mărunți de statură și cu aspect de slăbănogi. Această nevoie de compensare trebuie semnalată, fiindcă o întîlnim și la multe alte opțiuni.

De asemenea în alegerea meseriilor care necesită o repetare monotonă și neîntreruptă a acelorași mișcări sau efectuarea unor lucrări cu cifre și operații aritmetice simple se manifestă și unii factori obsesionali.

În atracția pentru carierele legate de călătorii : aviatori, marinari, voiajori comerciali etc., apare mai puțină instabilitate. Aceste alegeri sînt mai frecvente la tinerii care au la activul lor încercări de a fugi de acasă.

În sfîrșit, tinerii care își aleg meserii în general rezervate sexului opus — băieții care aleg coafura, moda, croitoria, iar fetele profesiunea de instructor de educație fizică, metalurgia etc. — reflectă aproape întotdeauna tulburări sexuale, pe care le poate confirma un simplu examen al comportamentului lor.

Toate aceste tendințe pot fi canalizate, iar fiecăreia dintre aceste năzuințe excentrice îi corespunde o meserie care nu ignorează aceste impulsuri, rămînînd totuși compatibilă cu contingențele sociale.

Această canalizare chibzuită a unor aspirații dezordonate revine părinților, care se pot trezi în fața unor mari necazuri dacă merg impotriva lor sau nu țin seama de ele. De aceea un copil ale cărui năzuințe vădesc o asemenea nevoie de evadare nu trebuie constrîns să facă o muncă sedentară. Dacă nu poate fi îndreptat, așa cum ar dori el, spre marina de război, aviație sau explorarea unor pămînturi necunoscute, trebuie să i se propună ceva echivalent în raport cu posibilitățile sale economice și intelectuale și să ne ferim să-l ținem închis într-un birou sau un atelier.

Chiar dacă nu e însoțită de tulburări caracteriale sim-

ţitoare, criza de originalitate poate da naştere unor năzuinţe nechibzuite, determinate de dezgustul pentru conformismul familial, dorinţa de scandal sau pur şi simplu imitarea unui coleg cu o personalitate mai puternică. Timpul îndreaptă repede greşelile din prima fază a revoltei, însă influenţa acestei crize nu trebuie subestimată, căci ea coincide cu vîrsta cînd are loc pentru prima dată alegerea profesiunii, iar consecinţele primei orientări se pot face simţite multă vreme după ce a dispărut excentricitatea juvenilă care a influenţat-o.

Trebuie să ne ferim de a stînjeni făţiş aceste năzuinţe trecătoare. În felul acesta am risca să le acordăm o importanţă excesivă, sporind înclinaţia tinerilor spre atitudini scandaloase. E mai bine să discutăm calm cu tînărul, fără a lăsa impresia că exercităm presiuni asupra lui şi mulţumindu-ne să apreciem obiectiv avantajele şi inconvenientele alegerii în comparaţie cu alte posibilităţi mai înţelepte. Dacă aceste străduinţe rămîn zadarnice, părinţii trebuie să propună un compromis, care, fără a-l deceptiona imediat pe tînăr, va permite pe viitor o reorientare mai judicioasă a lui. Un asemenea procedeu nu este posibil şi inofensiv decît dacă posibilităţile de plasare în cîmpul muncii şi căile de şcolarizare care să îngăduie aceasta sînt perfect cunoscute.

Influenţa familiei nu se limitează însă la nişte sfaturi obligatorii sau la aceste sugestii abile.

Climatul pe care părinţii au ştiut să-l creeze în căminul lor, felul relaţiilor dintre ei şi dintre ei şi copiii lor joacă un rol poate mai puţin evident, dar tot atît de hotărîtor.

Iată de ce unii băieţi, de pildă, prin extinderea complexului lui Oedip, fie că aleg meseria tatălui lor din invidie şi pentru a putea rivaliza cu el, sau, dimpotrivă, resping o asemenea alegere din aversiune faţă de tot ce ţine de tatăl lor.

Tot așa de mare este și răspunderea mamelor tiranice, cu atitudine de cloșcă, atunci cînd afecțiunea lor egoistă determină o integrare socială dificilă, sancționată întotdeauna de o orientare defectuoasă. Nu arareori se întîmplă să vedem mame refuzînd un viitor strălucit pentru fiul lor numai pentru că în felul acesta s-ar putea îndepărta de ele.

Mai puțin vizibile, dar tot atît de interesante sînt și consecințele integrării mai mult sau mai puțin perfecte a tînărului în mediul său familial. Într-un climat armonios, însușirile copilului influențat cu blîndețe se dezvoltă, iar posibilitățile lui personale sînt puse în evidență. Orientat pe nesimțite spre profesiunea care-i convine cel mai bine, el acceptă lesne această alegere și se felicită că a făcut-o, cu atît mai mult cu cît și părinții săi au încuviințat-o.

Dimpotrivă, într-un mediu familial dezechilibrat sau ostil, el refuză să facă pe plac părinților. Pentru a-și dovedi independența, el vrea să-și aleagă un viitor profesional opus celui care i se propune sau, pentru a părăsi cît mai curînd această atmosferă care-i este insuportabilă, se grăbește să se folosească de orice prilej pentru a evada din ea, fie plecînd într-un internat, la o facultate îndepărtată, fie angajîndu-se în armată, ucenic care mănîncă și doarme la patron, fie fată în casă etc. În sfîrșit, el mai poate opune la toate somațiile părintești o pasivitate dezarmantă ; el refuză orice inițiativă și așteaptă ca viitorul, uneori chiar moartea părinților, să-i ofere o viață mai plăcută.

Am rămas adesea uimiți constatînd lipsa de năzuință a unor tineri. Sustrăgîndu-i temporar influenței părinților lor, stînd de vorbă cu ei între patru ochi, am putut observa că această sărăcie de imaginație și indiferență față de viitorul lor se mențineau în pofida tuturor încurajărilor noastre. În cele mai multe din cazuri era vorba

de tineri trăind într-un mediu familial deficient, cărora le era străină însăşi ideea de familie.

Anchetele sociale duse în paralel au scos întotdeauna la iveală fie o separare a familiei (doliu, divorţ, despărţire), fie o gravă lipsă de armonie (certuri frecvente, lipsă de afecţiune, stări sociale etc.).

Nemaiavînd încredere în bucuriile şi satisfacţiile de care părinţii lor i-au lipsit, aceşti tineri blazaţi nu aşteptau asemenea satisfacţii nici de la viitorul lor profesional şi erau gata să accepte o meserie aşa cum acceptaseră şi necazurile din viaţa de familie.

CONSECINŢELE PRACTICE ALE ACESTEI ALEGERI

Viitorul lui social odată hotărît, tînărul trebuie să se decidă asupra procesului şcolar sau social cel mai potrivit pentru realizarea scopului său. Lucrul nu este întotdeauna uşor, căci el trebuie să împace imperative economice, supuse schimbărilor, cu imperativele intelectuale, supuse şi ele uneori modificărilor. Multe etape îl mai despart încă de obiectivul propus.

Este el oare capabil să învingă toate aceste piedici întîlnite în drumul său ? Nu şi-a supraestimat oare posibilităţile şi n-ar fi preferabil să-şi propună un obiectiv mai modest ? Toate aceste întrebări trebuie să fie puse şi toate cer un răspuns precis, pe care majoritatea familiilor refuză să şi-l dea din ignoranţă sau din neglijenţă. Prea mulţi părinţi socotesc că au făcut destul pentru viitorul copiilor lor atunci cînd, hotărînd ca acesta să continue studiile după perioada de şcolarizare obligatorie, spun : „L-am plasat pe orbită". Li se pare că e suficient dacă fac sacrificiile necesare pentru a-l ţine la liceu sau dacă îl întreţin în timpul anilor de învăţămînt profesional. Ei cred că, din moment ce l-au angajat într-un angrenaj

de studii îndelungate și grele, tînărul va ieși automat înarmat cu toate diplomele necesare, fără ca ei să mai trebuiască să intervină altfel decît controlînd silința acestuia la școală și munca de acasă consacrată pregătirii temelor și a lecțiilor.

Lucrurile nu se desfășoară întotdeauna așa și unele surprize vin să tulbure liniștea lor ; uneori copilul nu este capabil din punct de vedere intelectual să se mențină la nivelul colegilor lui, alteori sănătatea nu-i permite să facă eforturi disproporționate cu constituția lui fizică, sau n-are suficientă îndemînare pentru a putea reuși la lucrările manuale practice care-i sînt cerute după mai mulți ani de pregătire inițială ori pur și simplu își dă seama în cursul studiilor că strădaniile lui sînt zadarnice, deoarece profesiunea pentru care se pregătește este aglomerată, a dispărut sau și-a modificat cerințele.

De-abia cînd e pe punctul de a-și termina facultatea află tînărul student că vîrsta lui prea înaintată sau un defect de vedere nu-i permit să intre la școala superioară pe care o visa. De-abia după ce a căzut la bacalaureat elevul are surpriza să constate că examenul de greacă pentru care optase și care i-a fost fatal nu era indispensabil pentru studiile medicale pe care voia să le urmeze. Cîtă vreme pierdută în zadar ! La fel se întîmplă și cu tînărul care urmează o școală tehnică, unde se familiarizează cu meserii ca cea de ajustor sau timplar, care nu oferă în prezent nici o posibilitate imediată sau viitoare de plasare, sau cu liceenii care-și consacră timpul studierii unei limbi moarte, lipsită de orice folos în profesiunile comerciale sau științifice pe care vor să le exercite.

Ar fi fost nevoie de foarte puțin pentru a evita toate aceste neplăceri. Dacă părinții s-ar fi sfătuit la timp cu profesorii sau cu medicii copiilor lor, ei nu i-ar fi lăsat să înceapă studii pe care nu le puteau termina, iar organismele de orientare profesională sau școlară ar fi putut

la rîndul lor să-i împiedice de a porni pe un drum greşit şi de a se rătăci în labirintul din ce în ce mai complicat al diferitelor ramuri de învăţămînt primar, secundar, tehnic sau superior.

ORIENTAREA ŞCOLARĂ

Orientarea şcolară are ca scop să ajute pe licean să aleagă la fiecare răspîntie a studiilor sale calea sau direcţia cea mai favorabilă realizării năzuinţelor sale şi cea mai potrivită cu disponibilităţile sale intelectuale. Ea nu trebuie confundată cu orientarea profesională, deoarece nu hotărăşte asupra viitoarei profesiuni, ci se mulţumeşte să-l călăuzească pe tînăr în cursul vieţii sale şcolare şi, prin sfaturi succesive, să-i înlesnească adaptarea la studii din ce în ce mai specializate. Ea îi arată ce viitor implică cutare sau cutare alegere în clasa a VI-a sau în a V-a* şi care sînt porţile ce se vor închide în faţa lui ori vor rămîne deschise la sfîrşitul clasei a III-a sau după primul şi al doilea bacalaureat**, în conformitate cu învăţămîntul urmat (clasic, modern, tehnic).

Urmează apoi orientarea universitară care îl informează pe student asupra specializărilor şi posibilităţilor de plasare pe care fiecare dintre ele îi permite să le ia în considerare.

Problemele orientării şcolare sînt încă foarte puţin cunoscute. Profesorii şi părinţii au prea mult tendinţa de a crede că ele se rezolvă de la sine prin examene şi concursuri succesive, aşa că toate eforturile lor sînt îndreptate în principal spre cucerirea patalamalei care va face din copil un diplomat avînd anumite drepturi în societate.

---

* În Franţa învăţămîntul începe cu clasa a X-a, ultima clasă fiind clasa I (n.t.).

** Potrivit sistemului de învăţămînt din Franţa (n.t.).

De fapt aceste drepturi nu există decît în mintea lor. Adesea se întîmplă ca tînărul care a repurtat un succes şcolar sau universitar chiar strălucit să se găsească la sfîrşitul studiilor sale la fel de incapabil de a-şi face o situaţie, ca şi colegii săi care au căzut la aceleaşi examene şi concursuri. Această dezamăgire survine adesea atunci cînd superficialitatea care a stat la baza alegerii diferitelor direcţii sau specialităţi în timpul anilor de liceu sau de facultate a închis pe nesimţite evantaiul profesiunilor oferite, nemaipermiţînd studentului, în sfîrşit diplomat, decît accesul la cîteva profesiuni prea aglomerate, în care nu se poate plasa. Cel mai bun exemplu de asemenea superficialitate este oferit de studenţii în drept, care, din cauză că au tot amînat momentul alegerii viitorului lor, socotind că studiile juridice deschid toate uşile, constată o dată cu obţinerea diplomei că aceasta nu le poate fi de nici un folos. La fel, numeroşi sînt tinerii care, nereuşind la bacalaureat sau la examenele universitare, se trezesc fără nici o diplomă. Vîrsta şi specializarea lor anterioară le interzice uneori orice nouă reorientare, iar eforturile mai multor ani se dovedesc atunci zadarnice. Aceste eşecuri se datorează uneori indolenţei sau bolii, pe care nici un sfat nu le-ar fi putut evita. Alteori, dimpotrivă, ele sînt consecinţa unei greşite orientări şcolare.

Se mai întîmplă, şi am văzut cazuri dintre acestea, ca, în momentul prezentării la un examen sau concurs după ani îndelungaţi de învăţătură, candidatul să-şi dea seama că el nu are dreptul din cauza vîrstei lui decît la un număr limitat de încercări sau că o insuficienţă oculară sau fiziologică nu-i permit să înfrunte examenele. Asemenea cazuri sînt foarte frecvente şi de aceea insistăm asupra lor. Neglijenţa nu este oare criminală în asemenea cazuri? Rolul orientării şcolare este de a împiedica astfel de greşeli. Cînd este vorba de orientare profesională, părinţii primesc din partea specialistului în orientare un sfat pre-

cis după un examen obligatoriu. Alta este situația în cazul orientării școlare. În acest caz, părinților le revine obligația de a efectua cercetarea necesară și de a trage concluziile. Pentru a fi eficiente, aceste cercetări trebuie repetate la fiecare etapă a vieții școlare și universitare, iar rezultatele lor trebuie reinterpretate după fiecare eșec sau după fiecare succes.

Mijloacele necesare de informare. Cu toată lipsa unei organizări comparabile cu aceea a orientării profesionale, familiile care doresc să evite orice eroare în orientarea școlară a copiilor lor pot beneficia întotdeauna, la nevoie, de sfaturile și informațiile necesare.

În clasele de la a VI-a la a III-a, cînd orientarea școlară este destinată mai ales ușurării studiilor elevului prin înlăturarea alegerilor incompatibile cu posibilitățile lui, orientatorii profesioniști, psihologii școlari, profesorii și medicii sînt cei care aduc elementele de apreciere necesare.

Nici o obligație legală nu constrînge pe copiii din învățămîntul secundar să se supună examenelor de orientare profesională, dar în același timp nimic nu-i oprește. Competența consilierilor de orientare nu se limitează numai la alegerea unei meserii sau a unui mod de calificare ; metodele lor de investigație și concluziile lor se pot dovedi instructive și pentru părinții elevilor.

Astfel, ei pot fi consultați cu folos în momentul intrării în clasa a VI-a sau mai tîrziu dacă eșecuri repetate ne fac să ne întrebăm asupra oportunității de a persevera în studiile secundare. Ei ne pot spune atunci dacă dificultățile școlare sînt de moment și ușor de înlăturat sau dacă, dimpotrivă, ele ne pot face să prevedem un viitor tot atît de mediocru.

Descoperind în cursul examenelor o mare oboseală intelectuală de origine fiziologică, o deficiență a atenției sau

a imaginației, o insuficiență a reprezentării vizuale sau a memoriei, ei pot explica unele dintre aceste eșecuri și, prin cîteva sfaturi pedagogice simple, pot evita repetarea lor. În sfîrșit, în momentul alegerii între diferitele căi de urmat, ei ne ajută să le respingem pe cele care ar putea greva asupra continuării studiilor, dezvăluind adevăratele înclinații ale copilului.

Cînd vor exista destui psihologi școlari, ei vor putea face aceleași servicii. Interpretînd tulburările caracteriale sau afective prezentate de elevii slabi, ei îi vor ajuta să se poată încadra în rîndul elevilor buni. Bineînțeles că părerea profesorilor nu poate fi neglijată. Aprecierile acestora pe carnetele de note nu sînt suficiente pentru a exprima pe deplin părerea pe care o au ei despre elevi. Este bine ca la începutul și la sfîrșitul fiecărui an părinții să aibă o convorbire cu profesorii, nu numai pentru a se ține la curent cu rezultatele școlare obținute, ci și pentru a fi informați asupra comportării în clasă a copilului lor.

Atitudinea unui adolescent în mijlocul camarazilor săi, într-un colectiv, poate fi într-adevăr diferită de cea pe care acesta o are în sînul familiei. Trebuie să se țină seama de ea pentru orientarea lui viitoare, deoarece ea reflectă în modul cel mai veridic adevărata lui personalitate. Un copil tiran acasă la el este timid și modest la liceu. Un altul, dimpotrivă, timorat acasă de autoritatea părintească, se dovedește plin de vioiciune și inițiativă printre colegii lui. Datorită contactelor cu educatorii, un tată poate afla de asemenea că notele strălucite ale fiului său se explică numai printr-un efort excesiv, care nu poate fi prelungit multă vreme, și că este cazul să fie sfătuit să se îndrepte spre o cale mai puțin grea. Dacă părinții s-ar fi mulțumit cu simpla examinare a carnetului de note, s-ar fi legănat în iluzii amăgitoare și ar fi fost surprinși după cîteva luni constatînd o scădere neprevă-

zută a randamentului școlar sau grave tulburări ale sănătății.

Un alt părinte poate afla că notele jalnice ale fiului său nu sînt îngrijorătoare și că se vor ameliora repede, astfel că nu e cazul să se alarmeze.

În sfîrșit, profesorii pot indica părinților materiile în stare să asigure un succes probabil, precum și pe cele care nu permit nici o nădejde. Ei sînt cei care trebuie să prevină pe părintele îndrăgostit de științele exacte că fiul său are mai multe perspective într-o carieră literară sau că, dimpotrivă, nu înseamnă nici o înjosire ca un fiu de avocat să se consacre matematicilor atunci cînd aceste studii par mai indicate pentru mijloacele lui decît studiile juridice.

Alegerea disciplinelor latină — greacă sau latină — limbă străină, trecerea la secția reală sau umană n-ar trebui niciodată făcută fără asemenea convorbiri între părinți și profesori.

Părerea medicului curant trebuie luată de fiecare dată în considerare cînd se pune din nou problema orientării școlare.

Anumite discipline necesită eforturi mai intense decît altele. Nu e suficient să se știe dacă din punct de vedere intelectual tînărul este capabil să facă față, ci trebuie să ne gîndim la surplusul de oboseală fizică ce poate interveni.

Faptul că unii elevi învață slab are adesea o cauză medicală. Ar fi nedrept să se pună pe seama indolenței sau a prostiei rezultate mediocre datorate unui auz slab sau unei proaste stări generale trecătoare.

Din momentul intrării în penultimul an, orientarea școlară își schimbă aspectul. Apropierea examenelor de sfîrșit de ciclu nu mai îngăduie să nu se țină seama de viitorul profesional.

Orientarea cere de la părinți un mare efort, îndreptat în special spre :

— o mai bună apreciere a însuşirilor şi posibilităţilor intelectuale ale tînărului ;
— o cunoaştere temeinică a diferitelor feluri de învăţămînt ;
— un studiu statistic al succeselor la diferite examene şi concursuri ;
— o studiere a posibilităţilor de plasare în cîmpul muncii.

Este foarte dificil de apreciat exact aptitudinile reale ale unui tînăr licean. Multilateralitatea faţetelor personalităţii sale în plină transformare împiedică orice concluzie definitivă. Un tînăr speriat de matematică la 15 ani poate să-şi descopere o adevărată pasiune pentru ea la sfîrşitul pubertăţii. Un altul, sedus de farmecul literaturii şi de speculaţiile filozofice în timpul crizei de originalitate, se poate îndepărta de ele mai tîrziu, atunci cînd caută satisfacţii mai concrete.

Mai pot interveni şi alte influenţe. Un profesor, mai bun pedagog decît altul, poate face atrăgătoare o materie din program pentru care predecesorul său dintr-o clasă mai mică n-a ştiut să trezească interesul.

Anumite medii familiale intelectuale, prin conţinutul substanţial al convorbirilor obişnuite, dezvoltă la adolescenţi gustul pentru istorie sau literatură. În tot cursul perioadei lor de revoltă, tinerii ascund cu grijă această inclinaţie, pentru a nu da impresia că se lasă influenţaţi de părinţi ; după încheierea crizei, ei renunţă la acest amor propriu ridicol şi dezvăluie dintr-o dată predispoziţii necunoscute pînă atunci. Aceste surprize determină modificarea eventualelor proiecte de viitor făcute în legătură cu ei.

Părerea profesorilor şi a medicilor nu trebuie neglijată, fiindcă ei îi privesc pe tineri mai obiectiv şi aceştia li se dezvăluie într-o lumină mai adevărată, de aceea ei

pot da sfaturi prețioase și pot preveni concluziile prea pripite.

Copilul însuși începe să se cunoască mai bine. El poate fi primul care să-și dea seama de incapacitatea sa de a reuși în direcția aleasă la început și s-o indice pe cea în care are impresia că va reuși.

El trebuie să fie consultat și să se țină seama de părerea lui, fără a ne alarma însă de tendințele pesimiste proprii acestei vîrste, care l-ar putea lesne determina să se considere incompetent în orice domeniu.

Tot felul de edituri publică diverse studii despre anumite profesiuni și școlile pregătitoare respective. Din păcate, se pare că ele țin seama mai mult de gustul publicului sau de curentele la modă decît de situația reală de pe piața muncii. Influența lor este adesea dăunătoare atunci cînd ele îi îndrumă pe tineri spre meserii fără nici o șansă efectivă de plasare.

Biroul universitar statistic de la Paris și revista sa, „Avenir", ca și centrele regionale create în acest scop în fiecare oraș universitar, publică, dimpotrivă, studii foarte complete în care nu este niciodată neglijat aspectul viitoarelor posibilități de plasare.

Recurgînd la această documentare ușor de consultat, părinții pot fi siguri că vor găsi toate informațiile asupra profesiunilor la care se gîndesc și adesea vor avea surpriza de a descoperi alte profesiuni, necunoscute pînă atunci de ei, tot atît de interesante și uneori mai potrivite cu gustul și cu aptitudinile copilului lor.

Evoluția societății moderne creează familiilor din ce în ce mai multe dificultăți în legătură cu alegerea unei viitoare profesiuni pentru adolescenți. Înmulțirea locurilor de muncă, întrepătrunderea diferitelor moduri de învățămînt și cerințele din ce în ce mai mari de pe piața muncii le interzic să mai neglijeze sfaturile altora.

Dacă nu se adresează specialiștilor anume pregătiți în acest scop și care dispun de vaste mijloace de informare, familiile nu se achită de îndatoririle lor.

În momentul în care îi incumbă răspunderea de a influența întreaga viață a fiului sau a fiicei sale, fiecare părinte ar trebui să-și amintească această frază a lui Paul Valéry : „Exercitarea unei profesiuni poate oferi unui om și altceva decît o remunerație sau un salariu, o avansare sau un renume, și anume dezvoltarea și afirmarea eului său. Plecînd de la obligația de a-și cîștiga viața cu ajutorul unei munci bine definite, cineva poate să se ridice la stăpînirea propriului său eu, la o putere de înțelegere multilaterală, care surprind uneori pe cei care îi observă".

CAPITOLUL AL VIII-LEA

Adolescentul în mediul său de muncă

ADOLESCENTUL LICEAN

Prima întîlnire cu școala reprezintă pentru copil un eveniment important. El începe inițierea sa în viața socială, și această schimbare a obiceiurilor lui îl face să încerce multe emoții. Despărțirea de mamă, descoperirea unei noi autorități (aceea a profesorului) și contactul cu alți copii uneori mai puțin sensibili dezlănțuie adesea un torent de lacrimi. Rolul acestora este binefăcător, căci cu cît sînt mai abundente, cu atît se usucă mai repede.

Într-adevăr, școlarul se deprinde foarte repede cu noul său mediu. El ajunge chiar să-l prefere ambianței familiale atunci cînd atracția jocurilor colective și a recreațiilor îl fac să uite de plictiseala orelor de clasă. Cînd se îmbolnăvește, trepidează de nerăbdare să se însănătoșească pentru a-și regăsi colegii și a împărtăși viața lor, mult mai animată decît cea pe care i-o poate oferi patul lui de bolnav. Rar se întîmplă să fie sincer atunci cînd se plînge că este constrîns la o disciplină cu care n-a fost obișnuit. Dacă procedează astfel, o face mai mult pentru a fi mîngîiat sau pentru a obține mici daruri în schimbul a ceea ce prezintă el părinților drept un sacrificiu din partea sa.

S-ar putea crede că această adaptare este definitivă. Nici pe departe însă, căci la 14 ani problema școlii devine pentru adolescent cauza unei noi crize afective și psiho-

logice. Dacă uneori mamele plîng împreună cu copilul lor părăsit pentru prima dată la poarta școlii, dificultățile liceanului ceva mai vîrstnic nu sînt, din păcate, înțelese de familiile lor, care le atribuie indolenței și turbulenței. Ele se înșală, căci aceste tulburări școlare, în stare să transforme un elev strălucit din clasa a V-a sau a VI-a într-un leneș în anii următori, se pot explica prin numeroși alți factori. Primul este, evident, însăși criza de originalitate pubertară. Răzvrătirea care caracterizează începutul ei nu-i ocolește nici pe profesori, autoritatea lor devenind tot atît de insuportabilă ca și cea a părinților. Respectul și admirația pentru educatorul atotștiutor și atotputernic sînt înlocuite cu un dispreț crud pentru pedagog, care nu e întotdeauna elegant și nici foarte spiritual. Adolescentului începe de asemenea să i se pară foarte grea tutela liceului din clipa în care vîrsta îi permite să descopere, dincolo de orizontul familiei și al școlii, perspective mai atrăgătoare oferite de distracții, spectacole sau sport. Toți cei care îl îndepărtează de aceste plăceri prin intermediul obligațiilor sau lecțiilor primesc cu ușurință calificativul de tirani.

Dobîndind un simț mai exact al noțiunii de timp, el încetează de a face cu ajutorul acesteia numai bilanțul senzațiilor prezente sau al celor dintr-un trecut recent și începe să se refere la amintirile lui pentru a aprecia viitorul ; în acel moment el se sperie cînd măsoară anii îndelungați de școală care au trecut și cei care-l mai așteaptă de acum înainte.

Sfîrșitul perioadei pe care trebuie să și-o petreacă între zidurile unui liceu sau ale unei universități i se pare atît de îndepărtat, încît în ochii lui lucrul acesta nu mai îndreptățește o strădanie urgentă. Se gîndește că va mai avea destule ocazii să recupereze întîrzierea, chiar dacă își mai slăbește deocamdată eforturile. De ce să se grăbească cîtă vreme drumul mai este atît de lung ? Mai bine

să pornească imediat la descoperirea lumii care se profilează în spatele obligațiilor școlare.

Mai tîrziu, cînd criza evoluează, răzvrătirea se potolește și preocuparea de a-și afirma proaspăta sa răspundere atrage după sine alte perturbări. Cutare tînăr, din orgoliu și pentru a-și afirma supremația, caută să-și depășească toți colegii și monopolizează notele bune. Cel mai mic insucces i se pare dezonorant. Pentru a-l evita, el își uzează prea mult forțele și riscă fie să-și pericliteze dezvoltarea fizică, fie să împiedice maturizarea lui psihologică printr-un exces de zel în acumularea de cunoștințe științifice prost dirijate. Preocupat în exclusivitate de materiile din program, el refuză să se intereseze de tot ceea ce-i atrage pe tinerii de vîrsta lui și, cu toate succesele sale, își pregătește o integrare socială foarte grea.

Dacă, dimpotrivă, nu se simte în stare să obțină asemenea rezultate strălucite, atunci din amor propriu încetează să depună orice eforturi, preferînd să fie ultimul decît să fie considerat un elev mijlociu.

Un altul, mai leneș sau avînd alte preocupări decît studiile, se mulțumește să se mențină la limita necesară și refuză să facă orice alt efort în afară de cel de care e nevoie pentru trecerea examenelor la sfîrșit de an. Face strictul necesar, dar nimic în plus. Această contabilitate meticuloasă este des întîlnită. Ea nu implică întotdeauna rezultate la fel de mediocre în viitor, căci odihna intelectuală pe care și-a acordat-o atîta vreme îi permite uneori să obțină în facultate succese mai importante decît cele ale colegilor săi, obosiți de eforturile școlare prea timpurii.

În sfîrșit, se pare că alți tineri se lasă pradă rutinei. Ei aplică în munca lor același automatism ca și un muncitor care repetă în permanență aceleasi mișcări fără să caute să le pătrundă sensul.

Această indiferență permite să se înregistreze unele reușite, dar este periculoasă, căci cel mai mic insucces, cea mai mică întrerupere a acestei cadențe care nu trece prin gîndire îi descumpănește de la o zi la alta. Mulți elevi așa-ziși „medii" trec astfel prin ciclul școlar fără prea multe greutăți, pînă în momentul cînd o boală îi obligă să absenteze cîteva săptămîni. Din acel moment, ei nu mai pot recupera întîrzierea și se prăbușesc rapid.

Răspunderea pentru această lipsă de interes revine mai cu seamă profesorilor și metodelor lor pedagogice ; părinții au însă datoria să depisteze această atitudine des întîlnită și cu atît mai periculoasă cu cît simpla citire a carnetului de note o relevă.

Criza de originalitate nu poate fi însă singura explicație a acestei crize școlare. Învățămîntul devine foarte diferențiat după primii patru ani și mulți elevi se adaptează greu la această schimbare. Profesorul unic este înlocuit de o echipă de profesori specializați în discipline diferite, iar legăturile dintre acești profesori, care merg din clasă în clasă să țină cursuri diferite, și elevi, care au în fiecare oră o altă figură în fața lor, slăbesc. În momentul cînd e scos de sub tutela unui singur profesor, elevul constată că normele lui de lucru se schimbă. El nu se mai poate mulțumi să scrie rezumate dictate sau să învețe pe dinafară cîteva texte ; acum el trebuie să facă singur sinteza celor învățate, luînd notițe. Din tot ceea ce ascultă trebuie să aleagă între ceea ce este important și merită să fie reținut și ceea ce este mai puțin important și poate fi neglijat. Mulți dintre tineri au mari greutăți în efectuarea acestei selecții și nu pot urmări cuvintele profesorului din cauză că se străduiesc să scrie totul. Ei sfîrșesc prin a nu mai înțelege nimic atunci cînd recitesc notițele de pe maculator. Speriați de neîndemînarea lor, ei caută să-și completeze lipsurile copiind din manuale, pierd vremea, neglijează lecțiile mai importante, se înverșunează

împotriva unui fleac și în cele din urmă, descurajați, încetează eforturile lor dezordonate. Ajutîndu-i să găsească o metodă de lucru mai rațională, părinții le fac un serviciu mai bun decît acela de a colabora activ cu ei la învățarea lecțiilor în scopul de a le ușura sarcina. Rolul părinților nu trebuie, de altfel, să se limiteze la această planificare.

Continuarea de către adolescent a unor studii îndelungate și grele cere din partea familiei să-și asume responsabilități cîteodată apăsătoare. Nu este suficient sacrificiul financiar consimțit în acest scop, fiind nevoie și de altele, care interesează însăși organizarea celulei familiale, timpul ei liber, distracțiile, iar în anumite cazuri chiar și odihna. Pentru ca liceanul să poată munci cu randament fără a se osteni prea mult, sînt necesare o mulțime de condiții. În primul rînd, trebuie să dispună în casă de un spațiu personal pentru a citi, a-și face temele, a-și repeta lecțiile, a cugeta în liniște și, cuvîntul nu este prea exagerat, a învăța să gîndească. Dacă nu are o cameră proprie, are nevoie cel puțin de un ungher al lui, oricît de mic, pentru a-și aranja cărțile și caietele și pentru a-și duce activitatea fără ca vreo vizită neașteptată sau o treabă casnică să-i dea peste cap organizarea învățăturii.

Este preferabil să se poată izola chiar într-un pod decît să trebuiască să se mulțumească cu colțul mesei din sufragerie.

Adolescentul acordă o mare importanță acestor amănunte, care pot părea lipsite de interes pentru adulți.

Faptul că tatăl se mulțumește pentru munca lui cu un colțișor din odaie nu-i de loc un motiv ca și fiul lui să facă la fel. Primul este destul de matur pentru a se izola chiar în mijlocul familiei, în timp ce ultimul este încă prea lipsit de stabilitate pentru a putea face același lucru. Profesorii știu că multe insuccese școlare se datoresc exclusiv acestor cauze.

De asemenea este bine ca tînărul să simtă că străduniа lui interesează pe cei ce trăiesc laolaltă cu el. În clipa cînd ajunge să-şi pună întrebări asupra valorii şi sensului constrîngerii care-i este impusă, trebuie să fie îmbărbătat de atitudinea alor săi. Relatarea întîmplărilor de la şcoală, a conflictelor cu profesorii şi cu colegii trebuie să găsească ascultare. Dacă vrem ca el să se mulţumească cu universul şcolar în care este menţinut, dacă ne temem să n-o ia razna spre orizonturi mai atrăgătoare, este indispensabil să acordăm măcar în aparenţă acestei lumi o atenţie cel puţin egală cu cea pe care o pretindem din partea lui. Tînărului nu-i face nici o plăcere să constate că tatăl său, care-l constrînge la eforturi neîncetate şi-l ceartă pentru notele nesatisfăcătoare, nu ştie nimic despre materiile cu care el are bătaie de cap. Cum să nu considere nedreaptă atitudinea familiei faţă de el atunci cînd aceasta îi reproşează insuccesele fără a se strădui cel puţin să cunoască cauzele lor ? De ce, gîndeşte tînărul, să acorde familia încredere observaţiilor făcute de profesor pe carnetul de elev şi să nu se intereseze de părerea lui despre acest profesor ? El consideră această diferenţă de comportament ca o dovadă de solidaritate între adulţi, care contravine dorinţei lui de a fi tratat ca un om mare şi nu ca un copil.

Se înţelege că nu poate fi vorba ca părinţii să treacă sistematic de partea copilului lor în conflictele pe care acesta le poate avea cu profesorii şi cu colegii lui. I-ar face un mare deserviciu. Este destul să le lăsăm impresia că nu adoptăm întotdeauna exact părerile profesorilor şi să ascultăm explicaţiile tînărului înainte de a-l condamna. Nu pedeapsa este aceea care-l loveşte cel mai tare, ci felul în care ea este aplicată.

Să ne înţelegem, aceste mici amănunte îşi au importanţa lor şi nu înseamnă că predicăm ipocrizia atunci cînd pretindem o atitudine mai maleabilă.

La vîrsta aceasta cînd se deșteaptă curiozitatea adolescentului, ocaziile de distracție sînt numeroase.

De fiecare dată cînd se așază la lucru, o face numai după o luptă lăuntrică pentru îndepărtarea alternativei unei lecturi mai atrăgătoare, a unei plimbări sau a unui exercițiu sportiv. Nu trebuie ca o emisiune radiofonică, o conversație sau un joc de cărți în familie să-i ofere un nou prilej de a-și părăsi lucrul. Dacă are voință să reziste tentației, trebuie să se evite ca zgomotul făcut de cei din jur să-l împiedice de a da toată atenția lecțiilor lui. De aceea părinții trebuie să știe să renunțe, dacă e cazul, la distracțiile care i-ar destinde, dar ar stingheri munca copilului lor. Ei mai trebuie de asemenea, ceea ce este și mai greu, să-i respecte programul și, cînd nu se poate altfel, să-l potrivească pe al lor după cel al copilului. Să nu întrerupă rezolvarea unei probleme de matematică prin anunțarea unei mese care ar putea fi amînată și să nu împiedice, sub pretextul unei plimbări duminicale, pregătirea lecțiilor de luni. Să fie de asemenea atenți ca viitorii bacalaureați, amatori să-și folosească timpul puțin cam excentric, să-și alcătuiască un program rațional. Cu toate aceste precauții, rezultatele i-ar putea dezamăgi.

Centrul pedagogic al liceului Claude-Bernard din Paris are meritul de a fi arătat că dificultățile școlare pot avea și alte cauze. Specializîndu-se în studierea „elevului prost", psihiatrii, psihologii și pedagogii care fac acolo cercetări au observat că această denumire infamantă poate fi aplicată unor elevi foarte diferiți, care adesea pot fi scuzați după ce sînt înțelese motivele comportării lor. Datorită acestor lucrări, este posibil să afirmăm că, în afara unor foarte rare cazuri de arierare mintală confirmată, orice adolescent este capabil să aibă un randament școlar normal din momentul cînd printr-un tratament simplu s-au putut înlătura piedicile care-i frînau activitatea.

Această afirmație este întărită de faptul că testele practice ne arată că majoritatea elevilor slabi au o inteligență egală sau superioară mediei.

Fiedici datorate unor cauze fizice. Șirul de manifestări patologice care însoțește evoluția pubertară a multor tineri le poate tulbura activitatea școlară. Serviciile medicale de igienă școlară care ar trebui să studieze aceste manifestări nu sînt întotdeauna înzestrate în vederea îndeplinirii în condiții bune a sarcinii lor. Ele n-au suficiente contacte cu corpul profesoral pentru a-l face să beneficieze de concluziile lor, iar examenele la care îi supun pe elevi, fiind prea rare sau prea superficiale, nu procură decît o siguranță iluzorie. Atîta vreme cît la dispoziția medicilor de igienă școlară nu vor fi puse mijloace suficiente, este preferabil ca familia să ceară, pe lîngă părerea lor, și pe cea a medicului curant, care le cunoaște mai bine și de mai multă vreme copilul. La începutul și la sfîrșitul oricărui an școlar, fiecare elev de liceu ar trebui astfel examinat sistematic pentru a-i fi evaluate aptitudinile fizice în vederea muncii ce i se pretinde. Asemenea examene permit, de altfel, să fie depistate și tratate toate deficiențele fizice înainte ca ele să fi apucat să se răsfrîngă asupra activității școlare. Oboselile de creștere, tulburările endocrine, deficiențele senzoriale pe care medicul le poate descoperi explică multe slăbiri ale memoriei sau atenției, multe instabilități psihomotrice, multe încetineli de gîndire etc.

O terapeutică simplă duce la dispariția rapidă a acestor fenomene, pe care părinții erau înclinați să le pună pe seama indolenței sau a neatenției. De pildă, insuficiența aporturilor de oxigen datorată impermeabilității nazale sau slabei dezvoltări a toracelui explică numeroase dificultăți școlare. Nici măcar medicii nu se gîndesc suficient la aceste neplăceri.

Obstacole datorate unor cauze psihice. Trebuie să deosebim pe adevăraţii înapoiaţi mintali de cei care nu sînt decît nişte întîrziaţi din punct de vedere pedagogic sau afectiv. În prima categorie, puţin numeroasă, se găsesc cei uşor debili mintal, care nu pot năzui la o activitate şcolară normală şi care prin prezenţa lor stinghereşte munca celorlalţi elevi. Ei trebuie orientaţi spre clase speciale. Debilitatea lor mintală trebuie însă confirmată de profesor sau de medic.

Elevii înapoiaţi din punct de vedere pedagogic sînt foarte numeroşi. Cu toată inteligenţa lor normală şi o sănătate corporală perfectă, aceştia nu reuşesc să se menţină la nivelul clasei lor şi sînt în întîrziere în comparaţie cu alţi copii de vîrsta lor.

Cauzele întîrzierii sînt numeroase. Poate fi vorba de o organizare pedagogică defectuoasă a claselor (un număr prea mare de elevi, clase prost alcătuite din punctul de vedere al nivelului general fiind peste nivelul sau sub nivelul anumitor elevi), de o instabilitate şcolară (schimbări frecvente de şcoală sau de profesori, absenţe repetate), de o insuficienţă pedagogică (profesori care predau exclusiv în virtutea rutinei, prea severi sau prea indulgenţi, monotoni, plicticoşi etc.). Anchetele psihologice arată de cele mai multe ori că adevăratele cauze sînt de ordin afectiv. Conflictele familiale, invidia dintre fraţi şi surori, neintegrarea în mediul „colegilor de liceu", antipatia sau simpatia exagerată manifestată faţă de un profesor se află adesea la originea acestor comportări defectuoase la şcoală. Există elevi care încetează să mai obţină rezultate bune atunci cînd îşi concentrează întregul lor potenţial de interes asupra discuţiilor care îi opun pe părinţii lor şi nu mai au resurse suficiente spre a se interesa şi de învăţătură. Alţii renunţă la orice ambiţie şi abandonează orice efort atunci cînd părinţii pun faţă-n faţă rezultatele lor cu cele ale unui frate mai reuşit sau, dimpotrivă, par să se

intereseze mai mult de studiile altuia mai leneș și nu de ale lor sub pretext că în această direcție n-au nici un motiv de îngrijorare.

Alții încep să-și neglijeze îndatoririle cînd se simt excluși din diferite cercuri sau grupuri de colegi. Ei nu se mai gîndesc decît cum să facă să fie admiși în aceste grupuri și se dezinteresează de teze și de examene. Uneori chiar se feresc să ia note bune, de frică să nu fie priviți ca favoriți ai profesorului.

Comportarea anumitor educatori pot s-o strice pe cea a elevilor. O prea mare severitate paralizează pe adolescenții timizi, le înăbușă orice reacție individuală și orice întrebare spontană, sfîrșind prin a-i exclude definitiv din viața clasei. Dimpotrivă, un educator prea atrăgător, prea interesant face ca materiei pe care o predă să i se acorde o importanță disproporționată în raport cu celelalte, ceea ce are drept corolar o lipsă de interes pentru alte discipline din program.

Acestea nu sînt decît cîteva dintre explicațiile afective ale rămînerii în urmă pe plan școlar. Investigarea analitică sub raport psihologic a elevilor slabi dezvăluie o mulțime de alte cauze, iar în general orice întîrziere își găsește explicația într-o reacție individuală specifică. Nu există deci în acest domeniu o pedagogie polivalentă sau o terapeutică sistematică. După ce au înlăturat etiologiile somatice sau intelectuale ale insuficiențelor copiilor lor pe plan școlar și sînt nevoiți să le caute o origine afectivă, părinții trebuie să facă apel la sfaturile unor specialiști competenți. Acolo unde nu există un centru de psihopedagogie, ei trebuie să se adreseze unor psihologi consultanți sau unor medici și pedagogi pricepuți. Dacă procedează astfel, ei pot spera să transforme în majoritatea cazurilor pe „leneșii" lor în elevi sîrguincioși. Dacă, dimpotrivă, îi neglijează sau nu țin seama de sfaturile care le sînt date, răspunderea insucceselor viitoare va cădea

asupra lor şi nu vor avea dreptul să-i învinuiască pe copiii lor de lene sau de prostie.

Examenele. Chiar dacă familia a ştiut să uşureze munca şcolară în clasele de liceu, apropierea examenelor, şi mai ales cea a bacalaureatului, complică răspunderile ei şi sporeşte dificultatea adoptării unei atitudini cît mai potrivite. Deoarece atît profesorii, cît şi colegii mai vîrstnici se arată de acord că acest examen reprezintă o încercare de temut, candidaţii încep să simtă o neliniştе puţin propice unei pregătiri rodnice. Adesea nici părinţii nu rămîn insensibili la acest climat de neliniştе şi îşi amestecă şi ei glasul în această adevărată campanie de intimidare. Pentru a-l stimula pe tînărul liceean, ei agită fără încetare sperietoarea unui posibil eşec şi, procedînd astfel, îl descurajează şi îi răpesc orice încredere în posibilităţile lui. Toate convorbirile din timpul meselor şi al rarelor plimbări în comun se învîrtesc în jurul acestui subiect, scontîndu-se şansele de succes, recapitulînd într-una punctele programului şi insistînd asupra necesităţii unor ultime recapitulări ale materiei. Este normal ca în asemenea condiţii tînărul să ajungă să privească examenul ca pe o încercare care depăşeşte forţele sale şi nu visează decît să scape de el, chiar cu preţul unei căderi.

Atitudinea părinţilor trebuie să fie cu totul alta. Chiar dacă acordă o mare importanţă succesului acestei acţiuni, ei nu trebuie să-l îngrozească pe tînăr, arătîndu-i cît sînt de îngrijoraţi. Dacă vor să fie nişte buni „antrenori", trebuie să se ferească să pară prea direct interesaţi de rezultatele competiţiei.

Răspunderile lor sînt de două feluri : în primul rînd, să-l îmbărbăteze pe tînărul prea înclinat să se descurajeze şi să compenseze prin atitudinea lor plină de încredere toate profeţiile pesimiste cu care acesta este suprasaturat la liceu, apoi să-i ofere cele mai bune condiţii de pregătire, veghind la menţinerea sănătăţii sale fizice şi

intelectuale, pregătindu-l în vederea inevitabilei oboseli rezultate ca urmare a muncii necesare pentru bacalaureat și făcîndu-l să-și cruțe forțele.

Dacă copilul lor se prezintă la examen cu același calm ca la o teză trimestrială și cu suficiente cunoștințe, ei vor fi reușit în strădaniile lor.

În cursul pregătirii sînt de prevăzut două perioade distincte : o perioadă timpurie, consacrată studierii materiilor, care începe o dată cu anul școlar și se termină cu o lună înaintea examenului, și o perioadă terminală, consacrată ultimelor recapitulări și ultimelor puneri la punct.

Pregătirea timpurie. Încă de la începerea anului școlar trebuie să ne asigurăm, în primul rînd, dacă efortul cerut viitorului candidat poate fi încoronat de succes fără a periclita starea sănătății sale. Organismul, care a rezistat bine la oboseala școlară a anilor precedenți, este el oare suficient de robust pentru a suporta o alta și mai intensă?

Dacă elevul este încă tînăr sau dacă a terminat mai devreme liceul, s-ar putea ca medicul să-i recomande un an suplimentar de pregătire. Dacă, dimpotrivă, e în întîrziere și nu-și poate permite să repete anul, trebuie să căutăm să-i mărim rezistența printr-o terapeutică adecvată. La rîndul lor, și profesorii pot recomanda măsuri identice dacă sînt de părere că pregătirea pentru bacalaureat riscă să stînjenească maturizarea intelectuală a elevului sau dacă se tem ca un eventual succes să nu încheie niște studii generale insuficiente care nu ar lăsa să se prevadă un viitor universitar satisfăcător. De foarte multe ori, pentru că nu s-a repetat cu bună-știință un an la secția de retorică sau în penultimul an, bacalaureații intrați la facultăți cu un bagaj de cunoștințe prea sărac nu înregistrează decît insuccese. De asemenea se întîmplă adesea ca un candidat al cărui nivel este inferior celui obișnuit și care se menține cu greu în anul pregătitor al acestui examen să-și piardă timpul repetînd niște ma-

terii pe care le cunoaşte insuficient, fără a reuşi vreodată să obţină patalamaua rîvnită din cauză că n-a înţeles nimic din ceea ce a învăţat pe dinafară. La fel se întîmplă şi cu candidaţii respinşi în sesiunea de vară şi supuşi în timpul vacanţelor unei munci intense. Chiar dacă în toamnă trec la bacalaureat, vor plăti cu certitudine acest efort suplimentar în cursul anului următor. Uneori este preferabil să li se acorde o vacanţă liniştită. Într-o perspectivă îndepărtată se dovedeşte că o asemenea resemnare este mai rentabilă decît buchiseala din timpul verii pentru pregătirea bacalaureatului.

Declarat apt de medicii şi de profesorii săi de a înfrunta cu succes examenul, tînărul nostru candidat la bacalaureat nu trebuie lăsat de capul lui. Chiar dacă pînă atunci era un elev care îşi vedea cum se cuvine de învăţătură, obsesia încercării finale îl poate face să-şi piardă bunele lui obiceiuri. El riscă să se împotmolească, interzicîndu-şi orice odihnă şi distracţie încă de la începutul anului, repezindu-se cu zel asupra materiei din program, în speranţa că va putea menţine timp de opt luni acest ritm infernal. În realitate, el osteneşte repede şi, obosit prea de timpuriu, este obligat să-şi încetinească eforturile. Vrînd să înceapă prea curînd şi prea intens pregătirea, ajunge în ziua examenului epuizat, incapabil de orice sinteză intelectuală şi tocmai bun pentru a fi respins. Dacă e mai încrezător în forţele sale sau mai chibzuit, atunci îşi va pregăti dinainte un plan de lucru meticulos. Avînd încredere în planificarea sa, îşi va menţine timp îndelungat un ritm de muncă normal şi va împinge spre sfîrşitul perioadei recapitulările necesare Se poate întîmpla ca o boală fără gravitate sau un accident neprevăzut să intervină şi să răstoarne planul lui iniţial. Într-o asemenea situaţie, el ar putea fi pus în imposibilitatea de a face faţă tuturor eforturilor care i se cer dintr-o dată. În sfîrşit, se mai poate întîmpla ca, aşa instabil cum

este tînărul la vîrsta respectivă, să alterneze în tot cursul anului perioadele de muncă intensă cu cele de indiferență și de indolență. Deoarece acest ritm inegal îl obosește, el crede că a învățat mult, cînd vreme pregătirea lui este, în realitate, nesatisfăcătoare. Mai există apoi și pesimiști, care, lăsați de capul lor, pot să se descurajeze în fața amplorii sarcinii și să prefere să nu piardă prea mult timp pentru un rezultat pe care-l socotesc de neatins.

Oricare ar fi atitudinea adoptată de tînăr, rar se întîmplă ca ea să fie prea înțelcaptă. Părinții trebuie să-l ajute să-și alcătuiască programul, calmînd zelul prea precoce sau stimulînd interesul în caz de delăsare. Pentru aceasta trebuie ca și părinții să fie convinși de importanța timpului liber în perioada de pregătire. Numai acordînd acestuia un loc apreciabil în programul de muncă vor putea ei influența în mod fericit progresul la învățătură.

Organismele tinere nu pot fi lipsite de momente de destindere. Candidatul trebuie să aibă pînă în ultimul moment posibilitatea de a se distra, fie prin activități pur fizice (sporturi, plimbări etc.), fie prin activități intelectuale sau amuzante, străine de preocupările imediate. Este mai odihnitor pentru o fată sau un băiat care-și pregătește bacalaureatul să petreacă o după-amiază la cinema sau la teatru, chiar dacă e vorba de un spectacol ușor, decît să cutreiere un muzeu care-l plictisește sau să asiste la un spectacol cu o piesă clasică care nu-i oferă nici o destindere. Este bine să-i îndemnăm la distracție pe unii adolescenți prea preocupați de rezultatul examenului lor. Este absolut necesar ca pînă în ultima lună candidatul să continue să beneficieze săptămînal de o după-amiază consacrată unei activități fizice și de o alta rezervată distracțiilor alese de el.

Trebuie interzise în această perioadă orice prelungiri ale activității peste miezul nopții și trebuie respectată

zilnic o perioadă de somn de minimum opt ore și jumătate. Nu se admite nici o excepție.

Elevii care susțin că sînt nevoiți să învețe noaptea sînt cei care nu știu să se organizeze și își pierd vremea în cursul zilei. Toate medicamentele reputate a ușura munca intelectuală nu fac altceva decît să creeze insomnii artificiale și din această cauză trebuie categoric interzise. Se recomandă o alimentație specială, bogată în săruri minerale, vitamine și materii azotate, săracă în făinoase și alimente indigeste. O asemenea alimentație nu va agrava nici o dată starea de nervozitate a tînărului, așa cum o fac toate produsele pe bază de cofeină, kola sau benzedrină. În unele cazuri și numai cu avizul medicului pot fi autorizate unele produse farmaceutice pe bază de acid fosforic, amfetamină sau acid glutamic. Trebuie controlată folosirea lor și interzis consumul lor excesiv.

Pregătirea finală. Cu cît se apropie ziua examenului, cu atît candidatul devine mai pesimist și mai neliniștit. Părinților le revine sarcina de a lupta împotriva acestei frămîntări. Ei nu pot face bine acest lucru decît dînd uitării propriile lor temeri. Chiar dacă au impresia că înțeleg mai bine decît copilul lor importanța rezultatului, trebuie să-și interzică orice reflecție asupra consecințelor pe care le-ar putea avea un eșec.

În ajunul examenului, zarurile sînt într-adevăr deja aruncate, iar sfaturile pot influența rezultatul tot atît cît și ultimele recapitulări. Surprizele fericite sau neplăcute vor depinde de starea de spirit în care se găsește tînărul în momentul cînd pleacă la examen. Dacă are încredere în el, va ști să folosească cît mai bine bagajul lui de cunoștințe școlare. Dacă e agitat, nervos, sînt posibile cele mai imprevizibile eșecuri. Familia îl poate deci ajuta mai mult calmîndu-l și insuflîndu-i încredere decît zăpăcindu-l cu recapitulări tardive și recomandări inutile. Se poate întîmpla ca un elev, incapabil să facă singur efor-

turi, să se simtă fericit găsind în părinții săi un auditoriu în fața căruia să expună anumite părți din materie. Această colaborare nu trebuie să fie în nici un caz prilej de critici sau de reproșuri. Dacă meditatorul din cadrul familiei, avînd în față manualul, este dator să releve greșelile sau omisiunile, nu trebuie în nici un caz să agraveze panica provocată de acestea prin exprimarea propriilor sale temeri. Dimpotrivă, el trebuie să scoată în evidență pasajele expuse cu succes, pentru ca tînărul să găsească în ele un temei de încredere și de speranță.

Aceste ultime recapitulări trebuie întrerupte la timp și nu trebuie îngăduită nici un fel de activitate în cele douăzeci și patru de ore dinaintea examenului. Candidatul trebuie să petreacă în ajunul examenului distrîndu-se și pe cît posibil să uite de toate preocupările lui școlare.

Se înțelege că nu trebuie admise nici în acest caz „medicamentele dopante". Uneori este folositor ca în ajunul examenului sau chiar mai devreme cu o zi să se administreze seara ușoare calmante care să risipească tensiunea nervoasă care ar putea tulbura somnul. În pofida părerii multor părinți, este periculos să se dea prea mult de mîncare candidaților la cina din ajunul examenului și la micul dejun din dimineața acestuia. Alimentația trebuie să fie mai ușoară ca de obicei. Este realmente dovedit că o ușoară senzație de foame stimulează funcțiunile intelectuale, în timp ce un stomac prea încărcat le încetinește. Nerăbdarea și frica de a întîrzia fac ca adesea tinerii să plece prea devreme de acasă, fiind astfel nevoiți să bată pasul pe loc multă vreme în fața ușilor încă închise ale centrelor de examinare. Astfel de așteptări, în timpul cărora enervarea crește peste măsură, constituie o risipă de energie, al cărei efect se face simțit imediat după aceea. Acest mic amănunt este bine cu-

noscut de toţi foştii studenţi care au trecut personal prin această încercare şi au comis asemenea greşeală.

Toate aceste precauţii nu pot asigura cu certitudine succesul, dar contribuie la obţinerea lui, mai ales dacă părinţii, repetăm, au ştiut să trimită la examen un adolescent încrezător în şansele sale, eliberat de psihoza eşecului.

ADOLESCENTUL ELEV AL UNEI ŞCOLI TEHNICE SAU AL UNUI CENTRU DE UCENICIE *

Dacă părinţii sînt dispuşi să suporte cheltuiala necesitată pe o perioadă de şcolaritate prelungită pentru ca copilul lor să obţină o calificare profesională, ei îl îndreaptă spre învăţămîntul tehnic.

Cîţiva tineri străluciţi pot spera ca, obţinînd o bursă, să-şi continue studiile în şcoli tehnice din ce în ce mai specializate, căpătînd astfel o pregătire de inginer sau de cadru de conducere, însă marea majoritate a tinerilor se înscriu la centrele de ucenicie, nutrind ambiţii mai modeste.

Timp de trei sau de patru ani, ei primesc o pregătire profesională destinată funcţionarilor, cadrelor inferioare sau muncitorilor calificaţi. Condiţiile lor de viaţă sînt foarte diferite de cele pe care le-au avut cît timp au urmat învăţămîntul elementar. Dacă acestea pot părea de invidiat tinerilor aruncaţi fără tranziţie şi fără pregătire în cîmpul muncii imediat după terminarea perioadei de şcolaritate obligatorie, trebuie spus că ele sînt mai aspre decît cele impuse tinerilor elevi de liceu de aceeaşi vîrstă. Din nefericire, puţini părinţi îşi dau seama de diferenţele care există între activitatea şcolară şi munca la un centru de ucenicie. Unii deapănă amintiri din propria

* Autorul se referă la realităţile din Franţa (n.t.).

lor tinerețe și, prin comparație, li se par chiar prea comode condițiile oferite ucenicilor din zilele noastre. Alții, care au îndreptat spre acest învățămînt tehnic niște tineri incapabili să reușească în învățămîntul de cultură generală, au impresia că această școală de meserii, considerată pe nedrept inferioară, nu poate constitui niciodată sursa unui surmenaj fizic sau intelectual.

Pregătirea cadrelor didactice tehnice îl îndeamnă pe tînăr să se preocupe mai mult de problemele de producție și de productivitate decît de cele de pedagogie pură și de educație morală. La rîndul lor, medicii sînt mai puțin familiarizați cu problemele industriale și comerciale și întîmpină greutăți cînd sînt puși în situația de a da sfaturi aplicabile în aceste domenii. Aceste lipsuri ale celor care ar fi cei mai indicați să se ocupe de tinerii muncitori explică de ce aceștia beneficiază de cele mai multe ori de un învățămînt profesional satisfăcător, dar sînt adesea neglijați pe plan psihologic sau afectiv. Nu se face nimic pentru a-i ajuta să treacă peste prăpastia care desparte trecutul lor de școlari de viitorul lor de muncitori. În timp ce liceanul, datorită perioadei de școlaritate prelungită, amînă scadența intrării în viață pînă la o vîrstă cînd evoluția lui psihologică este aproape încheiată, ucenicul trebuie să-i facă față chiar din ziua în care primește în atelier uneltele care-i vor aparține o viață întreagă, adică la vîrsta de 14-15 ani, în plină criză de adolescență. Șirurile de menghine sau de strunguri peste care stă aplecat viitorul ajustor sau viitorul strungar evocă deja atelierul uzinei, în timp ce băncile liceului sînt încă departe de a prefigura sala de operație a viitorului chirurg sau biroul viitorului funcționar.

Liceanul mai poate încă spera, în cazul cînd nu reușește la studii, să descopere mai tîrziu o meserie în care să valorifice posibilitățile sale insuficient cunoscute la

liceu ; ucenicul nu mai are această speranță ; dacă mînuiește cu neîndemînare uneltele care-i sînt încredințate, va suferi toată viața de pe urma acestei incapacități. și el știe acest lucru.

În sfîrșit, nu trebuie să uităm că la efortul intelectual necesitat de studiile profesionale se adaugă adesea un consum fizic suplimentar. Majoritatea meseriilor cer să se stea permanent în picioare și solicită grupuri de mușchi insuficient pregătiți pentru acest efort. Organismele tinere suportă anevoie această oboseală.

Tînărul participă cu întregul lui organism la această încadrare într-o lume nouă. În acest caz, se înțelege cît de grave pot fi pe plan fiziologic sau psihologic consecințele unei neadaptări relative sau totale. Pentru că ucenicii nu beneficiază de aceeași supraveghere psihologică și medicală ca și colegii lor de la liceu, ei sînt în drept să pretindă mai mult devotament și înțelegere din partea familiilor lor decît tinerii care se află în altă situație.

Răspunderea părinților în supravegherea sănătății fizice. Mulți adolescenți suportă greu stagiul în școlile de meserii : fie că încep să slăbească dintr-o dată, fie, fără motiv aparent, creșterea lor staturo-ponderală se încetinește, fie că ajung exagerat de obosiți sau puțin rezistenți la oboseală.

Aceste accidente, mai frecvente în primele luni după intrarea în școală, nu sînt rar întîlnite nici în cursul anului, în perioada „probelor profesionale", a „clasamentelor trimestriale" sau înaintea vacanțelor.

Unele dintre aceste tulburări ale stării generale se pot agrava dacă nu sînt descoperite și tratate la timp. Părerea noastră este că depistarea lor în această perioadă pubertară trebuie să fie întotdeauna urmată de o recomandare de odihnă imediată sau, dacă manifestările sînt încă discrete, de o scutire temporară a activităților manuale, munca în atelier urmînd a fi reluată numai

după o recuperare completă a greutății. Unii tineri nu pot să-și obișnuiască organismul cu eforturile cerute nici chiar dacă sînt luate toate aceste precauții ; aceștia trebuie reorientați cît mai curînd posibil spre alte profesiuni, mai puțin grele. În cele mai multe cazuri însă, odihna și corectarea greșelilor de igienă constatate la baza acestor slăbiciuni sînt suficiente pentru a permite continuarea studiilor începute. În special alimentația și somnul trebuie urmărite atent. Rațiile alimentare trebuie să fie mai mari pentru un ucenic decît pentru un elev de liceu de aceeași vîrstă și proporționale cu surplusul de consum fizic. Sporirea porțiilor trebuie făcută mai ales pe seama cărnii, a dulciurilor și a fructelor. Se întîmplă ca unii tineri, mai puțin supravegheați ca în școala primară, să-și cheltuiască pe altceva banii ce li se dau pentru plata cantinei. Iată de ce tulburările digestive și stagnările în creștere prezentate de majoritatea ucenicilor unei mari întreprinderi pariziene au dispărut din clipa în care au fost îndepărtați din jurul școlii vînzătorii ambulanți de cornete cu cartofi prăjiți și sandvișuri, iar prezența la cantina școlii a fost decretată obligatorie. Cu toate că timpul consacrat meselor este în general insuficient în întreprinderile industriale și comerciale franceze, tinerii îl scurtează și mai mult pentru a cîștiga cîteva minute în plus de odihnă sau de joacă. Toți acești adolescenți care beneficiază de o libertate de adulți fără a fi pregătiți pentru ea, lăsați de capul lor în afara claselor și atelierelor au tendința de a ignora cele mai elementare reguli de igienă. Părinții trebuie să le reamintească amănuntele indispensabile.

Mai mulți factori contribuie de asemenea la lipsirea ucenicului de orele de somn absolut necesare. Pe de o parte, el este și mai nepriceput decît liceanul în a-și organiza munca acasă, iar pe de altă parte profită de salariul care-i este acum acordat pentru a descoperi toate

distracţiile de care fusese lipsit pînă atunci din motive financiare.

S-a stabilit pe bază de anchete că ucenicii parizieni dorm în genere opt ore pe noapte. Acţiunea acestor greşeli de igienă şi oboseala provocată de noile eforturi fizice explică de ce se descoperă adesea la aceşti tineri întîrzieri pubertare, albuminurii destul de grave, eretism cardiac, deficienţe senzoriale foarte puternice, care nu dispar decît după trimiterea la odihnă.

Dacă şcoala nu este afiliată la un serviciu medical, este absolut necesar ca aceşti copii să fie supuşi trimestrial unui examen medical complet de către medicul lor curant.

Această măsură poate împiedica instalarea unor complicaţii grave şi ireversibile şi reduce numărul accidentelor de muncă. Numai cînd cunoşti rolul jucat de oboseală în etiologia acestor accidente poţi înţelege de ce în industrie tinerii sînt în general cei care plătesc cel mai greu tribut şi de ce neîndemînarea lor profesională nu poate fi singura explicaţie a tuturor accidentelor.

Toate aceste precauţii pot să pară banale şi să nu difere de cele cerute liceenilor de către părinţii lor decît prin faptul că sînt mai categorice. Nu la fel stau lucrurile cu cele menite să prevină sau să îndrepte relele provenite direct din natura meseriei exercitate sau predate. Toate meseriile manuale sau cu predominanţă manuală fac să lucreze în mod exagerat anumite grupuri de muşchi şi le neglijează pe toate celelalte. Repetarea mişcărilor determină încetul cu încetul un dezechilibru şi malformaţii osteomusculare, pe care maleabilitatea scheletului adolescentului le transformă foarte repede în malformaţii patologice.

Ajustorii sau strungarii, de pildă, îşi dezvoltă numai musculatura din dreapta, coloana lor vertebrală solicitată

asimetric pierde puțin cîte puțin din rectitudinea inițială și curînd apar scoliozele.

Același lucru se întîmplă și cu croitoresele, stenodactilografele, bijutierii, tîmplarii etc., care, lucrînd fără întrerupere cu spinarea încovoiată, capătă după cîteva luni de ucenicie cifoze grave.

Toate aceste deformări, netratate la timp, devin definitive și fără remediu. Se știe ce efect pot avea ele asupra apariției unor serioase tulburări viscerale.

Ele pot fi corectate numai printr-o gimnastică medicală adecvată și începută foarte de timpuriu. Solicitînd corpului eforturi contrare celor cerute la locul de muncă, ea restabilește echilibrul compromis. Numai niște buni specialiști pot indica mișcările de gimnastică speciale, necesitate de fiecare dezechilibru.

Multe școli profesionale și-au dat seama de gravitatea acestei probleme, dar mai sînt încă destule care se dezinteresează de ea. Într-un asemenea caz, părinții trebuie să apeleze la ajutoare din afară, ca profesori de gimnastică particulari, lecții colective organizate de grupări sportive, consultații ortopedice și ședințe de gimnastică medicală organizate de unele spitale în afara orelor de lucru. Trebuie să atragem atenția că înotul, oricare ar fi indicația ortopedică, face întotdeauna mari servicii și uneori poate corecta el singur deformările profesionale ușoare.

Această gimnastică corectivă nu este însă suficientă. Musculatura tînărului ucenic nu este întotdeauna destul de dezvoltată pentru a face față eforturilor profesionale care i se cer. În lunile care precedă intrarea la centrul de învățămînt profesional, trebuie recomandată o gimnastică preventivă, menită să tonifice mușchii supuși unor solicitări prea brutale. În sfîrșit, nu trebuie să uităm că insalubritatea atmosferei de atelier și conținutul ei sărac în oxigen favorizează slăbirea organismului. Numai

ieşirile duminicale în aer liber, plimbările prin pădure, sporturile şi excursiile pot neutraliza efectele nesănătoase ale activităţii în aer închis.

Răspunderea părinţilor în menţinerea unui bun echilibru afectiv şi caracterial. Primejdiile care ameninţă sănătatea psihică a noului ucenic sînt mai grave şi mai numeroase decît cele care pot influenţa negativ integritatea lui organică. Centrul de învăţămînt profesional nu reprezintă o simplă prelungire a universului şcolar, ci este deja anticamera vieţii sociale. De adaptarea adolescentului la acest nou mediu va depinde întreaga lui adaptare viitoare la lumea adulţilor şi la regulile ei. Liceanul nu descoperă această lume decît treptat, iar descoperirea ei este mai mult speculativă decît concretă. Contactul cu cerinţele societăţii este în general amînat pînă la sfîrşitul studiilor şi se stabileşte la o vîrstă cînd maturitatea intelectuală este deja pronunţată.

Nu acelaşi lucru se petrece cu ucenicul, aruncat de azi pe mîine într-un mediu cu care nu e obişnuit, printre colegi necunoscuţi şi sub autoritatea unor profesori a căror mentalitate şi pregătire nu seamănă de loc cu cea a foştilor lui dascăli. O dată cu deprinderea meseriei, tînărul trebuie să-şi înceapă şi ucenicia vieţii. Aceşti trei sau patru ani de pregătire profesională vor hotărî viitorul lui atît ca om, cît şi ca muncitor.

S-a spus că pe plan intelectual ar exista un antagonism între inteligenţa logică, apanaj al celor chemaţi să raţioneze abstract şi dezvoltată în învăţămîntul secundar, şi inteligenţa practică, menită să rezolve problemele concrete cu ajutorul uneltelor gata confecţionate, care s-ar dezvolta în învăţămîntul tehnic. Una ar fi inteligenţa raţionamentelor, cealaltă cea a situaţiilor concrete. Experienţa dovedeşte, într-adevăr, că unii elevi care nu au putut să se adapteze la exigenţa şcolii de învăţămînt general, care face apel la inteligenţa logică, obţin rezultate

cu mult mai bune din momentul în care se apelează la inteligența lor practică în școlile de meserii.

Se știe de asemenea de cîtă nepricepere dau dovadă unele minți strălucite în rezolvarea micilor probleme practice ale vieții de fiecare zi. În realitate, această incompatibilitate nu există întotdeauna. Nu rare sînt cazurile cînd vedem adolescenți, la început incapabili de orice raționament abstract, obișnuindu-se treptat cu acesta pe măsură ce studiile lor tehnice le dezvoltă inteligența practică inițială. E ca și cum unii copii, neputînd trece direct de la ignoranță la speculații intelectuale, ar trebui să-și ascută mai întîi mintea, lovindu-se de dificultăți concrete. Dacă atunci cînd se procedează la orientare este necesar să se țină seama de tipul de inteligență, trebuie să ne ferim de concluzii prea categorice în această privință. Ar fi o greșeală să-i tăiem unui tînăr orice șansă de reușită viitoare într-o profesiune intelectuală numai sub pretextul că la 14 ani avea exclusiv o inteligență practică. Totuși, mulți profesori și instructori din învățămîntul tehnic, încurajați în acest sens și de unele autorități pedagogice, se întemeiază pe această așa-zisă înclinație a ucenicilor spre sarcini concrete pentru a neglija în învățămîntul lor cultura generală sau artistică. Procedînd astfel, ei condamnă pe tineri să nu cunoască nimic altceva decît cele necesare muncii însăși și sterilizează definitiv năzuințele lor mai înalte. Se pare că aici este vorba de o adevărată nedreptate socială. Părinții își asumă o grea răspundere dacă nu caută să atenueze aceste efecte. De altfel, progresul tinde să suprime din ce în ce mai mult orice contribuție personală a salariaților la sarcinile ce le revin. Dispare gustul pentru capodopera atît de scumpă breslelor medievale și o dată cu el singurele satisfacții care puteau fi obținute prin utilizarea unei frumoase inteligențe practice. Trebuie să ne gîndim la alte izvoare de bucurie pentru viitorii muncitori dacă nu

vrem ca, după ce au fost sclavii mașinilor, să ajungă să se confunde cu ele.

Numai acordînd un loc mai mare jocurilor de inteligență logică în programele tehnice și în activitățile familiale vom putea umple golul rămas prin dispariția în viața de muncă a satisfacțiilor izvorîte dintr-o contribuție personală mai importantă.

Dezvoltarea însușirii de a raționa la tînărul ucenic nu poate decît să aibă un efect fericit asupra rezultatelor profesionale și, sporindu-i simțul critic, să-l apere de sfătuitorii sau colegii răi, înclinați să-și justifice influența printr-o logică amăgitoare.

Mai mult decît toți ceilalți adolescenți de aceeași vîrstă, ucenicul trebuie deci să beneficieze de conferințe, spectacole culturale, plimbări cu scopuri artistice etc. Iată de ce nimic nu trebuie precupețit pentru a încuraja încercările făcute de cîțiva curajoși în vederea lărgirii orizonturilor lor intelectuale și artistice. Setea de cunoștințe diverse de care dau dovadă mulți tineri muncitori cu care s-a stat de vorbă în acest sens ar trebui să umple de rușine pe părinții sau pe profesorii care se dezinteresează de ei.

Psihiatrii și criminaliștii au scos de curînd în evidență importanța factorului muncă în evoluția anumitor stări patologice prezentate de adulți dezechilibrați psihic. Unii grav instabili, agresivi sau perverși, delincvenți obișnuiți își ameliorează starea fără nici o altă terapeutică din momentul în care sînt liberi să practice o meserie care le place.

La fel se întîmplă și cu adolescenții transformați pentru moment de criza lor de originalitate în mici bolnavi caracteriali. Dacă se arată interesați de învățarea unei meserii, instabilitatea lor dispare foarte repede. La școala elementară sau la liceu, elevul nu poate acorda aceeași

atenție tuturor materiilor predate, iar diversitatea programului mărește tendința sa naturală spre vagabondaj psihic. La atelier, dimpotrivă, ucenicul, aplecat ore în șir asupra aceleiași munci, dobîndește puțin cîte puțin însușirea de a persevera de care fusese lipsit pînă atunci. Obișnuindu-se să cearâ de la mîinile sale o ascultare perfectă, el capătă o atît de mare stabilitate a mișcărilor, încît aceasta aduce după sine pînă la urmă o stabilitate psihică mai precoce decît cea a unui student de aceeași vîrstă. Dispariția paralelă a impulsivității sale juvenile consolidează această maturizare psihomotrice. Deoarece el își dă seama că o neatenție sau o mișcare bruscă pot avea consecințe de o gravitate necunoscută pînă atunci (accidente corporale, deteriorarea mașinii etc.), tînărul se obișnuiește să gîndească înainte de a acționa. Cel agresiv, ca și cel furios, își tocește elanurile combative căutînd să stăpînească mașina sau materia pe care o prelucrează, iar visătorul nu-și mai poate permite să nu țină seama de condițiile materiale din moment ce o clipă de neatenție îl poate obliga să ia de la început munca unei zile întregi. Adolescentul mizantrop nu-și mai poate ignora colegii de atelier acum, cînd lucrează cu ei în echipă, așa cum își ignora colegii de școală, iar cel lipsit de încredere prinde curaj cînd vede că munca mîinilor sale îi oferă dovezi tangibile ale reușitei sale.

Această evoluție fericită nu este însă posibilă decît dacă tînărul își iubește munca și dacă profesorii și instructorii săi fac totul ca această muncă să-i devină plăcută.

Dacă orientarea profesională n-a ținut seama nici de dorințele și nici de posibilitățile sale, el va reacționa în sens invers, iar maturizarea sa poate fi definitiv stînjenită în urma acestei prime experiențe.

În loc ca diversele sale înclinări spre impulsivitate, irascibilitate, brutalitate și perversitate să dispară, ele,

dimpotrivă, nu vor face decît să se intensifice, iar ucenicia, care ar fi trebuit să fie anticamera unei viitoare vieţi echilibrate, va deveni prima etapă a unei dezinserţii sociale definitive.

Multe tulburări psihice sau delincvenţe îşi fac astfel apariţia în primele luni ale ucenicici. Adesea răspunderea o poartă neîndemînarea părinţilor, a colegilor mai în vîrstă sau a maiştrilor. La ieşirea din şcoala elementară, adolescentul priveşte şcoala de meserii cu un ochi foarte favorabil. Intrînd acolo, el speră să termine cu un sistem de şcolarizare pe care nu-l mai suportă şi cu tot ceea ce-l mai lega de copilărie. Existenţa de ucenic îi oferă atracţia noului şi el aşteaptă multe satisfacţii de la noua sa situaţie de „aproape muncitor". Decepţia lui va fi mare dacă va fi tratat în continuare ca un şcolar sau dacă disciplina din atelier va fi identică cu cea a unei săli de clasă. Gata să-şi asume răspunderile unui muncitor adult, el doreşte să fie tratat ca atare şi nu mai vrea să fie pedepsit pentru o greşeală de ortografie sau de limbă. Părinţii şi profesorii săi nu iau în seamă adesea în mod deliberat această stare de spirit şi caută, dimpotrivă, să-i impună o disciplină prea severă.

În primele zile totul i se pare minunat. Programele tehnice sînt interesante, uneltele sînt plăcute la mînuit, îndemînarea profesională a instructorilor pare ameţitoare. Acest entuziasm uşurează adaptarea. Trebuie să ne ferim să-l contrariem, chiar dacă exagerarea lui riscă să-i provoace ulterior o decepţie foarte amară. Prin sarcasmele şi ironia lor, mulţi părinţi rănesc adînc amorul propriu al copiilor lor şi, luînd peste picior entuziasmul lor excesiv, aceste „aprinderi" juvenile, îi fac să urască repede ceea ce erau dispuşi să îndrăgească. Camarazii lor mai vîrstnici, mai sceptici, obţin aceleaşi rezultate atunci cînd temperează zelul tînărului ucenic, de teamă ca prin comparaţie propria lor muncă să nu

pară lipsită de elan. Toate aceste intervenţii, chiar dacă n-au alt scop decît evitarea unor viitoare decepţii, merg împotriva intereselor tînărului, pentru că-i dau impresia că a fost victima spontaneităţii sale. Noi ştim cîtă oroare au tinerii de a se simţi amăgiţi şi cum reacţionează ei atunci, respingînd cu violenţă ceea ce-i atrăsese pentru moment.

În sfîrşit, este normal ca primele experienţe profesionale să fie lipsite de îndemînare. Ucenicul nu poate să capete de azi pe mîine măiestria unui muncitor calificat. Tînărul acordă totuşi o importanţă exagerat de mare acestor prime neplăceri. Tot atît de pripit să se îngrijoreze ca şi să triumfe, el trage prea repede concluzia că este iremediabil incapabil. Numai nişte sfaturi prieteneşti şi asigurarea că asemenea eşecuri sînt normale îi pot reda încrederea. Şi, dimpotrivă, prin mustrări prea aspre profesorii nu fac decît să mărească descumpănirea şi pesimismul său.

Nici din punct de vedere moral riscurile nu sînt neglijabile. Şcoala de meserii este locul unde se întîlnesc tineri de origine, educaţie şi obiceiuri sociale foarte diferite. Interacţiunea dintre toţi aceşti elevi poate fi cu atît mai periculoasă, cu cît pregătirea pedagogică a cadrelor didactice nu este întotdeauna perfectă. Adesea profesorii nu posedă decît o cultură tehnică, iar instructorii, recrutaţi uneori dintre vechii muncitori, victime ale unor accidente de muncă, nu cunosc nimic din psihologia tînărului.

Ucenicul nu ştie să se apere împotriva influenţei colegilor mai turbulenţi sau imorali. Nimeni nu-l previne împotriva sfaturilor lor periculoase sau nu are suficientă autoritate pentru a înlătura exemplele rele. Acum, cînd dispune de mai mulţi bani de buzunar sau chiar de un

mic salariu, el cade mai lesne pradă tuturor ispitelor peste care dă la locul de muncă sau pe stradă.

Teama de ridicol, groaza de a părea încă un copil și dorința de a-i imita pe adulții cu care trăiește laolaltă contribuie astfel la pervertirea lui precoce. Se străduiește să bea ca să demonstreze că „ține la băutură" ca un muncitor bătrîn sau caută toate prilejurile de experiență sexuală pentru a face paradă de virilitatea sa. Face pe depravatul, chiar dacă această atitudine îi este fizicește insuportabilă.

Ar fi adesea nevoie de foarte puțin pentru a-l ajuta să se împotrivească acestor porniri. Ceva mai multă înțelegere și indulgență din partea părinților sau a profesorilor ar fi de ajuns pentru a-l convinge să adopte o comportare mai sănătoasă, lucru, pe care, de fapt, în sinea lui îl preferă.

CAPITOLUL AL IX-LEA

Timpul liber

NECESITATEA TIMPULUI LIBER

Un snobism evident îndeamnă pe unii moralişti să înlăture din viaţa lor orice distracţie şi orice relaxare. Incapabili să găsească vreo satisfacţie în afara muncii lor, ei refuză să admită că alţii simt nevoia unei asemenea relaxări şi au chiar posibilitatea să şi-o satisfacă. E drept că uneori este greu de făcut deosebire între o inacţiune consacrată odihnei şi alta care are drept singură sursă trîndăvia. De aceea vocea acestor cenzori este adesea ascultată aprobator atunci cînd, întemeindu-se pe privelişlea unor indolenţe exagerate, condamnă în bloc toate formele de relaxare.

Odihna este totuşi la fel de necesară celui care lucrează, ca aerul pe care-l respiră sau ca alimentele cu care se hrăneşte. Alternînd cu regularitate timpul de muncă cu momente de destindere, el se fereşte de accidentele fizice sau intelectuale care ameninţă pe imprudentul prea risipitor cu forţele sale.

Printr-o folosire a timpului în care diferite ocupaţii active alternează, acordîndu-se un loc rezonabil odihnei şi distracţiilor, se evită instalarea unui automatism al gesturilor care ar putea face în foarte scurt timp monotonă munca cea mai atrăgătoare. Trecînd în stare de repaus aparatele neuromusculare şi mecanismele intelectuale cele mai solicitate pentru a pune în funcţiune

pe toate celelalte care, neglijate în cursul muncii de fiecare zi, riscă să se atrofieze, omul evită să se identifice prea strîns cu meseria lui. O asemenea atitudine împiedică plafonarea treptată a personalității, atît de frecventă la toți cei care nu cunosc din viață decît obligațiile profesionale. Reușita în viață depinde chiar de cantitatea și de calitatea timpului liber.

Pauzele în timpul lucrului nu numai că nu-i strică ritmul, ci, dimpotrivă, favorizează randamentul. S-a constatat, de pildă, în industrie că o echipă care lucrează opt ore cu mai multe pauze obține rezultate mai bune decît una care lucrează opt ore în șir.

Specialiștii în domeniul productivității și al organizării muncii știu acest lucru și țin seama de el în stabilirea programelor.

Dar, dacă toată lumea e de acord să admită importanța acestor momente de destindere pentru adulți, e foarte curios să constatăm că adesea se uită cît sînt ele de necesare pentru adolescenți. Întrucît viitorul tinerilor depinde de eforturile lor din această perioadă de pregătire pentru viață, părinții și profesorii văd în fiecare încercare de recreare o amenințare împotriva viitorului succes.

Imaginîndu-și în mod eronat că rezultatul final depinde de totalul orelor consacrate învățăturii și nu de felul în care acest timp e folosit, ei se străduiesc să limiteze cît mai mult momentele de odihnă. Această mentalitate, frecventă la familiile prea grijulii sau prea neliniștite, acționează în general împotriva scopului urmărit. Înțelepciunea cere ca, dimpotrivă, familiile nu numai să nu se împotrivească repausului, dar să acorde organizării timpului liber același interes ca învățăturii.

Pe de o parte, tînărul este într-adevăr și mai puțin capabil fizicește decît adultul să efectueze vreme îndelungată o muncă neîntreruptă. Pentru a-și menaja or-

ganismul încă fragil, el trebuie să se oprească la intervale regulate înainte de a se simți obosit. Supraestimîndu-și forțele, el riscă să primejduiască evoluția fericită a creșterii și a pubertății lui și compromite astfel în cîteva luni întregul lui viitor fiziologic.

Pe de altă parte, el se lovește de greutăți identice și în domeniul psihic. Instabilitatea lui de caracter îl împiedică să-și fixeze multă vreme atenția asupra aceleiași munci. După trecerea unui timp relativ scurt, cu tot talentul educatorilor săi, el simte nevoia să-și îndrepte atenția spre altceva. Dacă ignorăm această necesitate și dacă-l forțăm împotriva voinței lui să continue, el se dezgustă și începe să urască ceea ce la început i s-a părut numai monoton, iar ulterior poate refuza să se mai preocupe de a cl lucru.

Nu numai că e necesar să se alterneze activitățile, dar din cînd în cînd trebuie ca odihna să ia locul muncii pentru a împiedica apariția repulsiei față de orice efort de muncă. De altfel, adolescentul se satură repede de o inactivitate prelungită și adesea el cere primul să-și reia activitatea anterioară.

Dar timpul liber al tinerilor nu are ca scop numai să-i ferească de oboseală sau plictiseală, ci este indispensabil pentru maturizarea lor intelectuală și dezvoltarea personalității lor.

Curiozitatea tinerilor între 14 și 18 ani și setea lor de cunoaștere nu pot fi satisfăcute de noutățile restrînse pe care le poate oferi clasa sau atelierul. Cel mai complet și mai echilibrat program de învățămînt nu le poate procura senzațiile, bucuriile sau durerile de care au nevoie pentru a-și construi un trecut consistent. În mediul lui de lucru, copilul nu vede din lumea exterioară decît ceea ce profesorii sau maiștrii îi permit să vadă, în timp ce el simte nevoia să pornească singur la descoperirea realităților care înconjură microcosmosul lui, pentru a nu se

simți dezarmat atunci cînd vor dispărea ocrotitorii cu care a fost obișnuit.

El va fi mai puțin dezarmat dacă a știut să profite de libertatea care i-a fost oferită în timpul perioadelor de odihnă, dacă și-a măsurat puterile cu colegii lui în competiții amicale ieșite de sub controlul adulților, dacă a învățat să descopere singur frumusețile unei cărți sau ale unei opere de artă, dacă s-a folosit de simțul lui critic pentru a alege din mai multe spectacole pe cel preferat și dacă a învățat să biruie în excursiile cercetășești dificultățile materiale a căror existență nici n-ar fi bănuit-o fără aceste prilejuri.

Dacă toate aceste experiențe sînt rezultatul liberei lui alegeri, ele au de asemenea meritul să-i arate că disciplina, cinstea, loialitatea nu sînt niște concepții arbitrare impuse de adulți, ci necesități fără care nu este posibilă viața colectivă. El nu va uita lecția primită în cursul jocurilor atunci cînd se va găsi din nou la locul său de muncă. Altădată se știa că voiajurile formează pe tineri, oferindu-le spectacolul unor moduri felurite de viață, îngăduindu-le comparații interesante și rodnice cu propriul lor mod de trai. În lumea noastră standardizată, săracă în civilizații originale, acest rol revine timpului liber. Numai el poate hrăni cu elemente noi imaginația tinerilor noștri civilizați, închiși într-un univers geografic prea strîmt, prin schimbările de orizont determinate de lecturi, de emisiunile radiofonice, de spectacole sau amintiri din vacanță, excursii, plimbări.

ASPECTUL PARTICULAR AL TIMPULUI LIBER AL ADOLESCENȚILOR

Pentru a putea să-i recreeze și să-i îmbogățească în același timp e necesar ca timpul liber al adolescenților să fie foarte diferit de cel al copiilor mici. Părinții tre-

buie să se obișnuiască cu acest lucru nou și chiar să-l stimuleze cînd fiii sau fiicele lor adolescenți, din timiditate sau din întîrziere afectivă, par să se mulțumească în continuare cu modul de viață de pînă atunci.

1. *Modalitățile de recreare trebuie să fie liber alese sau liber consimțite.* Atîta vreme cît nu riscă să prejudicieze sănătatea, morala sau bunul mers al învățăturii lui, alegerea modalităților de recreare și a distracțiilor îi revin tînărului, care trebuie să aibă impresia că în acest domeniu el este singurul care hotărăște de soarta lui. Această libertate constituie o revanșă asupra constrîngerii la muncă și servește de supapă dorinței lui de independență.

Preferințele se schimbă o dată cu generațiile, și foarte adesea părinții, neînțelegînd plăcerile care-i atrag pe copiii lor, se străduiesc în zadar să-i determine să prefere altele. Mai bine să se lase păgubași ! Dacă reușesc să-i convingă, atunci vor voi să dea un exemplu din experiența lor personală, lucru întotdeauna greu de suportat, iar dacă nu sînt ascultați, pot întuneca bucuria tînărului prin dezamăgirea pe care o încearcă.

Părinții să știe, de asemenea, să sacrifice plimbările duminicale în familie sau distracțiile colective la care iau și ei parte pentru ca tinerii să se simtă mai bine. Prezența lor, chiar dacă au știut să-și mențină afecțiunea copiilor lor, va fi întotdeauna un obstacol în calea oricărei destinderi sincere. Adolescentul se poate elibera efectiv numai dacă e singur sau cu colegii de vîrsta lui.

Părinții să evite de a-și impune gusturile în materie de cărți sau de spectacole. O asemenea recomandare din partea lor ar fi de ajuns pentru a speria pe tînărul între 15 și 16 ani, înclinat să vadă în fiecare sfat un atentat la libertatea sa. Pînă la această vîrstă, copiii au avut drept prieteni pe colegii lor sau pe băieții și fetele prietenilor

părinților lor ; adesea ei sînt înclinați să respingă acum aceste relații familiale pentru a-și crea prietenii în cercuri noi. Și aceasta este o reacție normală, care nu are nimic îngrijorător.

Prea sensibili, unii părinți se tem ca aceste manifestări, aparent îndreptate împotriva tutelei lor, să nu fie dovada unui început de indiferență afectivă față de ei.

Să fie liniștiți ; dacă n-au determinat o repulsie definitivă prin nepriceperea lor, ei vor vedea cum în cîțiva ani copilul lor, vremelnic îndepărtat, se apropie din nou de ei pentru a le împărtăși plăcerile și gusturile pentru aceleași spectacole. După ce și-au încercat tinerele lor aripi și s-au liniștit cu privire la independența lor, adolescenții sînt cu atît mai bucuroși să împărtășească distracțiile părinților, cu cît au impresia că o fac de bunăvoie, mai ales că alte experiențe neplăcute trăite printre străini i-au făcut să aprecieze mai bine calmul și sinceritatea legăturilor familiale.

2. *Timpul liber nu mai este consacrat în exclusivitate jocurilor.* Copilul mic nu caută nici o scuză pentru vremea petrecută cu joaca. El se joacă de dragul jocului, fără a se întreba asupra rostului și valorii sociale a distracțiilor sale.

În ochii unui adolescent, timpul liber capătă o cu totul altă importanță. El nu mai vrea să consacre unor jocuri puerile un timp care-i pare prețios de cînd a luat cunoștință de valoarea lui ca individ. De altfel și repetă adesea : „Nu mai e timp de joacă". Fiecare clipă de libertate trebuie folosită, gîndește el, pentru a-și desăvîrși maturizarea fizică sau intelectuală. Chiar dacă este încă destul de copil ca să-i mai placă jocurile ca și înainte, el își caută scuze și se străduiește să le descopere un sens educativ. Dacă are frați sau surori mai mici, el consideră normal să ia parte la distracțiile lor, cu condiția să nu existe nici un echivoc, iar părinții să recunoască deschis

că el consimte să facă acest lucru numai pentru a-i supraveghea pe cei mici sau a-i face să profite de experiența lui.

Se înfurie dacă e bănuit că participă cu plăcere la joacă, chiar dacă în sinea lui recunoaște că joaca mai prezintă încă interes pentru el.

Din același motiv, în perioadele de răgaz face paradă de un interes exagerat față de tot soiul de îndeletniciri serioase care i se par mai potrivite cu cerințele noului său nivel cultural. Chiar dacă se plictisește, se duce la concerte, la conferințe și se îndeletnicește cu lecturi greoaie sau se interesează de jocuri de cărți cunoscute că cer inteligență sau sînt dificile. De altfel, adesea ajunge să se pasioneze sincer pentru asemenea activități, pe care la început le alesese numai din snobism.

Aceeași situație și cu activitățile fizice. Sporturile, considerate pînă atunci numai ca distracții, capătă o altă semnificație. El, care nu se gîndea decît cum să-i întreacă pe alți tineri sau să zburde în voie, începe să fie preocupat de forma lui sportivă. În timp ce pînă atunci nu cunoscuse decît plăcerile colective și zgomotoase de pe stadioane, acum începe să descopere plăcerea efortului solitar și se străduiește neîncetat să-și îmbunătățească stilul, rezistența sau îndemînarea.

În sfîrșit, dacă este vorba de un adolescent visător, el se va refugia în plimbări lungi și în discuții interminabile cu prieteni la fel de îndrăgostiți de speculațiile filozofice sau poetice.

Ar fi o greșeală să stînjenim toate aceste noi înclinații sub pretext că pentru sănătate ar fi mai bine să se ducă să alerge în aer liber sau să se supună unui antrenament sever într-o sală de sport decît să stea închis în casă și să citească.

O asemenea stîngăcie din partea familiei riscă ori să-l împingă pe tînăr spre activități nesănătoase, ori să-l deter-

mine ca din orgoliu să se fixeze definitiv la activitatea criticată.

3. *Tinerii urmăresc inovația în distracțiile lor.* Jocurile copilărești maimuțăresc aproape întotdeauna activitățile celor adulți. Băieții se joacă de-a soldații, de-a micul război, de-a hoții și jandarmii etc., iar fetele cu păpușa, de-a stăpîna casei sau de-a vînzătoarea. Toți transpun într-un univers pe măsura lor ceea ce văd în lumea celor „mari". Distracțiile adolescenților nu le imită pe acestea. Atrăgător nu este pentru adolescenți decît ceea ce e nou și străin de satisfacțiile pe care le-ar fi putut încerca cei mai mari ca ei atunci cînd aveau aceeași vîrstă. De aici acele dansuri excentrice și inovatoare, adesea mai puțin plăcute decît dansurile clasice, acele sporturi complicate și distracții ciudate care nu-și găsesc justificarea decît în nonconformismul lor.

Această necesitate de a inova ar mira mult mai puțin pe părinți dacă ei și-ar aminti de propria lor tinerețe. Ei ar fi mult mai puțin neliniștiți dacă s-ar strădui să-și amintească de temerile propriilor lor părinți la vederea inițiativelor lor cînd aveau douăzeci de ani.

Aspectul financiar al timpului liber. Printre alte privilegii, copilul îl are și pe acela de a nu cunoaște sensul exact al cuvîntului „bani". El nu știe că cele mai multe bucurii se cumpără și că prețul lor le face cîteodată inaccesibile. Chiar dacă părinții au refuzat deja să-i satisfacă unele pretenții prea costisitoare, el înțelege cu greu raportul care face ca realizarea lor să depindă de un simplu schimb de bilete. De altfel, el nu apreciază decît rareori darurile de preț și le uită repede pentru a se reîntoarce la păpușile șchioape sau la soldații de plumb invalizi.

Invidia care-l face uneori să dorească jucăriile micilor săi prieteni nu izvorăște cîtuși de puțin din valoarea lor comercială. La fel, sumele neînsemnate de bani de care dispune în deplină proprietate (economii, recompense, bani

de buzunar, chiar mici furtişaguri) au în ochii lui o valoare disproporţionată faţă de puterea lor de cumpărare reală. Această ignoranţă explică de asemenea de ce atîţia copii nu pot să precizeze exact nivelul social şi starea economică a părinţilor lor. Dacă mănîncă pe săturate şi nu suferă prea mult de frig sau din cauza unei îmbrăcăminte nepotrivite, el nu se simte nici mai bogat, nici mai sărac decît ceilalţi copii cu care se întîlneşte. Adevărata lui bogăţie constă din afecţiunea alor săi, din bucuriile de şcolar şi din plăcerile şi jocurile vîrstei lui, toate acestea fiind lucruri puţin costisitoare şi la îndemîna aproape a tuturor bugetelor familiale.

Lucrurile se schimbă însă cînd devine adolescent. Pe măsură ce orizontul lui se lărgeşte şi iese din mediul familial pentru a înfrunta altă societate, el se vede nevoit să-şi revizuiască vechile concepţii economice. Vrînd nevrînd, el este obligat să acorde o importanţă mai mare noţiunii de bani.

După ce le-a subestimat valoarea, el are tendinţa de a le-o exagera şi a face din ei piatra unghiulară a tuturor deosebirilor sociale. Bogăţia devine prea des în mintea lui unicul criteriu de reuşită, iar sărăcia i se pare că rămîne apanajul rataţilor sau al „fraierilor".

Această stare de spirit, foarte frecventă la tinerii din zilele noastre, găseşte o altă justificare în organizarea şi alegerea felului lor de distracţii.

Devenind, aşa cum am arătat, mai sociale, distracţiile capătă în mod necesar un caracter mai costisitor. Adolescentul nu se mai mulţumeşte cu modestele plăceri din copilărie ca să se distreze, are nevoie de un decor mai bogat decît cel al străzii sau al curţii imobilului său. Începînd să resimtă inegalităţile economice, el acordă o importanţă exagerată tuturor amănuntelor pe care le relevă. Nu-şi mai neglijează aspectul exterior şi suferă dacă trebuie să-şi cumpere un echipament sportiv sau

haine de gală prea modeste. Preferă să renunțe la o petrecere decît să apară mai puțin elegant decît colegii săi și sfîrșește prin a aprecia distracțiile exclusiv în funcție de costul lor. Înțelege greu de ce din cauza lipsei de bani a părinților săi trebuie să se lipsească de anumite spectacole sau vacanțe și, înrăindu-se repede, aruncă vina acestei nedreptăți asupra neprieceperii tatălui său, incapabil să finanțeze satisfacerea nevoilor sale, pe care le consideră legitime. De altfel tînărul este rareori mulțumit de situația financiară a părinților săi, oricare ar fi ea.

Problema banilor de buzunar, avînd drept corolar pe cea a distracțiilor cît mai costisitoare și cea a îmbrăcămintei, capătă o importanță pe care familia nici n-o bănuiește. Amintirea ei este păstrată multă vreme. Cîți adulți nu regretă că au fost abătuți de la studiile lor de mulțimea plăcerilor pe care le-o îngăduia generozitatea părintească și cîți alții, încercînd regretul unei tinereți prea triste, nu dau vina pe zgîrcenia părinților lor ! Deoarece familiile mai sărace nu sînt întotdeauna cele mai puțin generoase, am văzut foarte mulți copii din medii modeste dispunînd de sume exagerate, după cum am văzut mulți din medii foarte avute reduși la sume mici.

Dacă extrema sărăcie împiedică într-adevăr rezolvarea satisfăcătoare a acestei probleme, părerea noastră este că în toate celelalte cazuri nivelul economic al familiei nu are importanța ce i se atribuie de obicei. Dacă părinții vor cu adevărat să acorde atenție acestei probleme, dacă stabilesc o sumă fixă pentru banii de buzunar și o respectă, dacă, în sfîrșit, refuză să se pretez la o tîrguială cu copilul lor pentru a satisface pretențiile lui, nivelul propriu-zis al posibilităților lor nu are mare importanță.

Credem că sîntem în stare să enunțăm cîteva reguli de conduită care ar putea mulțumi marea majoritate a familiilor și a tinerilor.

Sumele repartizate adolescenților pentru bani de buzunar, distracții sau îmbrăcăminte trebuie să fie întotdeauna proporționale cu bugetele familiale. Ele nu trebuie niciodată, cu toată generozitatea tatălui sau a mamei, să devină prin importanța lor o cauză de deficit sau de prea mari griji bugetare. Dacă se procedează altfel, pînă la urmă tot adolescentul va suferi din cauza acestei exagerări.

Dacă din cauza lipsurilor din casă sumele sînt foarte modeste, este bine ca tînărul să cunoască adevăratele motive, pentru a nu fi înclinat să-i acuze pe ai săi de indiferență sau de zgîrcenie. Ținut astfel la curent cu dificultățile în care se zbat părinții, el își dă mai bine seama de eforturile lor.

Este o greșeală să ascunzi adolescenților realitatea încercînd să-i ferești, chipurile, de griji și să le faci viața mai plăcută. Un asemenea procedeu nu poate decît să facă mai amară și mai traumatizantă descoperirea inevitabilă într-o zi a sărăciei.

Dacă, dimpotrivă, posibilitățile familiale sînt foarte mari, trebuie evitat ca adolescentul astfel privilegiat să se simtă în cercurile în care trăiește (școlar, sportiv, monden etc.), cel mai bogat și mai răsfățat de soartă, căci pentru a-și păstra acest rang și a-și menține cu orice preț această supremație el va fi obligat la cheltuieli din ce în ce mai impunătoare. Este bine ca tînărul să fie lipsit din cînd în cînd de cîte o plăcere, altfel riscă să nu mai prețuiască de loc celelalte satisfacții pe care le poate aștepta în viitor de la viață.

Remiterea sumei trebuie făcută săptămînal, iar nu lunar, pentru a evita ca tînărul să mînuiască prea mulți bani deodată și să rămînă la sfîrșitul lunii lefter.

Este absolut necesar ca părinții să se intereseze pe departe ce destinație se dă banilor lor.

Fără a controla cu meticulozitate și în amănunt chel-

tuielile şi mai ales fără a cere ţinerea la zi a unei contabilităţi personale, ei trebuie să cunoască principalele capitole bugetare ale economiei copiilor lor.

Orice cerere suplimentară de fonduri trebuie să constituie obiectul unei cercetări precise din partea părinţilor, pentru ca tînărul să nu fie niciodată înclinat să-i stoarcă de bani cu rea-credinţă.

În sfîrşit, şi cea mai importantă recomandare, aceste fonduri nu trebuie să fie niciodată atît de mari încît să favorizeze dobîndirea unor deprinderi de viaţă plăcută care ar putea să stînjenească studiile sau să tulbure comportamentul social. Părinţii trebuie să fie destul de energici pentru a-şi păstra libertatea de a reduce sau de a suspenda cu totul fondurile la cel mai mic semn de alarmă, ca scăderea randamentului şcolar, ieşiri prea frecvente ziua şi mai ales noaptea etc.

Pe scurt, dacă considerăm necesar ca adolescenţii să aibă destui bani de buzunar pentru a nu se simţi inferiori prietenilor lor atunci cînd se întîlnesc în cadrul unor distracţii sănătoase sau chiar pe tărîmul unor rivalităţi de cochetărie fără importanţă, credem că ar fi dezastruos dacă sumele puse la dispoziţia lor i-ar ajuta să rupă legăturile cu familia sau cu şcoala.

Trebuie să luăm în considerare şi cazul tinerilor salariaţi. Mulţi ucenici primesc un salariu, iar acum se află în studiu un presalariu pentru studenţi. Nu trebuie ca aceste indemnizaţii să fie considerate bani de buzunar atîta vreme cît tînărul se află încă în sarcina părinţilor săi. Din moment ce retribuiesc o muncă, ele trebuie privite ca atare şi folosite parţial la întreţinerea tînărului salariat. Este de dorit ca aceşti adolescenţi să participe la cheltuielile casei, chiar dacă cota-parte care le este cerută va fi minimă şi pur formală. O asemenea obligaţie îi determină să-şi facă o idee mai exactă despre rolul banului şi îi ajută să devină mai economi. Acest proce-

dau nu este prea răspîndit şi de aceea atîţia tineri, obişnuiţi pînă la căsătorie cu o viaţă uşoară, toate veniturile lor fiind cheltuite pe distracţii şi îmbrăcăminte, se dovedesc incapabili odată căsătoriţi să asigure întreţinerea căminului lor.

DISTRACŢIILE INTELECTUALE SAU ARTISTICE

1. *Lectura.* Ea a constituit timp de secole destinderea preferată a tuturor celor înclinaţi să mediteze la viaţa personajelor din romane, la învăţămintele ce se desprind din povestiri sau din lucrările filozofilor. Refugiu al timizilor pe care-i speria viaţa, lectura putea fi şi plămada pentru un tineret avid să găsească în ea exemple, teze, stimulente şi mîngîiere. Singurele instrumente ale difuzării şi schimbului de idei, cărţile făceau aproape întotdeauna faţă acestei datorii de onoare şi deţineau în educaţia tinerilor şi în viaţa intelectuală a tuturor un rol primordial.

Mijloacele moderne de informare au redus cîte puţin această importanţă, în timp ce dezvoltarea presei, devenită o adevărată industrie, a contribuit la apariţia unei literaturi de mîna a doua, bună numai să transpună în ficţiune romanescă titlurile scandaloase ale cotidianelor.

Pentru a nu îngădui vreo confuzie, a devenit absolut necesar să separăm literatura nouă de presă şi de formele minore ale artei scrisului atunci cînd studiem influenţa lor asupra adolescenţilor.

Ziarele şi revistele. Pe baza unei legi din 1949, „demoralizarea tineretului prin intermediul presei" a devenit în Franţa un delict. Dacă importanţa practică a acestui text de lege este foarte limitată, el reprezintă totuşi un efort apreciabil din partea legiuitorului şi vădeşte importanţa

pe care acesta, avertizat de specialiștii în problemele de educație, a știut s-o acorde unui pericol care-i amenință din zi în zi mai mult pe tineri.

Consiliul superior al magistraturii, sesizat de președintele republicii asupra problemei criminalității juvenile, după ce a examinat numeroase dosare a subliniat la rîndul său rolul jucat de o anumită presă în incitarea la crimă, fie că este vorba de ziare de informație, de reviste mai specializate, „adevărate săptămînale ale crimei și pornografiei", sau chiar de majoritatea ziarelor propriu-zise pentru tineret.

Dacă frunzărim diferitele publicații citite de adolescenți, este ușor să înțelegem rostul acelui sever text de lege. Revistele pentru copii sînt de o rară sărăcie intelectuală. Textul este atît de sacrificat în favoarea ilustrațiilor, încît o statistică recentă arată că suprafața consacrată povestirilor ilustrate în cele mai multe publicații specializate tipărite în Franța variază între 70 și 90%. Explicațiile sînt aproape toate redactate în argou și fac apologia eroilor „supraoameni", brutali și uneori criminali.

Văzînd numărul tot mai mare de tineri care continuă să se delecteze cu aceste inepții pînă la 18 sau chiar 20 de ani, ne dăm seama la ce grad de abrutizare poate să ducă obișnuința încă din copilărie a unor asemenea lecturi. Moda benzilor desenate a devenit atît de mare, încît ziarele pentru adulți le consacră și ele un spațiu din ce în ce mai întins. Este aceasta oare indiciul unei evoluții culturale satisfăcătoare ?

Mulți părinți, care se felicită văzîndu-i pe copiii lor cufundați cuminți în asemenea lecturi, ar trebui, dimpotrivă, să fie îngrijorați de persistența unor asemena gusturi și să lupte împotriva acestui infantilism.

Dacă ei s-ar uita la aceste pagini grosolan colorate (unii o fac chiar cu plăcere), s-ar îngrozi repede de ceea ce conțin și ar găsi, poate, explicația unor comportări anormale,

brutale şi perverse ale copilului lor, rămase pînă atunci de neînţeles.

Din păcate, ei nu sînt în măsură să ofere acestor tineri reviste sau ziare mai puţin dăunătoare şi mai potrivite cu vîrsta şi cu cerinţele lor intelectuale şi sentimentale.

Presa pentru adulţi, foarte citită de tineri, aşa cum e şi normal, publică în primele pagini aceleaşi manşete de scandal şi dă dovadă de aceeaşi sărăcie de vocabular sau de idei.

Faptele diverse din presa cotidiană, bogate în amănunte scabroase sau morbide, sînt reluate şi dezvoltate pe larg de o presă săptămînală specializată în această vulgarizare de prost gust. Este greu să interzici tinerilor citirea unor asemenea articole, care alimentează multe dintre discuţiile din jurul lor.

E dificil să ne dăm seama cum s-ar putea lupta împotriva influenţei acestor publicaţii. Cîteva ziare mai păstrează încă o oarecare ţinută şi resping procedeele prea publicitare. Acordîndu-le propria lor preferinţă, părinţii pot să-i obişnuiască pe tineri cu ele şi să-i îndepărteze de alte lecturi. Se ştie că alegerea ziarului este mai curînd o problemă de obişnuinţă decît una de alegere deliberată.

Şi mai periculoase sînt publicaţiile pur pornografice. Interdicţia de a fi afişate şi vîndute minorilor nu-i împiedică pe adolescenţi să le citească. Tirajul lor global lunar depăşeşte în Franţa cifra de un milion ; se poate aprecia că jumătate din ele sînt citite de tineri sub 20 de ani. Este inutil să mai insistăm asupra acestor cifre.

Un alt tip de presă capătă o răspîndire din ce în ce mai largă, aşa-numita presă „de inimă“ (sentimentală). Inofensivă la prima vedere, nu i-am putea reproşa decît nerozia, dacă din nefericire psihiatrii şi magistraţii nu ar fi cu toţii de acord că citirea ei obişnuită este un factor favorizant al apariţiei nevrozelor pasionale adesea grave, al decăderilor sexuale şi sociale, putînd merge pînă la

prostituție și stînd la baza multor neînțelegeri conjugale. Cufundați tot timpul într-o lume artificială, în care prințul din basme se căsătorește întotdeauna cu o păstoriță, cititorii și cititoarele acestor publicații sfîrșesc prin a se identifica cu eroii „poveștilor trăite" și transpun în viața lor de fiecare zi visele de care nu se mai pot descotorosi. Decepțiile și dezamăgirile lor devin în fiecare zi mai amare.

În asemenea condiții, ce presă trebuie recomandată adolescenților? Dacă nu putem să le interzicem ziarele de largă informație, putem cel puțin să influențăm asupra alegerii lor și să-i determinăm să se intereseze de publicații mai puțin comerciale. Revistele editate de mișcările de tineret, de grupările confesionale sau politice, de sindicate, chiar foarte „angajate", sînt întotdeauna mai puțin periculoase.

Anumite reviste mai specializate, literare, artistice, tehnice sau științifice îi pasionează adesea pe tinerii cititori, însă ei trebuie să fie informați de existența lor. Părinților le revine sarcina de a înlesni aceste descoperiri. Tot ei trebuie să-și îndepărteze copiii atît de ușor influențabili de ziarele prea puerile sau de prea mare scandal. Lucrul este mai ușor dacă, în loc să decreteze interdicții rar respectate, ei se adresează mai curînd amorului propriu al copiilor, arătîndu-le cît de ridicole sînt asemenea lecturi.

Cărțile. Cea mai mare parte a adolescenților sînt cuprinși pe la 14 ani de o adevărată pasiune pentru cărți. Fără să facă vreo selecție prealabilă, ei devorează tot ce le cade în mînă. Cu ajutorul lucrărilor celor mai savante sau al romanelor celor mai indigeste, ei caută să descopere tot ce le este încă necunoscut din lumea în care își fac intrarea. Pentru a-și hrăni propria experiență, ei se aruncă fără alegere asupra memoriilor istorice sau asupra lucrărilor științifice-fantastice. Înmagazinînd talmeș-balmeș toate ideile noi întîlnite, ei amînă pentru mai tîrziu inventarierea și discutarea lor. Gusturile lor nu se vor afirma decît

peste cîțiva ani. Totuși preferințele lor vor fi în mare parte determinate de amintirea lucrărilor care îi vor fi pasionat între 14 și 18 ani. Așa anarhice cum sînt, aceste prime lecturi libere păstrează o savoare de neuitat. Mulți adulți recunosc că citirea întîmplătoare a unei cărți descoperite în acea perioadă în biblioteca familiei a influențat adesea mai mult viitoarea lor vocație profesională sau artistică decît toate sfaturile celor apropiați lor. Totuși, unii părinți, de altfel preocupați pînă la ridicol de educația copiilor lor, subestimează acest factor în formarea intelectului lor. Ei devin insuportabili, repetînd fără încetare la fiecare cuvîntel sfaturi moralizatoare sau indicații de morală, fără să-și dea seama că ar obține rezultate mult mai bune făcînd pur și simplu uitate pe masa lor cărți alese în mod judicios. Exemplul unui erou de roman sau chiar al unui personaj din istorie este uneori de ajuns pentru alegerea unei anumite căi pe care toate eforturile familiei n-ar fi reușit decît s-o facă neatrăgătoare.

Se înțelege că nu servește la nimic să ții cu tot dinadinsul să obții acest rezultat impunînd cutare sau cutare lectură, căci tînărul și-ar da seama repede de scopul ascuns urmărit de părinții săi. Este de asemenea inutil ca aceștia din urmă să încerce să stabilească o cenzură severă a lecturilor. Această măsură n-ar face decît să sporească atracția pentru lucrările interzise și pur și simplu ar trezi curiozitatea tinerilor. Nu există bibliotecă părintească încuiată cu grijă, cu cărți dosite în rîndul din spate, a căror cheie ei să n-o descopere într-o bună zi.

Oricare ar fi precauțiile sau iluziile familiei, adolescentul alege dintre cărțile tatălui său pe cele care-i convin. Dacă această bibliotecă conține cărți de calitate, agreabilă prin diversitatea ei și înzestrată cu un număr suficient de lucrări de aventuri (chiar romanțate), ea va fi citită în întregime de tînărul cititor, care-și poate forma astfel

gustul fără a fi obligat să caute în altă parte satisfacerea curiozității sale.

Dacă, dimpotrivă, e prea specializată sau prea serioasă, ea este neglijată de adolescent, care caută în altă parte lecturi mai atrăgătoare. Pentru a reacționa împotriva gusturilor părintești, el își va manifesta atunci preferința pentru lucrările cele mai puțin susceptibile de a-i îmbogăți cultura. Unii părinți nu-și cumpără pentru ei decît reviste ilustrate și romane de mîna doua ; aceștia nu pot spera să-i vadă pe copiii lor interesîndu-se de o literatură superioară. Într-adevăr, tinerii adesea nu dispun de mijloacele necesare pentru a-și procura cărți de artă sau de istorie și refuză să sacrifice acestor cumpărături banii destinați unor distracții mai facile. Dacă totuși fac acest lucru, atunci se înfumurează într-un mod insuportabil și sînt ispitiți să extindă disprețul pe care-l au pentru gusturile literare ale familiei asupra tuturor celorlalte preferințe ale tatălui sau ale mamei.

De fiecare dată cînd își îmbogățește biblioteca cu o carte, tatăl ar trebui să se gîndească la influența pe care lectura ei o va avea într-o zi asupra maturizării intelectuale a fiului său. Prin alegerea lucrărilor pe care le așază în rafturi, el contribuie mai mult ca prin orice altceva la formarea tînărului și cu fiecare cumpărătură el își pune amprenta proprie asupra personalității copilului. Nici un profesor nu poate oferi singur suma de cunoștințe pe care le extrage tînărul dintr-o bună bibliotecă de familie.

Pe de altă parte, atracția pe care adolescentul o va resimți pentru citit depinde tot de alegerea părintească. Dacă se deprinde, datorită părinților, să se bucure de cărțile bune, el își pregătește pentru toată viața satisfacții mereu reînnoite, căci, din toate încîntările și toate plăcerile, lectura este singura de care nu ne plictisim niciodată și care nu aduce după sine vreo meteahnă.

În sfîrșit, este evident că, atunci cînd părinții reușesc să-i facă pe copiii lor să le împărtășească entuziasmul pentru o lucrare de valoare, ei cîștigă mai multă dragoste și mai multe respect din partea lor decît prin orice alt mijloc.

Părinții le apar atunci copiilor nu numai ca niște simpli procreatori, ci ca niște prieteni capabili de aceleași elanuri și aceleași simpatii. Nu este oare aceasta năzuința tuturor părinților ?

Radioul și televizorul. Aproape toate familiile dispun acum de un aparat de radio și nu e departe ziua cînd televizoarele vor fi tot atît de răspîndite. Adunate în jurul radioului sau al televizorului, familiile regăsesc o unitate pe care diversitatea și atracția exercitată de distracțiile din afară (cinema, teatru, sport, excursii ș.a.) o compromisesc în mod serios. Locuința nu mai este pentru părinți și copii un simplu dormitor sau o sală de mese ; ea devine acum și un loc de întîlnire. Acest fenomen este atît de evident, încît, în țările unde televiziunea are mulți spectatori, beneficiile comercianților de mobilă și haine de interior cresc și paralel descresc cele ale întreprinderilor de spectacole.

Ne-am putea felicita de această revenire a intimității familiale dacă sănătatea tinerilor n-ar avea uneori de suferit. Pe plan fizic, primejdia provine mai ales de la programele prea lungi.

Unele anchete au stabilit că în S.U.A. adolescenții între 14 și 18 ani își petrec în medie patru ore pe zi în fața ecranelor de televiziune. O asemenea răsturnare a orarului nu poate lăsa organismul indiferent, cu atît mai mult cu cît spectacolele televizate sînt vizionate în camere întunecate și prost aerisite.

Televiziunea are însă cea mai mare influență asupra duratei somnului. Educatorii englezi și americani sînt cu toții de acord că majoritatea elevilor lor care urmăresc

programele de televiziune vin dimineaţa la şcoală cu ochii înroşiţi de oboseală, îşi fixează cu greu atenţia şi obţin rezultate şcolare nesatisfăcătoare. Investigaţiile suscitate de aceste constatări au arătat că mai bine de o treime din telespectatorii de după orele 22 sînt tineri sub 18 ani. Aproape toţi copiii care au acasă televizor dorm cu o oră sau două mai puţin decît colegii lor care nu au.

Pe plan psihologic poate fi incriminată calitatea programelor. Dacă sînt cîteva emisiuni adresate în special copiilor, nu există nimic destinat adolescenţilor, care trebuie să se mulţumească cu programele obişnuite. Regizorii de televiziune sau de radio par să ignoreze că toate realizările lor, oricare ar fi conţinutul acestora, sînt vizionate şi ascultate de un mare număr de tineri sub 20 de ani (în medie 40% din totalul publicului) şi caută mai curînd să-i distreze pe adulţii obosiţi de munca lor de fiecare zi decît să le îmbogăţească cultura. Pentru adolescenţi însă televiziunea este mai mult decît o distracţie ; ea este o fereastră deschisă spre lumea exterioară, de la care aşteaptă o mai bună cunoaştere a vieţii. Orice emisiune le dă de gîndit. Credulitatea lor prea mare îi împiedică să deosebească prea bine ficţiunea romanţioasă a spectacolelor de varietăţi de sinceritatea reportajelor de actualitate. Ei sfîrşesc prin a-şi închipui că cupletele sau situaţiile dramatice care le sînt prezentate pe ecran traduc la fel de fidel raporturile dintre adulţi ca şi secvenţele consacrate politicii sau criticii literare. Tinerii sînt extraordinar de sensibili la imagini şi repetarea unora dintre ele, cînd sînt deosebit de traumatizante pentru imaginaţia lor, atrag după ele o răsturnare completă a ierarhiei valorilor morale. Puţin cîte puţin se creează în mintea lor o confuzie între învăţătura pe care o primesc de la profesorii lor şi exemplele care le sînt oferite de vedetele radioului şi televiziunii. Astfel iau naştere şi se

dezvoltă într-un mod periculos adevărate mituri moderne (simțul cavaleresc al cow-boy-ului, simțul de onoare al gangsterului, rolul social al frumuseții feminine etc.). Adolescenții supuși de mai mulți ani acestor influențe, cum e cazul tinerilor americani, nu mai au decît idei falsificate despre societatea în care se pregătesc să muncească și să trăiască. Comportamentele lor sociale sînt atît de perturbate, încît sociologii și educatorii sînt de acord în a atribui televiziunii rolul factorului celui mai important dintre cei care condiționează evoluția afectivă sau caracterială a tinerilor moderni. Reacțiile individuale pot fi diferite. Unii, înțepeniți într-o atitudine puerilă, par incapabili să-și continue maturizarea, curiozitatea lor intelectuală delectîndu-se cu anemice aventuri din Far-West sau cu intrigi amoroase, copiate după cele din revistele sentimentale.

Alții, decepționați de a descoperi o dată cu vîrsta o lume foarte diferită de cea prezentată pe ecrane, se răzvrătesc și caută să prelungească în viața de fiecare zi ficțiunile cu care au fost obișnuiți. Refuzînd să se integreze în societate, ei se străduiesc s-o modeleze după imaginea care li s-a arătat și, în mod inevitabil, intră în conflict cu toți cei care nu împărtășesc vederile lor romanțioase.

Aceste atitudini duc la eșecuri sociale și adesea la acte antisociale.

Există emisiuni care pot fi recomandate tinerilor : reportajele științifice, artistice sau chiar sportive, conferințele literare și istorice, teatrul clasic și modern, povestirile de călătorie etc.

Se pare că televiziunea franceză face chiar eforturi mai mari în acest domeniu decît televiziunile străine. Dar, oricît de interesant ar fi un program, vizionarea și audierea lui nu trebuie să devină un sistem pentru ca spectacolele educative să nu se transforme într-o obiș-

nuință care să degenereze curînd în scepticism și desgust. Dacă se deprinde prea mult să digere o hrană intelectuală gata preparată, tînărul sfîrșește prin a deveni un spectator blazat. Tot ingerînd pasiv sunete și imagini selecționate în prealabil, el se lipsește de bucuria de a descoperi singur frumusețile, treptat impresiile lui se tocesc, devine incapabil să facă o selecție și pierde orice simț critic.

Deoarece este mai ușor să privești decît să acționezi, televiziunea riscă să atrofieze multe talente și predispoziții artistice, condamnînd mulți tineri să rămînă toată viața simpli spectatori. Dacă nu se comite însă nici un abuz, televiziunea poate fi, dimpotrivă, un admirabil instrument de cultură și de răspîndire a acesteia.

Cinematograful. Mulți educatori consideră că el este unicul răspunzător pentru toate criticile adresate tineretului modern, iar frecventarea lui abuzivă ar explica recrudescența criminalității juvenile, purtarea extravagantă a fetelor, lipsa de respect, cinismul și brutalitatea tinerilor etc.

Explicația pare cam simplistă și nu ține seama de toate celelalte influențe demoralizante ale lumii moderne. De fapt, ea nu face decît să scuze lipsurile anumitor părinți și nepăsarea legiuitorului. Unele anchete făcute în Anglia au vădit această exagerare.

1 400 de experți (președinți de tribunale pentru copii, profesori, directori de centre de observație psihologică) au fost rugați în 1948 să răspundă la două întrebări precise :

a. Copiii și tinerii imită acțiunile vizionate pe ecranele cinematografelor ?

b. Copiii și adolescenții fură pentru a se putea duce la cinema ?

Răspunsurile au arătat că :

a. În cele șase luni care au precedat luna iunie 1948 cînd a avut loc investigarea, au compărut în fața tribunalelor pentru copii din Marea Britanie 38 000 de minori. Numai în 141 de cazuri delictul pare să fi fost urmarea unei întîmplări văzute într-un film. În 122 de cazuri decăderea moravurilor părea să provină din imitarea unui episod dintr-un film.

b. Nu a fost posibil să se descopere decît 246 de cazuri de urmărire pentru furt care să fi avut ca obiect procurarea banilor necesari pentru a intra la cinematograf.

Nu se poate dovedi deci că cinematograful ar sta direct la baza comportărilor juvenile antisociale sau delictuale. Anchetatorii au tras totuși concluzia că ar fi posibil ca sub influența spectacolelor de cinema nivelul moral al tinerilor să scadă. „Dacă valorile proslăvite de film sînt esențialmente materiale, cinematograful va contribui la făurirea unei viitoare generații de bărbați și femei lipsiți de idealuri și de virtuți sociale și care, în consecință, nu vor dispune de bazele morale necesare unei vieți normale".

În acest domeniu deci, ca și în cel al televiziunii sau al radioului, trebuie să ne ferim de sentințe prea pripite și prea generale. Există filme bogate în învățăminte artistice și morale, după cum altele sînt, dimpotrivă, demoralizante. Acestea din urmă sînt, bineînțeles, filmele comerciale, adică cele care urmăresc satisfacerea celor mai mediocre aspirații ale mulțimii, dovedindu-se astfel dăunătoare.

Criticile din presă pot ajuta pe părinți să interzică anumite filme atunci cînd caracterul scandalos al reclamei și titlurile respective nu i-au lămurit de la început suficient asupra amoralității lor.

Cu privire la aceasta nu putem decît să ne arătăm uimiți de indiferența autorităților față de anumite afișe

cinematografice atît de eroice, încît transformă zidurile oraşelor în adevărate reviste pornografice.

Sîntem însă de părere că abuzul de acest gen de spectacole este mult mai de temut decît sărăcia lor morală sau artistică. Este mult mai periculos să permitem adolescenţilor să frecventeze în mod exagerat sălile de cinema, chiar dacă filmele par inofensive, decît să-i lăsăm să asiste o dată, din întîmplare, la proiectarea unui film deosebit de nesănătos. O scenă de violenţă sau de desfrîu îl lasă pe tînăr destul de indiferent atîta vreme cît ea este izolată. El o uită foarte repede, pentru că nu corespunde cu adevăratele lui preocupări şi pentru că ştie foarte bine că ea nu înfăţişează decît o ficţiune romanţioasă. Rîde de ea sau se arată plictisit. Dar, dimpotrivă, dacă se duce să vadă asemenea scene de mai multe ori pe săptămînă timp de ani de zile, el nu mai rămîne insensibil. Pe măsură ce se obişnuieşte cu acestea, ele încetează să mai reflecte situaţii dramatice excepţionale, ci capătă aspectul adevărului şi în acest mod devin interesante. Deoarece are impresia că vede în ele reflectarea preocupărilor celor adulţi, tînărul caută să le înţeleagă şi încearcă să retrăiască în visele sale aventurile actorilor preferaţi. Confundînd treptat ceea ce i se arată pe ecran cu ceea ce învaţă în viaţa de fiecare zi, el sfîrşeşte prin a prezenta ceea ce psihologii numesc „o stare secundară cinematografică". Această noţiune de intoxicare în doze mici repetate explică relativa noastră rezervă faţă de spectacolul cotidian de la televiziune în comparaţie cu relativa noastră toleranţă faţă de cinematograf atunci cînd este frecventat numai săptămînal sau de două ori pe lună.

Criminaliştii francezi de sub egida UNESCO-ului au insistat într-un studiu asemănător cu cel al colegilor lor englezi despre influenţa cinematografului asupra importanţei factorului intoxicaţiei. Dacă n-au putut niciodată

să determine într-o comportare criminală influența cutărui sau cutărui film, ei au constatat totuși că tinerii delincvenți erau aproape întotdeauna obișnuiții sălilor de cinema, petrecînd acolo cinci sau șase după mese sau seri pe săptămînă și că la originea delictelor lor se găsea adesea dorința de a imita isprăvile sau atitudinile anumitor eroi de cinema prea admirați.

Există filme care trebuie interzise categoric chiar dacă vizionarea lor este ocazională sau deznodămîntul lor foarte moral pare a avea o valoare educativă. Sînt cele foarte la modă în prezent, care pretind că tratează despre problemele sexuale ale adolescenței. Ele sînt întotdeauna greșit înțelese de tinerii spectatori și deseori influența lor se află la originea unor accidente lamentabile survenite între fete și băieți de-abia puberi. Dacă tinerii rămîn multă vreme indiferenți la conflictele amoroase ale adulților, ei sînt, dimpotrivă, foarte sensibili la situațiile dramatice care aduc pe scenă personaje de vîrsta lor. Oricare ar fi intenția inițială a scenariștilor, precauțiile regizorului sau finalul aventurii, adolescentul reține numai faptul că problema relațiilor sexuale între tineri există din moment ce se bucură de atenția celor vîrstnici. Îndată ce ajunge la această concluzie personală, el nu mai ține seama de soluțiile propuse de cinematograf sau de literatură și aspiră să-și rezolve singur problema. Se înțelege că soluția lui nu este niciodată cea mai bună. Dacă filmul nu l-ar fi făcut să se intereseze prea devreme de asemenea probleme, el nici nu s-ar fi gîndit la ele.

Nu pot fi trecute sub tăcere cinecluburile, căci ele se extind repede în cercurile studențești sau de tineri muncitori. Spiritul în care sînt conduse, discuțiile care iau naștere acolo, căutarea de filme inteligente și artistice ne împiedică să le confundăm cu niște simple săli de ci-

nema de cartier sau chiar de premieră. Departe de a-i abrutiza pe membrii lor, schimburile de idei și de impresii care se fac în aceste cluburi alimentează cultura lor generală și dezvoltă simțul lor critic.

Pentru acest motiv dezvoltarea lor trebuie încurajată, iar familiile ar trebui să-i trimită acolo pe copiii lor adepți ai celei de a șaptea arte.

Teatrul, companiile de amatori. Atîta vreme cît teatrul a fost singurul care a oferit tinerilor spectatori mirajul situațiilor dramatice, mai bogate în aventuri decît propria lor existență, el a avut asupra imaginației lor puterea pe care o deține azi cinematograful. Azi lucrurile nu mai stau așa. Tînăra generație, răsfățată de perfecțiunea punerii în scenă cinematografică, nu mai poate vedea în jocul scenic teatral altceva decît un divertisment ale cărui culise sînt prea vizibile. Ea nu mai știe, așa cum făcea publicul lui Molière sau al „Bulevardului Crimei", să ia parte intimă la jocul actorilor și își rezervă realizarea acestei comuniuni cu situațiile cinematografice mai vulgare, dar tehnic mai credibile.

Relativa raritate a teatrelor, prețul ridicat al locurilor, dificultățile de achiziționare a biletelor, faptul că spectacolul are loc la anumite ore contribuie de asemenea la îndepărtarea tinerilor.

Eforturile făcute de anumite trupe teatrale și de unii părinți dovedesc totuși că adolescenții încearcă o mare plăcere vizionînd un spectacol de teatru atunci cînd reușim să-i facem să treacă peste prejudecățile lor, adică atunci cînd reușim să-i inițiem în mod inteligent. Este greșit să încerci să trezești la tineri acest gust, oferindu-le numai spectacole clasice sub pretext că cunoașterea acestora e folositoare la examene. Dimpotrivă, educația lor teatrală trebuie începută cu piese amuzante, avînd o intrigă suplă. Nu trebuie să li se recomande piese mai substanțiale decît atunci cînd vor fi în stare să le aprecieze

textul şi punerea în scenă. În acel moment ei vor fi primii care vor cere să vadă piesele din repertoriul despre care le-a rămas o amintire plăcută din timpul experienţelor lor şcolare. Credem că puţine iniţiative familiale pot să trezească la copii gustul plăcerilor spirituale în asemenea măsură ca vizionarea spectacolelor de teatru. Văzînd mai de aproape jocul actorilor şi gustînd mai bine replicile, tinerii sfîrşesc prin a se interesa de problemele general umane puse de autori. Afară de acţiune, ei încep să fie interesaţi de mobilurile care-i determină pe protagonişti să acţioneze. Ei n-o mai fac numai în funcţie de visele lor personale, ci şi din cauza bucuriei de a-i înţelege.

Dacă cinematograful are cusurul de a determina la tinerii adolescenţi o pasivitate intelectuală care-i obişnuieşte să adopte fără simţ critic opiniile scenariştilor (atunci cînd aceştia le au), teatrul, dimpotrivă, îi obligă să ia atitudine şi pînă la urmă le îmbogăţeşte atît personalitatea, cît şi cultura.

Se poate întîmpla ca dragostea pentru scenă să-i facă să dea ei înşişi spectacole de amatori şi uneori să dorească să devină actori. Această înclinaţie este mult mai puţin periculoasă decît cea care le îndeamnă pe multe fete tinere să dorească să devină vedete ale ecranului, căci aceşti tineri care năzuiesc să ajungă actori nu invidiază reuşita socială a starului, ci urmăresc satisfacţii pur profesionale sau artistice. Nu acesta este cazul cu toţi cei care vor să facă carieră în cinematografie.

Dansul. Amintirea cea mai puternică pe care o păstrează adulţii din timpul adolescenţei este adesea a primului lor bal. Prima rochie lungă a tinerei fete, primul pantalon lung al tînărului, arborate cu această ocazie, rămîn în minte la loc de cinste, mai ales dacă înnoirea lor a coincis cu o tentativă de flirt sau cu o emoţie sentimentală. Scriitorii au dat frîu liber fanteziei lor pentru a zu-

grăvi toată poezia acelei clipe, atît de frecvent întunecată totuşi de o acnee ce nu s-a putut camufla, de veşminte prea modeste sau de o roşeaţă persistentă a obrazului. Prezenţa părinţilor, solemnitatea decorului, fie că este vorba de o serată mondenă sau de o serbare cîmpenească, fac cu atît mai inofensivă prima experienţă, cu cît toate acestea impresionează pe tineri mai mult decît ne închipuim. La următoarele ocazii, lucrurile nu se mai repetă, dansul servind atunci drept pretext la ceaiuri sau la reuniuni mondene unor plăceri mai puţin nevinovate, despre care vom avea prilejul să vorbim la capitolul problemelor sexuale ale adolescenţei. Dacă tînărul abuzează de asemenea distracţii, pot surveni şi alte consecinţe. În afară de faptul că reuniunile mondene stimulează cochetăria tinerelor fete şi agresivitatea băieţilor şi totodată le fură din timpul lor de somn, ele au mai ales cusurul că-l predispun la obişnuinţele alcoolice. Caracterul aproape sportiv al dansurilor moderne, ritmul lor dezlănţuit obosesc repede pe cei care le practică şi le provoacă sete. Pentru a părea mai bărbaţi şi pentru a continua să se remarce în aceste exerciţii dezordonate, mulţi tineri de ambele sexe se obişnuiesc pe nesimţite să caute în beţie un stimulent trecător, o dată cu dovada emancipării lor sociale.

Cele mai multe reuniuni dansante se transformă din cauza snobismului în adevărate competiţii în care fiecare tînăr caută să-i uimească pe prietenii săi prin capacităţile sale de băutor. Este de înţeles, aşadar, de ce medicii şi educatorii sînt îngrijoraţi de ravagiile mereu crescînde provocate de alcoolism în colectivităţile de studenţi sau de tineri muncitori.

Interzicînd băuturile alcoolice la reuniunile tinereşti pe care le organizează în casele lor, familiile pot spera să înlăture această primejdie. Lucrul devine mai complicat atunci cînd tinerii s-au obişnuit să se întrunească în afara

casei lor şi au încercat să imite dezmăţul prietenilor lor mai vîrstnici. Este regretabil că autorităţile tolerează existenţa cabaretelor, a cafenelelor, a localurilor de dans cu clientelă în majoritate juvenilă fără a veghea la stricta aplicare a legii privind vinderea băuturilor alcoolice minorilor.

Excursii, plimbări, tabere de vacanţă. Primăvara în fiecare sîmbătă vedem pornind pe şosele grupuri din ce în ce mai numeroase de excursionişti care profită de sfîrşitul de săptămînă pentru a evada din oraşe în căutarea unui mod de viaţă diferit de cel care le este impus în cursul săptămînii. Prin voioşia, exuberanţa, simplitatea căutată a îmbrăcămintei lor, aceste fete şi băieţi, cu rucsacul în spinare, pe jos sau pe bicicletă, par să lanseze o sfidare tuturor celor care nu le împărtăşesc gusturile.

Aspectul lor excentric ne face să uităm sensul real al revoltei lor împotriva modului de viaţă cotidian şi-i face să zîmbească pe vîrstnici, deprinşi cu tabieturile lor de confort sau de comoditate fizică. Această modă actuală a excursiilor în afara oraşului n-ar trebui totuşi ironizată, în măsura în care ea pune în lumină dificultatea pe care o încearcă mulţi oameni de a se mulţumi în timpul lor liber exclusiv cu cuceririle progresului tehnic. Ea dovedeşte că toţi cei care văd fericirea omenirii numai în dezvoltarea maşinismului merg împotriva aspiraţiilor generaţiilor moderne. Ca atare, ea capătă valoarea unui avertisment care nu poate fi neglijat nici de familii şi nici de educatori. Înlesnirile existenţei materiale şi diversitatea distracţiilor oferite de geniul inventiv al industriei moderne nu-l împiedică pe orăşean, mai ales pe cel tînăr, să se simtă apăsat de cerinţele unei vieţi duse din ce în ce mai mult în comun. Nu numai că nu acceptă cu recunoştinţă darurile ştiinţei, dar pare că răspunde fiecărei descoperiri printr-o nouă încercare de a evada pentru a sorbi din izvorul veşnic proaspăt al naturii. Creş-

terea numărului de pescari cu undiţa, al vînătorilor, al alpiniştilor, moda caselor la ţară sau a *weekend*-urilor, exodul duminical al automobiliştilor exprimă aceeaşi nevoie imperioasă de a scăpa, de fiecare dată cînd e posibil, de atmosfera oraşului şi de aglomeraţia lui. Dacă ne-am mulţumi să ţinem seama numai de efectul binefăcător pe care-l are asupra corpului şi a creierului o astfel de baie de aer curat şi o asemenea reîntoarcere la obiceiurile unei vieţi arhaice, fără a ne mai preocupa de consecinţele antagonismului mereu crescînd dintre nevoile reale ale individului şi cerinţele societăţii moderne, şi încă ne-am putea felicita pentru aceste evadări. Tinerii sînt primii care profită de pe urma lor şi trebuie neapărat să-i încurajăm să meargă pe această cale.

Practica excursiilor nu are numai meritul de a-i îndepărta de sălile de cinema sau de dans, oxigenîndu-le săptămînal organismul într-un moment cînd acesta resimte o mare nevoie în acest sens, dar ea are în acelaşi timp o înrîurire fericită asupra evoluţiei lor psihologice şi asupra adaptării lor viitoare la viaţa socială.

Timpul petrecut laolaltă cu prietenii de vîrsta lor în condiţii foarte rustice îi obligă să lupte împotriva rutinei, îi învaţă să se descurce cu puţin şi să se folosească la maximum de unele obiecte şi de îndemînarea lor manuală, pe care în alte împrejurări le-ar fi neglijat. Excursiile dezvoltă la ei de asemenea spiritul lor de solidaritate, obligîndu-i să-şi împartă corvezile şi să depindă în parte de iniţiativele tovarăşilor lor. Adesea, văzînd că pot să învingă unele dificultăţi materiale neîntîlnite pînă atunci, că pot să îndure condiţii climatice neprielnice, ei vor căpăta încredere în sine şi vor transpune această încredere în viaţa de muncă din restul săptămînii. În sfîrşit, mersul pe jos, descoperirea în tihnă a unor orizonturi noi, contactul mai strîns cu natura îi vor deprinde să aprecieze mai bine tot ceea ce înainte obişnuiau să vadă

numai pe fereastra automobilului sau a unui vagon de tren. Seara, în jurul unui foc de tabără, sub un cer înstelat, ei nu se vor putea opri să nu resimtă fugarul fior indispensabil maturizării sufletelor lor tinere. Dacă părinţii sînt îngrijoraţi văzînd cum copiii lor o pornesc în fiecare săptămînă să facă singuri ucenicia unei vieţi de care ei sînt străini, mulţumindu-se cu o hrană uneori indigestă şi riscînd să răcească în corturile expuse tuturor vînturilor, să se liniştească gîndindu-se că pot remedia aceste inconveniente în toate celelalte zile ale săptămînii şi că lor nu le stă în nici un caz în putere să le ofere distracţii care să se compare cu excursiile.

Descoperirea unei existenţe atît de diferite poate tulbura pe unii tineri entuziaşti şi să îngreuieze integrarea lor în societate în loc s-o uşureze. Marşurile prea lungi, un somn insuficient pot transforma aceste *weekend*-uri destinate odihnei în încercări obositoare, greu suportate de organisme încă tinere. De asemenea, nu trebuie confundată comoditatea vestimentară cu o ţinută dezordonată sau comportarea unui turist din Ile de France cu aceea a unui vînător de sălbăticiuni din Alaska. Acestea sînt însă mici lipsuri care pot fi uşor remediate. Cineva poate fi mîndru de ingeniozitatea şi de independenţa lui în viaţa dusă în cort fără a se simţi obligat prin aceasta să afişeze la liceu sau la atelier o ţinută de om al pădurilor şi fără a aborda faţă de colegii mai îndrăgostiţi de lectură sau de teatru superioritatea unuia care ştie să aprindă un foc din vreascuri.

Prezenţa în grupuri a unui tînăr mai mare (profesor, tînăr instructor de educaţie fizică) reduce din proporţiile acestor exagerări şi redă părinţilor liniştea pe care le-o poate răpi gîndul că-şi văd copiii lăsaţi de capul lor şi gata de orice năzbîtii. Multe dintre aceste grupuri sînt mixte. Defeminizarea tinerelor fete, prea înclinate să imite viri-

litatea tovarăşilor lor, reprezintă un pericol mai mare decît o prea mare precocitate în experienţele lor sexuale.

Un loc aparte trebuie acordat grupurilor organizate de adulţi, precum coloniile de vacanţă, caravanele ambulante, taberele de munte etc. Ele prezintă avantajul de a oferi tinerilor care dispun de puţini bani prilejul de a profita din plin de vacanţele lor, ducînd o viaţă pe care altfel nu şi-ar putea-o permite. Pînă la vîrsta de 14—15 ani, aceste grupuri oferă părinţilor siguranţa că tinerii sînt supravegheaţi, dar după această vîrstă ele stînjenesc nevoia de libertate a tinerilor.

Este preferabil ca un adolescent de 17 sau 18 ani să plece ca supraveghetor al unui grup de copii. El poate petrece astfel vacanţe tot atît de sănătoase, dezvoltîndu-şi personalitatea şi autoritatea prin exercitarea unor mici responsabilităţi. Dacă el însuşi este rebel la orice formă de disciplină, are multe şanse să înveţe pe pielea lui că ea e uneori indispensabilă. Nu există o terapeutică mai bună pentru adolescenţii răzvrătiţi. Învăţînd să comande, ei învaţă în acelaşi timp să se supună.

CAPITOLUL AL X-LEA

Problemele sexuale ale adolescenţei

De la Freud încoace ştim că există o adevărată sexualitate infantilă cu mult înaintea pubertăţii şi mai ştim că ea trece prin trei stadii succesive, numite după cele trei zone corporale care, rînd pe rînd, devin eterogene : gura, anusul şi penisul. Sugarul începe să descopere plăcerea astîmpărîndu-şi foamea. Suptul este prima lui voluptate şi în timpul lui are legătură cu sînul mamei. Lipsindu-l de această bucurie, înţărcarea constituie prima lui neplăcere. El va păstra amintirea acestei neplăceri şi în subconştientul lui de adult. Mai tîrziu, cînd părinţii şi mai ales mama lui se străduiesc să-l ţină curat, el vede în această atitudine o ostilitate pentru care n-a fost pregătit şi suferă de pe urma ei. Din clipa în care îşi dă seama că poate, comandînd sfincterului său anal, fie să satisfacă fie să contrarieze aceste voinţe exterioare lui, el descoperă o nouă voluptate, aceea de a oferi sau de a reţine ceea ce se aşteaptă de la el. El îşi afirmă astfel puterea asupra lumii exterioare şi găseşte în acest exerciţiu o plăcere asemănătoare cu aceea pe care o va simţi mai tîrziu în afirmarea potenţei sale sexuale.

După ce trece această fază, el descoperă şi îşi confirmă senzaţiile noi şi agreabile pe care i le procură atingerea întîmplătoare a penisului cu o mînă, un cearceaf sau un

veşmînt oarecare. El caută să provoace asemenea contacte. Atunci prima fază a evoluţiei sale sexuale este încheiată. Cu vîrsta, o viziune mai largă asupra lumii exterioare îl desprinde de aceste preocupări intime. Narcisismul său iniţial se estompează pentru a face loc unei curiozităţi mai puţin egocentrice, mai interesată de problemele familiale sau şcolare. Sexualitatea lui este adormită. Ea se redeşteaptă la pubertate, mai agresivă şi mai diferenţiată. În „Confesiuni", J.-J. Rousseau scrie: „Ne naştem, ca să spunem aşa, în două rînduri: o dată pentru speţă şi încă o dată pentru sex". Această a doua naştere coincide în concepţia lui cu începutul adolescenţei. O astfel de afirmaţie cere să fie nuanţată, căci ar fi o greşeală să subapreciem în studierea problemelor sexuale care se pun tinerilor noştri între 14 şi 18 ani influenţa amintirilor pe care le păstrează în subconştientul lor despre criza de sexualitate infantilă prin care au trecut. Ar fi de altfel o altă greşeală dacă am voi să ignorăm acuitatea lor în momentul pubertăţii, minimalizîndu-le importanţa, deoarece problemele acestea au existat încă din cea mai fragedă copilărie. În realitate, totul concurează pentru a face din această epocă etapa cea mai frămîntată din viaţa sexuală a individului. Viitorul lui de adult va depinde de atitudinea adolescentului în momentul cînd îşi descoperă virilitatea.

Dacă este capabil să-şi asume răspunderile pe care le presupune această descoperire, fără a se speria şi fără a se mira prea mult, viaţa lui va fi normală. Dacă, dimpotrivă, insuficient prevenit, el dă înapoi în faţa acestor orizonturi noi şi se opreşte în faţa încercărilor şi a sacrificiilor absolut necesare, existenţa lui viitoare, plină de inhibiţii periculoase, nu-i va oferi decît înfrîngeri. Încercarea este grea. Dintr-o dată adolescentul, ieri încă copil, intră într-o perioadă de luptă a corpului său cu o serie de nevoi tulburi şi imperioase. Trezirea simţurilor sale, care exprimă

maturizarea sistemului său endocrin, îl face să descopere pofte noi, prea agreabile pentru a trece neobservate. El nu poate rămîne nepăsător la aceste aspiraţii din ce în ce mai precise şi, de altfel, creşterea organelor sale genitale, dezvoltarea caracterelor sexuale secundare (mărimea volumului sînilor şi accentuarea curburii şoldurilor la fete, pilozităţile pubiene şi axilare la ambele sexe, schimbarea vocii la băieţi etc.) concretizează toate aceste uimiri şi justifică toată neliniştea.

În acelaşi timp, curiozitatea sa intelectuală, devenind mai exigentă, îl îndeamnă să se intereseze din ce în ce mai îndeaproape de probleme pe care le cunoştea, dar pe care le dispreţuia. El vrea să înţeleagă acum sensul exact al cuvîntului dragoste, întîlnit atît de des în lecturile sale. La întrebările pe care şi le punea de multă vreme asupra misterelor procreării şi adevăratei naturi a relaţiilor sexuale nu se mai poate mulţumi cu răspunsuri evazive sau copilăreşti acum, cînd se consideră capabil să înţeleagă orice. Uneori convorbirile dintre colegi sau anumite spectacole l-au convins de netemeinicia ipotezelor puerile, dacă nu cumva ele l-au şi lămurit pe deplin. Din clipa în care a înţeles toate aceste mecanisme fiziologice sexuale, el nu se mai mulţumeşte să le considere pe un plan pur speculativ şi se revoltă împotriva opreliştilor sociale care-i îngrădesc iniţiativele. Împins de instincte, el porneşte cu înflăcărare la descoperirea acestei lumi noi şi atrăgătoare, ale cărei capcane şi căi îşi închipuie că le cunoaşte. Aventura poate fi periculoasă dacă e lăsat de capul lui şi nu beneficiază de nici o ocrotire. Acesta este adesea cazul cu tinerii noştri de astăzi. Civilizaţia modernă, uitînd de originile ei mediteraneene, exagerînd pînă la ridicol pudoarea îmbrăcămintei sau a limbajului, pare să fi complicat dinadins problemele sexuale ale tînărului puber, lăsîndu-l să şi le rezolve singur.

Tot ceea ce ține de reproducerea speciei (aparat genital, funcțiuni genitale, relațiile dintre sexe etc.) este de mai multe generații condamnat să fie trecut sub tăcere. Tot ce este trupesc a devenit rușinos. Simpla reprezentare artistică sau științifică a nudității omenești ofensează pudoarea multora. Sarcina este ascunsă ca o tară, iar convorbirile în fața tinerilor ocolesc cu grijă cea mai mică aluzie la dragostea fizică. Sifilisul, atît de ușor de vindecat astăzi, își continuă ravagiile, pentru că, fiind considerat o „boală rușinoasă", este depistat și îngrijit întotdeauna prea tîrziu.

Cum ar putea oare tînărul să rămînă insensibil la toate aceste ipocrizii și la toate aceste excese ? Cum să poată găsi el singur calea de mijloc între toate aceste atitudini excesive ? Înțelegerea fenomenelor firești devine pentru el din ce în ce mai anevoioasă, fie pentru că îi sînt ascunse cu grijă, fie pentru că le cunoaște numai sub aspectul lor cel mai indecent și mai amăgitor. El se lovește de un zid al tăcerii care-i stîrnește curiozitatea, iar misterul devine și mai atrăgător pe măsură ce părinții sau educatorii caută să-l țină mai ascuns. Deoarece nimeni nu-i explică natura adevărată a acestor transformări intime, el se neliniștește și încearcă să le ascundă. Le consideră tot atît de vinovate ca și ceea ce îl scandalizează pe drept cuvînt în filmele sau publicațiile care-i sînt interzise. Tînărul nostru licean sau ucenic, devenind bărbat, capătă un sentiment de vinovăție care nu e de natură să-i dea încredere în viitorul său. Avem de-a face aici cu un fenomen relativ recent. Toate celelalte civilizații au căutat, dimpotrivă, să dea acestei intrări în lumea sexuală un caracter solemn, capabil să măgulească mîndria tînărului și să-l facă conștient de noile sale responsabilități. Misterele antice, Bar-Mițva ebraică, ungerea cavalerilor medievali, inițierile hinduse sau africane, asemănătoare între ele, aveau ca principal scop afirmarea virilității adolescenților care erau eroii

principali. Ele îmbinau întotdeauna aptitudinea exercitării funcţiilor sociale de adult cu cea a exercitării funcţiunilor sexuale ale viitorului soţ şi tată.

Circumcizia la băieţii africani şi musulmani, excizia clitorisului la fete la anumite triburi din Noua Guinee, rezistenţa la ispitele trupului impuse tinerilor spartani sau viitorilor cavaleri ai ordinelor medievale provin din această intenţie de a îmbina la pubertate socialul cu genitalul.

Putem zîmbi cînd ne gîndim la naivitatea unora dintre aceste obiceiuri, putem deplînge brutalitatea lor, dar trebuie să recunoaştem că simbolismul acestor încercări la care era supus tînărul risipea ignoranţa şi neliniştea lui.

Părinţii bisericii n-au subestimat nici ei gravitatea acestui moment şi cunoşteau locul pe care trebuiau să-l ocupe revelaţiile şi cunoştinţele sexuale. Libertatea limbajului din scrierile lor ar scandaliza pe mulţi dintre credincioşii lor cititori, atît este de mare sinceritatea în tratarea acestor probleme.

Toţi au insistat asupra necesităţii de a preveni deschis pe adolescenţi în legătură cu problemele sexuale.

N-avem decît să privim de aproape unele vitralii şi unele sculpturi în piatră din catedralele gotice pentru a înţelege că numai influenţa ulterioară a reformatorilor este răspunzătoare de falsa pudoare modernă.

La fel, în spiritul bisericii vechi, prima comuniune nu trebuia să fie o simplă etapă religioasă. Ea era menită să înlocuiască ceremoniile păgîne de iniţiere şi să joace acest rol în viaţa tînărului creştin. Acest aspect este azi puţin uitat.

Îmbogăţindu-şi patrimoniul intelectual şi ştiinţific, societatea modernă pare să se îndepărteze de izvoarele ei primitive. Cu cît crede că se civilizează, cu atît vrea mai puţin să păstreze vreo legătură cu trecutul ei barbar. Unii filozofi au putut susţine chiar că progresul schimbă într-a-

tît natura umană, încît influenţa trupului asupra spiritului se micşorează. După ei, ar însemna că ne opunem evoluţiei speciei umane dacă continuăm să acordăm importanţă problemelor sexuale.

Psihanaliza a distrus această iluzie cam naivă, dovedind că omul civilizat mai suferă aceleaşi influenţe ancestrale moştenite dintr-un trecut preistoric şi că eforturile pe care le face pentru a le tăgădui nu-i servesc decît să le îngroape şi mai adînc în subconştient.

Or, cu cît aceste tendinţe au mai puţine posibilităţi de exteriorizare, cu atît sînt mai periculoase.

A fost nevoie de lucrările şcolii vieneze freudiene pentru a ne da seama că ritualurile de iniţiere a adolescenţilor în societăţile antice sau barbare dovedeau cunoştinţe psihologice mult mai sănătoase decît toate teoriile educative ale secolului al XIX-lea.

Acum ştim că este cu neputinţă să înţelegem evoluţia tînărului adolescent fără să ne gîndim la experienţele îndepărtaţilor lui strămoşi preistorici.

La pubertate, tînărul civilizat retrăieşte inconştient aventurile afective ale tînărului vînător de zimbri. În hoarda primitivă, tatăl atotputernic îşi atribuia posesiunea tuturor femeilor şi gonea departe pe fiii săi nubili, deveniţi nişte rivali posibili. Pentru a-şi afirma virilitatea şi a cuceri dreptul la dragoste, fiul trebuia să lupte cu tatăl său pentru a-i smulge o soţie.

Aceleaşi lupte le regăsim în majoritatea colectivităţilor animale, iar pădurile noastre răsună în septembrie de ecoul luptelor care opun pe tinerii cerbi bătrînilor masculi pentru cucerirea căprioarelor. Era deci imposibil, în primele zile ale umanităţii, să desparţi noţiunea de dragoste de cea de rivalitate fizică. Pentru a procrea, adolescentul trebuia să-şi învingă mai întîi frica de tatăl său.

Trebuia să demonstreze că e tot atît de puternic ca el. Psihanaliza ne permite să regăsim acest sentiment de teamă în subconștientul tînărului puber din zilele noastre.

Se pare că într-un prim stadiu al evoluției sale sexuale, sub influența acestor amintiri ancestrale, el se ferește de această luptă inevitabilă. Îi e frică de femeie și o evită, ca și cum s-ar teme de primejdiile pe care le-ar comporta cucerirea ei sau chiar apropierea de ea. El nu se simte destul de pregătit pentru competiție și preferă să se refugieze în amoruri mai puțin periculoase, unde n-are să se teamă de concurența adulților, mai bine înarmați ca el, adică în aventuri homosexuale.

Se înțelege că această tendință rămîne cel mai adesea inconștientă și trece neobservată de cei din jur, ca și de el însuși. Aceasta e faza de homosexualitate de grup, exprimată printr-o castrare psihanalitică. Interesul exagerat pe care adolescentul îl manifestă în această perioadă pentru prieteniile de același sex, pentru grupurile de aceeași vîrstă (cercetășie, grupuri de studenți etc.) este un reflex al acesteia.

El manifestă o prietenie exagerată față de unul dintre profesori, față de șeful grupului de cercetași sau pur și simplu față de un coleg mai mare, pe care visează să-l slujească cu credință. Este gelos pe prieteni, așa cum va fi mai tîrziu gelos pe femeia iubită, și nu suferă ca un al treilea să se amestece în relațiile dintre ei. Toate aceste lucruri nu sînt grave dacă știe să evadeze la timp din această fază. Dacă părinții sau educatorii insistă, dimpotrivă, în mod exagerat asupra acestei înclinații, se poate ca el să nu depășească niciodată afectiv acest stadiu homosexual sau să prelungească această puerilitate în comportarea sa de adult. Aceasta este cazul cu unii oameni de 30—40 de ani care mai sînt încă preocupați să-și modeleze viața după aceea a unui șef de grup sau a unui conducător. Ființele

care se mulțumesc să rămînă discipoli, fără a simți vreodată nevoie să-și făurească singuri soarta, sînt ilustrarea acestor evoluții neterminate.

Din fericire, cel mai adesea, după această perioadă de teamă și de șovăială, adolescentul, ajuns mai încrezător, acceptă lupta. Pentru a-și afirma virilitatea, el este gata de orice luptă. Intră într-o fază de agresivitate, pe care o exagerează, iar timidul nostru devine un tînăr cocoș. Nu numai că nu evită femeile, ci le caută, grăbit să-și afirme proaspăta dominație asupra lor.

Fata nu rămîne nici ea indiferentă la aceste amintiri îndepărtate.

Într-un prim stadiu, toată afectivitatea este îndreptată spre tatăl ei, a cărui personalitate amintește pe aceea a șefului de hoardă. Îl adoră pentru că el este masculul unic și atotputernic. Pe nesimțite începe să fie geloasă pe mamă, ca pe o rivală mai norocoasă. Mai tîrziu, influențată de aceleași reminiscențe, ea evită problemele sexuale, a căror bestialitate lovește și scandalizează sensibilitatea ei. Ea evocă inconștient brutalitățile răpirii, care însoțeau altădată primele exprimări de dragoste ale strămoșilor preistorici. În sfîrșit, atunci cînd înțelege că condițiile sînt schimbate, cînd începe să-și dea seama de puterea ei de femeie, este la rîndul ei gata de lupta sexuală.

Această teorie poate scandaliza. Totuși cunoașterea ei rămîne indispensabilă pentru toți cei ce se ocupă de adolescenți, iar experiența ne arată că folosește la explicarea multora dintre tulburările pe care aceștia le pot prezenta. Ar fi însă o greșeală dacă am voi să explicăm toate numai cu ajutorul ei. Nu putem ignora anumite cuceriri ale civilizației. Influența diferitelor medii școlare, sociale sau familiale nu este nici ea de neglijat. Dacă teoria psihanalitică istorică trebuie să servească drept fundal pentru stu-

dierea problemelor sexuale ale adolescenței, rolul ei trebuie însă limitat aici.

Iată de ce, după ce am construit acest cadru, este indispensabil să studiem în ansamblul lor nevoile afective și fiziologice proprii fiecărui sex în perioada pubertății.

Problemele caracteristice ale tinerei fete. Premisele feminității apar încă de la 11 ani. Fetița vede atunci desenîndu-se sînii, iar pubisul și axilele i se acoperă cu păr. După zece sau douăzeci de luni, primele menstruații confirmă procesul endocrin. La această dată, fetița-femeie este totuși încă un copil. Ea nu cunoaște pe lume decît celula ei familială sau școlară, iar bucuriile sau tristețile ei rămîn puerile. Rămîne indiferentă la preocupările și frămîntările care peste cîțiva ani o vor face să renege cu înverșunare starea de copil. Obiceiurile noastre exagerează această indiferență, neoferindu-i nici o posibilitate de a marca pubertatea ei fizică printr-o intrare oficială în lumea adultă. Ne putem felicita de acest lucru, deoarece căsătoriile precoce, așa cum sînt încă practicate în Asia, aduc cel mai adesea după ele o involuție psihologică a tinerelor soții, care nu pot face față în același timp inițierii lor amoroase și celei sociale, fiind obligate s-o sacrifice pe aceasta din urmă.

Trebuie deci să deosebim două faze distincte în apariția feminității la fete : o fază de femeie-copil și o fază de femeie adolescentă.

Prima, aceea a descoperirii, este caracterizată printr-un sentiment de jenă. Fata se simte dintr-o dată impură. Ea nu înțelege de ce este atît de diferită de cea dinainte. Mamei îi revine sarcina să-i explice natura exactă a fenomenelor fiziologice care o neliniștesc.

Toate precauțiile nu o pot împiedica însă pe tînăra puberă să deplîngă faptul că e fată și nu băiat. Chiar dacă la școală se întîmplă să disprețuiască ostentativ pe colegele

de același sex încă impubere, deci în mintea ei încă niște copile, ea îi invidiează totodată pe băieți, care se transformă în bărbați fără nici o încercare penibilă.

De multe ori părinții agravează inconștient acest sentiment de inferioritate față de sexul masculin. Fetei i se mai încredințează peste activitatea ei propriu-zis școlară și unele sarcini gospodărești de care s-ar lipsi cu plăcere. Ea constată că ei i se dau toate corvezile de care frații ei sînt scutiți. Numai ea trebuie să alerge după cumpărături, să pună masa, să păzească pe frații mai mici.

În rezumat, ea trebuie s-o înlocuiască pe mamă, această mamă a cărei viață i se pare cu mult mai puțin interesantă decît a tatălui. De altfel, foarte adesea această mamă imprudentă nu caută să sublinieze importanța sarcinilor ei gospodărești și prea curînd i se plînge fiicei sale, devenită oarecum femeie, de greutățile zilnice pe care le întîmpină. În aceste perioade de descurajare, ea nu șovăie să-i împuie capul cu decepțiile care le amenință pe toate femeile, îngrădite de egoismul bărbaților la rolul ingrat de menajeră.

Aceste conflicte explică timiditatea fetelor de 12—14 ani și ușurința cu care roșesc sau izbucnesc în lacrimi. Ele ocolesc societatea băieților de vîrsta lor, fiind sigure că nu sînt pentru aceștia decît un obiect de dispreț și dezgust.

Ostilitatea aparentă manifestată de cele mai inteligente nu este decît un mijloc de apărare, iar pudoarea lor exagerată, chiar față de membrii propriei lor familii, exprimă aceeași rușine.

Mai gravă este teama pe care o au că nu vor mai fi iubite de cei pe care-i iubesc. Convinse că au devenit cu totul altfel decît ar fi vrut să fie, ele își închipuie că toți cei din jur încearcă aceeași dezamăgire în privința lor. Ascultînd convorbirile adulților în care unele familii se plîng că au o fată și nu un băiat sau văzînd pe unii părinți te-

mîndu-se pentru viitorul fetei lor, căreia i se face mai greu un rost în viață decît unui băiat, ele tremură la gîndul că propriii lor părinți pot avea regrete asemănătoare.

Pentru a se liniști cerșesc cu stîngăcie dovezi de dragoste, nu se mai dezlipesc de părinții lor, îi copleșesc cu tandrețe și sfîrșesc prin a-i enerva. Cînd sînt respinse cu iritare din cauză că au fost prea insistente, ele acordă acestor gesturi de indispoziție ale membrilor familiei o importanță exagerată și trag concluzia că nu mai sînt iubite. Altele, dimpotrivă, în aparență resemnate cu această disgrație, se izolează de-ai lor spre a nu le impune o prezență dezagreabilă, pentru ca apoi să se mire cu tristețe că au fost părăsite, lucru care nu există decît în mintea lor.

Aceste copilării nu trebuie luate în derîdere. Suferințele acestea pot atinge intensitatea durerilor resimțite de adulți. Dacă nu sîntem atenți cu ele, se poate întîmpla ca toți anii de tinerețe, în mod normal veseli și lipsiți de griji, să fie tulburați, iar aceste crize de tristețe pot influența întregul viitor.

Cu vîrsta, orizontul tinerei fete se lărgește. Curiozitatea o face să evadeze din micul ei cerc familial, căruia îi erau rezervate toate posibilitățile ei afective.

Ea se entuziasmează acum de tot ceea ce descoperă nou cu ochii și cu mintea ei, iar sensibilitatea i se ascute pe măsură ce crește volumul acestor senzații. Inima ei vibrează cu intensitate la tot ceea ce îi descoperă simțurile. Poezia, muzica, spectacolele naturii deșteaptă în ea emoții noi. Cea mai mică contrariere, cea mai mică supărare, ca și cea mai mică bucurie, capătă în ochii ei dimensiuni considerabile. Nu-i mai ajunge să fie iubită ; ea dorește acum să iubească la rîndul ei. Începe prin a dărui dragostea ei unui cîine, unei flori, unui cîntec sentimental, căci încă nu știe că poate da acestei iubiri o altă destinație.

De altfel s-ar putea ca în mod inconştient ea să ştie deja acest lucru, dar să nu îndrăznească să analizeze adevăratele ei dorinţe. Curînd aceste disponibilităţi de dragoste se precizează. În general, mediul familial, educaţia, lipsa unor legături masculine împiedică o idilă precoce, dar tînăra o înlocuieşte în cele mai diverse feluri. Ea poate manifesta o afecţiune nemărginită faţă de o profesoară de la şcoală, o instructoare de cercetaşi sau o prietenă a părinţilor ei al cărei chip i se pare deosebit de frumos sau, dimpotrivă, se poate simţi irezistibil atrasă de un bătrîn profesor a cărui inteligenţă o încîntă. Junii primi actori de cinema şi cîntăreţi de muzică uşoară îşi recrutează majoritatea adoratoarelor din rîndurile tineretului.

Instinctul dragostei îşi poate da frîu liber în prietenii foarte strînse cu tinere de aceeaşi vîrstă. Adolescenta nu se mai mulţumeşte cu colegele de joacă sau de şcoală ; acum are nevoie de o prietenă de suflet. Ei îi încredinţează toate micile taine, doreşte să rămînă singură cu ea, este geloasă pe ea, visează să nu se despartă niciodată de ea... pe scurt, o iubeşte.

Valoarea acestei prietenii şi influenţa ei asupra maturizării afective a celor două partenere depinde de scopurile care le-au împins una spre cealaltă. Dacă este vorba de gusturi şi aspiraţii comune stimulate de mici sacrificii reciproce, ea constituie o bună ucenicie a vieţii în comun. Dacă, dimpotrivă, nu e vorba decît de asocierea temporară a două elemente slabe, incapabile să înfrunte singure viaţa, efectele ei riscă să fie mai puţin fericite. Cele două prietene, izolîndu-se de ceilalţi camarazi, sfîrşesc prin a transforma prietenia lor într-o adevărată dragoste senzuală. Există aici un pericol care nu trebuie neglijat, căci plăcerile mai mult sau mai puţin inocente pe care şi le oferă pot desfiinţa mai tîrziu orice posibilităţi ale unor plăceri sexuale normale.

De asemenea, uneori două prietene se asociază numai ca să se sprijine reciproc în întîlnirile lor cu băieții. Ele își insuflă curaj una alteia să comită lucruri pe care singure n-ar îndrăzni să le întreprindă, sînt de o cochetărie agresivă și devin mai curînd rivale decît prietene. Prietenia lor a devenit astfel foarte feminină.

La un an sau doi după formarea lor, toate fetele încep de fapt să se intereseze de băieții de aceeași vîrstă și îi privesc cu alți ochi. Timiditatea și sentimentul lor de inferioritate dispar din momentul în care observă că nu mai constituie un obiect de dispreț, iar tovărășia lor este, dimpotrivă, căutată de băieți tineri și chiar de unii adulți mult mai în vîrstă ca ele. Unele fete care din cauza condițiilor de viață și de muncă cunosc de timpuriu cît de întreprinzători sînt bărbații descoperă repede prețul ce se pune pe feminitatea lor născîndă. Pentru altele, ținute multă vreme departe de orice promiscuitate periculoasă, această descoperire este și mai amețitoare.

Cum se manifestă acest interes pentru sexul masculin și în ce constă el ?

Ar fi pretențios să atribuim unui asemenea studiu rigoarea unei analize chimice și nu se poate trage concluzia unei identități de comportament pe motiv că la aproape toate fetele se regăsesc aceleași visuri sau aceleași dorințe. Fiecare dintre ele va avea reacții proprii descoperind puterea sa asupra bărbaților. Tocmai această diversitate, bogată în surprize, face farmecul vîrstei. Tot ea îngreuiază înțelegerea de către adulți a inimilor de adolescente și explică stîngăcia celor mai mulți părinți.

Putem desprinde cel mult cîteva trăsături de caracter dintre cele mai evidente. Acestea pot părea uneori contradictorii, dar nimic nu le împiedică să fie întîlnite succesiv sau chiar simultan la aceeași tînără fată. În această trezire triumfală la dragoste, toate senzațiile apar prea

repede pentru ca simțul critic încă adormit al celor care le încearcă să poată face o alegere prea judicioasă. Dăruindu-se toată bucuriei provocată de această descoperire, adolescenta nici nu vrea de altfel să se gîndească la sentimentele ei. În momentul cînd se trezesc instinctele, ea se vrea instinctuală și refuză să-și contabilizeze sentimentele și emoțiile. Chiar dacă, așa cum e cazul cu cele mai prețioase, au grijă să-și consemneze impresiile în jurnalul lor intim și se apleacă astfel asupra problemelor lor personale, n-o fac decît pentru a se minuna de bogăția vieții lor interioare și numai arareori pentru a cugeta la ea.

Dar pentru fata în căutarea dragostei această supunere la cele mai nebunești impulsuri ale fanteziei rămîne strict intelectuală și nu trece niciodată pe plan trupesc.

Lipsa aceasta de adevărată senzualitate merită subliniată, căci ea stă la originea neînțelegerilor dintre fete și băieți. În timp ce primul ascultă numai de chemarea simțurilor sale, cealaltă nu caută decît să-l facă pe partenerul ei masculin să se bucure de prisosul ei de tandrețe. Toate cochetăriile, toate încurajările și toate apelurile mai mult sau mai puțin discrete ale tinerei fete nu implică decît căutarea unei dragoste pur sentimentale. Mîngîierile nu sînt pentru ele decît un mijloc de a ajunge la acest rezultat și niciodată un scop în sine. În visele ei, ea se vede de altfel mai mult soție și mamă decît iubită. De aici încîntarea și înduioșarea ei față de copii mici pe care-i place să-i înconjure cu atenții materne exagerate. Prin ei, ea își imaginează viitoarea sa fericire și, datorită acestei evocări, ea îndepărtează amintirea unor răpiri preistorice, pe care o mai poartă, poate, în subconștientul ei.

Mai trebuie adăugat că această concepție a dragostei purificatoare este uneori deviată de la sensul ei inițial de intervenția unui sentiment de vanitate, frecvent la adolescentele care au avut deja prilejul să-și măsoare puterea

farmecelor. Cum să nu ierți însă această reacție la adolescentele care pînă mai ieri erau convinse de inferioritatea condiției lor și deodată se văd obiectul tuturor atențiilor din partea celor care le disprețuiau ? De altfel, adesea ele nici nu sînt încă pe deplin liniștite și din acest motiv își exagerează cochetăria și caută să acumuleze cuceririle masculine. Ele se joacă cu seducția lor ca și cu o jucărie nouă și nu se plictisesc să-i măsoare puterea. Procedînd astfel, sînt uneori crude și provoacă mai multe suferințe decît ar voi.

S-ar putea spune că este o revanșă meritată asupra amărăciunilor și decepțiilor care încheie primele lor experiențe amoroase. Din clipa în care crede că a întîlnit dragostea, adolescenta este întotdeauna convinsă că va găsi la partenerul ei aceeași înflăcărare. Adolescentul însă nu se poate dărui cu o generozitate identică. După ce entuziasmul inițial se stinge, el aleargă către alte aventuri sau alte activități. Încă de la această vîrstă dragostea nu mai reprezintă totul pentru un tînăr, după cum se va întîmpla și cu omul adult. Prea multe experiențe pasionante se oferă curiozității și voinței sale de afirmare pentru a-și permite să-și irosească vremea în cochetării prelungite. Fata cunoaște atunci tristețea unei decepții în dragoste.

După o lungă criză dureroasă, întretăiată de lacrimi și hotărîri de a rămîne celibatară, ea este din nou gata să-și dăruiască afecțiunea, însă de această dată procedează cu mai multă chibzuință și mai puțin spontan. Primele deziluzii pot să fie deci pline de învățăminte și să contribuie la maturizarea sentimentală a celor care se cred victimele lor incurabile.

Uneori, pentru a reține lîngă ea un partener mai puțin grăbit, tînăra îndrăgostită nu pregetă să-i acorde mai mult decît ar fi vrut în realitate. În general, aceste concesii excesive, aceste mîngîieri prea precise, această dăruire de

sine nu fac decît să întîrzie sfîrşitul de neînlăturat al aventurii, făcîndu-l încă şi mai amar.

Determinînd confidenţele fiicei lor, interesîndu-se de primele ei emoţii şi oprindu-se de a zîmbi, mamele pot fi nişte preţioase consolatoare şi, prin sfaturile şi afecţiunea lor, pot face în aşa fel încît aceste mici legături sentimentale să nu se transforme în drame.

Probleme caracteristice băieţilor. Evoluţia băieţilor este foarte diferită de cea a fetelor. E mult mai brutală, iar senzualitatea joacă aici un rol mai important.

O dată cu pubertatea, tînărul mascul simte nevoia, conştient sau nu, să-şi afirme virilitatea. Se consideră matur şi vrea să-şi dovedească acest lucru lui însuşi ca şi prietenilor.

În funcţie de mediul în care trăieşte şi de principiile educative pe care le-a căpătat, el sau se simte satisfăcut cu o simplă contemplare solitară a acestei transformări, sau, dimpotrivă, lăsîndu-se atras de înclinaţii exhibiţioniste, caută să le compare amploarea cu cea a celorlalţi băieţi de vîrsta lui. Cu cît a fost mai puţin prevenit de realităţile sexuale, cu atît simte mai mult nevoia nesănătoasă de a se complace în acest fetişism.

Dacă, din nenorocire, pubertatea lui fizică este puţin întîrziată, el încearcă în timpul vizitelor medicale colective, al lecţiilor de educaţie fizică etc. un sentiment penibil de ruşine, exagerat adesea de batjocurile tovarăşilor lui mai precoci.

Dar, puţin cîte puţin, plăcerea simţită în urma unor frecări întîmplătoare sau a ejaculărilor nocturne îi dovedesc, dacă încă nu ştia, că aparatul lui genital este capabil să-i procure satisfacţii demne de luat în seamă. Rar se întîmplă ca el să nu studieze mecanismul acestora şi în scurt timp să şi le provoace, ori de cîte ori vrea, prin masturbare. Se poate ca asemenea practici solitare să fi precedat pubertatea, dar numai aceasta le conferă adevăratul lor carac-

ter. Din toate timpurile, onanismul a fost rău privit de către familii. S-a văzut în el izvorul tuturor relelor care pot lovi pe adolescenţi şi pînă nu de mult el constituia pentru medici explicaţia tuturor tulburărilor şcolare şi fiziologice, a oboselilor şi a lenei. Şi astăzi copilul suspectat de aşa ceva pare obiectul unui adevărat blestem, într-atît de ruşinoasă este considerată această practică. Este vorba aici de o vădită exagerare, ale cărei motive pot fi găsite în nişte vechi superstiţii. Evul mediu mai ales a crezut multă vreme în existenţa unor demoni nevăzuţi (sucubi şi incubi) care se serveau de sămînţa omenească, astfel abătută de la rostul ei normal, pentru a da naştere unor monştri. La fel, „Vechiul testament", stigmatizînd purtarea lui Onan, îi reproşa mai mult că nu l-a ascultat pe Dumnezeu, care-i ordonase s-o fecundeze pe văduva fratelui său, decît actul propriu zis al masturbării. Se pare că îndepărtaţii şi juvenilii imitatori ai acestuia poartă mai curînd povara acestei nesupuneri. Este destul de curios de constatat, de altfel, că dacă unii educatori nu mai încetează să se alarmeze din cauza acestor practici ale băieţilor, tot ei rămîn indiferenţi în faţa unor deprinderi feminine similare, totuşi la fel de frecvente. La baza acestei reprobări există deci mai mult un reflex de apărare împotriva unor apucături care ar putea dăuna reproducerii speţei decît o critică sinceră a unor plăceri nepermise şi nefaste pentru sănătate.

Înainte de a începe orice educaţie sexuală preventivă sau curativă în acest domeniu şi cu atît mai mult înainte de a adopta în mod obligatoriu o atitudine pur represivă, ar fi bine ca părinţii să ştie precis care sînt urmările posibile ale masturbaţiei asupra sănătăţii fizice şi morale a copiilor lor. Să precizăm de la început, cu riscul de a-i îndurera şi scandaliza, că marea majoritate a băieţilor între 13 şi 17 ani cad mai mult sau mai puţin în acest păcat. Este vorba de o constatare pe care o vor confirma toţi pediatrii

și toți profesorii. Ar fi deci absurd să vedem în aceasta dovada unei ereditățI bolnăvicioase sau a unei perversități precoce.

Trebuie să recunoaștem că civilizația noastră, interzicînd orice viață sexuală normală adolescenților care sînt totuși prada unor dorințe categorice, contribuie în mare măsură la generalizarea acestor apucături. Se poate întîmpla ca aceste pofte să devină atît de violente la 15 — 16 ani, încît ele să nu mai poată fi cu totul înfrînate. În sfîrșit, trebuie să precizăm că, dacă nu e des repetată, masturbarea nu atrage niciodată după sine toate complicațiile patologice care se pun de obicei pe seama ei.

Fără a păși pe urmele unor psihanaliști care sînt de părere că tînărul trebuie lăsat să facă ce vrea în această direcție, credem că este indispensabil să temperăm atitudinea prea severă a multor familii. Nu numai că mustrările și amenințările n-au nici un efect, dar sînt și periculoase. Ele dezvoltă la cel în cauză o nevroză sexuală, de care nu se poate elibera decît cu greu odată ajuns la maturitate. Fiind prea mult certat, tînărul riscă să transpună mai tîrziu în actele sexuale cele mai normale acest sentiment de vină născut din onanism. Uneori, chiar pigmentul fructului oprit îi sporește plăcerea și, simțindu-se prea slab pentru a rezista dorințelor sale, termină prin a se complace în această slăbiciune.

Noțiunea vinovăției este mai periculoasă pentru sănătatea morală a adolescentului decît însăși masturbația. Care este atunci atitudinea care trebuie recomandată părinților și mai ales tații, cărora le revine în mod special această răspundere ? În cartea sa „Sufletul copilului și psihanaliza", Charles Baudoin a definit-o, pare-se, cu înțelepciune: „Cînd un copil capătă apucături rele, nu trebuie să-l facem să creadă, nici să-l lăsăm să-și închipuie că a căzut în cele mai excepționale și monstruoase păcate și că deci este un copil pierdut, fiindcă are și singur destulă încline-

ţie spre aşa ceva. Infinit mai bine este să-i vorbim deschis şi simplu, fără a face să vibreze coarda, atît de simţitoare la acest punct, a vinovăţiei. Pentru a se purta aşa cum se cuvine, trebuie ca însuşi educatorul să ştie că această manifestare este extrem de frecventă la pubertate şi că nu devine un adevărat pericol decît dacă se transformă într-o deprindere irezistibilă. În orice caz, nu obţinem nimic prin teroare".

Indiferent dacă adolescentul are sau nu aceste obiceiuri proaste, la un moment dat trupul lui cere, mai mult sau mai puţin conştient, satisfacţii mai complete.

Aceste dorinţe amoroase sînt în realitate încă foarte timide. Ele ar trece deseori chiar neobservate, excepţie făcînd unele temperamente precoce, dacă discuţiile dintre camarazi sau cu adulţii, lecturile sau spectacolele nu le-ar acorda o importanţă excesivă. Auzind şi văzînd cum sînt preamărite fără încetare plăcerile dragostei trupeşti, tînărul începe să se intereseze de toate persoanele care i le-ar putea procura.

Descoperind că femeile pot juca şi alt rol decît cel de mamă sau de gospodină, atitudinea lui faţă de sexul feminin se schimbă. Caută partenera posibilă în fiecare trecătoare pe care o întîlneşte. Imaginaţia lui, cu atît mai înflăcărată cu cît adesea nu e canalizată de cunoştinţe teoretice prea solide, îl face să vadă în fiecare femeie la vîrsta de a avea o viaţă sexuală, pe femela iniţiată în misterele cuplului şi-l face să caute pe obrazul sau pe corpul ei semnele feminităţii ei active. Exhibiţionismul modern, afişînd în scopuri publicitare pe toţi pereţii decolteuri sugestive sau îmbrăţişări pasionate, nu e făcut pentru a calma febrilitatea căutărilor lui şi astfel ajunge să confunde în visele lui pieptul îmbelşugat al unei vestite stele de cinema cu surîsul indiferent al unei femei din preajma sa în care crede că a descoperit o iniţiatoare posibilă. Este rar ca adolescentul modern să poată profita în acest mo-

ment al vieţii, oricît de mult şi-ar dori-o, de întreaga „asistentă“ pe care doamna de Warens i-o acordase lui J.-J. Rousseau şi pentru care el îi rămăsese atît de recunoscător. Numai promiscuitatea atelierelor în care femei şi tineri lucrează laolaltă, cum e cazul uzinelor textile şi de cauciuc, precum şi curiozitatea cîtorva rare femei lipsite de ocupaţie ar putea permite o asemenea eventualitate. Cel mai adesea însă misterul nu se risipeşte şi femeia rămîne, pentru ochii tineri care o pîndesc, la fel de dorită, la fel de tulburătoare şi mai ales la fel de intimidantă.

Atitudinea ipocrită şi ruşinoasă a atîtor tineri în faţa oricărei femei tinere şi frumoase, mai ales dacă se întîmplă ca ea să fie o prietenă a părinţilor, se explică prin această timiditate maladivă. Cu cît sînt mai destrăbălaţi în discuţiile lor cu colegii de aceeaşi vîrstă, cu atît par mai naivi în restul timpului.

Se poate întîmpla ca această sete de a-şi afirma cu orice preţ virilitatea să-i împingă pe unii adolescenţi spre dragostea cumpărată pe bani. Dacă îndrăzneala lor, întărită de dorinţa de a-i uimi pe prieteni, îi face să depăşească frica instinctivă pe care o au de prostituate, rămîn totuşi cu impresia că mai au multe de învăţat. Curiozitatea faţă de alte femei, „femei cinstite“, nu este micşorată din acest motiv, iar orgoliul lor îi împiedică să facă deosebirea.

La fel, dacă în această perioadă ei încep să se simtă atraşi de fete de vîrsta lor, dacă simt trezindu-se în ei sentimente de dragoste foarte pure, nu uită, cu toate acestea, preocupările lor specific trupeşti şi se mulţumesc doar să opună dragostea sufletească celei fizice. Refuzînd să confunde două sentimente atît de îndepărtate în concepţia lor, ei dau verbului „a iubi“ două sensuri foarte diferite şi-i înţeleg cu greu pe adulţii care nu fac această distincţie. Acest mod de a gîndi le este foarte caracteristic şi individualizează o perioadă foarte precisă a vieţii adolescenţilor. În cursul unei convorbiri fără importanţă sau al

unei discuţii mai serioase, acest mod de a gîndi devine preţios pentru posibilitatea de a aprecia gradul de maturitate al tînărului respectiv. El dovedeşte că tînărul n-a biruit încă toate conflictele psihanalitice. Dragostea fizică i se pare încă prea îngrijorătoare pentru a o putea amesteca în ea, fie chiar şi în vis, pe aceea pe care începe s-o iubească.

Atîta timp cît are puţine ocazii să întîlnească fete de vîrsta lui, atîta vreme cît i se par minunat de îndepărtate, el persistă în această dorinţă de a le idealiza. De îndată însă ce le cunoaşte mai bine, el părăseşte atitudinea aceasta romantică şi încetează să le considere ca pe nişte fiinţe excepţionale.

Educaţia mixtă de la şcoală şi de la facultate, obişnuindu-l să privească pe adolescente ca pe nişte camarade sau rivale, contribuie de asemenea la risipirea de timpuriu a iluziilor lui.

Lucrul acesta n-ar avea prea mare importanţă dacă reuniunile dansante, excursiile, jocurile de pe plajă nu l-ar face să descopere la aceste camarade egale o feminitate tot atît de tulburătoare ca aceea care, după părerea lui, era apanajul exclusiv al femeilor mai în vîrstă, cu o mai mare experienţă de viaţă. Cu ajutorul unor jocuri din ce în ce mai puţin nevinovate, constată că deosebirea pe care o stabilise între dragostea trupească şi cea platonică nu are nici un temei. De ce, gîndeşte el atunci, să caute la partenere mai vîrstnice şi prin aceasta mai intimidante ceea ce pot să-i ofere atît de uşor partenerele lui de generaţie ? De ce să nu-şi permită o uniune mai completă cu aceea pentru care nutreşte un sentiment curat ? Mulţi tineri ajung să-şi pună într-o zi aceste întrebări. Răspunsul pe care şi-l dau depinde numai de valoarea sfaturilor pe care le-au căpătat de la părinţii sau educatorii lor şi de felul în care au fost date aceste sfaturi.

Dacă o educație sexuală bine gîndită a reușit să le transmită respectul anumitor valori morale și dacă mai ales au învățat că, frînîndu-și pornirile fizice, conferă o valoare mai mare sentimentelor lor de dragoste, ei se opresc de la orice flirt împins dincolo de limitele permise sau caută într-o căsătorie precoce îmbinarea aspirațiilor romantice cu dorințele sexuale. Iată de ce, pe măsură ce dispar barierele ridicate acum între adolescenții de ambele sexe, mulți tineri din zilele noastre, puși în fața problemelor conviețuirii mai devreme decît generația anterioară, ajung de asemenea să dorească o căsătorie mai de timpuriu.

Dacă, dimpotrivă, evoluția lor sexuală și sentimentală n-a fost supravegheată, dacă orgoliul lor de tineri masculi, departe de a fi moderat, este stimulat de dorința de a rivaliza cu colegii lui de aceeași vîrstă și din același mediu, acești adolescenți, fără a-și da seama de lașitatea poziției lor, se lasă tiriți într-un vîrtej de aventuri unele mai jalnice ca altele. Din cauza instabilității lor firești se satură repede de aceste legături efemere și, puțin cîte puțin, această atitudine sterilizează în ei orice posibilitate de dragoste adevărată în viitor. Dintotdeauna, micii don juani au făcut să sufere femeile din jurul lor, ei înșiși rămînînd la fel de nesatisfăcuți, dar rar s-a întîmplat ca ei să fi fost atît de tineri ca cei care fac azi ravagii în baruri, săli de dans sau facultăți. Descoperirea la unii dintre tineri a unor surprinzătoare reacții cinice și brutale, rezervate pînă acum numai adulților, se explică, poate, prin precocitatea pierderii iluziilor lor despre dragoste. Se pare că prea marea libertate existentă în raporturile sociale dintre băieții și fetele din zilele noastre poartă răspunderea pentru această situație.

Se înțelege că nu ne putem aștepta să întîlnim la toți tinerii o evoluție amoroasă identică și la fel de bogată. Fiecare reacționează la descoperirea dragostei potrivit inteligenței, sensibilității, modului său de viață și trecutului

său afectiv. Chiar tablourile pe care le-am schițat ar putea să pară multora niște caricaturi grosolane ale realității, unii adolescenți putînd rămîne multă vreme insensibili la problemele sexuale, fără ca aceasta să lase să se prevadă în vreun fel comportarea lor viitoare.

Responsabilitatea părinților și a educatorilor. S-a scris că, „dacă copilul mic moare cînd nu-i nimeni pe lîngă el, adolescentul moare pentru viața socială cînd stau prea mulți în jurul lui". Lucrul este exact, dar de aici nu trebuie să tragem concluzia că adolescenții trebuie lăsați de capul lor și că părinții sau educatorii trebuie să asiste ca simpli spectatori distrați la maturizarea lor sexuală și afectivă. O asemenea indiferență ar putea avea urmări grave.

Tînărul de astăzi a devenit într-adevăr incapabil să împace pornirile sale firești cu imperativele unei societăți mereu mai exigente față de membrii ei. El are nevoie de ajutorul adulților și de experiența lor. Niciodată în istoria lumii adolescentul nu s-a aflat în luptă cu greutăți atît de mari în pragul vieții sale de adult și niciodată soluția pe care a dat-o acestor probleme n-a fost atît de plină de consecințe imediate și viitoare. În timp ce însuși omul gata format se simte uneori descumpănit în fața problemelor pe care trebuie să le rezolve pentru a reuși să-și ducă cu bine existența lui și alor săi, cum putem nădăjdui să-l vedem pe adolescent învingînd singur toate piedicile care stau în fața realizării viselor și a năzuințelor sale ? Psihanaliștii și psihologii sînt de acord că însingurarea este uneori necesară, căci tînărul trebuie să fie singur pentru a face un bilanț al senzațiilor și al dorințelor lui pentru a-și calma neliniștile și a-și maturiza caracterul. Pentru făurirea personalității sale este absolut necesar ca el să se simtă liber în orice moment să-și aleagă calea proprie dintre toate căile ce se deschid în fața lui, și am văzut care trebuie să fie atitudinea părinților în această problemă. Libertatea nu înseamnă însă părăsire și ingoranță ; nu trebuie confun-

dată atitudinea ridicolă a unui tată care vrea să formeze în întregime personalitatea fiului său cu aceea mai rezonabilă a altuia care caută să-l îndrumeze, făcîndu-l să cunoască tot ceea ce nu ştie încă din legile care guvernează relaţiile obişnuite între adulţi.

La încheierea copilăriei, băiatul sau fata nu apreciază încă cum trebuie importanţa alegerii pe care o au de făcut. Foarte des îi lipsesc elementele de apreciere şi tînărul este înclinat fie să prefere soluţia cea mai uşoară, fie să se lase la voia întîmplării.

Tocmai în acest moment trebuie să intervină părinţii şi educatorii. Să se ferească de a fi judecători sau sfătuitori şi să se mulţumească numai să-i informeze cu obiectivitate. Nu le va fi permis să-şi schimbe această atitudine neutră şi să emită păreri personale decît începînd din momentul în care, informaţiile lor obligîndu-l pe tînăr să reexamineze problemele care-l frămîntau şi să-şi revizuiască concluziile iniţiale, el începe să ceară singur şi alte elemente de apreciere pentru a-şi susţine raţionamentul.

Această prudenţă, necesară în timpul oricăror acţiuni educative, este şi mai indispensabilă atunci cînd părinţii trebuie să abordeze faţă de copiii lor problemele sexuale. Fie din pudoare, fie din jenă pentru ignoranţa lor, tinerii se dovedesc într-adevăr foarte susceptibili în acest domeniu şi cea mai mică stîngăcie din partea interlocutorilor lor poate să-i facă să refuze orice nou schimb de idei. Oricare ar fi precauţiile luate, părinţii trebuie să fie întotdeauna foarte reticenţi în cursul primelor convorbiri.

Numai începînd prin a prezenta deschis aspectele tehnice şi ştiinţifice ale acestor probleme putem spera să-i interesăm şi apoi să-i determinăm să se gîndească mai bine la ele. Din momentul în care înţeleg motivul şi sensul dorinţelor şi al modificărilor lor morfologie şi fiziologice, experienţa ne dovedeşte că ei încep să acorde o valoare

mai reală instinctelor lor și refuză să li se mai supună orbește.

Este deci inutil să încercăm să influențăm educația lor afectivă și comportamentul lor viitor fără a fi căutat în prealabil să risipim misterul cu care practicile ipocrite ale civilizațiilor moderne au învăluit tot ceea ce era legat de sex.

Din păcate, nu toți părinții înțeleg astfel responsabilitățile lor sau se dezinteresează de ele.

Unii, egoiști și grijulii de a menține unitatea celulei familiale, se tem ca criza pubertară, dezvoltînd disponibilitățile de dragoste ale copilului lor, să nu-l împingă către afecțiuni străine, incompatibile cu dragostea filială. Uneori pur și simplu văd în ea semnul propriei lor îmbătrîniri. Pentru a întîrzia această scadență, ei preferă să ignoreze importanța acestei mutații sau să n-o ia în seamă, sperînd că, neacordîndu-i atenție, îi vor minimaliza consecințele.

Alții, convinși de caracterul impur al tuturor problemelor sexuale și speriați de pericolul pe care îl poate prezenta pubertatea pentru copilul lor, se gîndesc să-l apere, menținîndu-l artificial în necunoașterea celor mai simple realități.

Asemenea atitudini se complică uneori și cu adevărate gelozii. Mama se revoltă la gîndul că o altă femeie îi va putea răpi afecțiunea fiului ei, iar tatăl privește cu un ochi răuvoitor pe băieții care încep să se învîrtească în jurul fiicei sale.

În sfîrșit, alții, uitînd de frămîntările propriei lor tinereți, refuză cu bună-credință să se preocupe de transformările determinate de această criză, pe care o consideră inofensivă din moment ce e firească.

Dacă au unele remușcări, se consolează repede cu gîndul că supravegherea acestei crize nu e de resortul lor, ci mai curînd de cel al educatorilor.

Toate aceste atitudini sînt periculoase, deoarece copilul nepregătit și negăsind pe nimeni care să-i dea un răspuns corect la noile preocupări care-l împresoară trage concluzia că e părăsit de ai săi, deci implicit autorizat să facă ce-i place. Este normal ca în asemenea condiții el să nu mai accepte nici un sfat și să caute să se scuture complet de o tutelă familială care nu-i mai este de nici un folos.

La polul opus se află părinții care păcătuiesc printr-un exces de precauții. Cu mult înainte de apariția primelor semne pubertare, aceștia sînt preocupați cu înfrigurare de atitudinea pe care vor trebui s-o aibă la momentul oportun. Ei caută în prea multe lucrări de specialitate, cu păreri foarte diferite, răspunsul la neliniștea lor. Citirea ziarelor de informații, din ce în ce mai pline de așa-zise anchete științifice despre sexualitate, nu fac decît să le mărească îngrijorarea. În momentul în care intervenția lor devine necesară, aceștia nu știu ce atitudine să adopte din toate cele care le-au fost recomandate și dezorientarea lor o mărește și pe cea a copilului.

Experiența ne arată că rare sînt familiile care știu să adopte o poziție rezonabilă la jumătatea drumului între totala dezinteresare și o educație sexuală cu îndrăzneli exagerate preconizată de unii autori, pînă la a deveni o adevărată educație amoroasă.

Înțelepciunea constă, pe de o parte, în a izgoni orice pedagogie represivă sau coercitivă, bună numai să favorizeze răzvrătirea, iar pe de altă parte în a limita ambițiile lor educative la trei puncte esențiale : completarea informării sexuale, începerea unei educații sexuale și autorizarea, cu o discretă supraveghere, a unei mai mari libertăți sociale.

Informația sexuală. Are ca scop completarea și ordonarea tuturor informațiilor pe care tînărul le-a primit deja în acest domeniu. Părerea noastră este că o informație

sexuală sistematică nu este de recomandat înaintea vîrstei de 14 ani, iar în a doua parte a copilăriei studierea acestor probleme trebuie să fie sumară și mai mult simbolică decît științifică. Ar fi absurd să vrei să explici unui copil de zece ani toată complexitatea mecanismului fecundației, de pildă, cîtă vreme el nu poate înțelege ca lumea mecanismele, totuși simple, ale respirației și digestiei. În toată această perioadă, părinții trebuie să se mulțumească să răspundă cît mai simplu posibil la întrebările care le sînt puse, fără a căuta să le provoace. Este inutil să caute să răspundă la o întrebare copilărească tratînd problema respectivă în totalitatea ei. Ajunge să satisfacă cu sinceritate curiozitatea celui care, după cîteva ore, nici nu se va mai gîndi de altfel la ea.

Ei trebuie de asemenea să combată crearea de mituri sau înrădăcinarea unor ipoteze atît de absurde ca cele cu care erau atît de darnici părinții din generațiile anterioare.

O explicație prea tehnică duce uneori la vîrsta aceasta la unele rezultate surprinzătoare, și mulți părinți, după unele precizări pe care le-au considerat în mod naiv foarte simple, descoperă că copilul a înțeles totul pe dos și și-a construit niște concluzii abracadabrante pe baza unor amănunte reținute la întîmplare.

Singurele în stare să evite confuziile sînt simplele comparații cu regnul vegetal sau animal. Cursurile de științe naturale, discuțiile între colegi, spectacolul naturii și lecturile completează puțin cîte puțin această informare. Totuși, aceste surse rămîn în general insuficiente și, curiozitatea copiilor nefiind prea mult îndreptată spre acest lucru înainte de 14 ani, cunoștințele teoretice ale adolescenților rămîn adesea restrînse pînă la sosirea pubertății.

Îndrăznelile lor de limbaj pot crea iluzia și lasă să se creadă că orice completare a informării ar fi de prisos; dacă însă se procedează la o interogare precisă, se întîmplă

adeseori să constatăm că pseudoştiinţa lor nu se bazează decît pe o harababură de ipoteze false şi erori grosolane spicuite din frînturile convorbirilor celor adulţi sau din nişte dicţionare vechi.

În acest caz este absolut necesar să se înceapă un adevărat studiu al problemelor sexuale.

Studiul acesta trebuie să fie complet, să nu se încurce în false pudori şi să fie la fel de obiectiv ca orice materie din programa şcolară.

Este de preferat ca părintele de acelaşi sex să-şi asume această răspundere. El trebuie însă să fie capabil de acest lucru, adică să fie el însuşi suficient de informat pentru a fi în măsură să răspundă la toate întrebările pe care i le va pune copilul. Adesea se întîmplă ca el să trebuiască să se documenteze înainte. Insistăm asupra acestui punct, căci am văzut deseori părinţi, de altfel cultivaţi, rămaşi cu totul ignoranţi în domeniul fiziologiei propriilor lor funcţiuni genitale şi ale consorţilor respectivi.

Trebuie totodată să existe între tînăr şi educatorul său un climat de încredere, astfel ca asemenea lecţie să constea în realitate în nişte convorbiri prieteneşti, îngăduind orice întrebare oricît ar fi de îndrăzneaţă şi orice răspuns.

Mulţi părinţi dau înapoi în faţa acestor obligaţii sau se socotesc incapabili de acest lucru. Ei preferă să lase altora această responsabilitate.

Datorită cunoştinţelor sale fiziologice şi anatomice, precum şi faptului că are obişnuinţa de a aborda fără falsă pudoare toate problemele sexuale, medicul curant ar fi cel mai indicat să-i înlocuiască dacă ar avea timp. S-ar putea eventual face cît mai des apel la medicii însărcinaţi cu supravegherea medicală în şcoală, căci o astfel de iniţiere nu ar fi poate în contradicţie cu sarcina lor de prevenire. În realitate însă, profesorii sînt cei care îşi asumă de cele mai multe ori această obligaţie. Soluţia aceasta are meritul de a nu face din informarea sexuală

o informare diferită de celelalte şi astfel adolescentul, obişnuindu-se să nu vadă în ea decît un supliment al programei şcolare, nu este ispitit să-i acorde o atenţie exagerată sau nesănătoasă.

Dacă o clasă dispune de mai mulţi profesori specializaţi în materii diferite, cel de ştiinţe naturale trebuie să adauge acest capitol la cursul lui obişnuit.

Cunoştinţele de anatomie şi de fiziologie necesare în prezent la obţinerea diplomei de profesor de educaţie fizică ar putea, completate în acest scop, să facă pe viitor din aceşti profesori specialişti în informarea sexuală, considerată ca o ramură a igienei generale a corpului şi a minţii.

Acest curs trebuie să cuprindă studiul complet al anatomiei organelor genitale şi al fiziologiei lor, studiul sarcinii şi al naşterii, precum şi, în mod succint, acela al raporturilor sexuale şi al depistării preventive a bolilor aşazise venerice.

Onanismul şi homosexualitatea nu trebuie trecute sub tăcere tocmai pentru a-i feri pe tineri de exemplele rele ale unor colegi mai versaţi sau de avansurile unor adulţi pervertiţi.

Dacă profesorul ştie să vorbească deschis, dacă nu pregetă să se ajute de planşe, schiţe şi, dacă e cazul, de fotografii şi filme, dacă nu dă înapoi în faţa cruditătii terminologiei ştiinţifice imposibil de înlocuit, lecţiile lui vor fi întotdeauna bine înţelese. Dacă, dimpotrivă, e confuz, dacă refuză să se ajute de imagini sau să spună lucrurilor pe nume, dacă preferă să recurgă la comparaţii şi la simboluri prea complicate, el trebuie să se teamă că va vedea înflorind pe buzele ascultătorilor săi zîmbete ironice sau echivoce. El poate fi sigur că cursul lui va servi mai curînd să facă mai picante discuţiile din recreaţie decît să-i îndemne la meditaţie pe cei care l-au ascultat.

Educaţia sexuală. Această iniţiere este insuficientă atîta vreme cît se limitează la o expunere strict ştiinţifică. Limitîndu-ne să prezentăm tînărului aspectul anatomic şi fiziologic al relaţiilor dintre sexe, putem eventual risipi o ignoranţă periculoasă, dar mai putem risca să dăm naştere unei dorinţe foarte firești de a pune în aplicare toate aceste cunoştinţe teoretice.

Am spus că informarea este în stare să determine reflexiunea şi că adolescentul învată să-şi disciplineze instinctele descoperind semnificaţia lor exactă ; mai trebuie spus că e nevoie să-l ajutăm, deoarece e prea dezorientat ca să facă el singur primul pas. E ca şi cum am crede că se poate preda meseria de şofer limitînd învăţămîntul exclusiv la lecţiile de mecanică. Trebuie ca tînărul să aibă impresia că el însuşi descoperă necesitatea de a se stăpîni şi nu este interzis să-i prezentăm în aşa fel lucrurile, încît această concluzie să i se impună ca un rezultat al propriului său raţionament.

Pentru ca această disciplină să fie liber consimţită, să nu pară prea aspră, trebuie să fie prezentată altfel decît ca o concesie făcută obligaţiilor sociale. Trebuie să facem apel la argumente morale sau filozofice mai elevate, altfel s-ar putea întîmpla ca orice posibilităţi afective să fie secate mai tîrziu. Cînd tînărul îşi descoperă asemănarea cu un animal făcut pentru a procrea şi a-şi perpetua speţa, trebuie să i se atragă atenţia şi asupra trăsăturilor care-l deosebesc de animale şi îi îngăduie să nu rămînă sclavul propriului său instinct. Măgulindu-i orgoliul şi nu obligîndu-l să asculte fără să înţeleagă, vom putea să-l ajutăm să-şi îndeplinească cu bine pînă la capăt această ucenicie a vieţii în comun. Trebuie procedat cu multă discreţie, iar convorbirile să nu ia niciodată forma unor lecţii moralizatoare. Atmosfera unei săli de clasă nu permite întotdeauna discuţiile amicale şi aproape confidenţiale care sînt necesare. Părinţii sînt singurii în

stare să predea aceste noțiuni de morală la momentul cel mai potrivit și fără ca prilejul respectiv să pară că a fost căutat în mod intenționat. Cine poate oare mai bine decît tatăl să-și învețe fiul să privească fetele și femeile altfel decît ca pe niște simple partenere de desfătări ? Deoarece e de același sex, deoarece experiența lui de bărbat nu poate fi pusă la îndoială și, deoarece este încă aureolat de autoritatea sa familială, el este singurul care poate face ca această idee să fie acceptată fără ca ea să pară un insuportabil amestec în intimitatea adolescentului.

Mîndru de a fi judecat demn de asemenea confidențe, tînărul atît de susceptibil și de grijuliu cu liberul său arbitru, se deprinde pe nesimțite să nu mai ironizeze importanța acordată de adulți unor noțiuni apriori atît de ridicole pentru el ca politețea și galanteria sau atît de perimate în ochii lui de anarhist ca logodna sau căsătoria.

Nu se mai rușinează de timiditatea lui dacă tatăl îl asigură că aceasta este firească și că el însuși la vîrsta lui a încercat același sentiment. Atunci nu va mai căuta să pareze prin inițiative prea excentrice și, consolat de faptul că virginitatea lui, departe de a-i diminua personalitatea, îi conferă dimpotrivă mai mult preț, va începe să acorde interes valorilor morale disprețuite sau ignorate pînă atunci.

Mama, la rîndul ei, este singura capabilă să-și prevină fiica de primejdia anumitor cochetării sau a lipsei de stăpînire. Îi este ușor ca, în cadrul unei convorbiri întîmplătoare în aparență, spontane, să-i arate ce importanță are puritatea în viața modernă și care sînt satisfacțiile pe care o femeie le poate găsi în fidelitatea conjugală sau în maternitate. Cine poate oare preveni mai bine pe tînăra imprudentă împotriva elanurilor prea nestăpînite și cine o poate consola mai bine de micile dezamăgiri ale dragostei ?

Dar acțiunea tuturor acestor intervenții ale familiei nu trebuie anihilată de exemplele rele pe care le-ar putea da părinții fără să vrea prin discuțiile sau comportarea lor. Nu-i facem nici un serviciu băiatului atunci cînd aplaudăm primele sale succese la femei, strigînd cu satisfacție în fața lui : „Am dat drumul cocoșului, feriți-vă găinile !". El interpretează această atitudine ca o încurajare la aventuri și mai îndrăznețe. De ce să privim cu îngăduință flirturile fiicei noastre și apoi să privim cu ochi răi atitudinea prea îndrăzneață a unora dintre tineri ?

Părerea pe care tinerii și-o fac despre căsătorie nu este influențată de spectacolul vieții conjugale a părinților lor ? Și de ce ar lua în serios avertismentele împotriva excesele sexuale dacă văd că aceleași greșeli sînt iertate cu indulgență la unii prieteni ai părinților lor ?

Libertatea necesară. Orice informare și educație își pierde însă tot sensul dacă nu se adresează unor tineri suficient de eliberați de jugul familiei pentru a putea confrunta concluziile ei cu rezultatele propriei lor experiențe.

Adolescentul trebuie să fie iubit de părinții săi, dar, în același timp, el trebuie lăsat să lupte singur sau, mai exact, să aibă această impresie. Pentru a gusta satisfacția de a-și învinge propriile instincte, el trebuie să fi cunoscut în prealabil suferințele luptei și tentația de a fugi. Nu numai că nu e necesar să-l scutim de asemenea încercări, dar uneori trebuie să le provocăm. Dacă se simte prea supravegheat sau prea ocrotit, el va respinge orice efort de emancipare, înăbușindu-și înclinațiile firești, sau va căuta un loc mai discret pentru isprăvile sale. Atunci fie că va orienta viitoarele lui experiențe sexuale spre homosexualitate, fie că le va săvîrși într-un mod atît de ipocrit, încît acestea nu vor mai fi de nici un folos pentru maturizarea sa ca individ social.

Este greu să definești întotdeauna bine limitele exacte ale acestei libertăți. Dacă în sînul celulei familiale există un climat de încredere astfel încît o greșeală de apreciere a părinților să nu poată fi niciodată atît de gravă ca să nu mai poată fi îndreptată la timp, este preferabil să păcătuim prin exces de indulgență decît prin exces de severitate. Dacă lucrurile nu stau așa, înseamnă că educația familială a dat greș de multă vreme și că este prea tîrziu pentru a nădăjdui să influențăm evoluția tînărului puber. Și în acest caz este preferabilă indulgența, pentru că severitatea ar rămîne fără efect și n-ar putea decît să adîncească lipsa de înțelegere dintre părinți și copii.

Cuprins

Cuvînt înainte 5
Introducere 9

Capitolul I. — PUBERTATEA 15
1. Definiţie . . . . . —
2. Perioada prepubertară 17
3. Pubertatea la băieţi 21
4. Pubertatea la fete 29
5. Responsabilităţi familiale 38

Capitolul II. — ANTROPOMETRIA TÎNĂRULUI PUBER . 43

Capitolul III. PATOLOGIA ADOLESCENŢEI 51
— Aparatul cardio-vascular 55
— Aparatul urinar 59
— Aparatul senzorial 61
— Sistemul endocrin 62

Capitolul IV. — ALIMENTAŢIA 74
— Introducere . . . . . —
— Rolul alimentaţiei 75
— Legi ale alimentaţiei 78
— Alimentaţia adolescentului 79
— Regimuri speciale pentru adolescenţi 82
— Igiena alimentară 84

Capitolul V. — ACTIVITĂŢI FIZICE ALE ADOLESCENŢILOR 88
— Educaţia fizică 92
— Activităţile sportive propriu-zise 100
— Gimnastica corectivă şi medicală 108

Capitolul VI. — CRIZA MORALĂ A ADOLESCENȚEI . . 112
— Criza adolescenței. Natura ei 115
— Perioada revoltei 118
— Perioada scandalului 126
— Examenul de conștiință 131
— Perioada de exaltare și de afirmare 136
— Sfîrșitul crizei 146
— Aspecte deosebite ale crizei 148
— Răspunderile familiei 149

Capitolul VII. — ORIENTAREA. ALEGEREA VIITORULUI 157
— Naşterea interesului pentru o profesiune . . . —
— Consecințele practice ale acestei alegeri 173
— Orientarea școlară 175

Capitolul VIII. — ADOLESCENTUL ÎN MEDIUL SĂU DE MUNCĂ 183
— Adolescentul licean . . . . . —
— Adolescentul elev al unei școli tehnice sau al unui centru de ucenicie 199

Capitolul IX. — TIMPUL LIBER 212
— Necesitatea timpului liber . . . . . —
— Aspectul particular al timpului liber al adolescenților 215
— Distracțiile intelectuale sau artistice 224

Capitolul X. — PROBLEMELE SEXUALE ALE ADOLESCENȚEI 244
— Răspunderile familiei 266

Redactor : LILIOARA STOICOVICIU
Coperta : LUIZA BENTU-BONDAR
Tehnoredactor : FLORIAN SĂPUNĂRESCU

Apărut — decembrie 1969.
Format 16/540×840. Coli de editură 13,87. Coli de tipar 17,50.
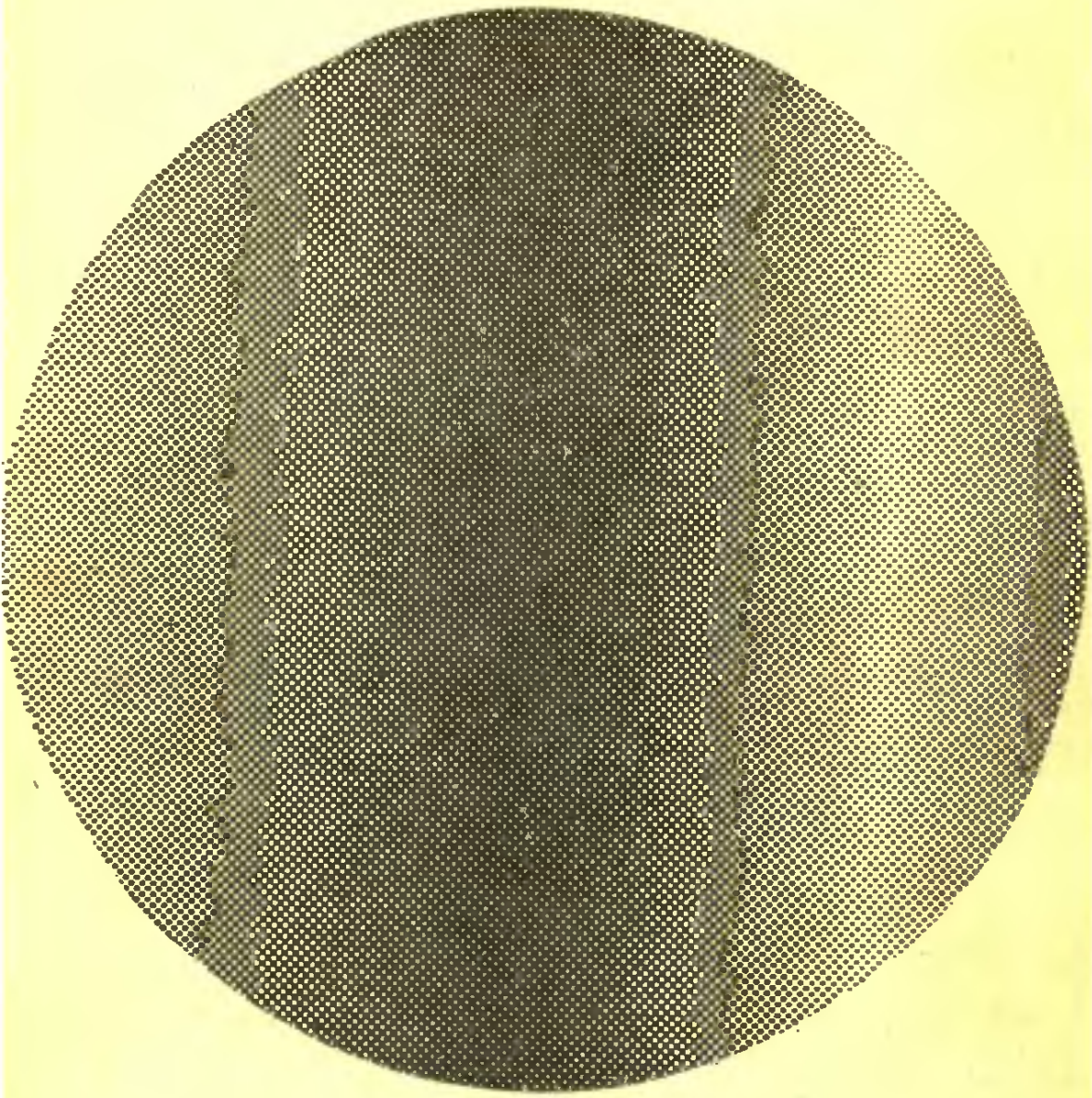
Tiparul executat sub comanda nr. 6933/90 835
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1,
București — Republica Socialistă România